لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ

હજ વ ઉમ્રે કા તરીકા ઔર દુઆએં

Rafiqul Haramain (Gujarati)

રફીકુલ હ-રમૈન

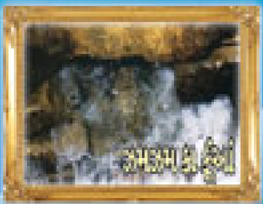

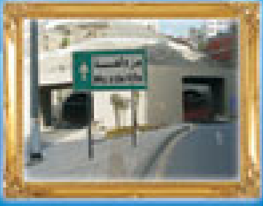

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

કિતાબ પઢને કી દુઆ

અઝ : શૈખે તરીકત, **અમીરે અહલે સુન્નત**, બાનિયે દા'વતે ઈસ્લામી, હઝરત અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ મુહમ્મદ ઈલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه

દીની કિતાબ યા ઈસ્લામી સબક પઢને સે પહલે ઝૈલ મેં દી હુઈ દુઆ પઢ લીજિયે اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ જો કુછ પઢેંગે યાદ રહેગા. દુઆ યેહ હૈ :

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا حِكْمَتَكَ وَانْشُرْ
عَلَيْنَا رَحْمَتَكَ يَا ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَام

તરજમા : ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ! હમ પર ઈલ્મ વ હિકમત કે દરવાઝે ખોલ દે ઔર હમ પર અપની રહમત નાઝિલ ફરમા ! ઐ અ-ઝમત ઔર બુઝુર્ગી વાલે ! (اَلْمُستطرَف ج۱ص۴۰ دارالفکر بیروت)

નોટ : અવ્વલ આખિર એક એક બાર દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે.

તાલિબે ગમે મદીના
વ બકીઅ
વ મગ્ફિરત
13 શવ્વાલુલ મુકર્રમ 1428 હિ.

"રફીકુલ હ-રમૈન"

યેહ કિતાબ (રફીકુલ હ-રમૈન)

શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઈસ્લામી હઝરત અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ **મુહમ્મદ ઈલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી ઝિયાઈ** دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه ને **ઉર્દૂ** ઝબાન મેં તહરીર ફરમાઈ હૈ.

મજલિસે તરાજિમ (દા'વતે ઈસ્લામી) ને ઈસ કિતાબ કો **ગુજરાતી** રસ્મુલ ખત મેં તરતીબ દે કર પેશ કિયા હૈ ઔર **મક-ત-બતુલ મદીના** સે શાએઅ કરવાયા હૈ. ઈસ મેં અગર કિસી જગહ કમી બેશી પાએં તો મજલિસે તરાજિમ કો (બ ઝરીઅએ મક્તૂબ, ઈ-મેઈલ યા SMS) મુત્તલઅ ફરમા કર સવાબ કમાઈયે.

રાબિતા : મજલિસે તરાજિમ (દા'વતે ઈસ્લામી)

મક-ત-બતુલ મદીના

સિલેક્ટેડ હાઉસ, અલિફ કી મસ્જિદ કે સામને, તીન દરવાઝા, અહમદઆબાદ-1, ગુજરાત, ઈન્ડિયા
MO. 9374031409 E-mail : translationmaktabhind@dawateislami.net

યાદ દાશ્ત

દૌરાને મુતા-લઆ ઝરૂરતન અન્ડર લાઈન કીજિયે, ઈશારાત લિખ કર સફહા નમ્બર નોટ ફરમા લીજિયે. اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ઈલ્મ મેં તરક્કી હોગી.

ઉન્વાન	સફહા	ઉન્વાન	સફહા

www.dawateislami.net
I.T. Majlis of Dawateislami

ઉન્વાન	સફહા	ઉન્વાન	સફહા

www.dawateislami.net
I.T. Majlis of Dawateislami

لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ

હજ વ ઉમ્રે કા મુફસ્સલ તરીકા

રફીકુલ હ-રમૈન

મુઅલ્લિમ

શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઈસ્લામી હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ

મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه

નાશિર : મક-ત-બતુલ મદીના, અહમદઆબાદ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

નામ કિતાબ : રફીકુલ હ-રમૈન

મુઅલ્લિફ : શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઈસ્લામી હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ **મુહમ્મદ ઈલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી** دامت برکاتھم العالیہ

સાલે ઈશાઅત : ઝી કા'દતિલ હરામ **1433** સિ.હિ.

નાશિર : મક-ત-બતુલ મદીના, અહમદઆબાદ

મક-ત-બતુલ મદીના કી શાખેં

સુરત : વલિયાભાઈ મસ્જિદ, ખ્વાજા દાના દરગાહ કે પાસ. ફોન : 9898615071

જામનગર : પાંચ હાટડી, ફોન : 9327977293

મોડાસા : સુકા બાઝાર, ફોન : 9725824820

ગાંધીધામ : સપના નગર, મદીના મસ્જિદ કે પાસ, ફોન : 8141474279

ધોલકા : તાજદારે મદીના મસ્જિદ કે સામને, ટાવર બાઝાર. ફોન : 9374915797

બરોડા : કાસિમ હાલા મસ્જિદ, નાગરવાડા, બરોડા ફોન :

મ-દની ઈલ્તિજા : કિસી ઔર કો યેહ કિતાબ છાપને કી ઈજાઝત નહીં હૈ.

ફેહરિસ

ઉન્વાન	સફ્હા
હજ વ ઉમ્રે વાલે કે લિયે 56 નિય્યતેં	11
આપ કો અઝ્મે મદીના મુબારક હો	24
મદીને કે મુસાફિર ઔર ઈમદાદે મુસ્તફા	27
હાજિયોં કે લિયે કારઆમદ 16 મ-દની ફૂલ	28
ઈન મેં સે હસ્બે ઝરૂરત ચીઝેં અપને સાથ લે જાઈયે	31
સામાન કે બેગેજ કે લિયે 5 મ-દની ફૂલ	32
હેલ્થ સર્ટીફિકેટ કે મ-દની ફૂલ	33
હવાઈ જહાઝ વાલે કબ એહરામ બાંધે?	34
જહાઝ કા ખુશબૂદાર ટિશૂ પેપર	35
જદ્દા શરીફ તા મક્કએ મુઅઝ્ઝમા	36
મદીને કી પરવાઝ વાલોં કા એહરામ	37
મુઅલ્લિમ કી તરફ સે સુવારી	37
સફર કે 26 મ-દની ફૂલ	37
હવાઈ જહાઝ કે ગિરને ઔર જલને સે અમ્ન મેં રહને કી દુઆ	40
સફર મેં નમાઝ કે 6 મ-દની ફૂલ	43
3 ફરામીને મુસ્તફા	46
હર કદમ પર સાત કરોડ નેકિયાં	46
પૈદલ હાજી સે ફિરિશ્તે ગલે મિલતે હૈં	47
દૌરાને હજ કે લિયે કુરઆની હુક્મ	47
હાજી કે લિયે સરમાયએ ઈશ્ક ઝરૂરી હૈ	48
કિસી આશિકે રસૂલ સે નિસ્બત કાઈમ કર લીજિયે	49
પુર અસરાર હાજી	50
ઝબ્હ હોને વાલા હાજી	50
અપને નામ કે સાથ "હાજી" લગાના કૈસા?	51
ચુટકુલા	52
હજ મુબારક કા બોર્ડ લગાના કૈસા......?	53
બસરા સે પૈદલ હજ !	53
મૈં તવાફ કે કાબિલ નહીં	54
હાજી પર હુબ્બે જાહ વ રિયા કે સખ્ત હમ્લે	55
હાજિયોં કી રિયાકારી કી દો મિસાલેં	57
યાદ રખને કી 55 ઈસ્તિલાહાત	58
કા'બએ મુશર્રફા કે ચાર કોનોં કે નામ	60
મીકાત પાંચ હૈં	63
દુઆ કબૂલ હોને કે 29 મકામાત	66
હજ કી કિસ્મેં	69
﴾1﴿ કિરાન	69
﴾2﴿ તમત્તોઅ	70
﴾3﴿ ઈફ્રાદ	70
એહરામ બાંધને કા તરીકા	70
ઈસ્લામી બહનોં કા એહરામ	71
એહરામ કે નફ્લ	72
ઉમ્રે કી નિય્યત	72
હજ કી નિય્યત	73
હજ્જે કિરાન કી નિય્યત	73
લબ્બૈક	74
મા'ના પર નઝર રખતે હુએ લબ્બૈક પઢિયે	75
લબ્બૈક કહને કે બા'દ કી એક સુન્નત	76

ઉન્વાન	સફહા
લબ્બૈક કે 9 મ-દની ફૂલ	76
નિય્યત કે મુ-તઅલ્લિક ઝરૂરી હિદાયત	78
એહરામ કે મા'ના	79
એહરામ મેં યેહ બાતેં હરામ હૈં	79
એહરામ મેં યેહ બાતેં મકરૂહ હૈં	80
યેહ બાતેં એહરામ મેં જાઇઝ હૈં	82
મર્દ વ ઔરત કે એહરામ મેં ફર્ક	84
એહરામ કી 9 મુફીદ એહતિયાતેં	85
એહરામ કે બારે મેં ઝરૂરી તમ્બીહ	88
હરમ કી વઝાહત	89
મક્કએ મુકર્રમા કી હાઝિરી	90
એ'તિકાફ કી નિય્યત કર લીજિયે	91
કા'બએ મુશર્રફા પર પહલી નઝર	91
સબ સે અફઝલ દુઆ	92
તવાફ મેં દુઆ કે લિયે રુકના મન્અ હૈ	93
ઉમ્રે કા તરીકા	93
તવાફ કા તરીકા	93
પહલે ચક્કર કી દુઆ	98
દૂસરે ચક્કર કી દુઆ	101
તીસરે ચક્કર કી દુઆ	103
ચૌથે ચક્કર કી દુઆ	105
પાંચવેં ચક્કર કી દુઆ	107
છટે ચક્કર કી દુઆ	110
સાતવેં ચક્કર કી દુઆ	112
મકામે ઈબ્રાહીમ	114
નમાઝે તવાફ	114
મકામે ઈબ્રાહીમ કી દુઆ	115
મકામે ઈબ્રાહીમ પર નમાઝ કે ચાર મ-દની ફૂલ	116
અબ મુલ્તઝમ પર આઈયે......!	117
મકામે મુલ્તઝમ પર પઢને કી દુઆ	118
એક અહમ મસ્અલા	120
આબે ઝમઝમ પર આઈયે !	120
આબે ઝમઝમ પી કર યેહ દુઆ પઢિયે	121
આબે ઝમઝમ પીતે વક્ત દુઆ માંગને કા તરીકા	122
ઝિયાદા ઠન્ડા ન પિયેં	122
નઝર તેઝ હોતી હૈ	123
સફા વ મર્વહ કી સઅ્ય	123
સફા પર અવામ કે મુખ્તલિફ અન્દાઝ	125
કોહે સફા કી દુઆ	126
સઅ્ય કી નિય્યત	132
સફા/મર્વહ સે ઉતરને કી દુઆ	133
સબ્ઝ મીલોં કે દરમિયાન પઢને કી દુઆ	134
દૌરાને સઅ્ય એક ઝરૂરી એહતિયાત	136
નમાઝે સઅ્ય મુસ્તહબ હૈ	136
તવાફે કુદૂમ	137
હલ્ક યા તક્સીર	137
તક્સીર કી તા'રીફ	137
ઈસ્લામી બહનોં કી તક્સીર	138
તવાફે કુદૂમ વાલોં કે લિયે હિદાયત	138
મુ-તમત્તેઅ કે લિયે હિદાયત	138
તમામ હાજિયોં કે લિયે મ-દની ફૂલ	139

ઉન્વાન	સફ્હા
જબ તક મક્કએ મુકર્રમા મેં રહેં ક્યા કરેં ?	141
ચપ્પલોં કે બારે મેં ઝરૂરી મસ્અલા	142
જિસ ને દૂસરોં કે જૂતે ના જાઇઝ ઈસ્તિ'માલ કર લિયે અબ ક્યા કરેં ?	143
ઈસ્લામી બહનોં કે લિયે મ-દની ફૂલ	143
તવાફ મેં સાત બાતેં હરામ હૈં	144
તવાફ કે ગ્યારહ મકરૂહાત	145
તવાફ વ સઅ્ય મેં યેહ સાત કામ જાઇઝ હૈં	146
સઅ્ય કે **10** મકરૂહાત	146
સઅ્ય કે ચાર મુ-તફર્રિક મ-દની ફૂલ	147
ઈસ્લામી બહનોં કે લિયે ખાસ તાકીદ	147
બારિશ ઔર મીઝાબે રહમત	148
હજ કા એહરામ બાંધ લીજિયે	148
એક મુફીદ મશ્વરા	149
મિના કો રવાનગી	149

ઉન્વાન	સફ્હા
મિના શરીફ મેં પહલે દિન જગહ કે લિયે લડાઇયાં	151
દુઆએ શબે અ-રફા	152
નવીં રાત મિના મેં ગુઝારના સુન્નતે મુઅક્કદા હૈ	153
અ-રફાત શરીફ કો રવાનગી	154
રાહે અ-રફાત કી દુઆ	155
અ-રફાત શરીફ મેં દાખિલા	156
યૌમે અ-રફા કે દો અઝીમુશ્શાન ફઝાઇલ	157
કિસી ને જબ ઔરતોં કો દેખા	157
અ-રફાત મેં કંકરોં કો ગવાહ કરને કી ઈમાન અફરોઝ હિકાયત	158
ખુશ નસીબ હાજિયો ઔર હજ્જનો !	159
વુકૂફે અ-રફાત શરીફ કે **9** મ-દની ફૂલ	159
ઈમામે અહલે સુન્નત કી ખાસ નસીહત	161
અ-રફાત શરીફ કી દુઆએં (અ-રબી)	162
મૈદાને અ-રફાત મેં દુઆ ખડે	

ઉન્વાન	સફ્હા
ખડે માંગના સુન્નત હૈ	169
દુઆએ અ-રફાત (ઉર્દૂ)	171
ગુરૂબે આફ્તાબ કે બા'દ તક દુઆ જારી રખિયે !	180
ગુનાહોં સે પાક હો ગએ	181
મુઝ્દલિફા કો રવાનગી	182
મગરિબ વ ઇશા મિલા કર પઢને કા તરીકા	182
કંકરિયાં ચુન લીજિયે	183
એક ઝરૂરી એહતિયાત	183
વુકૂફે મુઝ્દલિફા	184
મુઝ્દલિફા સે મિના જાતે હુએ રાસ્તે મેં પઢને કી દુઆ	185
મિના નઝર આએ તો યેહ દુઆ પઢિયે	186
દસવીં ઝુલ હિજ્જહ કા પહલા કામ રમ્ય	186
રમ્ય કે વક્ત એહતિયાત કે **5** મ-દની ફૂલ	187
રમ્ય કે **8** મ-દની ફૂલ	189
ઈસ્લામી બહનોં કી રમ્ય	190

www.dawateislami.net

ઉન્વાન	સફ્હા
મરીઝોં કી રમ્ય	191
મરીઝ કી તરફ સે રમ્ય કા તરીકા	191
હજ કી કુરબાની કે 7 મ-દની ફૂલ	192
હાજી ઔર બ-કરહ ઈદ કી કુરબાની	194
કુરબાની કે ટોકન	195
હલ્ક ઔર તક્સીર કે 17 મ-દની ફૂલ	196
તવાફે ઝિયારત કે 10 મ-દની ફૂલ	199
ગ્યારહ ઔર બારહ કી રમ્ય કે 18 મ-દની ફૂલ	201
રમ્ય કે 12 મકરૂહાત	204
તવાફે રુખ્સત કે 19 મ-દની ફૂલ	205
હજ્જે બદલ	208
હજ્જે બદલ કે 17 શરાઇત	209
હજ્જે બદલ કે 9 મુ-તફર્રિક મ-દની ફૂલ	212
મદીને કી હાઝિરી	215
ઝૌક બઢાને કા તરીકા	215
મદીના કિતની દેર મેં આએગા !	215

ઉન્વાન	સફ્હા
નંગે પાઉં રહને કી કુરઆની દલીલ	217
હાઝિરી કી તય્યારી	218
લે લીજિયે ! સબ્ઝ ગુમ્બદ આ ગયા	218
હો સકે તો બાબુલ બકીઅ સે હાઝિર હોં	220
નમાઝે શુક્રાના	221
સુનહરી જાલિયોં કે રૂ બરૂ	221
મુવા-જહા શરીફ પર હાઝિરી	222
બારગાહે રિસાલત મેં સલામ અર્ઝ કીજિયે	223
સિદ્દીકે અકબર કી ખિદમત મેં સલામ	225
ફારૂકે આ'ઝમ કી ખિદમત મેં સલામ	226
દોબારા એક સાથ શૈખૈન કી ખિદમતોં મેં સલામ	226
યેહ દુઆએં માંગિયે	227
બારગાહે રિસાલત મેં હાઝિરી કે 12 મ-દની ફૂલ	228
જાલી મુબારક કે રૂ બરૂ પઢને કા વિર્દ	230
દુઆ કે લિયે જાલી મુબારક કો પીઠ મત કીજિયે	230

ઉન્વાન	સફ્હા
પચાસ હઝાર એ'તિકાફ કા સવાબ	231
રોઝાના પાંચ હજ કા સવાબ	232
સલામ ઝબાની હી અર્ઝ કીજિયે	232
બુઢિયા કો દીદાર હો ગયા	233
અલ ઇન્તિઝાર.....! અલ ઇન્તિઝાર.....!	234
એક મેમન હાજી કો દીદાર હો ગયા	234
ગલિયોં મેં ન થૂકિયે !	235
જન્નતુલ બકીઅ	235
અહલે બકીઅ કો સલામ અર્ઝ કીજિયે	236
દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા	237
અલ વદાઈ હાઝિરી	237
અલ વદાઅ તાજદારે મદીના	239
મક્કએ મુકર્રમા કી ઝિયારતેં	242
વિલાદત ગાહે સરવરે આલમ	242
જ-બલે અબૂ કુબૈસ	242
ખદી-જતુલ કુબ્રા કા મકાન	244
ગારે જ-બલે સૌર	245
ગારે હિરા	245

ઉન્વાન	સફ્હા
દારે અરકમ	246
મહલ્લએ મસ્ફલા	247
જન્નતુલ મઅ્લા	247
મસ્જિદે જિન્ન	248
મસ્જિદુર્રાયહ	248
મસ્જિદે ખૈફ	249
મસ્જિદે જિઇર્રાના	249
મઝારે મૈમૂના	251
મસ્જિદુલ હરામ મેં "નમાઝે મુસ્તફા" કે 11 મકામાત	252
મદીનએ મુનવ્વરહ કી ઝિયારતેં	253
રૌ-ઝતુલ જન્નહ	253
મસ્જિદે કુબા	254
ઉમ્રે કા સવાબ	255
મઝારે સય્યિદુના હમ્ઝા	255
શુ-હદાએ ઉહુદ કો સલામ કરને કી ફઝીલત	256
સય્યિદુના હમ્ઝા કી ખિદમત મેં સલામ	256
શુ-હદાએ ઉહુદ કો મજમૂઈ સલામ	258
ઝિયારતોં પર હાઝિરી કે દો તરીકે	259
સુવાલ વ જવાબ	
જરાઇમ ઔર ઇન કે કફ્ફારે	260
દમ વગૈરા કી તા'રીફ	260
દમ વગૈરા મેં રિઆયત	260
દમ, સ-દકે ઔર રોઝે કે ઝરૂરી મસાઇલ	261
હજ કી કુરબાની ઔર દમ કે ગોશ્ત કે અહકામ	262
અલ્લાહ ﷻ સે ડરિયે	262
કારિન કે લિયે ડબલ કફ્ફારા હોતા હૈ	263
કારિન કે લિયે કહાં દુગના કફ્ફારા હૈ ઔર કહાં નહીં	263
તવાફે ઝિયારત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	266
હાએઝા કી સીટ બુક હો તો	
તવાફે ઝિયારત કા ક્યા કરે ?	270
તવાફ કી નિય્યત કા અહમ તરીન મ-દની ફૂલ	271
તવાફે રુખ્સત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	273
તવાફે રુખ્સત કા અહમ મસ્અલા	273
તવાફ કે બારે મેં મુ-તફર્રિક સુવાલ વ જવાબ	275
ઇસ્તિલામે હજર મેં હાથ કહાં તક ઉઠાએં ?	275
તવાફ મેં ફેરોં કી ગિનતી યાદ ન રહી તો ?	276
દૌરાને તવાફ વુઝૂ ટૂટ જાએ તો ક્યા કરે ?	276
કતરે કે મરીઝ કે તવાફ કા અહમ મસ્અલા	277
ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફ્લી તવાફ કર લિયા તો ?	278
મસ્જિદુલ હરામ કી પહલી યા દૂસરી મન્ઝિલ સે તવાફ કા મસ્અલા	279
દૌરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે મુનાજાત પઢના કૈસા ?	280

ઉન્વાન	
ઈઝતિબાઅ ઔર રમલ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	281
સઅ્ય કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	281
બોસ વ કનાર કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	283
એહરામ મેં અમ્રદ સે મુસા-ફહા કિયા ઔર..?	285
મિયાં બીવી કા હાથ મેં હાથ ડાલ કર ચલના	285
હમ બિસ્તરી કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	286
નાખુન તરાશ્ને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	288
બાલ દૂર કરને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	289
ખુશ્બૂ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	292
એહરામ મેં ખુશ્બૂદાર સાબુન કા ઈસ્તિ'માલ	299
મોહરિમ ઔર ગુલાબ કે ફૂલોં કે ગજરે	300
સિલે હુએ કપડે વગૈરા કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ	305

ઉન્વાન	સફ્હા
એહરામ મેં ટિશૂ પેપર કા ઈસ્તિ'માલ	306
વુકૂફે અ-રફાત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	311
મુઝ્દલિફા કે બારે મેં અહમ સુવાલ	311
રમ્ય કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ	312
કુરબાની સે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ	312
હલ્ક વ તક્સીર કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ	313
મુ-તફર્રિક સુવાલ વ જવાબ	315
13 કો ગુરૂબે આફતાબ કે બા'દ એહરામ બાંધ સકતે હૈં	319
હજ્જે અક્બર (અક્બરી હજ)	323
અરબ શરીફ મેં કામ કરને વાલોં કે લિયે	324
એહરામ ન બાંધના હો તો હીલા	325
ઉમ્રહ યા હજ કે લિયે સુવાલ કરના કૈસા ?	326
ઉમ્રે કે વીઝે પર હજ કે લિયે રુકના કૈસા ?	327
ગૈર કાનૂની રુકને વાલે કી નમાઝ કા અહમ મસ્અલા	329

ઉન્વાન	સફ્હા
હરમ મેં કબૂતરોં, ટિડ્ડિયોં કો ઉડાના, સતાના	330
હરમ કે પેડ વગૈરા કાટના	334
મીકાત સે બિગૈર એહરામ ગુઝરને કે બારે મેં સુવાલ જવાબ	336
બચ્ચોં કા હજ (સુવાલન જવાબન)	337
દુરૂદ શરીફ કી ફઝીલત	337
ના સમઝ બચ્ચે કે હજ કા તરીકા	340
ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે નિય્યત ઔર લબ્બૈક કા તરીકા	342
ના સમઝ કી તરફ સે તવાફ કી નિય્યત ઔર ઈસ્તિલામ કા તરીકા	343
બચ્ચે કે ઉમ્રે કા તરીકા	345
બચ્ચા ઔર નફ્લી તવાફ	346
બચ્ચા ઔર રૌઝએ અન્વર કી હાઝિરી	349
મઆખિઝ વ મરાજેઅ	351

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ؕ

હજ વ ઉમ્રે વાલે કે લિયે 56 નિય્યતેં

(મઅ રિવાયાત, હિકાયાત વ મ-દની ફૂલ)

(હુજ્જાજ વ **મુ'તમિરીન** ઈન મેં સે મૌકઅ કી મુના-સબત સે વોહ નિય્યતેં કર લેં જિન પર અમલ કરને કા વાકેઈ ઝેહ્‌ન હો) ﴾1﴿ સિર્ફ રિઝાએ ઈલાહી عَزَّوَجَلَّ પાને કે લિયે **હજ** કરૂંગા. (કબૂલિય્યત કે લિયે ઈખ્લાસ શર્ત હૈ ઔર ઈખ્લાસ હાસિલ કરને મેં યેહ બાત બહુત મુઆવિન હૈ કે રિયાકારી ઔર શોહરત કે તમામ અસ્બાબ તર્ક કર દિયે જાએં. **ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم હૈ : લોગોં પર ઐસા ઝમાના આએગા કે મેરી ઉમ્મત કે **અગ્નિયા** (યા'ની માલદાર) સૈરો તફરીહ કે લિયે ઔર દરમિયાને દ-રજે કે લોગ તિજારત કે લિયે ઔર કુર્રા (યા'ની કારી) દિખાને ઔર સુનાને કે લિયે ઔર ફુ-કરા માંગને કે લિયે હજ કરેંગે.(تاریخ بغداد ج۱۰ص۲۹۰)) ﴾2﴿ ઈસ આયતે મુબા-રકા પર અમલ કરૂંગા : وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ؕ (پ ۲، البقرۃ:۱۹۶) **તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** હજ ઔર ઉમ્રહ **અલ્લાહ** કે લિયે પૂરા કરો. ﴾3﴿ (યેહ નિય્યત સિર્ફ ફર્ઝ હજ કરને વાલા કરે) **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી ઈતાઅત કી નિય્યત સે ઈસ હુકમે કુરઆની وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ؕ તર-જ-મએ **કન્ઝુલ ઈમાન :** ઔર **અલ્લાહ** કે લિયે લોગોં પર ઈસ ઘર કા હજ કરના હૈ જો ઈસ તક ચલ સકે. (پ۴، اٰل عمران:۹۷) પર અમલ કરને કી સઆદત હાસિલ કરૂંગા ﴾4﴿ હુઝૂરે અકરમ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી પૈરવી મેં **હજ** કરૂંગા ﴾5﴿ માં બાપ કી રિઝા મન્દી લે લૂંગા.

(બીવી શોહર કો રિઝા મન્દ કરે, મક્રૂઝ જો અભી કર્ઝ અદા નહીં કર સકતા તો ઉસ (કર્ઝ ખ્વાહ) સે ભી ઈજાઝત લે, અગર હજ **ફર્ઝ** હો ચુકા હૈ તો ઈજાઝત ન ભી હો તબ ભી જાના હોગા, (મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1051) હાં **ઉમ્રહ યા નફ્લી હજ** કે લિયે વાલિદૈન સે ઈજાઝત લિયે બિગૈર સફર ન કરે. યેહ બાત **ગલત મશ્હૂર** હૈ કે જબ તક વાલિદૈન ને હજ નહીં કિયા ઔલાદ ભી હજ નહીં કર સકતી) **《6》** માલે હલાલ સે **હજ** કરૂંગા. (વરના હજ કબૂલ હોને કી ઉમ્મીદ નહીં અગર્ચે ફર્ઝ ઉતર જાએગા. અગર અપને માલ મેં કુછ શુબા હો તો કર્ઝ લે કર હજ કો જાએ ઔર વોહ કર્ઝ અપને (ઉસી મશ્કૂક) માલ સે અદા કર દે. (ઐઝન) હદીસ શરીફ મેં હૈ : જો માલે હરામ લે કર હજ કો જાતા હૈ જબ **લબ્બૈક** કહતા હૈ, હાતિફે ગૈબ સે જવાબ દેતા હૈ : ન તેરી **લબ્બૈક** કબૂલ, ન ખિદમત પઝીર (યા'ની મન્ઝૂર) ઔર તેરા હજ તેરે મુંહ પર મરદૂદ હૈ, યહાં તક કે તૂ યેહ માલે હરામ, કે તેરે કબ્ઝે મેં હૈ ઉસ કે મુસ્તહિકોં કો વાપસ દે. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 23, સ. 541)) **《7》** સફરે હજ કી ખરીદારિયોં મેં ભાવ કમ કરવાને સે બચૂંગા. (મેરે આકા આ'લા હઝરત, ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ الرَّحۡمٰن ફરમાતે હૈં : ભાવ (મેં કમી) કે લિયે **હુજ્જત** (યા'ની બહસો તકરાર) કરના બેહતર હૈ બલ્કે સુન્નત, સિવા ઉસ ચીઝ કે જો **સફરે હજ** કે લિયે ખરીદી જાએ, ઈસ (યા'ની સફરે હજ કી ખરીદારિયોં) મેં બેહતર યેહ હૈ કે જો માંગે દે દે. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 17, સ. 128)) **《8》** ચલતે વક્ત ઘર વાલોં, રિશ્તેદારોં ઔર દોસ્તોં સે કુસૂર મુઆફ કરવાઊંગા, ઈન સે દુઆ કરવાઊંગા. (દૂસરોં સે દુઆ કરવાને સે બ-ર-કત હાસિલ હોતી હૈ, અપને હક મેં દૂસરે કી દુઆ કબૂલ હોને કી ઝિયાદા

ઉમ્મીદ હોતી હૈ. દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ** મદીના કી મત્બૂઆ 326 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ "ફઝાઈલે દુઆ" **સફહા** 111 પર મન્કૂલ હૈ, હઝરતે મૂસા عَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કો ખિતાબ હુવા : ઐ મૂસા ! મુઝ સે ઉસ મુંહ કે સાથ દુઆ માંગ જિસ સે તૂ ને ગુનાહ ન કિયા. અર્ઝ કી : ઈલાહી ! વોહ મુંહ કહાં સે લાઊં ? (યહાં **અમ્બિયા** عَلَیْہِمُ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કી તવાઝોઅ હૈ વરના વોહ યકીનન હર ગુનાહ સે મા'સૂમ હૈં) ફરમાયા : ઔરોં સે દુઆ કરા કે ઉન કે મુંહ સે તૂ ને ગુનાહ ન કિયા. (مُلَخَّص از مثنوی مولانا روم دفتر سوم ص۳۱) **《9》** હાજત સે ઝાઈદ તોશા (અખરાજાત) રખ કર રુ-ફકા પર ખર્ચ ઔર ફુ-કરા પર તસદ્દુક (યા'ની ખૈરાત) કર કે સવાબ કમાઊંગા. (ઐસા કરના હજ્જે મબરૂર કી નિશાની હૈ,) **મબરૂર** ઉસ હજ ઔર ઉમ્રે કો કહતે હૈં કે જિસ મેં ખૈર ઔર ભલાઈ હો, કોઈ ગુનાહ ન હો, દિખાવા, સુનાના ન હો, લોગોં કે સાથ એહસાન કરના, ખાના ખિલાના, નર્મ કલામ કરના, સલામ ફૈલાના, ખુશ ખુલ્કી સે પેશ આના, યેહ સબ ચીઝેં હૈં જો હજ કો **મબરૂર** બનાતી હૈં. જબ કે ખાના ખિલાના ભી **હજ્જે મબરૂર** મેં દાખિલ હૈ તો હાજત સે ઝિયાદા તોશા સાથ લો તાકે રફીકોં કી મદદ ઔર ફકીરોં પર તસદ્દુક ભી કરતે ચલો. અસ્લ મેં મબરૂર **"બિર"** સે બના હૈ. જિસ કે મા'ના ઉસ ઈતાઅત ઔર એહસાન કે હૈં જિસ સે **ખુદા** કા તકર્રુબ હાસિલ કિયા જાતા હૈ. (کتابُ الحج ص۹۸) **《10》** ઝબાન ઔર આંખ વગૈરા કી હિફાઝત કરૂંગા. ("નસીહતોં કે મ-દની ફૂલ" **સફહા** 29 ઔર 30 પર હૈ : (1) (હદીસે પાક હૈ : **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ફરમાતા હૈ) **ઐ ઈબ્ને આદમ !** તેરા દીન ઉસ વક્ત તક

દુરુસ્ત નહીં હો સકતા જબ તક તેરી ઝબાન સીધી ન હો ઔર તેરી ઝબાન તબ તક સીધી નહીં હો સકતી જબ તક તૂ અપને રબ عَزَّوَجَلَّ સે હયા ન કરે. (2) જિસ ને મેરી હરામ કર્દા ચીઝોં સે અપની આંખોં કો ઝુકા લિયા (યા'ની ઉન્હેં દેખને સે બચા) મૈં ઉસે જહન્નમ સે અમાન (યા'ની પનાહ) અતા કર દૂંગા) ﴾11﴿ દૌરાને સફર ઝિક્રો દુરૂદ સે દિલ બહલાઊંગા. (ઈસ સે ફિરિશ્તા સાથ રહેગા ! ગાને બાજે ઔર લગ્વિય્યાત કા સિલ્સિલા રખા તો શૈતાન સાથ રહેગા) ﴾12﴿ અપને લિયે ઔર તમામ મુસલ્માનોં કે લિયે દુઆ કરતા રહૂંગા. (મુસાફિર કી દુઆ કબૂલ હોતી હૈ. નીઝ "ફઝાઈલે દુઆ" **સફહા** 220 પર હૈ : મુસલ્માન, કે મુસલ્માન કે લિયે ઉસ કી **ગૈબત** (યા'ની ગૈર મૌજૂ-દગી) મેં (જો) દુઆ માંગે (વોહ કબૂલ હોતી હૈ) હદીસ શરીફ મેં હૈ : યેહ (યા'ની ગૈર મૌજૂ-દગી વાલી) દુઆ નિહાયત જલ્દ કબૂલ હોતી હૈ. ફિરિશ્તે કહતે હૈં : ઉસ કે હક મેં તેરી દુઆ કબૂલ ઔર તુઝે ભી ઈસી તરહ કી ને'મત હુસૂલ) ﴾13﴿ સબ કે સાથ અચ્છી ગુફ્ત-ગૂ કરૂંગા ઔર હસ્બે હૈસિય્યત મુસલ્માનોં કો ખાના ખિલાઊંગા. (**ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : **મબરૂર હજ** કા બદલા જન્નત હૈ. અર્ઝ કી ગઈ : **યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ! હજ કી મબરૂરિય્યત કિસ ચીઝ કે સાથ હૈ ? ફરમાયા : અચ્છી ગુફ્ત-ગૂ ઔર ખાના ખિલાના. (**(شُعَبُ الْاِیمان ج۳ص۴۷۹ حدیث۴۱۱۹)**) ﴾14﴿ પરેશાનિયાં આએંગી તો **સબ્ર** કરૂંગા. (**હુજ્જતુલ ઈસ્લામ** હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ અબૂ હામિદ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ગઝાલી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْوَالِی ફરમાતે હૈં : માલ યા બદન મેં કોઈ નુક્સાન યા મુસીબત પહોંચે તો ઉસે ખુશદિલી સે કબૂલ કરે ક્યૂંકે યેહ ઈસ કે

હજ્જે મબરૂર કી અલામત હૈ. (إحياءُ العلوم ج١ ص ٣٠٤)) ﴿15﴾ અપને રુ-ફકા કે સાથ હુસ્ને અખ્લાક કા મુઝા-હરા કરતે હુએ ઉન કે આરામ વગૈરા કા ખયાલ રખૂંગા, ગુસ્સે સે બચૂંગા, બેકાર બાતોં મેં નહીં પડૂંગા, લોગોં કી (ના ખુશ ગવાર) બાતેં બરદાશ્ત કરૂંગા ﴿16﴾ તમામ ખુશ અકીદા મુસલ્માન અ-રબોં સે (વોહ ચાહે કિતની હી સખ્તી કરેં, મૈં) નરમી કે સાથ પેશ આઊંગા. (બહારે શરીઅત જિલ્દ 1 હિસ્સા 6 **સફહા** 1060 પર હૈ : બદ્દૂઓં ઔર સબ અ-રબિય્યોં સે બહુત નરમી કે સાથ પેશ આએ, અગર વોહ સખ્તી કરેં (ભી તો) અદબ સે **તહમ્મુલ** (યા'ની બરદાશ્ત) કરે ઈસ પર **શફાઅત** નસીબ હોને કા વા'દા ફરમાયા હૈ. ખુસૂસન અહલે હ-રમૈન, ખુસૂસન અહલે મદીના. અહલે અરબ કે અફઆલ પર એ'તિરાઝ ન કરે, ન દિલ મેં કદૂરત (યા'ની મૈલ) લાએ, ઈસ મેં દોનોં[2] જહાં કી સઆદત હૈ) ﴿17﴾ ભીડ કે મૌકઅ પર ભી લોગોં કો અઝિય્યત ન પહોંચે ઈસ કા ખયાલ રખૂંગા ઔર અગર ખુદ કો કિસી સે તક્લીફ પહોંચી તો **સબ્ર** કરતે હુએ મુઆફ કરૂંગા. (હદીસે પાક મેં હૈ : જો શખ્સ અપને **ગુસ્સે** કો રોકેગા **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કિયામત કે રોઝ ઉસ સે અપના અઝાબ રોક દેગા. (شُعَبُ الْإِيمان ج٦ ص٣١٥ حديث ٨٣١١)) ﴿18﴾ મુસલ્માનોં પર ઈન્ફિરાદી કોશિશ કરતે હુએ "નેકી કી દા'વત" દે કર સવાબ કમાઊંગા ﴿19﴾ સફર કી સુન્નતોં ઔર આદાબ કા હત્તલ ઈમ્કાન ખયાલ રખૂંગા ﴿20﴾ એહરામ મેં **લબ્બૈક** કી ખૂબ કસરત કરૂંગા. (ઈસ્લામી ભાઈ બુલન્દ આવાઝ સે કહે

ઔર ઈસ્લામી બહન પસ્ત આવાઝ સે) 《21》 **મસ્જિદૈને કરીમૈન** (બલ્કે હર જગહ હર મસ્જિદ) મેં દાખિલ હોતે વક્ત પહલે સીધા પાઉં અન્દર રખૂંગા ઔર મસ્જિદ મેં દાખિલે કી દુઆ પઢૂંગા. ઈસી તરહ નિકલતે વક્ત ઉલટા પાઉં પહલે નિકાલૂંગા ઔર બાહર નિકલને કી દુઆ પઢૂંગા 《22》 જબ જબ કિસી મસ્જિદ ખુસૂસન **મસ્જિદૈને કરીમૈન** મેં દાખિલા નસીબ હુવા, નફ્લી એ'તિકાફ કી નિય્યત કર કે સવાબ કમાઊંગા. (યાદ રહે ! મસ્જિદ મેં ખાના પીના, આબે ઝમઝમ પીના, સ-હરી વ ઈફ્તાર કરના ઔર સોના જાઈઝ નહીં, એ'તિકાફ કી નિય્યત કી હોગી તો ઝિમ્નન યેહ સબ કામ જાઈઝ હો જાએંગે) 《23》 કા'બએ મુશર્રફા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا પર **પહલી નઝર** પડતે હી દુરૂદે પાક પઢ કર દુઆ માંગૂંગા 《24》 દૌરાને તવાફ "મુસ્તજાબ" પર (જહાં સત્તર હઝાર ફિરિશ્તે દુઆ પર આમીન કહને કે લિયે મુકર્રર હૈં વહાં) અપની ઔર સારી ઉમ્મત કી મગ્ફિરત કે લિયે દુઆ કરૂંગા 《25》 જબ જબ આબે ઝમઝમ પિયૂંગા, અદાએ સુન્નત કી નિય્યત સે કિબ્લા રૂ, ખડે હો કર, **બિસ્મિલ્લાહ** પઢ કર, ચૂસ ચૂસ કર તીન³ સાંસ મેં, પેટ ભર કર પિયૂંગા, ફિર દુઆ માંગૂંગા કે વક્તે કબૂલ હૈ. (ફરમાને મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : હમ મેં ઔર મુનાફિકોં મેં યેહ ફર્ક હૈ કે વોહ ઝમઝમ કૂખ (યા'ની પેટ) ભર નહીં પીતે. (ابن ماجه ج ۳ ص ۴۸۹ حديث ۳۰۶۱)) 《26》 **મુલ્તઝમ** સે લિપટતે વક્ત યેહ નિય્યત કીજિયે કે મહબ્બત વ શૌક કે સાથ કા'બા ઔર રબ્બે કા'બા عَزَّوَجَلَّ કા કુર્બ હાસિલ કર રહા હૂં ઔર ઈસ કે તઅલ્લુક સે બ-ર-કત પા રહા હૂં. (ઉસ વક્ત યેહ ઉમ્મીદ રખિયે કે બદન કા હર વોહ હિસ્સા જો કા'બએ મુશર્રફા સે મસ (TOUCH)

હુવા હૈ اِنْ شَآءَ اللّٰہ જહન્નમ સે આઝાદ હોગા) ❮27❯ **ગિલાફે કા'બા** સે ચિમટતે વક્ત યેહ નિય્યત કીજિયે કે મગ્ફિરત વ આફિય્યત કે સુવાલ મેં ઈસરાર કર રહા હૂં, જૈસે કોઈ ખતાકાર ઉસ શખ્સ કે કપડોં સે લિપટ કર ગિડ-ગિડાતા હૈ જિસ કા વોહ મુજરિમ હૈ ઔર ખૂબ આજિઝી કરતા હૈ કે જબ તક અપને જુર્મ કી મુઆફી ઔર આયન્દા કે અમ્ન વ સલામતી કી ઝમાનત નહીં મિલેગી દામન નહીં છોડૂંગા. (**ગિલાફે કા'બા** વગૈરા પર લોગ કાફી ખુશ્બૂ લગાતે હૈં લિહાઝા એહરામ કી હાલત મેં એહતિયાત કીજિયે) ❮28❯ રમ્યે જમરાત મેં **હઝરતે** સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કી મુશા-બહત (યા'ની મુવા-ફકત) ઔર **સરકારે મદીના** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી સુન્નત પર અમલ, શૈતાન કો રુસ્વા કર કે માર ભગાને ઔર ખ્વાહિશાતે નફસાની કો રજમ (યા'ની સંગસાર) કરને કી નિય્યત કીજિયે. (**હિકાયત :** હઝરતે સય્યિદુના જુનૈદે બગદાદી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْھَادِی ને એક હાજી સે પૂછા કે તૂને **રમ્ય** કે વક્ત નફસાની ખ્વાહિશાત કો કંકરિયાં મારીં યા નહીં ? ઉસ ને જવાબ દિયા : નહીં. ફરમાયા : તો ફિર તૂને **રમ્ય** હી નહીં કી. (યા'ની રમ્ય કા પૂરા હક અદા નહીં કિયા) (مُلَخَّص از کشف المحجوب ص ۳۶۳)) ❮29❯ સરકારે મદીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم બિલ ખુસૂસ ૭[6] મકામાત યા'ની સફા, મર્વહ, અ-રફાત, મુઝ્દલિફા, જમ્રએ ઊલા, જમ્રએ વુસ્તા પર દુઆ કે લિયે ઠહરે, મૈં ભી **અદાએ મુસ્તફા** કી અદા કી નિય્યત સે ઈન જગહોં મેં જહાં જહાં મુમ્કિન હુવા વહાં રુક કર દુઆ માંગૂંગા ❮30❯ તવાફ વ સઅ્ય મેં લોગોં કો ધક્કે દેને સે બચતા રહૂંગા. (જાન બૂઝ કર કિસી કો ઈસ તરહ ધક્કે

દેના કે ઈઝા પહોંચે બન્દે કી હક ત-લફી ઔર ગુનાહ હૈ, તૌબા ભી કરની હોગી ઔર જિસ કો ઈઝા પહોંચાઈ ઉસ સે મુઆફ ભી કરાના હોગા. બુઝુર્ગોં સે મન્કૂલ હૈ : એક દાંગ કી (યા'ની મા'મૂલી સી) મિક્દાર **અલ્લાહ તઆલા** કે કિસી ના પસન્દીદા ફે'લ કો તર્ક કર દેના મુઝે **પાંચ સો નફ્લી** હજ કરને સે ઝિયાદા પસન્દીદા હૈ. (جامع العلوم والحکم لابن رجب ص ۱۲۵) **31** ઉ-લમા વ મશાઈખે અહલે સુન્નત કી ઝિયારત વ સોહબત સે બ-ર-કત હાસિલ કરૂંગા, ઈન સે અપને લિયે બે હિસાબ મગ્ફિરત કી દુઆ કરવાઊંગા **32** ઈબાદાત કી કસરત કરૂંગા બિલ ખુસૂસ નમાઝે પન્જગાના પાબન્દી સે અદા કરૂંગા **33** ગુનાહોં સે હમેશા કે લિયે તૌબા કરતા હૂં ઔર સિર્ફ અચ્છી સોહબત મેં રહા કરૂંગા. (એહયાઉલ ઉલૂમ મેં હૈ : હજ કી **મબરૂરિય્યત** કી એક અલામત યેહ હૈ કે જો ગુનાહ કરતા થા ઉન્હેં છોડ દે, બુરે દોસ્તોં સે કનારા કશ હો કર નેક બન્દોં સે દોસ્તી કરે, ખેલકૂદ ઔર ગફ્લત ભરી બૈઠકોં કો તર્ક કર કે ઝિક્ર ઔર બેદારી કી મજાલિસ ઈખ્તિયાર કરે. ઈમામ ગઝાલી عَلَیْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْوَالِی એક ઔર જગહ ફરમાતે હૈં : **હજ્જે મબરૂર** કી અલામત યેહ હૈ કે દુન્યા સે બે રગ્બત ઔર આખિરત કી જાનિબ મુ-તવજ્જેહ હો ઔર બૈતુલ્લાહ શરીફ કી મુલાકાત કે બા'દ અપને રબ્બે કાએનાત عَزَّوَجَلَّ કી મુલાકાત કે લિયે તય્યારી કરે. (احیاء العلوم ج ۱ ص ۳٤۹، ۳۰٤)) **34** વાપસી કે બા'દ ગુનાહોં કે કરીબ ભી ન જાઊંગા, નેકિયોં મેં ખૂબ ઈઝાફા કરૂંગા ઔર સુન્નતોં પર મઝીદ અમલ બઢાઊંગા (આ'લા હઝરત رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : (હજ સે પહલે કે **હુકૂકુલ્લાહ** ઔર હુકૂકુલ ઈબાદ જિસ કે ઝિમ્મે થે) અગર બા'દે હજ બા વસ્ફે કુદરત ઉન

ઉમૂર (મ-સલન કઝા નમાઝ વ રોઝા, બાકી માંદા ઝકાત વગૈરા ઔર તલફ કર્દા બકિય્યા હુકૂકુલ ઈબાદ કી અદાએગી) મેં કાસિર રહા તો યેહ સબ ગુનાહ અઝ સરે નૌ ઉસ કે સર હોંગે કે હુકૂક તો ખુદ બાકી હી થે ઉન કી અદા મેં ફિર તાખીર વ તક્સીર સે ગુનાહ તાઝા હુએ ઔર વોહ હજ ઉન કે ઈઝાલે કો કાફી ન હોગા કે હજ ગુઝરે (યા'ની પિછલે) ગુનાહોં કો ધોતા હૈ આયન્દા કે લિયે પરવાનએ બે કૈદી (યા'ની ગુનાહ કરને કા ઈજાઝત નામા) નહીં હોતા બલ્કે **હજ્જે મબરૂર** કી નિશાની હી યેહ હૈ કે પહલે સે અચ્છા હો કર પલટે. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 24, સ. 466)) ﴾35﴿ **મક્કએ મુકર્રમા ઔર મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَھُمَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કે યાદગાર મુબારક મકામાત કી ઝિયારત કરૂંગા ﴾36﴿ સઆદત સમઝતે હુએ બ નિય્યતે સવાબ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કી ઝિયારત કરૂંગા ﴾37﴿ સરકારે મદીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે દરબારે ગુહર બાર કી પહલી હાઝિરી સે કબ્લ ગુસ્લ કરૂંગા, નયા સફેદ લિબાસ, સર પર નયા સરબન્દ નઈ ટોપી ઔર ઉસ પર નયા ઈમામા શરીફ બાંધૂંગા, સુરમા ઔર ઉમ્દા ખુશ્બૂ લગાઊંગા ﴾38﴿ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે ઈસ ફરમાને આલીશાન :

وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْۤا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِیْمًا ﴿۶۴﴾

(پ۵،النساء:۶٤) (**તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** ઔર અગર જબ વોહ અપની જાનોં પર ઝુલ્મ કરેં તો ઐ મહબૂબ ! તુમ્હારે હુઝૂર હાઝિર હોં ઔર ફિર **અલ્લાહ** સે મુઆફી ચાહેં ઔર રસૂલ ઉન કી શફાઅત

ફરમાએ તો ઝરૂર **અલ્લાહ** કો બહુત તૌબા કબૂલ કરને વાલા મેહરબાન પાએં) પર અમલ કરતે હુએ મદીને કે શહન્શાહ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં હાઝિરી દૂંગા ﴾39﴿ અગર બસ મેં હુવા તો અપને મોહસિન વ ગમ ગુસાર આકા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં ઈસ તરહ હાઝિર હોઉંગા જિસ તરહ એક ભાગા હુવા ગુલામ અપને આકા કી બારગાહ મેં લરઝતા કાંપતા, આંસૂ બહાતા હાઝિર હોતા હૈ. (**હિકાયત** : સય્યિદુના ઈમામે માલિક عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْخَالِق જબ સય્યિદે આલમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા ઝિક્ર કરતે રંગ ઉન કા બદલ જાતા ઔર ઝુક જાતે. **હિકાયત** : હઝરતે સય્યિદુના **ઈમામે માલિક** عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْخَالِق સે કિસી ને હઝરતે સય્યિદુના અય્યૂબ **સખ્તિયાની** قُدِّسَ سِرُّهُ الرَّبَّانِي કે બારે મેં પૂછા તો ફરમાયા : મૈં જિન હઝરાત સે રિવાયત કરતા હૂં વોહ ઉન સબ મેં અફઝલ હૈં, મૈં ને ઉન્હેં દો[2] મર્તબા સફરે હજ મેં દેખા કે જબ ઉન કે સામને નબિય્યે કરીમ, રઊફુર્રહીમ عَلَيْهِ اَفْضَلُ الصَّلٰوةِ وَالتَّسْلِيْم કા ઝિક્ર અન્વર હોતા તો વોહ ઈતના રોતે કે મુઝે ઉન પર રહ્મ આને લગતા. મૈં ને ઉન મેં જબ તા'ઝીમે મુસ્તફા વ ઈશ્કે હબીબે ખુદા કા યેહ આલમ દેખા તો **મુ-તઅસ્સિર** હો કર ઉન સે અહાદીસે મુબા-રકા રિવાયત કરની શુરૂઅ કીં. (الشفاء ج۲ ص ٤١، ٤٢)) ﴾40﴿ સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે શાહી દરબાર મેં અ-દબો એહતિરામ ઔર ઝૌકો શૌક કે સાથ દર્દ ભરી મો'તદિલ (યા'ની દરમિયાની) આવાઝ મેં સલામ અર્ઝ કરૂંગા ﴾41﴿ હુક્મે કુરઆની :

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْۤا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿۲﴾

(پ۲۶،الحجرات:۲) (**તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન** : એ ઈમાન વાલો ! અપની આવાઝેં ઊંચી ન કરો ઉસ ગૈબ બતાને વાલે (નબી) કી આવાઝ સે ઔર ઉન કે હુઝૂર બાત ચિલ્લા કર ન કહો જૈસે આપસ મેં એક દૂસરે કે સામને ચિલ્લાતે હો કે કહીં તુમ્હારે અમલ અકારત ન હો જાએં ઔર તુમ્હેં ખબર ન હો) પર અમલ કરતે હુએ અપની આવાઝ કો પસ્ત ઔર કદરે ધીમી રખૂંગા ﴾42﴿ اَسْئَلُكَ الشَّفَاعَةَ يَارَسُوْلَ الله (**યા'ની યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ! મૈં આપ કી શફાઅત કા સુવાલી હૂં) કી તકરાર કર કે શફાઅત કી ભીક માંગૂંગા ﴾43﴿ શૈખૈને કરીમૈન رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا કી અ-ઝમત વાલી બારગાહોં મેં ભી સલામ અર્ઝ કરૂંગા ﴾44﴿ હાઝિરી કે વક્ત ઈધર ઉધર દેખને ઔર સુનહ્‌રી જાલિયોં કે અન્દર ઝાંકને સે બચૂંગા ﴾45﴿ જિન લોગોં ને સલામ પેશ કરને કા કહા થા ઉન કા સલામ બારગાહે શાહે અનામ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم મેં અર્ઝ કરૂંગા ﴾46﴿ સુનહ્‌રી જાલિયોં કી તરફ પીઠ નહીં કરૂંગા ﴾47﴿ **જન્નતુલ બકીઅ** કે મદફૂનીન કી ખિદમતોં મેં સલામ અર્ઝ કરૂંગા ﴾48﴿ હઝરતે સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ ઔર શુ-હદાએ ઉહુદ કે મઝારાત કી ઝિયારત કરૂંગા, દુઆ વ ઈસાલે સવાબ કરૂંગા, જ-બલે ઉહુદ કા દીદાર કરૂંગા ﴾49﴿ મસ્જિદે કુબા શરીફ મેં હાઝિરી દૂંગા ﴾50﴿ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કે દરો દીવાર, બર્ગો બાર, ગુલો ખાર ઔર પથ્થર વ ગુબાર ઔર વહાં કી હર શૈ કા ખૂબ અ-દબો એહતિરામ કરૂંગા. (**હિકાયત** : હઝરતે સય્યિદુના ઈમામે માલિક عَلَیْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْخَالِق ને

તા’ઝીમે ખાકે મદીના કી ખાતિર મદીનએ તય્યિબા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં કભી ભી કઝાએ હાજત નહીં કી બલ્કે હમેશા હરમ સે બાહર તશરીફ લે જાતે થે, અલબત્તા હાલતે મરઝ મેં મજબૂરી કી વજહ સે મા’ઝૂર થે. (بستان المحدثين ص۱۹)) ﴾51﴿ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કી કિસી ભી શૈ પર ઐબ નહીં લગાઊંગા. (**હિકાયત : મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં એક શખ્સ હર વક્ત રોતા ઔર મુઆફી માંગતા રહતા થા, જબ ઈસ કા સબબ પૂછા ગયા તો બોલા : મૈં ને એક દિન **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કી **દહી શરીફ** કો ખટ્ટા ઔર ખરાબ કહ દિયા, યેહ કહતે હી મેરી નિસ્બત સલ્બ હો ગઈ ઔર મુઝ પર ઈતાબ હુવા (યા’ની ડાંટ પડી) કે ‘‘ઓ દિયારે મહબૂબ કી **દહી** કો ખરાબ કહને વાલે ! નિગાહે **મહબ્બત** સે દેખ ! મહબૂબ કી ગલી કી હર હર શૈ ઉમ્દા હૈ.’’ (માખૂઝ અઝ બહારે મસ્નવી, સ. 128) **હિકાયત** : હઝરતે સય્યિદુના ઈમામે માલિક عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡخَالِق કે સામને કિસી ને યેહ કહ દિયા કે ‘‘મદીને કી મિટ્ટી ખરાબ હૈ’’ યેહ સુન કર આપ رَحۡمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی عَلَيۡه ને ફતવા દિયા કે ઈસ ગુસ્તાખ કો તીસ[30] દુર્રે લગાએ જાએં ઔર કૈદ મેં ડાલ દિયા જાએ. (الشفاء ج۲ص۵۷))

﴾52﴿ અઝીઝોં ઔર ઈસ્લામી ભાઈયોં કો તોહફા દેને કે લિયે આબે ઝમઝમ, **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કી ખજૂરેં ઔર સાદા **તસ્બીહેં** વગૈરા લાઊંગા. (બારગાહે આ’લા હઝરત رَحۡمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی عَلَيۡه મેં **સુવાલ** હુવા : તસ્બીહ કિસ ચીઝ કી હોની ચાહિયે ? આયા લકડી કી યા પથ્થર વગૈરા કી ? **અલ જવાબ** : તસ્બીહ લકડી કી હો યા પથ્થર કી મગર બેશ કીમત (યા’ની કીમતી) હોના મકરૂહ હૈ ઔર સોને ચાંદી કી હરામ. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 23, સ. 597))

﴿53﴾ જબ તક **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં રહૂંગા દુરૂદો સલામ કી કસરત કરૂંગા ﴿54﴾ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં કિયામ કે દૌરાન જબ જબ સબ્ઝ ગુમ્બદ કી તરફ ગુઝર હોગા, ફૌરન ઉસ તરફ રુખ કર કે ખડે ખડે હાથ બાંધ કર સલામ અર્ઝ કરૂંગા. (**હિકાયત : મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં સય્યિદુના અબૂ હાઝિમ رَحۡمَةُاللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيۡه કી ખિદમત મેં હાઝિર હો કર એક સાહિબ ને બતાયા : મુઝે ખ્વાબ મેં જનાબે રિસાલત મઆબ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી ઝિયારત હુઈ, ફરમાયા : અબૂ હાઝિમ સે કહ દો, ‘‘તુમ મેરે પાસ સે યૂં હી ગુઝર જાતે હો, રુક કર સલામ ભી નહીં કરતે !’’ ઈસ કે બા’દ સય્યિદુના અબૂ હાઝિમ رَحۡمَةُاللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيۡه ને અપના મા’મૂલ બના લિયા કે જબ ભી રૌઝએ અન્વર કી તરફ ગુઝર હોતા, અ-દબો એહતિરામ કે સાથ ખડે હો કર સલામ અર્ઝ કરતે, ફિર આગે બઢતે. (المنامات مع موسوعة ابن اَبِی الدُّنیا ج۳ص۱۵۳حدیث۳۲۳)) ﴿55﴾ અગર જન્નતુલ બકીઅ મેં મદફન નસીબ ન હુવા, ઔર **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا સે રુખ્સત કી જાં સોઝ ઘડી આ ગઈ તો બારગાહે રિસાલત મેં અલ વદાઈ હાઝિરી દૂંગા ઔર ગિડગિડા કર બલ્કે મુમ્કિન હુવા તો રો રો કર બાર બાર હાઝિરી કી ઈલ્તિજા કરૂંગા ﴿56﴾ અગર બસ મેં હુવા તો માં કી મામતા ભરી ગોદ સે જુદા હોને વાલે બચ્ચે કી તરહ બિલક બિલક કર રોતે હુએ દરબારે રસૂલ કો બાર બાર હસરત ભરી નિગાહોં સે દેખતે હુએ રુખ્સત હોઉંગા.

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ط بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

આપ કો અઝ્મે મદીના મુબારક હો

ફરમાને મુસ્તફા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હૈ : “ઇલ્મ કા હાસિલ કરના હર મુસલ્માન પર **ફર્ઝ** હૈ.” **(ابن ماجه ج١ ص١٤٦ حديث ٢٢٤)** ઇસ કી શર્હ મેં યેહ ભી હૈ કે **હજ** અદા કરને વાલે પર ફર્ઝ હૈ કે **હજ** કે ઝરૂરી મસાઇલ જાનતા હો. ઉમૂમન હુજ્જાજે કિરામ તવાફ વ સઅ્ય વગૈરા મેં પઢી જાને વાલી **અ-રબી દુઆઓં** મેં ઝિયાદા દિલ ચસ્પી લેતે હૈં અગર્ચે યેહ ભી બહુત અચ્છા હૈ જબ કે દુરુસ્ત પઢ સકતે હોં, અગર કોઈ યેહ દુઆએં ન ભી પઢે તો ગુનહગાર નહીં મગર **હજ** કે ઝરૂરી મસાઇલ ન જાનના ગુનાહ હૈ. **રફીકુલ હ-રમૈન** اِنْ شَآءَاللّٰہ عَزَّوَجَلَّ આપ કો બહુત સારે ગુનાહોં સે બચા લેગી. બા'ઝ મુફ્ત દી જાને વાલી હજ કી ઉર્દૂ કિતાબોં મેં શર-ઈ મસાઇલ મેં સખ્ત બે એહતિયાતી સે કામ લિયા ગયા હૈ, ઇસ સે તશ્વીશ હોતી હૈ કે ઇન કુતુબ સે રહનુમાઈ લેને વાલે હાજિયોં કા ક્યા બનેગા, اَلْحَمْدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ **રફીકુલ હ-રમૈન** બરસોં સે લાખોં કી તા'દાદ મેં છપ રહી હૈ. ઇસ મેં ઝિયાદા તર મસાઇલ **ફતાવા ર-ઝવિય્યા** શરીફ ઔર **બહારે શરીઅત** જૈસી મુસ્તનદ કિતાબોં મેં મુન્દરજ

મસાઈલ આસાન કર કે લિખને કી કોશિશ કી ગઈ હૈ, અબ ઈસ મેં મઝીદ તરમીમ વ ઈઝાફા કિયા ગયા હૈ ઔર ઈસ પર **દા'વતે ઈસ્લામી** કી મજલિસ **"અલ મદીનતુલ ઈલ્મિય્યા"** ને નઝરે સાની કી હૈ ઔર **દારુલ ઈફતા અહલે સુન્નત** ને અવ્વલ તા આખિર એક એક મસ્અલા દેખ કર રહનુમાઈ ફરમાઈ હૈ. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ ખૂબ અચ્છી અચ્છી નિય્યતેં કર કે **રફીકુલ હ-રમૈન** કી તરકીબ કી ગઈ હૈ. **વલ્લાહ રફીકુલ હ-રમૈન** સે મદીને કે મુસાફિરોં કી રહનુમાઈ કર કે સિર્ફ વ સિર્ફ હુસૂલે રિઝાએ ઈલાહી મક્સૂદ હૈ, ઝાતી આમદની કા તસવ્વુર નહીં. શૈતાન લાખ સુસ્તી દિલાએ **રફીકુલ હ-રમૈન** મેહરબાની ફરમા કર અવ્વલ તા આખિર પૂરી પઢ લીજિયે.

બયાન કર્દા મસાઈલ પર ગૌર કીજિયે, કોઈ બાત સમઝ મેં ન આએ તો ઉ-લમાએ અહલે સુન્નત સે પૂછિયે. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ **"રફીકુલ હ-રમૈન"** કે અન્દર **હજ વ ઉમ્રે** કે મસાઈલ કે સાથ સાથ કસીર તા'દાદ મેં **અ-રબી દુઆએં** ભી મઅ તરજમા શામિલ હૈં. અગર સફરે મદીના મેં **રફીકુલ હ-રમૈન** આપ કે સાથ હુઈ તો اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ **હજ** કી કિસી ઔર કિતાબ કી કમ હી હાજત હોગી. હાં, જો ઈસ સે ભી ઝિયાદા મસાઈલ સીખના ચાહે ઔર સીખના ભી ચાહિયે તો **બહારે શરીઅત** હિસ્સા 6 કા મુતા-લઆ કરે.

મ-દની ઈલ્તિજા : હો સકે તો 12 અદદ **રફીકુલ હ-રમૈન,** 12 અદદ જેબી સાઈઝ કે કોઈ સે ભી રસાઈલ ઔર 12 અદદ સુન્નતોં ભરે બયાનાત કી V.C.Ds **મક-ત-બતુલ મદીના** સે હદિય્યતન લે કર સાથ લે લીજિયે ઔર હુસૂલે સવાબ કે લિયે વહાં તક્સીમ ફરમા દીજિયે નીઝ ફરાગત કે બા'દ અપની **રફીકુલ હ-રમૈન** ભી હ-રમૈને તય્યિબૈન હી મેં કિસી **ઈસ્લામી ભાઈ** કો પેશ કર દીજિયે.

બારગાહે રિસાલત صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم, શૈખૈને કરીમૈન رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْھُمَا ઔર સય્યિદુના હમ્ઝા, શુ-હદાએ ઉહુદ, અહલે બકીઅ વ મઅ્લા કે મદફૂનીન કી બારગાહોં મેં મેરા સલામ અર્ઝ કીજિયેગા. દૌરાને સફર બિલ ખુસૂસ હ-રમૈને તય્યિબૈન મેં મુઝ ગુનહગાર કી બે હિસાબ બખ્શિશ ઔર તમામ ઉમ્મત કી મગ્ફિરત કી દુઆ કે લિયે મ-દની ઈલ્તિજા હૈ. **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ આપ કે હજ વ ઝિયારત કો આસાન કરે ઔર કબૂલ ફરમાએ.

اٰمِين بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صَلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

તાલિબે ગમે મદીના વ
બકીઅ વ મગ્ફિરત વ
બે હિસાબ જન્નતુલ
ફિરદૌસ મેં આકા
કા પડોસ

એક ચુપ સો100 સુખ

6 શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ 1433 સિ.હિ.
27-06-2012

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ؕ

મદીને કે મુસાફિર ઔર ઇમદાદે મુસ્તફા صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم **:** **એક** નૌ જવાન **તવાફે કા'બા** કરતે હુએ ફકત **દુરૂદ શરીફ** હી પઢ રહા થા કિસી ને ઉસ સે કહા : ક્યા તુઝે કોઈ ઔર દુઆએ **તવાફ** નહીં આતી યા કોઈ ઔર બાત હૈ ? ઉસ ને કહા : દુઆએં તો આતી હૈં મગર બાત યેહ હૈ કે મૈં ઔર મેરે વાલિદ દોનોં **હજ** કે લિયે નિકલે થે, વાલિદ સાહિબ રાસ્તે મેં બીમાર હો કર ફૌત હો ગએ, ઉન કા **ચેહરા સિયાહ** પડ ગયા, આંખેં ઉલટ ગઈ ઔર પેટ ફૂલ ગયા ! મૈં બહુત રોયા ઔર કહા : اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّآ اِلَیْہِ رٰجِعُوْن જબ રાત કી તારીકી છા ગઈ તો મેરી આંખ લગ ગઈ, મૈં સો ગયા તો મૈં ને **ખ્વાબ** મેં એક સફેદ લિબાસ મેં મલ્બૂસ મુઅત્તર મુઅત્તર **હસીનો જમીલ** હસ્તી કી ઝિયારત કી. ઉન્હોં ને મેરે વાલિદે મર્હૂમ કી મય્યિત કે કરીબ તશરીફ લા કર અપના **નૂરાની હાથ** ઉન કે ચેહરે ઔર પેટ પર ફેરા, દેખતે હી દેખતે મેરે મર્હૂમ બાપ કા ચેહરા **દૂધ સે ઝિયાદા સફેદ** ઔર **રોશન** હો ગયા ઔર પેટ ભી અસ્લી હાલત પર આ ગયા. જબ વોહ બુઝુર્ગ વાપસ જાને લગે તો મૈં ને ઉન કા દામને અક્દસ થામ લિયા ઔર અર્ઝ કી : યા સય્યિદી ! (યા'ની ઐ મેરે સરદાર !)

આપ કો ઉસ કી કસમ જિસ ને આપ કો ઈસ જંગલ મેં મેરે **વાલિદે મર્હૂમ** કે લિયે રહમત બના કર ભેજા હૈ આપ કૌન હૈં? ફરમાયા : તૂ હમેં નહીં પહચાનતા ? હમ તો **મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ** (صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم) હૈં, તેરા યેહ બાપ બહુત ગુનહગાર થા મગર હમ પર બ કસરત દુરૂદ શરીફ પઢતા થા, જબ ઈસ પર યેહ મુસીબત નાઝિલ હુઈ તો ઈસ ને હમ સે ફરિયાદ કી લિહાઝા હમ ને ઈસ કી **ફરિયાદ રસી** કી હૈ ઔર હમ હર ઉસ શખ્સ કી **ફરિયાદ રસી** કરતે હૈં જો ઈસ દુન્યા મેં હમ પર ઝિયાદા **દુરૂદ** ભેજતા હૈ. **(رَوضُ الرَّياحين ص١٢٥)**

ફરિયાદ ઉમ્મતી જો કરે હાલે ઝાર મેં
મુમ્કિન નહીં કે ખૈરે બશર કો ખબર ન હો

(હદાઈકે બખ્શિશ)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

"ખુદા આપ કા હજ કબૂલ કરે" કે સોલહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે હાજિયોં કે લિયે કારઆમદ 16 મ-દની ફૂલ

❁ **અલ્લાહ વ રસૂલ** عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عليه واٰلهٖ وسلَّم કી રિઝા કે તલબ ગાર **પ્યારે પ્યારે હાજિયો** ! આપ કો **સફરે હજ વ ઝિયારતે મદીના** બહુત બહુત મુબારક હો. ઝરૂરિય્યાતે સફર કા રવાનગી સે તીન3 ચાર4 દિન પહલે હી ઈન્તિઝામ કર લીજિયે, નીઝ કિસી તજરિબા કાર હાજી સે મશ્વરા ભી ફરમા લીજિયે

❁ અપને વતન સે ફલ યા પકે હુએ ખાને કે ડબ્બે, મિઠાઈ

વગૈરા ગિઝાઈ અશ્યા સાથ લે જાને કી હાજિયોં કો ગવર્નમેન્ટ કી તરફ સે મુમા-ન-અત હૈ ۞ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કી રિહાઈશ ગાહ સે મસ્જિદુલ હરામ પૈદલ જાના હોગા ઈસ મેં ઔર તવાફ વ સઅ્ય મેં સબ મિલા કર તકરીબન 7 કિલો મીટર બનતે હૈં, નીઝ મિના, અ-રફાત ઔર મુઝ્દલિફા મેં ભી કાફી ચલના હોગા, લિહાઝા **હજ** કે બહુત દિન પહલે સે રોઝાના **પૌન ઘન્ટા** પૈદલ ચલને કી તરકીબ રખિયે (ઈસ કી મુસ્તકિલ આદત બના લી જાએ તો સિહ્હત કે લિયે اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ બેહદ મુફીદ હૈ) વરના એક દમ સે બહુત ઝિયાદા પૈદલ ચલને કે સબબ **હજ** મેં આપ આઝમાઈશ મેં પડ સકતે હૈં ! ۞ કમ ખાને કી આદત ડાલિયે, ફાએદા ન હો તો કહના ! ખુસૂસન **5 અય્યામે હજ** મેં હલકી ફુલકી ગિઝા પર કનાઅત કીજિયે તાકે બાર બાર ઈસ્તિન્જા કી ''હાજત'' ન હો, ખુસૂસન મિના, મુઝ્દલિફા ઔર અ-રફાત કે ઈસ્તિન્જા ખાનોં પર લમ્બી લમ્બી કિતારેં લગતી હૈં ! ۞ ઈસ્લામી બહનેં કાંચ કી ચૂડિયાં પહન કર તવાફ ન કરેં, ભીડ મેં ટૂટને સે ખુદ અપને ઔર દૂસરે કે ઝખ્મી હોને કા અન્દેશા હૈ ۞ ઈસ્લામી બહનેં ઊંચી એડી કી ચપ્પલેં ન પહનેં કે રાસ્તે મેં પૈદલ ચલને મેં પરેશાની હોગી ۞ હ-રમૈને તય્યિબૈન કી રિહાઈશ ગાહોં કે વૉશરૂમ મેં ''ઈંગ્લિશ કમોડ'' હોતે હૈં, વતન સે ઈન કા ઈસ્તિ'માલ સીખ લીજિયે વરના કપડે પાક રખના નિહાયત દુશ્વાર હોગા ۞ કિસી કા દિયા હુવા ''પેકિટ'' ખોલ કર ચેક કિયે બિગૈર હરગિઝ સાથ મત લીજિયે અગર કોઈ મમ્નૂઆ ચીઝ નિકલ આઈ તો મતાર (AIRPORT) પર મુસીબત મેં પડ સકતે હૈં

۞ હવાઈ જહાઝ મેં અપની ઝરૂરત કી અદવિયાત મઅ ડૉક્ટરી સનદ અપને ગલે કે બેગ મેં રખિયે તાકે એમરજન્સી મેં આસાની રહે ۞ **ઝબાન** ઔર **આંખોં કા કુફ્લે મદીના** લગાઈયે, અગર બિલા ઝરૂરત બોલતે રહને કી આદત હુઈ તો ગીબતોં, તોહ્મતોં ઔર દિલ આઝારિયોં વગૈરા ગુનાહોં સે બચના દુશ્વાર રહેગા, ઈસી તરહ આંખોં કી હિફાઝત ઔર અક્સર નિગાહેં નીચી રખને કી તરકીબ ન હુઈ તો બદ નિગાહી સે મહફૂઝ રહના નિહાયત મુશ્કિલ હોગા. હરમ મેં એક નેકી લાખ નેકી ઔર એક ગુનાહ લાખ ગુના હૈ. હરમ સે મુરાદ સિર્ફ મસ્જિદુલ હરામ નહીં તમામ હુદૂદે હરમ હૈ ۞ નમાઝ મેં અક્સર મોહરિમ કે સીને યા પેટ કા કુછ હિસ્સા ખુલ જાતા હૈ ઈસ મેં કિસી કિસ્મ કી કરાહત નહીં ક્યૂં કે એહરામ મેં યેહ ખિલાફે મો'તાદ (યા'ની ખિલાફે આદત) નહીં ઔર ઈસ કા ખયાલ રખના ભી બહુત દુશ્વાર હૈ ۞ **કફન** કો આબે ઝમઝમ મેં ભિગો કર લાના અચ્છા હૈ કે ઈસ તરહ મક્કે મદીને કી હવાએં ભી ઈસે ચૂમ લેંગી. નિચોડને મેં યેહ એહતિયાત કરની મુનાસિબ હૈ કે ઈસ મુકદ્દસ પાની કા એક કતરા ભી ગિર કર નાલી વગૈરા મેં ન જાએ, કિસી પૌદે વગૈરા મેં ડાલ દેના ચાહિયે. (આબે ઝમઝમ શરીફ અપને વતન મેં ભી છિડક સકતે હૈં) ۞ તવાફ વ સઅ્ય કરતે હુએ બા'ઝ અવકાત **હજ** કી કિતાબોં કે અવરાક ગિરે પડે નઝર આતે હૈં, મુમ્કિના સૂરત મેં ઉન કો ઉઠા લીજિયે મગર તવાફ મેં કા'બા શરીફ કો પીઠ યા સીના ન હો ઈસ કા ખયાલ રખિયે. અલબત્તા કિસી કી ગિરી પડી રકમ યા બટવા વગૈરા ન ઉઠાઈયે (ચન્દ બરસ પહલે એક પાકિસ્તાની હાજી ને દૌરાને

તવાફ હમદર્દી મેં કિસી કી ગિરી હુઈ રકમ ઉઠાઈ, રકમ વાલે કો ગલત ફહમી હુઈ ઔર ઉસ ને પોલીસ કે હવાલે કિયા ઔર બેચારા અર્સે કે લિયે જેલ મેં ડાલ દિયા ગયા !) ۞ હિજાઝે મુકદ્દસ મેં નંગે પાઉં રહના અચ્છા હૈ મગર ઘર ઔર મસ્જિદ કે હમ્મામ ઔર રાસ્તે કી કીચડ વગૈરા મેં ચપ્પલ પહન લીજિયે. નીઝ ગર્દ આલૂદ ઔર મૈલે કુચૈલે પાઉં લે કર મસ્જિદૈને કરીમૈન બલ્કે કિસી મસ્જિદ મેં ભી દાખિલ ન હોં, અગર સફાઈ નહીં રખ પાએ તો બિગૈર ચપ્પલ મત રહિયે ۞ મુસ્તા'મલ (યા'ની ઈસ્તિ'માલી) ચપ્પલ પહન કર બેસન પર વુઝૂ કરને સે એહતિયાત કીજિયે કે અક્સર નીચે પાની બિખરા હોતા હૈ અગર ચપ્પલ નાપાક હુએ તો અન્દેશા હૈ કે છીંટે ઉડ કર આપ કે લિબાસ વગૈરા પર પડેં. (યેહ ઝેહ્‌ન મેં રહે કે જબ તક ચપ્પલ યા પાની યા કિસી ભી ચીઝ કે બારે મેં યકીની તૌર પર નજિસ યા'ની નાપાક હોને કા ઈલ્મ ન હો વોહ પાક હૈ) ۞ મિના શરીફ કે ઈસ્તિન્જા ખાનોં કે નલ મેં આમ તૌર પર પાની કા બહાવ કાફી તેઝ હોતા હૈ, લિહાઝા બહુત થોડા થોડા ખોલિયે તાકે આપ છીંટોં સે મહફૂઝ રહ સકેં.

ઇન મેં સે હસ્બે ઝરૂરત ચીઝેં અપને સાથ લે જાઇયે :

۞ મ-દની પન્જસૂરહ ۞ અપને પીરો મુર્શિદ કા શ-જરહ ۞ બહારે શરીઅત કા છટા હિસ્સા ઔર 12 અદદ **રફીકુલ હ-રમૈન** ખુદ ભી પઢિયે ઔર હાજિયોં કો બાંટ કર ખૂબ સવાબ કમાઇયે ۞ કલમ ઔર પેડ ۞ ડાયરી ۞ કિબ્લા નુમા (યેહ હિજાઝે મુકદ્દસ હી મેં ખરીદિયે, મિના, અ-રફાત વગૈરા મેં કિબ્લે

કી સમ્ત મા'લૂમ કરને મેં મદદ દેગા) ۞ કુતુબ, પાસપોર્ટ, ટિકટ, ટ્રેવલ ચેક, હેલ્થ સર્ટીફિકેટ વગૈરા રખને કે લિયે ગલે મેં લટકાને વાલા છોટા સા બેગ ۞ એહરામ ۞ એહરામ કે તહબન્દ પર બાંધને કે લિયે જેબ વાલા નાએલોન યા ચમડે કા બેલ્ટ ۞ ઈત્ર ۞ જા નમાઝ ۞ તસ્બીહ ۞ ચાર જોડે કપડે, બનિયાન, સ્વેટર, વગૈરા મલ્બૂસાત (મૌસિમ કે મુતાબિક) ۞ ઓઢને કે લિયે કમ્બલ યા ચાદર ۞ હવા ભરને વાલા તક્યા ۞ ઈમામા શરીફ મઅ સરબન્દ વ ટોપી ۞ બિછાને કે લિયે ચટાઈ યા ચાદર ۞ આઈના, તેલ, કંઘા, મિસ્વાક, સુરમા, સૂઈ ધાગા, કૈંચી સફર મેં સાથ લેના સુન્નત હૈ ۞ નાખુન તરાશ ۞ સામાન પર નામ, પતા લિખને કે લિયે મોટા માર્કર પેન ۞ તોલિયા ۞ રુમાલ ۞ ઈસ્તિ'માલ કરતે હોં તો નઝર કે ચશ્મે દો અદદ ۞ સાબુન ۞ મન્જન ۞ સેફ્ટી રેઝર ۞ લોટા ۞ ગિલાસ ۞ પ્લેટ ۞ પિયાલા ۞ દસ્તર ખ્વાન ۞ ગલે મેં લટકાને વાલી પાની કી બોતલ ۞ ચમ્મચ ۞ છુરી ۞ દર્દે સર ઔર નઝલા વગૈરા કે લિયે ટિક્યાં નીઝ અપની ઝરૂરત કી દવાએં ۞ ગરમી મેં અપને ઊપર પાની છિડક્ને કે લિયે સ્પ્રેયર (મિના વ અ-રફાત શરીફ મેં ઈસ કી કદ્ર હોગી) ۞ હસ્બે ઝરૂરત ખાને પકાને કે બરતન.

"મદીના" કે પાંચ હુરૂફ કી નિસ્બત સે સામાન કે બેગેજ કે લિયે 5 મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ દસ્તી સામાન કે લિયે મઝબૂત હેંડ બેગ ﴾2﴿ લગેજ કરવાને કે લિયે બડા બેગ લીજિયે (ઈસ પર બડે માર્કર પેન સે નામ વ

પતા ઔર ફોન નમ્બર વગૈરા લિખ લીજિયે નીઝ કોઈ નિશાન લગા લીજિયે મ-સલન ★ મઝીદ અપને બેગેજ કે લોહે કે હલ્કે વગૈરા મેં રંગીન કપડે કી ધજ્જી યા લેસ (lace) કી છોટી સી પટ્ટી નુમાયાં કર કે બાંધ દીજિયે) ﴾3﴿ બેગ પર તાલા લગા લીજિયે મગર એક ચાબી એહરામ કે બેલ્ટ કી જેબ મેં ઔર એક દસ્તી બેગ મેં રખ લીજિયે વરના ચાબી ગુમ હો જાને કી સૂરત મેં જદ્દા કસ્ટમ મેં ''બડે બડે કૈંચોં'' કે ઝરીએ કાટ કર બેગ ખોલતે હૈં, આપ ટેન્શન મેં આ જાએંગે ﴾4﴿ અટાચી કેસ (દસ્તી બેગ) કે અન્દર ભી નામ પતે ઔર ફોન નમ્બર કી ચિટ ડાલ દીજિયે ﴾5﴿ દોનોં ''ટ્રૉલી બેગ'' (યા'ની પહિય્યે વાલે) હોં તો સહૂલત રહેગી. اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ

હેલ્થ સર્ટીફિકેટ કે મ-દની ફૂલ : કાનૂન કે મુતાબિક તમામ સફરી કાગઝાત બહુત પહલે સે તય્યાર કરવા લીજિયે, મ-સલન ''હેલ્થ સર્ટીફિકેટ'' યેહ આપ કો હાજી કેમ્પ મેં **ગરદન તોડ બુખાર** કા ટીકા લગવાને ઔર ''પોલિયો વેક્સિન'' કે કતરે પિલાએ જાને કે બા'દ મિલેગા અગર ઇસ મેં કિસી કિસ્મ કી કમી હુઈ તો આપ કો જહાઝ પર સુવાર હોને સે રોકા જા સકતા હૈ યા જદ્દા શરીફ કે મતાર પર ભી રુકાવટ પેશ આ સકતી હૈ ۞ હિફાઝતી ટીકા રવાનગી સે સિર્ફ દો ચાર રોઝ કબ્લ લગવાના ખાસ ફાએદા મન્દ નહીં, 15 દિન કબ્લ લગવા લેના બેહદ મુફીદ રહેગા વરના મુબારક સફર કી ગહમા ગહમી મેં ખતરનાક બલ્કે

જાન લેવા બીમારી કા ખતરા રહેગા, નીઝ ۞ કાનૂનન લાઝિમી ન સહી મગર ફ્લૂ ઔર હેપાટાઇટિસ કે ટીકે ભી લગવા લેના આપ કે લિયે બહુત બેહતર હૈ ઇન તિબ્બી કારવાઇયોં કો બોઝ મત સમઝિયે ઇસ મેં આપ કા અપના ભલા હૈ ۞ અક્સર ટ્રેવલ એજન્ટ યા કારવાન વાલે બિગૈર કિસી તિબ્બી કારવાઈ કે ઘર બૈઠે હી હેલ્થ સર્ટીફિકેટ ફરાહમ કર દેતે હૈં, જો કે આપ કી સિહ્હત કે લિયે નુક્સાન દેહ હોને કે સાથ સાથ ધોકા હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ. ટ્રેવલ એજન્ટ, કસ્દન દસ્ત-ખત કરને વાલા ડૉક્ટર ઔર જાન બૂઝ કર ગલત સર્ટીફિકેટ લે કર ઇસ્તિ'માલ કરને વાલા હાજી (યા મો'તમિર) સભી ગુનહગાર ઔર અઝાબે નાર કે હકદાર હૈં, જિન્હોં ને ઇસ તરહ કે કામ કિયે હોં વોહ સબ સચ્ચી તૌબા કરેં.

હવાઈ જહાઝ વાલે કબ એહરામ બાંધેં ? : હવાઈ જહાઝ સે બાબુલ મદીના કરાચી તા **જદ્દા શરીફ** તક્રીબન ચાર[4] ઘન્ટે કા સફર હૈ (દુન્યા મેં સે કહીં સે ભી સફર કરેં) દૌરાને પરવાઝ **મીકાત** કા પતા નહીં ચલતા, લિહાઝા અપને ઘર સે તય્યારી કર કે ચલિયે, અગર વક્તે મક્રૂહ ન હો તો એહરામ કે નફ્લ ભી ઘર પર હી પઢ લીજિયે ઔર **એહરામ કી ચાદરેં** ભી ઘર હી સે પહન લીજિયે, અલબત્તા ઘર સે એહરામ કી નિય્યત ન કીજિયે, તય્યારે મેં નિય્યત કર લીજિયેગા ક્યૂંકે નિય્યત કરને કે બા'દ **લબ્બૈક** પઢને સે આપ "મોહરિમ" હો જાએંગે ઔર પાબન્દિયાં શુરૂઅ હો જાએંગી ઔર હો સકતા

હૈ કે કિસી વજહ સે પરવાઝ મેં તાખીર હો જાએ. “મોહરિમ” **એરપોર્ટ** પર **ખુશ્બૂદાર** ફૂલોં કે ગજરે ભી નહીં પહન સકતા.[1] ઈસ લિયે પાકિસ્તાન સે સફર કરને વાલે યૂં ભી કર સકતે હૈં કે **એહરામ** કી ચાદરોં મેં મલ્બૂસ યા રોઝ મર્રા કે લિબાસ હી મેં તશરીફ લાએં. હવાઈ અડ્ડે પર ભી હમ્મામ, વુઝૂખાના ઔર જાએ નમાઝ કા એહતિમામ હોતા હૈ, યહીં એહરામ કી તરકીબ ફરમા લીજિયે મગર આસાની ઈસ મેં હૈ કે જબ તય્યારા ફઝા મેં હમવાર હો જાએ ઉસ વક્ત નિય્યત વ **લબ્બૈક** કી તરકીબ કીજિયે. હાં જો ઈલ્મ રખતે ઔર એહરામ કી પાબન્દિયાં નિભા સકતે હોં વોહ જિતની જલ્દી “મોહરિમ” હો જાએંગે ઉન્હેં એહરામ કા સવાબ મિલના શુરૂઅ હો જાએગા (નિય્યત ઔર મીકાત વગૈરા કી તફસીલ આગે આ રહી હૈ)

જહાઝ કા ખુશ્બૂદાર ટિશૂ પેપર : ખબરદાર ! તય્યારોં મેં અક્સર સેંટ સે તર બતર ટિશૂ પેપર કા છોટા સા પેકિટ દિયા જાતા હૈ, એહરામ વાલા ઉસે હરગિઝ ન ખોલે, અગર હાથ પર ખુશ્બૂ કી ઝિયાદા તરી લગ ગઈ તો **દમ** વાજિબ હો જાએગા, કમ લગી તો **સ-દકા**, અગર તરી ન લગી હાથ સિર્ફ ખુશ્બૂદાર હો ગએ તો કુછ નહીં.

1 : એહરામ કી હાલત મેં ખુશ્બૂ કે ઈસ્તિ’માલ કે અહકામ કી તફસીલ સુવાલન જવાબન આગે આ રહી હૈ. હાં એહરામ કી ચાદરેં અગર પહન લી હૈં મગર અભી તક નિય્યત કર કે **લબ્બૈક** નહીં કહી તો ખુશ્બૂ લગાના, ખુશ્બૂદાર ફૂલોં કે ગજરે પહનના સબ જાઇઝ હૈ.

જદ્દા શરીફ તા મક્કએ મુઅઝ્ઝમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا **:** જદ્દા શરીફ કે હવાઈ અડ્ડે પર પહોંચ કર અપના દસ્તી સામાન લિયે **લબ્બૈક** પઢતે હુએ ધડક્તે દિલ સે જહાઝ સે ઉતરિયે ઔર કસ્ટમ શેડ સે મુત્તસિલ કાઉન્ટર પર અપના પાસપોર્ટ ઔર હેલ્થ સર્ટીફિકેટ ચેક કરવા કર શેડ મેં જમ્અ શુદા સામાન મેં સે અપના સામાન શનાખ્ત કર કે અલા-હદા કર લીજિયે, કસ્ટમ વગૈરા સે ફરાગત ઔર બસ કી રવાનગી કી કારવાઈ મેં તકરીબન 6 તા 8 ઘન્ટે સર્ફ હો સકતે હૈં. ખૂબ સબ્ર વ હિમ્મત સે કામ લીજિયે. જદ્દા શરીફ કે **હજ ટર્મીનલ** સે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કા ફાસિલા તકરીબન એક યા ડેઢ ઘન્ટ મેં તૈ હો સકતા હૈ મગર ગાડિયોં કે રશ ઔર કાનૂની કારવાઈયોં કે સબબ કઈ કિસ્મ કી પરેશાનિયાં દરપેશ આ સકતી હૈં, બસ વગૈરા કા ભી ઈન્તિઝાર કરના પડતા હૈ, હર મૌકઅ પર સબ્રો રિઝા કે પૈકર બન કર **લબ્બૈક** પઢતે રહિયે. ગુસ્સે મેં આ કર **મુન્તઝિમીન** કે મુ-તઅલ્લિક બડબડ ઔર શોરો ગુલ કરને સે મસાઈલ હલ હોને કે બજાએ મઝીદ ઉલઝને, સબ્ર કા સવાબ બરબાદ હોને ઔર مَعَاذَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ઈઝાએ મુસ્લિમ, ગીબતોં, ઈલ્ઝામ તરાશિયોં ઔર બદ ગુમાનિયોં વગૈરા ગુનાહોં મેં ફંસને કી સૂરતેં પૈદા હો સકતી હૈં. **એક ચુપ સો[100] સુખ.** રવાનગી કી તરકીબ બન જાને પર મઅ સામાન અપને મુઅલ્લિમ કી બસ મેં **લબ્બૈક** પઢતે હુએ મક્કએ મુઅઝ્ઝમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કી તરફ રવાના હો જાઈયે.

મદીને કી પરવાઝ વાલોં કા એહરામ : જિન કી વતન સે બરાહે રાસ્ત **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કી પરવાઝ હો ઉન કો યેહ સફર **બિગૈર એહરામ** કરના હૈ, મદીના શરીફ સે જબ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કી તરફ આને લગેં ઉસ વક્ત **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام સે યા **ઝુલ હુલૈફા** (અબ્યારે અલી) સે એહરામ કી નિય્યત કીજિયે.

મુઅલ્લિમ કી તરફ સે સુવારી : જદ્દા શરીફ સે મક્કએ મુકર્રમા, મદીનએ મુનવ્વરહ, મિના, અ-રફાત, મુઝ્દલિફા ઔર વાપસી મેં ફિર મક્કા શરીફ સે જદ્દા શરીફ તક પહોંચાના નીઝ અપને વતન સે બરાહે રાસ્ત **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કી પરવાઝ વાલોં કો ભી યેહી સહૂલતેં દેના મુઅલ્લિમ કે ઝિમ્મે હૈ ઔર ઇસ કી ફીસ આપ સે પહલે હી વુસૂલ કી જા ચુકી હૈ. જબ આપ પહલી બાર **મક્કા શરીફ** મુઅલ્લિમ કે દફ્તર પર ઉતરેંગે ઉસ વક્ત કા ખાના ઔર **અ-રફાત શરીફ** મેં દો પહર કા ખાના ભી મુઅલ્લિમ કે ઝિમ્મે હૈ.

સફર કે 26 મ-દની ફૂલ

۞ ચલતે વક્ત અઝીઝોં, દોસ્તોં સે કુસૂર મુઆફ કરવાઇયે ઔર જિન સે મુઆફી તલબ કી જાએ ઉન પર લાઝિમ હૈ કે દિલ સે મુઆફ કર દેં. હદીસે મુબારક મેં હૈ કે જિસ કે પાસ ઉસ કા (ઇસ્લામી) ભાઈ મા'ઝિરત લાએ, વાજિબ હૈ કે કબૂલ કર લે (યા'ની મુઆફ કર દે) વરના હૌઝે કૌસર પર આના

ન મિલેગા. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 627) ۞ કિસી કી **અમાનત** પાસ હો યા **કર્ઝા** હો તો લૌટા દીજિયે, જિન કે માલ નાહક લિયે હોં વાપસ કર દીજિયે યા મુઆફ કરવા લીજિયે, પતા ન ચલે તો ઉતના માલ **ફુ-કરા** કો દે દીજિયે ۞ નમાઝ, રોઝા, ઝકાત, જિતની ઈબાદાત ઝિમ્મે હોં અદા કર લીજિયે ઔર તાખીર કે ગુનાહ કી તૌબા ભી કીજિયે. ઈસ સફરે મુબારક કા મકસદ સિર્ફ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ઔર ઉસ કે હબીબ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી ખુશનૂદી હો. રિયાકારી ઔર તકબ્બુર સે જુદા રહિયે ۞ ઔરત કે સાથ જબ તક શોહર યા મહરમ બાલિગ કાબિલે ઈત્મીનાન ન હો જિસ સે નિકાહ હમેશા કો હરામ હૈ સફર હરામ હૈ, અગર કરેગી **હજ** હો જાએગા મગર હર કદમ પર ગુનાહ લિખા જાએગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1051) (યેહ હુક્મ સિર્ફ સફરે હજ કે લિયે હી નહીં, હર સફર કે લિયે હૈ) ۞ કિરાએ કી ગાડી પર જો કુછ સામાન બાર (LOAD) કરના હો, પહલે સે દિખા દીજિયે ઔર ઈસ સે ઝાઈદ બિગૈર ઈજાઝતે માલિક ગાડી મેં ન રખિયે. **હિકાયત** : સય્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન મુબારક رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ કો સફર પર રવાના હોતે વક્ત કિસી ને દૂસરે કો પહોંચાને કે લિયે ખત પેશ કિયા, આપ رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ ને ફરમાયા : ઊંટ કિરાએ પર લિયા હૈ, સુવારી વાલે સે ઈજાઝત લેની હોગી ક્યૂં કે મૈં ને ઉસ કો સારા સામાન દિખા દિયા હૈ ઔર યેહ ખત ઝાઈદ શૈ હૈ. (ماخوذاً احیاءُ العلوم ج ۱ ص ۳۰۳) ۞ હદીસે પાક મેં હૈ કે : "જબ તીન 3 આદમી સફર કો જાએં તો અપને મેં સે એક કો અમીર બના લેં."

(ابو داؤد ج ٣ ص٥١ حديث٢٦٠٨) ઈસ સે કામોં મેં ઈન્તિઝામ રહતા હૈ ۞ અમીર ઉસે બનાએં જો ખુશ અખ્લાક, સમઝદાર, દીનદાર ઔર સુન્નતોં કા પાબન્દ હો ۞ **અમીર** કો ચાહિયે કે હમ સફર ઈસ્લામી ભાઈયોં કી ખિદમત કરે ઔર ઉન કે આરામ કા પૂરા ખયાલ રખે ۞ જબ સફર પર જાને લગેં તો ઈસ તરહ રુખ્સત હોં જૈસે દુન્યા સે રુખ્સત હોતે હોં. ચલતે વક્ત યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُبِكَ مِنْ وَّعْثَآءِ السَّفَرِ وَكَاٰبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَسُوْٓءِ الْمَنْظَرِ فِى الْمَالِ وَالْاَهْلِ وَالْوَلَدِ ط

વાપસી તક માલ વ અહલો ઈયાલ મહફૂઝ રહેંગે ۞ લિબાસે સફર પહન કર અગર વક્તે મકરૂહ ન હો તો ઘર મેં ચાર રક્અત નફલ અલ હમ્દ વ કુલ સે પઢ કર બાહર નિકલેં. વોહ રક્અતેં વાપસી તક અહ્લ વ માલ કી નિગહ્બાની કરેંગી ۞ ઘર સે નિકલતે વક્ત **આ-યતુલ કુર્સી** ઔર قُلْ یٰۤاَیُّهَا الْكٰفِرُوْنَ સે قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاس તક **તબ્બત** કે સિવા **પાંચ સૂરતેં**, સબ બિસ્મિલ્લાહ કે સાથ પઢિયે, આખિર મેં ભી **બિસ્મિલ્લાહ** શરીફ પઢિયે. اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ રાસ્તે ભર આરામ રહેગા. નીઝ ઉસ વક્ત

﴿اِنَّ الَّذِیْ فَرَضَ عَلَیْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ط﴾ (پ٢٠، القصص ٨٥)

(**તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન** : બેશક જિસ ને તુમ પર કુરઆન ફર્ઝ કિયા વોહ તુમ્હેં ફેર લે જાએગા જહાં ફિરના ચાહતે હો) એક

બાર પઢ લે, બિલખૈર વાપસ આએગા ۞ મકરૂહ વક્ત ન હો તો અપની મસ્જિદ મેં દો રકઅત નફ્લ અદા કીજિયે.

હવાઈ જહાઝ કે ગિરને ઔર જલને સે અમ્ન મેં રહને કી દુઆ : ۞ હવાઈ જહાઝ મેં સુવાર હો કર અવ્વલ આખિર દુરૂદ શરીફ કે સાથ યેહ **દુઆએ મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْٓ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْهَدْمِ وَاَعُوْذُ بِكَ

તરજમા : યા અલ્લાહ ! મૈં તેરી પનાહ ચાહતા હૂં, ઈમારત ગિરને સે ઔર તેરી પનાહ ચાહતા હૂં

مِنَ التَّرَدِّیْ ط وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْغَرَقِ وَالْحَرَقِ

બુલન્દી સે ગિરને ઔર તેરી પનાહ ચાહતા હૂં ડૂબને, જલને

وَالْهَرَمِ وَاَعُوْذُبِكَ اَنْ یَّتَخَبَّطَنِیَ الشَّیْطٰنُ

ઔર બુઢાપે[1] સે ઔર તેરી પનાહ તલબ કરતા હૂં ઈસ સે કે શૈતાન

عِنْدَ الْمَوْتِ ط وَاَعُوْذُبِكَ اَنْ اَمُوْتَ فِیْ سَبِیْلِكَ

મુઝે મૌત કે વક્ત વસ્વસે દે ઔર તેરી પનાહ ચાહતા હૂં ઈસ સે કે તેરી રાહ મેં મૈં પીઠ

مُدْبِرًا وَّاَعُوْذُبِكَ اَنْ اَمُوْتَ لَدِیْغًا ط

ફેરતા મર જાઊં ઔર તેરી પનાહ ચાહતા હૂં ઈસ સે કે સાંપ કે ડસને સે ઈન્તિકાલ કરૂં.

مـــــــدینـــه

1 : યા'ની ઐસે બુઢાપે સે જિસ સે ઝિન્દગી કા અસ્લ મક્સૂદ ફૌત હો જાએ યા'ની ઈલ્મ વ અમલ જાતે રહેં. (મિરઆત, જિ. 4, સ. 3)

બુલન્દ મકામ સે ગિરને કો **તરદ્દી** ઔર જલને કો **હરક** કહતે હૈં. હુઝૂરે પાક, સાહિબે લૌલાક, સય્યાહે અફલાક صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم યેહ દુઆ માંગા કરતે થે. યેહ દુઆ તય્યારે કે લિયે મખ્સૂસ નહીં, ચૂંકે ઈસ દુઆ મેં "બુલન્દી સે ગિરને" ઔર "જલને" સે ભી પનાહ માંગી ગઈ હૈ ઔર હવાઈ સફર મેં યેહ દોનોં ખતરાત મૌજૂદ હોતે હૈં લિહાઝા ઉમ્મીદ હૈ કે ઈસે પઢને કી બ-ર-કત સે **હવાઈ જહાઝ** હાદિસે સે મહફૂઝ રહે ۞ રેલ યા બસ યા કાર વગૈરા મેં **بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ** ઔર **سُبْحٰنَ اللّٰهِ** સબ તીન તીન બાર, **لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ** એક બાર, ફિર યેહ **કુરઆની દુઆ** પઢિયે اِنْ شَآءَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ સુવારી હર કિસ્મ કે હાદિસે સે મહફૂઝ રહેગી. દુઆ યેહ હૈ :

سُبْحٰنَ الَّذِیْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِیْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِنَّاۤ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ ﴿۱۴﴾

(پ۲۵زخرف۱۳۔۱۴) **તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન** : પાકી હૈ ઉસે જિસ ને ઈસ સુવારી કો હમારે બસ મેં કર દિયા ઔર યેહ હમારે બૂતે (યા'ની તાકત) કી ન થી ઔર બેશક હમેં અપને રબ (عَزَّوَجَلَّ) કી તરફ પલટના હૈ ۞ જબ કિસી મન્ઝિલ પર ઉતરેં તો દો રકઅત નફલ પઢેં કે (અગર વક્તે મકરૂહ ન હો તો) સુન્નત હૈ ۞ જબ કિસી મન્ઝિલ પર ઉતરેં યેહ દુઆ પઢિયે اِنْ شَآءَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ ઉસ મન્ઝિલ મેં કૂચ કરતે વક્ત કોઈ ચીઝ નુક્સાન ન દેગી. દુઆ યેહ હૈ :

اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّآمَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ

મૈં **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે કામિલ કલિમાત કે વાસિતે સે સારી મખ્લૂક કે શર સે પનાહ માંગતા હૂં.

۞ "**یَاصَمَدُ**" 134 બાર રોઝાના પઢિયે ભૂક ઔર પ્યાસ સે અમ્ન રહેગા ۞ જબ દુશ્મન યા રહઝન (યા'ની ડાકૂ) કા ખૌફ હો સૂરએ **લિ ઈલાફ** પઢ લીજિયે اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ હર બલા સે અમાન (યા'ની પનાહ) મિલેગી ۞ **દુશ્મન કે ખૌફ કે વક્ત યેહ દુઆ પઢના બહુત મુફીદ હૈ :**

اَللّٰھُمَّ اِنَّا نَجْعَلُكَ فِیْ نُحُوْرِھِمْ وَنَعُوْذُبِكَ مِنْ شُرُوْرِھِمْ

તરજમા : એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ કો ઉન કે સીનોં કે મુકાબિલ કરતા હૂં ઔર ઉન કી બુરાઈયોં સે તેરી પનાહ માંગતા હૂં.

۞ **અગર કોઈ ચીઝ ગુમ હો જાએ તો યેહ કહે :**

یَاجَامِعَ النَّاسِ لِیَوْمٍ لَّارَیْبَ فِیْہِ ط اِنَّ اللّٰہَ لَا یُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ○ اِجْمَعْ بَیْنِیْ وَبَیْنَ ضَآلَّتِیْ

(તરજમા : ઐ લોગોં કો ઉસ દિન જમ્અ કરને વાલે જિસ મેં શક નહીં, બેશક **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) વા'દે કા ખિલાફ નહીં કરતા, (મુઝે) મેરે ઔર મેરી ગુમી ચીઝ કે દરમિયાન જમ્અ કર દે) اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ મિલ જાએગી.

۞ હર બુલન્દી પર ચઢતે اَللّٰہُ اَکْبَر કહિયે ઔર ઢાલ (યા'ની ઢલવાન) મેં ઉતરતે سُبْحٰنَ اللّٰه ۞ સોતે વક્ત એક બાર **આ-યતુલ કુર્સી** હમેશા પઢિયે કે ચોર ઔર શૈતાન સે અમાન (યા'ની પનાહ) હૈ ۞ જબ કિસી મુશ્કિલ મેં મદદ કી ઝરૂરત પડે તો હદીસે પાક મેં હૈ કે ઈસ તરહ તીન[3] બાર પુકારિયે : "یَاعِبَادَاللّٰہِ اَعِیْنُوْنِیْ"

યા'ની એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે બન્દો ! મેરી મદદ કરો. (حِصْنِ حَصِين ص ٨٢)
۞ સફર સે વાપસી મેં ભી બયાન કર્દા ગુઝશ્તા **આદાબે સફર** કો મલ્હૂઝ રખિયે ۞ લોગોં કો ચાહિયે કે હાજી કા ઈસ્તિક્બાલ કરેં ઔર ઉસ કે ઘર પહોંચને સે કબ્લ દુઆ કરાએં કે હાજી જબ તક અપને ઘર મેં કદમ નહીં રખતા ઉસ કી દુઆ કબૂલ હૈ ۞ વતન પહોંચ કર સબ સે પહલે અપની મસ્જિદ મેં મકરૂહ વક્ત ન હો તો દો રક્અત નફ્લ અદા કીજિયે ۞ દો રક્અત ઘર આ કર ભી (મકરૂહ વક્ત ન હો તો) અદા કીજિયે ۞ ફિર સબ સે પુર તપાક તરીકે સે **મુલાકાત** કીજિયે. (તફસીલી મા'લૂમાત કે લિયે બહારે શરીઅત જિલ્દ **1** હિસ્સા **6** સફહા **1051** તા **1066**, ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા જિલ્દ **10** સફહા **726** તા **731** સે મુતા-લઆ ફરમા લીજિયે)

"યા અલ્લાહ" કે છ હુરૂફ કી નિસ્બત સે સફર મેં નમાઝ કે 6 મ-દની ફૂલ

﴾**1**﴿ **શરઅન** મુસાફિર વોહ શખ્સ હૈ જો તીન[3] દિન કે ફાસિલે તક જાને કે ઈરાદે સે અપને મકામે ઈકામત મ-સલન શહ્ર યા ગાઉં સે બાહર હો ગયા. ખુશ્કી મેં સફર પર તીન[3] દિન કી મસાફત સે મુરાદ સાઢે સત્તાવન મીલ (તકરીબન 92 કિલો મીટર) કા ફાસિલા હૈ. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 8, સ. 243, 270, બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 740, 741) ﴾**2**﴿ જહાં સફર કર કે પહોંચેં ઔર પન્દરહ યા ઝિયાદા દિન કિયામ કી નિય્યત હૈ તો અબ મુસાફિર ન રહે બલ્કે મુકીમ હો ગએ, ઐસી સૂરત મેં નમાઝ મેં કસ્ર નહીં કરેંગે. જબ પન્દરહ દિન સે કમ રહને કી નિય્યત હો તો અબ નમાઝોં મેં કસ્ર કરેંગે યા'ની ઝોહર, અસ્ર ઔર ઈશા કી ફર્ઝ રક્અતોં મેં ચાર ચાર

ફર્ઝોં કી જગહ દો દો રક્અત ફર્ઝ અદા કરેંગે. ફજ્ર ઔર મગરિબ મેં કસ્ર નહીં, બાકી તમામ સુન્નતેં, વિત્ર વગૈરા સબ પૂરી અદા કરેં ﴾3﴿ બે શુમાર હુજ્જાજે કિરામ શવ્વાલુલ મુકર્રમ યા ઝી કા'દતુલ હરામ મેં **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا પહોંચ જાતે હૈં. ચૂંકે અય્યામે હજ આને મેં કાફી વક્ત બાકી હોતા હૈ લિહાઝા ચન્દ હી દિનોં કે બા'દ ઉન્હેં તકરીબન 9 દિન કે લિયે **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا ભેજ દિયા જાતા હૈ, ઈસ સૂરત મેં વોહ મદીના શરીફ મેં મુસાફિર હી રહતે હૈં બલ્કે ઈસ સે કબ્લ મક્કે શરીફ મેં 15 દિન સે કમ વક્ફા મિલને કી સૂરત મેં વહાં ભી મુસાફિર હી હોતે હૈં. હાં મક્કે યા મદીને મેં યા'ની એક હી શહ્ર કે અન્દર 15 યા ઝિયાદા દિન રહને કા યકીની મૌકઅ મિલને કી સૂરત મેં ઈકામત કી નિય્યત દુરુસ્ત હોગી ﴾4﴿ **જિસ** ને ઈકામત કી નિય્યત કી મગર ઉસ કી હાલત બતાતી હૈ કે પન્દરહ દિન ન ઠહરેગા તો નિય્યત સહીહ નહીં મ-સલન હજ કરને ગયા ઔર **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કા મહીના શુરૂઅ હો જાને કે બા વુજૂદ પન્દરહ દિન **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં ઠહરને કી નિય્યત કી તો યેહ નિય્યત બેકાર હૈ કે જબ હજ કા ઈરાદા કિયા હૈ તો (15 દિન ઈસ કો મિલેંગે હી નહીં કે 8 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ) મિના શરીફ** (ઔર 9 કો) **અ-રફાત શરીફ** કો ઝરૂર જાએગા ફિર ઈતને દિનોં તક (યા'ની 15 દિન મુસલ્સલ) **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં ક્યૂંકર ઠહર સકતા હૈ ? **મિના શરીફ** સે વાપસ હો કર નિય્યત કરે તો સહીહ હૈ. જબ કે વાકેઈ 15 યા ઝિયાદા દિન **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં ઠહર સકતા હો, અગર ઝન્ને ગાલિબ હો કે 15

દિન કે અન્દર અન્દર **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا યા વતન કે લિયે રવાના હો જાએગા તો અબ ભી મુસાફિર હૈ **﴾5﴿** તા દમે તહરીર જદ્દા શરીફ આબાદી કે ખાતિમે સે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કી આબાદી કે આગાઝ તક કા ફાસિલા બ ઝરીઅએ સડક 53 કિલો મીટર ઔર બ ઝરીઅએ હવાઈ જહાઝ 47 કિલો મીટર હૈ. ઔર જદ્દા શરીફ કી આબાદી કે ખાતિમે સે લે કર અ-રફાત શરીફ તક એક સડક સે સફર 78 કિલો મીટર ઔર દીગર દો[2] સડકોં સે 80 કિલો મીટર કા સફર હૈ. જબ કે મતાર (AIRPORT) સે હવાઈ ફાસિલા 67 કિલો મીટર હૈ. લિહાઝા જદ્દા શરીફ સે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا જાએં તબ ભી ઔર બરાહે રાસ્ત અ-રફાત શરીફ પહોંચેં તબ ભી વોહ પૂરી નમાઝેં પઢેંગે **﴾6﴿ હવાઈ જહાઝ** મેં ફર્ઝ, વિત્ર, સુન્નતેં ઔર નવાફિલ વગૈરા તમામ નમાઝેં દૌરાને પરવાઝ પઢ સકતે હૈં, ઈઆદા (યા'ની દોબારા પઢને) કી હાજત નહીં. ફર્ઝ, વિત્ર ઔર સુન્નતે ફજ્ર કિબ્લા રૂ ખડે હો કર કાઈદે કે મુતાબિક અદા કીજિયે. તય્યારે કી દુમ, હમ્મામ વ કિચન વગૈરા કે પાસ ખડે ખડે નમાઝ પઢના મુમ્કિન હોતા હૈ. બાકી સુન્નતેં ઔર નવાફિલ દૌરાને પરવાઝ અપની નિશસ્ત પર બૈઠે બૈઠે ભી પઢ સકતે હૈં. ઈસ હાલત મેં કિબ્લા રૂ હોના શર્ત નહીં. (મઝીદ મા'લૂમાત કે લિયે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ કિતાબ ''નમાઝ કે અહકામ'' મેં શામિલ રિસાલા ''મુસાફિર કી નમાઝ'' કા મુતા-લઆ કીજિયે)

રુકે હૈબત સે જબ મુજરિમ તો રહમત ને કહા બઢ કર
ચલે આઓ ચલે આઓ યેહ ઘર રહમાન કા ઘર હૈ

(ઝૌકે ના'ત)

"કરમ" કે તીન હુરૂફ કી નિસ્બત સે 3 ફરામીને મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **:** «1» હાજી અપને ઘર વાલોં મેં સે ચાર સો કી શફાઅત કરેગા ઔર ગુનાહોં સે ઐસા નિકલ જાએગા જૈસે ઉસ દિન કે માં કે પેટ સે પૈદા હુવા. (مُسۡنَدُ الۡبَزّار ج۸ص۱٦۹حدیث۳۱۹٦) «2» હાજી કી મગ્ફિરત હો જાતી હૈ ઔર હાજી જિસ કે લિયે ઈસ્તિગ્ફાર કરે ઉસ કે લિયે ભી મગ્ફિરત હૈ. (مَجۡمَعُ الزَّوائِد ج۳ص٤۸۳حدیث۵۲۸۷) «3» જો હજ યા ઉમ્રહ કે લિયે નિકલા ઔર રાસ્તે મેં મર ગયા ઉસ કી પેશી નહીં હોગી, ન હિસાબ હોગા ઔર ઉસ સે કહા જાએગા : اُدۡخُلِ الۡجَنَّةَ યા'ની તૂ જન્નત મેં દાખિલ હો જા. (اَلۡمُعۡجَمُ الۡاَوۡسَط ج ٤ ص ١١١ حدیث ٨٨٣٠)

હર કદમ પર સાત કરોડ નેકિયાં : મેરે આકા આ'લા હઝરત ઈમામ **અહમદ રઝા ખાન** عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ الرَّحۡمٰن રિસાલએ મુબા-રકા "અન્વારુલ બિશારહ" મેં પૈદલ ચલને કી રગ્બત દિલાતે હુએ ફરમાતે હૈં : "હો સકે તો પિયાદા (પૈદલ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا સે મિના, અ-રફાત વગૈરા) જાઓ કે જબ તક **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** પલટ કર આઓગે હર કદમ પર **સાત કરોડ** નેકિયાં લિખી જાએંગી. યેહ નેકિયાં **તખ્મીનન** (યા'ની અન્દાઝન) **અઠત્તર ખરબ ચાલીસ અરબ** આતી હૈં ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કા ફઝ્લ ઉસ કે નબી صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે સદકે મેં ઈસ ઉમ્મત પર બે શુમાર હૈ." (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 10, સ. 746)

સગે મદીના عُفِیَ عَنۂ અર્ઝ કરતા હૈ કે આ'લા હઝરત رَحْمَةُاللّٰهِ تَعَالٰی عَلَیْه ને પુરાને તવીલ રાસ્તે કા હિસાબ લગાયા હૈ. અબ ચૂંકે **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا સે **મિના શરીફ** કે લિયે પહાડોં મેં સુરંગેં (TUNNELS) નિકાલી ગઈ હૈં ઔર પૈદલ ચલને વાલોં કે લિયે રાસ્તા મુખ્તસર ઔર આસાન હો ગયા હૈ ઈસ હિસાબ સે નેકિયોં કી તા'દાદ મેં ભી ફર્ક વાકેઅ હોગા. وَاللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اَعْلَم عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللهُ تعالیٰ علیه واٰلہٖ وسلَّم

પૈદલ હાજી સે ફિરિશ્તે ગલે મિલતે હૈં : ફરમાને **મુસ્તફા** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم હૈ : જબ હાજી સુવાર હો કર આતે હૈં તો ફિરિશ્તે ઉન સે મુસા-ફહા કરતે (યા'ની હાથ મિલાતે) હૈં ઔર જો પૈદલ ચલ કર આતે હૈં ફિરિશ્તે ઉન સે મુઆ-નકા કરતે (યા'ની ગલે મિલતે) હૈં. (اِتحافُ السّادَة للزّبیدی ج٤ ص٤٦٥)

દૌરાને હજ કે લિયે હુક્મે કુરઆની : પારહ 2 **સૂ-રતુલ બ-કરહ** આયત નમ્બર 197 મેં ઈર્શાદે રબ્બાની હૈ : فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ ۙ وَلَا جِدَالَ فِی الْحَجِّ ؕ તર-જ-મએ કન્ઝુલ **ઈમાન :** તો ન ઔરતોં કે સામને સોહબત કા તઝકિરા હો, ન કોઈ ગુનાહ, ન કિસી સે ઝગડા હજ કે વક્ત તક.

ઈસ આયતે મુબા-રકા કે તહ્ત **સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ** હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَیْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : (હજ મેં) તો ઈન બાતોં સે નિહાયત હી દૂર રહના ચાહિયે, જબ ગુસ્સા આએ યા ઝગડા હો યા કિસી મા'સિયત (યા'ની ના

ફરમાની) કા ખયાલ હો ફૌરન સર ઝુકા કર કલ્બ કી તરફ **મુ-તવજ્જેહ** હો કર ઈસ આયત કી તિલાવત કરે ઔર દો એક બાર લાહૌલ શરીફ પઢે, યેહ બાત જાતી રહેગી. યેહી નહીં કે (ખુદ) ઈસી (યા'ની હાજી) કી તરફ સે ઈબ્તિદા હો યા ઈસ કે રુ-ફકા (સાથિયોં) હી કે સાથ જિદાલ (યા'ની ઝગડા) હો જાએ બલ્કે બા'ઝ અવકાત ઈમ્તિહાનન રાહ ચલતોં કો પેશ કર દિયા જાતા હૈ કે બે સબબ ઉલઝતે બલ્કે સબ્બો શત્મ (યા'ની ગાલી ગલોચ) વ લા'ન તા'ન કો તય્યાર હોતે હૈં, ઈસે (યા'ની હાજી કો) હર વક્ત હોશિયાર રહના ચાહિયે, મબાદા (યા'ની ઐસા ન હો. ખુદા ન કરે) એક દો **કલિમે** (યા'ની જુમ્લોં) મેં સારી મેહનત ઔર રુપિયા બરબાદ હો જાએ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1061)

સંભલ કર પાઉં રખના હાજિયો ! રાહે મદીના મેં
કહીં ઐસા ન હો સારા સફર બેકાર હો જાએ

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

હાજી કે લિયે સરમાયએ ઇશ્ક ઝરૂરી હૈ : ખુશ **નસીબ હાજિયો !** હજ કે લિયે જિસ તરહ સરમાયએ ઝાહિરી કી ઝરૂરત હૈ ઉસી તરહ સરમાયએ બાતિની યા'ની **સરમાયએ ઈશ્કો મહબ્બત** કી ભી સખ્ત હાજત હૈ ઔર યેહ સરમાયા આશિકાને રસૂલ કે યહાં મિલતા હૈ. **હિકાયત :** સરકારે બગદાદ, **હુઝૂરે ગૌસે આ'ઝમ** رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه કી બારગાહે

મુઅઝ્ઝમ મેં એક સાહિબ હાઝિર હુએ, ગૌસે પાક رَحْمَةُاللّٰهِ تَعَالٰی عَلَيْه ને હાઝિરીન સે ફરમાયા : **યેહ** અભી અભી **બૈતુલ મુકદસ** સે એક કદમ મેં આએ હૈં તાકે મુઝ સે **આદાબે ઈશ્ક** સીખેં. (اخبارالاخیار ص٤ ابِتَصَرُّفٍ) **અલ્લાહ** عَزَّ وَجَلَّ **કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત હો.**

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صَلَّی اللهُ تعالٰی علیه واٰلهٖ وسلَّم

કિસી આશિકે રસૂલ સે નિસ્બત કાઇમ કર લીજિયે......! : سُبْحٰنَ اللهِ عَزَّوَجَلَّ ! એક બા કરામત વલી ભી સરમાયએ ઈશ્ક કે હુસૂલ કી ખાતિર અપને સે બડે વલી કી બારગાહ મેં હાઝિરી દેતા હૈ ફિર **હમ** તો કિસ શુમારો કિતાર મેં હૈં ! લિહાઝા હમેં ભી ચાહિયે કે કિસી આશિકે રસૂલ સે નિસ્બત કાઈમ કર કે ઉસ સે આદાબે ઈશ્ક સીખેં ઔર ફિર સફરે મદીના ઈખ્તિયાર કરેં.

પહલે હમ સીખેં કરીના ફિર મિલે મુર્શિદ સે સીના
ચલ પડે અપના સફીના ઔર પહોંચ જાએં મદીના

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صلَّی اللهُ تعالٰی علٰی محمَّد

પ્યારે હાજિયો ! અબ આશિકાને રસૂલ હાજિયોં કી જઝબો મસ્તી ભરી દો અજીબો ગરીબ હિકાયાત પઢિયે ઔર ઝૂમિયે :

﴾1﴿ **પુર અસરાર હાજી :** હઝરતે સય્યિદુના ફુઝૈલ બિન ઈયાઝ رَحْمَةُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : મૈદાને **અ-રફાત** મેં હુજ્જાજ મશ્ગૂલે દુઆ થે, મેરી નઝર એક નૌ જવાન પર પડી જો સર ઝુકાએ શર્મ-સાર ખડા થા, મૈં ને કહા : ઐ નૌ જવાન ! તૂ ભી દુઆ કર. વોહ બોલા : મુઝે તો ઈસ બાત કા ડર લગ રહા હૈ કે જો વક્ત મુઝે મિલા થા શાયદ વોહ જાતા રહા, અબ કિસ મુંહ સે દુઆ કરૂં ! મૈં ને કહા : તૂ ભી દુઆ કર તાકે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ તુઝે ભી ઈન દુઆ માંગને વાલોં કી બ-ર-કત સે કામ્યાબ ફરમાએ. હઝરતે સય્યિદુના ફુઝૈલ رَحْمَةُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : ઉસ ને દુઆ કે લિયે હાથ ઉઠાને કી કોશિશ કી, કે એક દમ ઉસ પર રિક્કત તારી હો ગઈ ઔર એક ચીખ ઉસ કે મુંહ સે નિકલી, તડપ કર ગિરા ઔર ઉસ કી રૂહ ક-ફસે ઉન્સુરી સે પરવાઝ કર ગઈ. (کَشْفُ الْمَحْجُوب ص۳٦۳) **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત હો.**

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صَلَّی اللّٰہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

﴾2﴿ **ઝબ્હ હોને વાલા હાજી :** હઝરતે સય્યિદુના ઝુન્નૂન મિસરી عَلَیْهِ رَحْمَةُ اللّٰہِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : મૈં ને **મિના** શરીફ મેં એક નૌ જવાન કો આરામ સે બૈઠા દેખા જબ કે લોગ **કુરબાનિયોં** મેં મશ્ગૂલ થે. ઈતને મેં વોહ પુકારા : ઐ મેરે પ્યારે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

તેરે સારે બન્દે કુરબાનિયોં મેં મશ્ગૂલ હૈં, મૈં ભી તેરી બારગાહ મેં અપની જાન કુરબાન કરના ચાહતા હૂં, મેરે માલિક عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે કબૂલ ફરમા. યેહ કહ કર અપની ઉંગલી ગલે પર ફેરી ઔર તડપ કર ગિર પડા, મૈં ને કરીબ જા કર દેખા તો વોહ જાન દે ચુકા થા. (کَشْفُ الْمَحْجُوب ص۳٦٤) **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત હો.** اٰمِين بِجَاهِ النَّبِيِّ الْاَمِين صَلَّى اللهُ تعالٰی علیه واٰلهٖ وسلَّم

યેહ ઈક જાન ક્યા હૈ અગર હોં કરોડોં
તેરે નામ પર સબ કો વારા કરૂં મૈં

(સામાને બખ્શિશ)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

અપને નામ કે સાથ હાજી લગાના કૈસા ? : મોહતરમ **હાજિયો** ! દેખા આપ ને ! હજ હો તો ઐસા ! **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ઈન દોનોં બા બ-ર-કત હાજિયોં કે તુફૈલ હમેં ભી રિક્કતે કલ્બી નસીબ ફરમાએ. યાદ રખિયે ! હર ઈબાદત કી કબૂલિય્યત કે લિયે ઈખ્લાસ શર્ત હૈ. આહ ! અબ ઈલ્મે દીન ઔર અચ્છી સોહબત સે દૂરી કી બિના પર અક્સર ઈબાદાત **રિયાકારી** કી નઝ્ર હો જાતી હૈં. જિસ તરહ અબ ઉમૂમન હર કામ મેં નુમૂદો નુમાઈશ કા અમલ દખ્લ ઝરૂરી સમઝા જાને લગા હૈ ઈસી તરહ **હજ** જૈસી અઝીમ સઆદત ભી દિખાવે કી **ભેંટ** ચઢતી જા રહી હૈ, મ-સલન બે શુમાર અફરાદ **હજ** અદા કરને કે બા'દ અપને આપ કો અપને

મુંહ સે બિલા કિસી મસ્લહત વ ઝરૂરત કે **હાજી** કહતે ઔર અપને કલમ સે લિખતે હૈં. આપ શાયદ ચૌંક પડે હોંગે કે ઈસ મેં આખિર ક્યા હરજ હૈ ? હાં ! વાકેઈ ઈસ સૂરત મેં કોઈ હરજ ભી નહીં કે લોગ આપ કો અપની મરઝી સે **હાજી સાહિબ** કહ કર પુકારેં મગર **પ્યારે હાજિયો !** અપની ઝબાન સે અપને આપ કો હાજી કહના અપની ઈબાદત કા ખુદ એ'લાન કરના નહીં તો ઔર ક્યા હૈ ? ઈસ કો ઈસ ચુટકુલે સે સમઝને કી કોશિશ કીજિયે :

ચુટકુલા : ટ્રેન છુક છુક કરતી અપની મન્ઝિલ કી તરફ રવાં દવાં થી, દો[2] શખ્સ કરીબ કરીબ બૈઠે થે એક ને સિલ્સિલએ ગુફ્ત-ગૂ કા આગાઝ કરતે હુએ પૂછા : જનાબ કા ઈસ્મે શરીફ ? જવાબ મિલા : **"હાજી શફીક"** ઔર આપ કા મુબારક નામ ? અબ દૂસરે ને સુવાલ કિયા, પહલે ને જવાબ દિયા : **"નમાઝી રફીક"** હાજી સાહિબ કો બડી હૈરત હુઈ, પૂછ ડાલા : અજી **નમાઝી રફીક** ! યેહ તો બડા અજીબ સા નામ લગતા હૈ. નમાઝી સાહિબ ને પૂછા : બતાઈયે આપ ને કિતની બાર હજ કા શરફ હાસિલ કિયા હૈ ? હાજી સાહિબ ને કહા : اَلْحَمْدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ ! પિછલે સાલ હી તો હજ પર ગયા થા. નમાઝી સાહિબ કહને લગે : આપ ને ઝિન્દગી મેં સિર્ફ એક બાર **હજ્જે બૈતુલ્લાહ** કી સઆદત હાસિલ કી તો, બબાંગે દુહુલ અપને નામ કે સાથ **"હાજી"** કહને કહલવાને લગે, જબ કે બન્દા તો બરસહા બરસ સે રોઝાના પાંચ[5] વક્ત નમાઝ અદા કરતા હૈ, તો ફિર અપને નામ કે સાથ અગર લફ્ઝ **"નમાઝી"** કહ દે તો ઈસ મેં આખિર **તઅજ્જુબ** કી કૌન સી બાત હૈ !

હજ મુબારક કા બોર્ડ લગાના કૈસા......? : સમઝ ગએ ના ! આજ કલ અજીબ તમાશા હૈ ! નુમૂદો નુમાઈશ કી ઈન્તિહા હો ગઈ, હાજી સાહિબ હજ કો જાતે ઔર જબ લૌટ કર આતે હૈં તો બિગૈર કિસી અચ્છી નિય્યત કે પૂરી ઈમારત બર્કી કુમકુમોં સે સજાતે ઔર ઘર પર **"હજ મુબારક"** કા બોર્ડ લગાતે હૈં, બલ્કે તૌબા ! તૌબા ! કઈ હાજી તો એહરામ કે સાથ ખૂબ તસાવીર બનાતે હૈં. આખિર યેહ ક્યા હૈ ? ક્યા ભાગે હુએ મુજરિમ કા અપને રહમત વાલે આકા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી બારગાહ મેં ઈસ તરહ ધૂમધામ સે જાના મુનાસિબ હૈ ? નહીં હરગિઝ નહીં બલ્કે રોતે હુએ ઔર આહેં ભરતે હુએ, લરઝતે, કાંપતે હુએ જાના ચાહિયે.

આંસૂઓં કી લડી બન રહી હો — ઔર આહોં સે ફટતા હો સીના
વિર્દે લબ હો "મદીના મદીના" — જબ ચલે સૂએ તયબા સફીના
જબ મદીને મેં હો અપની આમદ — જબ મૈં દેખૂં તેરા સબ્ઝ ગુમ્બદ
હિચકિયાં બાંધ કર રોઊં બેહદ — કાશ ! આ જાએ ઐસા કરીના

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صلَّى اللهُ تعالٰى على محمَّد

બસરા સે પૈદલ હજ ! : બિગૈર અચ્છી નિય્યત મહ્ઝ લઝ્ઝતે નફ્સ વ હુબ્બે જાહ કે સબબ અપને મકાન પર **હજ મુબારક** કા બોર્ડ લગાને વાલોં ઔર અપને હજ કા ખૂબ ચરચા કરને વાલોં કે લિયે એક કમાલ દ-રજે કી આજિઝી

પર મુશ્તમિલ **હિકાયત** પેશે ખિદમત હૈ, ચુનાન્ચે હઝરતે સય્યિદુના સુફયાન સૌરી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْقَوِی **હજ** કે લિયે બસરા સે પૈદલ નિકલે. કિસી ને અર્ઝ કી : આપ رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ સુવાર ક્યૂં નહીં હોતે ? ફરમાયા : ક્યા ભાગે હુએ ગુલામ કો અપને મૌલા عَزَّوَجَلَّ કે દરબાર મેં સુલ્હ કે લિયે સુવારી પર જાના ચાહિયે ? મૈં ઈસ મુકદ્દસ સર ઝમીન મેં જાતે હુએ બહુત ઝિયાદા શર્મ મહસૂસ કરતા હૂં. (تَنبِیۃُ الْمُغْتَرِّیْن ص۲۶۷) **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત હો.** **اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین** صَلَّی اللّٰہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

અરે ઝાઈરે મદીના ! તૂ ખુશી સે હંસ રહા હૈ
દિલે ગમઝદા જો પાતા તો કુછ ઔર બાત હોતી !

મૈં તવાફ કે કાબિલ નહીં : **હુજ્જતુલ ઈસ્લામ** હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ અબૂ હામિદ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ ગઝાલી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْوَالِی નક્લ કરતે હૈં : એક બુઝુર્ગ رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ સે સુવાલ હુવા : ક્યા આપ કભી કા'બએ મુશર્રફા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કે અન્દર દાખિલ હુએ હૈં ? (ઉન્હોં ને બતૌરે ઈન્કિસારી) ફરમાયા : કહાં **બૈતુલ્લાહ** શરીફ ઔર કહાં મેરે ગન્દે કદમ ! મૈં તો અપને કદમોં કો **બૈતુલ્લાહ** શરીફ કે તવાફ કે ભી કાબિલ નહીં સમઝતા, ક્યૂંકે યેહ તો મૈં હી જાનતા હૂં કે યેહ કદમ

કહાં કહાં ઔર કૈસી કૈસી જગહોં પર ચલે ફિરે હૈં ! (احیاءُ الْعُلوم ج۱ ص ۳٤٥) **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **કી ઉન પર રહમત હો ઔર ઉન કે સદકે હમારી બે હિસાબ મગ્ફિરત હો.**

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

ઉન કે દિયાર મેં તૂ કૈસે ચલે ફિરેગા ?
અત્તાર તેરી જુરઅત ! તૂ જાએગા મદીના !!

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 320)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صلَّی اللہُ تعالٰی علٰی محمَّد

હાજી પર હુબ્બે જાહ વ રિયા કે સખ્ત હમ્લે : પ્યારે **હાજિયો** ! મીઠે મદીને કે મુસાફિરો ! ગાલિબન નમાઝ રોઝા વગૈરા કે મુકાબલે મેં હજ મેં બહુત ઝિયાદા બલ્કે કદમ કદમ પર "રિયાકારી" કે ખતરાત પેશ આતે હૈં, હજ એક ઐસી ઈબાદત હૈ જો એક તો અલલ એ'લાન કી જાતી હૈ ઔર દૂસરે હર એક કો નસીબ નહીં હોતી, ઈસ લિયે લોગ હાજી સે આજિઝી સે મિલતે, ખૂબ એહતિરામ બજા લાતે, હાથ ચૂમતે, ગજરે પહનાતે ઔર દુઆઓં કી દર-ખ્વાસ્તેં કરતે હૈં. ઐસે મૌકઅ પર હાજી સખ્ત ઈમ્તિહાન મેં પડ જાતા હૈ ક્યૂંકે લોગોં કે અકીદત મન્દાના સુલૂક મેં કુછ ઐસી "લઝ્ઝત" હોતી હૈ કે ઈસ કી વજહ સે ઈબાદત કી બડી સે બડી મશક્કત ભી ફૂલ મા'લૂમ હોતી ઔર બસા અવકાત બન્દા **હુબ્બે જાહ** ઔર **રિયાકારી** કી તબાહ કારી કી ગહરાઈ

મેં ગિર ચુકા હોતા હૈ મગર ઉસે કાનોં કાન ઈસ કી ખબર તક નહીં હોતી ! ઉસ કા જી ચાહતા હૈ કે સબ લોગોં કો મેરે **હજ** પર જાને કી ઈત્તિલાઅ હો જાએ, તાકે મુઝ સે આ આ કર મિલેં, મુબારક બાદિયાં પેશ કરેં, તોહફે દેં, મેરે ગલે મેં ફૂલોં કે હાર ડાલેં, મુઝ સે દુઆઓં કે લિયે અર્ઝ કરેં, મદીને મેં સલામ અર્ઝ કરને કી ગિડગિડા કર દર-ખ્વાસ્ત કરેં ઔર મુઝે રુખ્સત કરને એરપોર્ટ તક આએં વગૈરા વગૈરા ખ્વાહિશાત કે હુજૂમ ઔર ઈલ્મે દીન કી કમી કે સબબ **હાજી** બા'ઝ અવકાત "શૈતાન કા ખિલોના" બન કર રહ જાતા હૈ લિહાઝા શૈતાન કે વાર સે ખબરદાર રહતે હુએ, અપને દિલ કે અન્દર ખૂબ આજિઝી પૈદા કીજિયે, નુમાઈશી અન્દાઝ સે ખુદ કો બચાઈયે. ખુદા કી કસમ ! રિયાકારી કા અઝાબ કિસી સે ભી બરદાશ્ત નહીં હો સકેગા. **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ 616 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, **"નેકી કી દા'વત** (હિસ્સએ અવ્વલ)" **સફહા** 79 પર **ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હૈ : "બેશક જહન્નમ મેં એક વાદી હૈ જિસ સે જહન્નમ રોઝાના ચાર સો મર્તબા પનાહ માંગતા હૈ. **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ને યેહ વાદી ઉમ્મતે મુહમ્મદિય્યહ عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام કે ઉન **રિયાકારોં** કે લિયે તય્યાર કી હૈ જો કુરઆને પાક કે **હાફિઝ, ગૈરુલ્લાહ** કે લિયે **સ-દકા** કરને વાલે, **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે ઘર કે **હાજી** ઔર રાહે ખુદા عَزَّوَجَلَّ મેં **નિકલને** વાલે હોંગે." **(اَلْمُعْجَمُ الْكَبِير** ج١٢ ص١٣٦ حديث ١٢٨٠٣)

હાજિયોં કી રિયાકારી કી દો મિસાલેં : નેકી કી દા'વત હિસ્સએ અવ્વલ **સફહા** 76 પર હૈ : ﴾1﴿ અપને હજ વ ઉમ્રે કી તા'દાદ, તિલાવતે કુરઆન કી યૌમિય્યા મિક્દાર, **૨-જબુલ મુરજ્જબ વ શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ** કે મુકમ્મલ ઔર દીગર નફલી રોઝોં, નવાફિલ, દુરૂદ શરીફ કી કસરત વગૈરા કા ઈસ લિયે ઈઝહાર કરના કે વાહ વાહ હો ઔર લોગોં કે દિલોં મેં એહતિરામ પૈદા હો ﴾2﴿ ઈસ લિયે **હજ** કરના યા અપને **હજ** કા ઈઝહાર કરના કે લોગ **હાજી** કહેં, મુલાકાત કે લિયે હાઝિર હોં, ગિડગિડા કર દુઆઓં કી ઈલ્તિજાએં કરેં, ગજરે પહનાએં, તહાઈફ વગૈરા પેશ કરેં. (અગર અપની ઈઝ્ઝત કરવાના યા તોહફે વગૈરા હાસિલ કરના મક્સૂદ ન હો બલ્કે તહ્દીસે ને'મત વગૈરા અચ્છી અચ્છી નિય્યતેં હોં તો હજ વ ઉમ્રે કા ઈઝહાર કરને, અઝીઝોં ઔર રિશ્તેદારોં કો જમ્અ કરને ઔર "મહફિલે મદીના" સજાને કી મુમા-ન-અત નહીં બલ્કે કારે સવાબે આખિરત હૈ) (રિયાકારી કે બારે મેં તફસીલી મા'લૂમાત કે લિયે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ "નેકી કી દા'વત" હિસ્સએ અવ્વલ સફહા 63 તા 106 કા મુતા-લઆ કીજિયે)

મેરા હર અમલ બસ તેરે વાસિતે હો
કર ઈખ્લાસ ઐસા અતા યા ઈલાહી

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 78)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب! صلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

યાદ રખને કી 55 ઇસ્તિલાહાત : હાજી સાહિબાન મુન્દ-ર-જએ ઝૈલ ઈસ્તિલાહાત ઔર અસ્માએ મકામાત વગૈરા ઝેહ્ન નશીન ફરમા લેંગે તો ઈસ તરહ આગે મુતા-લઆ કરતે હુએ اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ આસાની પાએંગે ﴾1﴿ **અશ્હુરે હજ :** હજ કે મહીને યા'ની **શવ્વાલુલ મુકર્રમ** વ **ઝુલ કા'દહ** દોનોં મુકમ્મલ ઔર **ઝુલ હિજ્જહ** કે ઈબ્તિદાઈ દસ દિન.

﴾2﴿ **એહરામ :** જબ હજ યા ઉમ્રહ યા દોનોં કી નિય્યત કર કે **તલ્બિયા** પઢતે હૈં તો બા'ઝ હલાલ ચીઝેં ભી હરામ હો જાતી હૈં, ઈસ કો **"એહરામ"** કહતે હૈં ઔર મજાઝન ઉન બિગૈર સિલી ચાદરોં કો ભી એહરામ કહા જાતા હૈ જિન્હેં મોહરિમ ઈસ્તિ'માલ કરતા હૈ.

﴾3﴿ **તલ્બિયા :** યા'ની لَبَّیْکَ ط اَللّٰھُمَّ لَبَّیْکَ.....اِلَخ પઢના.

﴾4﴿ **ઈઝતિબાઅ :** એહરામ કી ઊપર વાલી ચાદર કો સીધી બગલ સે નિકાલ કર ઈસ તરહ ઉલટે કન્ધે પર ડાલના કે સીધા કન્ધા ખુલા રહે.

﴾5﴿ **રમલ :** અકડ કર શાને (કન્ધે) હિલાતે હુએ છોટે છોટે કદમ ઉઠાતે હુએ કદરે (યા'ની થોડા) તેઝી સે ચલના.

﴾6﴿ **તવાફ :** ખાનએ કા'બા કે ગિર્દ સાત ચક્કર લગાના, એક ચક્કર કો **"શૌત"** કહતે હૈં, જમ્અ **"અશ્વાત"**.

﴾7﴿ **મતાફ :** જિસ જગહ મેં તવાફ કિયા જાતા હૈ.

﴾8﴿ **તવાફે કુદૂમ : મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا મેં દાખિલ હોને પર કિયા જાને વાલા વોહ પહલા તવાફ જો કે "ઈફરાદ" યા "કિરાન" કી નિય્યત સે હજ કરને વાલોં કે લિયે **સુન્નતે મુઅક્કદા** હૈ.

﴾9﴿ **તવાફે ઝિયારત :** ઈસે તવાફે ઈફાઝા ભી કહતે હૈં, યેહ **હજ કા રુક્ન** હૈ, ઈસ કા વક્ત 10 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કી સુબ્હે સાદિક સે 12 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કે ગુરૂબે આફ્તાબ તક હૈ મગર 10 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કો કરના અફઝલ હૈ.

﴾10﴿ **તવાફે વદાઅ :** ઈસે "તવાફે રુખ્સત" ઔર "તવાફે સદ્ર" ભી કહતે હૈં. યેહ હજ કે બા'દ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا સે રુખ્સત હોતે વક્ત હર આફાકી હાજી પર વાજિબ હૈ.

﴾11﴿ **તવાફે ઉમ્રહ :** યેહ ઉમ્રહ કરને વાલોં પર ફર્ઝ હૈ.

﴾12﴿ **ઈસ્તિલામ :** હ-જરે અસ્વદ કો બોસા દેના યા હાથ યા લકડી સે છૂ કર હાથ યા લકડી કો ચૂમ લેના યા હાથોં સે ઉસ કી તરફ ઈશારા કર કે ઉન્હેં ચૂમ લેના.

﴾13﴿ **સઅ્ય :** "સફા" ઔર "મર્વહ" કે માબૈન (યા'ની દરમિયાન) સાત ફેરે લગાના (સફા સે મર્વહ તક એક ફેરા હોતા હૈ યૂં મર્વહ પર સાત ચક્કર પૂરે હોંગે)

《14》 **રમ્ય :** જમરાત (યા'ની શૈતાનોં) પર કંકરિયાં મારના.
《15》 **હલ્ક :** એહરામ સે બાહર હોને કે લિયે હુદૂદે હરમ હી મેં પૂરા સર મુંડવાના.
《16》 **કસ્ર :** ચૌથાઈ (1/4) સર કા હર બાલ કમ અઝ કમ ઉંગલી કે એક પોરે કે બરાબર કતરવાના.
《17》 **મસ્જિદુલ હરામ : મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કી વોહ મસ્જિદ જિસ મેં કા'બએ મુશર્રફા વાકેઅ હૈ.
《18》 **બાબુસ્સલામ :** મસ્જિદુલ હરામ કા વોહ દરવાઝએ મુબા-રકા જિસ સે પહલી બાર દાખિલ હોના અફઝલ હૈ ઔર યેહ જાનિબે મશરિક વાકેઅ હૈ. (અબ યેહ ઉમૂમન બન્દ રહતા હૈ)
《19》 **કા'બા :** ઈસે **"બૈતુલ્લાહ"** ભી કહતે હૈં યા'ની **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કા ઘર. યેહ પૂરી દુન્યા કે વસ્ત (યા'ની બીચ) મેં વાકેઅ હૈ ઔર **સારી દુન્યા કે લોગ** ઈસી કી તરફ રુખ કર કે નમાઝ અદા કરતે હૈં ઔર મુસલ્માન પરવાના વાર ઈસ કા તવાફ કરતે હૈં.

કા'બએ મુશર્રફા કે ચાર કોનોં કે નામ : 《20》 **રુક્ને અસ્વદ :** જુનૂબ વ મશરિક (SOUTH-EAST) કે કોને મેં વાકેઅ હૈ, ઈસી મેં જન્નતી પથ્થર **"હ-જરે અસ્વદ"** નસ્બ હૈ. 《21》 **રુક્ને ઈરાકી :** યેહ ઈરાક કી સમ્ત શિમાલ મશરિકી (NORTH-EASTERN) કોના હૈ. 《22》 **રુક્ને શામી :** યેહ મુલ્કે શામ કી સમ્ત શિમાલ મગરિબી (NORTH-WESTERN) કોના હૈ.

﴾23﴿ **રુક્ને યમાની :** યેહ યમન કી જાનિબ મગરિબી (WESTERN) કોના હૈ.

﴾24﴿ **બાબુલ કા'બા :** રુક્ને અસ્વદ ઔર રુક્ને ઈરાકી કે બીચ કી મશરિકી દીવાર મેં ઝમીન સે કાફી બુલન્દ **સોને કા દરવાઝા હૈ.**

﴾25﴿ **મુલ્તઝમ :** રુક્ને અસ્વદ ઔર બાબુલ કા'બા કી દરમિયાની દીવાર.

﴾26﴿ **મુસ્તજાર :** રુક્ને યમાની ઔર શામી કે બીચ મેં મગરિબી દીવાર કા વોહ હિસ્સા જો **"મુલ્તઝમ"** કે મુકાબિલ યા'ની ઐન પીછે કી સીધ મેં વાકેઅ હૈ.

﴾27﴿ **મુસ્તજાબ :** રુક્ને યમાની ઔર રુક્ને અસ્વદ કે બીચ કી જુનૂબી દીવાર યહાં **સત્તર હઝાર ફિરિશ્તે** દુઆ પર **આમીન** કહને કે લિયે મુકર્રર હૈં. ઈસી લિયે સય્યિદી આ'લા હઝરત મૌલાના શાહ ઈમામ **અહમદ રઝા ખાન** عَلَیْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن ને ઈસ મકામ કા નામ **"મુસ્તજાબ"** (યા'ની દુઆ કી મકબૂલિય્યત કી જગહ) રખા હૈ.

﴾28﴿ **હતીમ : કા'બએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِیْمًا કી શિમાલી દીવાર કે પાસ નિસ્ફ (યા'ની આધે) દાએરે (HALF CIRCLE) કી શક્લ મેં ફસીલ (યા'ની બાઉન્ડ્રી) કે અન્દર કા હિસ્સા. **"હતીમ"** કા'બા શરીફ હી કા હિસ્સા હૈ ઔર ઉસ મેં દાખિલ હોના **ઐન કા'બતુલ્લાહ શરીફ** મેં દાખિલ હોના હૈ.

﴾29﴿ **મીઝાબે રહમત :** સોને કા પરનાલા યેહ રુક્ને ઈરાકી વ શામી કી શિમાલી દીવાર કી છત પર નસ્બ હૈ ઈસ સે બારિશ કા

પાની **“હતીમ”** મેં નિછાવર હોતા હૈ.

﴾30﴿ **મકામે ઈબ્રાહીમ :** દરવાઝએ કા’બા કે સામને એક કુબ્બે (યા’ની ગુમ્બદ) મેં વોહ જન્નતી પથ્થર જિસ પર ખડે હો કર હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام ને કા’બા શરીફ કી ઈમારત તા’મીર કી ઔર યેહ હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام કા ઝિન્દા મો’જિઝા હૈ કે આજ ભી ઈસ મુબારક પથ્થર પર આપ عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام કે ક-દમૈને શરીફૈન કે નક્શ મૌજૂદ હૈં.

﴾31﴿ **બીરે ઝમઝમ : મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કા વોહ મુકદ્દસ કૂંઆં જો હઝરતે સય્યિદુના ઈસ્માઈલ عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام કે આલમે તુફૂલિય્યત (યા’ની બચપન શરીફ) મેં આપ કે નન્હે નન્હે મુબારક કદમોં કી રગડ સે જારી હુવા થા. (તફસીરે નઈમી, જિ. 1, સ. 694) ઈસ કા પાની દેખના, પીના ઔર બદન પર ડાલના સવાબ ઔર બીમારિયોં કે લિયે શિફા હૈ. યેહ મુબારક કૂંઆં મકામે ઈબ્રાહીમ સે જુનૂબ મેં વાકેઅ હૈ. (અબ કૂંએં કી ઝિયારત નહીં હો સકતી)

﴾32﴿ **બાબુસ્સફા :** મસ્જિદુલ હરામ કે જુનૂબી દરવાઝોં મેં સે એક દરવાઝા હૈ જિસ કે નઝદીક “કોહે સફા” હૈ.

﴾33﴿ **કોહે સફા : કા’બએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا કે જુનૂબ મેં વાકેઅ હૈ.

﴾34﴿ **કોહે મર્વહ :** કોહે સફા કે સામને વાકેઅ હૈ.

﴾35﴿ **મીલૈને અખ્ઝરૈન :** યા'ની ''દો સબ્ઝ નિશાન''. સફા સે જાનિબે મર્વહ કુછ દૂર ચલને કે બા'દ થોડે થોડે ફાસિલે પર દોનોં તરફ કી દીવારોં ઔર છત મેં સબ્ઝ લાઈટેં લગી હુઈ હૈં. ઈન દોનોં સબ્ઝ નિશાનોં કે દરમિયાન દૌરાને **સઅ્ય** મર્દોં કો દૌડના હોતા હૈ.

﴾36﴿ **મસ્આ : મીલૈને અખ્ઝરૈન** કા દરમિયાની ફાસિલા જહાં દૌરાને સઅ્ય મર્દ કો દૌડના સુન્નત હૈ.

﴾37﴿ **મીકાત :** ઉસ જગહ કો કહતે હૈં કે **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا જાને વાલે આફાકી કો બિગૈર એહરામ વહાં સે આગે જાના જાઈઝ નહીં, ચાહે તિજારત યા કિસી ભી ગરઝ સે જાતા હો, યહાં તક કે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا કે રહને વાલે ભી અગર મીકાત કી હુદૂદ સે બાહર (મ-સલન તાઈફ યા મદીનએ મુનવ્વરહ) જાએં તો ઉન્હેં ભી અબ બિગૈર એહરામ મક્કએ પાક زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا આના **ના જાઈઝ** હૈ.

મીકાત પાંચ હૈં

﴾38﴿ **ઝુલ હુલૈફા :** મદીના શરીફ સે મક્કએ પાક કી તરફ તકરીબન 10 કિલો મીટર પર હૈ જો **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا કી તરફ સે આને વાલોં કે લિયે **''મીકાત''** હૈ. અબ ઈસ જગહ કા નામ **''અબ્યારે અલી''** کَرَّمَ اللّٰہُ تَعَالٰی وَجۡھَہُ الۡکَرِیۡم હૈ.

﴾39﴿ **ઝાતે ઈર્ક :** ઈરાક કી જાનિબ સે આને વાલોં કે લિયે **મીકાત હૈ.**

﴿40﴾ **યલમ-લમ :** યેહ અહલે યમન કી મીકાત હૈ ઔર પાક વ હિન્દ વાલોં કે લિયે મીકાત **યલમ-લમ** કી મહાઝાત હૈ.

﴿41﴾ **જુહ્ફા :** મુલ્કે શામ કી તરફ સે આને વાલોં કે લિયે મીકાત હૈ.

﴿42﴾ **કર્નુલ મનાઝિલ :** નજ્દ (મૌજૂદા રિયાઝ) કી તરફ સે આને વાલોં કે લિયે મીકાત હૈ. યેહ જગહ તાઈફ કે કરીબ હૈ.

﴿43﴾ **હરમ : મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કે ચારોં[4] તરફ મીલોં તક ઈસ કી હુદૂદ હૈં ઔર યેહ ઝમીન હુરમત વ તકદ્દુસ કી વજહ સે "હરમ" કહલાતી હૈ. હર જાનિબ ઈસ કી હુદૂદ પર નિશાન લગે હૈં. હરમ કે જંગલ કા શિકાર કરના નીઝ ખુદરૌ દરખ્ત ઔર તર ઘાસ કાટના, હાજી, ગૈરે હાજી સબ કે લિયે હરામ હૈ. જો શખ્સ હુદૂદે હરમ મેં રહતા હો ઉસે "હ-રમી" યા "અહલે હરમ" કહતે હૈં.

﴿44﴾ **હિલ :** હુદૂદે હરમ કે બાહર સે મીકાત તક કી ઝમીન કો "હિલ" કહતે હૈં. ઈસ જગહ વોહ ચીઝેં હલાલ હૈં જો હરમ કી વજહ સે હુદૂદે હરમ મેં હરામ હૈં. ઝમીને હિલ કા રહને વાલા "હિલ્લી" કહલાતા હૈ.

﴿45﴾ **આફાકી :** વોહ શખ્સ જો "મીકાત" કી હુદૂદ સે બાહર રહતા હો.

﴿46﴾ **તન્ઈમ :** હુદૂદે હરમ સે ખારિજ વોહ જગહ જહાં સે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا મેં કિયામ કે દૌરાન ઉમ્રે કે

લિયે **એહરામ** બાંધતે હૈં ઔર યેહ મકામ **મસ્જિદુલ હરામ** સે તકરીબન 7 કિલો મીટર જાનિબે મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا હૈ, અબ યહાં **મસ્જિદે આઇશા** બની હુઈ હૈ. ઈસ જગહ કો અવામ **"છોટા ઉમ્રહ"** કહતે હૈં.

《47》 **જિઈર્રાના :** હુદૂદે હરમ સે ખારિજ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا સે તકરીબન 26 કિલો મીટર દૂર તાઈફ કે રાસ્તે પર વાકેઅ હૈ. યહાં સે ભી દૌરાને કિયામે મક્કા શરીફ **ઉમ્રે કા એહરામ** બાંધા જાતા હૈ. ઈસ મકામ કો અવામ **"બડા ઉમ્રહ"** કહતે હૈં.

《48》 **મિના : મસ્જિદુલ હરામ** સે પાંચ[5] કિલો મીટર પર વોહ વાદી જહાં હાજી સાહિબાન અય્યામે હજ મેં કિયામ કરતે હૈં. "મિના" હરમ મેં શામિલ હૈ.

《49》 **જમરાત :** મિના મેં વાકેઅ તીન[3] મકામાત જહાં કંકરિયાં મારી જાતી હૈં. પહલે કા નામ **જમ્રતુલ ઉખ્રા** યા **જમ્રતુલ અ-કબહ** હૈ. ઈસે **બડા શૈતાન** ભી બોલતે હૈં. દૂસરે કો **જમ્રતુલ વુસ્તા** (મંઝલા શૈતાન) ઔર તીસરે કો **જમ્રતુલ ઊલા** (છોટા શૈતાન) કહતે હૈં.

《50》 **અ-રફાત :** મિના સે તકરીબન ગ્યારહ કિલો મીટર દૂર મૈદાન જહાં 9 **ઝુલ હિજ્જહ** કો તમામ હાજી સાહિબાન જમ્અ હોતે હૈં. અ-રફાત શરીફ હુદૂદે હરમ સે ખારિજ હૈ.

《51》 **જ-બલે રહમત :** અ-રફાત શરીફ કા વોહ મુકદ્દસ પહાડ

જિસ કે કરીબ વુકૂફ કરના અફઝલ હૈ.

﴾52﴿ **મુઝ્દલિફા :** "મિના" સે અ-રફાત કી તરફ તકરીબન 5 કિલો મીટર પર વાકેઅ મૈદાન જહાં અ-રફાત સે વાપસી પર રાત બસર કરના **સુન્નતે મુઅક્કદા** ઔર સુબ્હે સાદિક ઔર તુલૂએ આફતાબ કે દરમિયાન કમ અઝ કમ એક લમ્હા વુકૂફ વાજિબ હૈ.

﴾53﴿ **મુહસ્સિર :** મુઝ્દલિફા સે મિલા હુવા મૈદાન, યહીં અસ્હાબે ફીલ પર અઝાબ નાઝિલ હુવા થા. લિહાઝા યહાં સે ગુઝરતે વક્ત તેઝી સે ગુઝરના ઔર અઝાબ સે પનાહ માંગની ચાહિયે.

﴾54﴿ **બત્ને ઉ-રનહ :** અ-રફાત કે કરીબ એક જંગલ જહાં હાજી કા વુકૂફ દુરુસ્ત નહીં.

﴾55﴿ **મદ્આ :** મસ્જિદે હરામ ઔર **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કે કબ્રિસ્તાન "જન્નતુલ મઅ્લા" કે માબૈન (કી દરમિયાની) જગહ જહાં દુઆ માંગના મુસ્તહબ હૈ.

બડે દરબાર મેં પહોંચાયા મુઝ કો મેરી કિસ્મત ને
મૈં સદકે જાઊં ક્યા કહના મેરે અચ્છે મુકદ્દર કા

(સામાને બખ્શિશ)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

દુઆ કબૂલ હોને કે 29 મકામાત : મોહતરમ હાજિયો ! યૂં તો **હ-રમૈને શરીફૈન** મેં હર જગહ અન્વારો તજલ્લિયાત કી છમાછમ બરસાત બરસ રહી હૈ તાહમ **"અહ્સનુલ વિઆઅ**

લિ આદાબિદુઆઅ'' સે બા'ઝ દુઆ કબૂલ હોને કે મખ્સૂસ મકામાત કા ઝિક્ર કિયા જાતા હૈ. તાકે આપ ઉન મકામાત પર મઝીદ દિલ જમ્ઈ ઔર તવજ્જોહ કે સાથ દુઆ કર સકેં.

મક્કએ મુકર્રમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا **કે મકામાત યેહ હૈં :** ﴿1﴾ મતાફ ﴿2﴾ **મુલ્તઝમ** ﴿3﴾ મુસ્તજાર ﴿4﴾ **બૈતુલ્લાહ** કે અન્દર ﴿5﴾ મીઝાબે રહમત કે નીચે ﴿6﴾ હતીમ ﴿7﴾ હ-જરે અસ્વદ ﴿8﴾ રુક્ને યમાની ખુસૂસન જબ દૌરાને તવાફ વહાં સે ગુઝર હો ﴿9﴾ મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે ﴿10﴾ ઝમઝમ કે કૂંએં કે કરીબ ﴿11﴾ સફા ﴿12﴾ મર્વહ ﴿13﴾ મસ્આ ખુસૂસન સબ્ઝ મીલોં કે દરમિયાન ﴿14﴾ અ-રફાત ખુસૂસન મૌકિફે નબિય્યે પાક صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે નઝદીક ﴿15﴾ મુઝ્દલિફા ખુસૂસન મશ્અરુલ હરામ ﴿16﴾ મિના ﴿17﴾ તીનોં[3] જમરાત કે કરીબ ﴿18﴾ જબ જબ કા'બએ મુશર્રફા પર નઝર પડે. **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કે **મકામાત યેહ હૈં :** ﴿19﴾ મસ્જિદે ન-બવી શરીફ عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ﴿20﴾ મુવા-જહા શરીફ, ઈમામ ઈબ્નુલ જઝ્રી رَحۡمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيۡه ફરમાતે હૈં : દુઆ યહાં કબૂલ ન હોગી તો કહાં કબૂલ હોગી (حصن حصین ص ۳۱) ﴿21﴾ મિમ્બરે અત્હર કે પાસ ﴿22﴾ મસ્જિદે ન-બવી શરીફ عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام કે સુતૂનોં કે નઝદીક ﴿23﴾ મસ્જિદે કુબા શરીફ ﴿24﴾ મસ્જિદુલ ફત્હ મેં ખુસૂસન બુધ કો ઝોહર વ અસ્ર કે દરમિયાન ﴿25﴾ બાકી **મસાજિદે તય્યિબા** જિન કો સરકારે મદીના,

સુકૂને કલ્બો સીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم સે નિસ્બત હૈ (મ-સલન મસ્જિદે ગમામા, મસ્જિદે કિબ્લતૈન વગૈરા વગૈરા) ﴾26﴿ વોહ મુબારક કૂંએં જિન્હેં સરવરે કૌનૈન صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم સે નિસ્બત હૈ ﴾27﴿ જ-બલે ઉહુદ શરીફ ﴾28﴿ મશા-હદે મુબા-રકા[1] ﴾29﴿ મઝારાતે બકીઅ. તારીખી રિવાયાત કે મુતાબિક જન્નતુલ બકીઅ મેં તક્રીબન દસ હઝાર સહાબએ કિરામ عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان આરામ ફરમા હૈં.

અફસોસ ! 1926 સિ.ઈ. મેં જન્નતુલ બકીઅ કે મઝારાત કો શહીદ કર દિયા ગયા અબ જગહ જગહ મુબારક કબ્રેં મિસ્માર કર કે વહાં રાસ્તે નિકાલ દિયે ગએ હૈં લિહાઝા આજ તક સગે મદીના عُفِیَ عَنْهُ કો જન્નતુલ બકીઅ કે અન્દર દાખિલે કી **જુરઅત** નહીં હુઈ મબાદા (યા'ની કહીં ઐસા ન હો) કિસી મઝારે ફાઇઝુલ અન્વાર પર પાઉં પડ જાએ ઔર મસ્અલા ભી યેહી હૈ કે કબ્રે મુસ્લિમ પર પાઉં રખના, બૈઠના વગૈરા સબ હરામ હૈ. **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કા મત્બૂઆ 48 સફહાત પર મુશ્તમિલ રિસાલા, **"કબ્ર વાલોં કી 25 હિકાયાત" સફહા** 34 પર હૈ : (કબ્રિસ્તાન મેં કબ્રેં મિટા કર) જો નયા રાસ્તા નિકાલા ગયા હો ઉસ પર ચલના હરામ હૈ. (رَدُّالْمُحتار ج ۱ ص ۶۱۲)

મદીના

1 : મશાહદ જમ્અ હૈ મશ્હદ કી ઔર મશ્હદ કા મા'ના હૈ : "હાઝિર હોને કી જગહ" યહાં મુરાદ યેહ હૈ કે જિસ જિસ મકામ પર સરકારે મદીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم તશરીફ લે ગએ વહાં દુઆ કબૂલ હોતી હૈ ઔર ખુસૂસન મક્કએ મુકર્રમા ઔર મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهُمَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મેં બે શુમાર મકામાત પર આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم તશરીફ ફરમા હુએ મ-સલન હઝરતે સય્યિદુના સલમાન ફારસી رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ કા મુકદ્દસ બાગ વગૈરા.

બલ્કે નએ રાસ્તે કા સિર્ફ **ગુમાન** હો તબ ભી ઉસ પર ચલના **ના જાઈઝ** વ **ગુનાહ** હૈ. (دُرِّمُختار ج۳ ص۱۸۳) લિહાઝા આશિકાને રસૂલ સે દર-ખ્વાસ્ત હૈ કે વોહ બાહર હી સે સલામ અર્ઝ કરેં. બકીઅ શરીફ કે સદ્ર દરવાઝે સે સલામ અર્ઝ કરના ઝરૂરી નહીં, સહીહ તરીકા યેહ હૈ કે કબ્રિસ્તાન કે બાહર ઐસી જગહ ખડે હોં જહાં આપ કી કિબ્લે કો પીઠ હો કે ઈસ તરહ મદફૂનીને બકીઅ કે ચેહરોં કી તરફ આપ કા રુખ હો જાએગા.

હૈં મઆસી હદ સે બાહર ફિર ભી ઝાહિદ ગમ નહીં
રહમતે આલમ કી ઉમ્મત, બન્દા હૂં ગફ્ફાર કા

(સામાને બખ્શિશ)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیْب ! صلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

હજ કી કિસ્મેં

હજ કી તીન કિસ્મેં હૈં : ﴾1﴿ **કિરાન** ﴾2﴿ **તમત્તોઅ** ﴾3﴿ **ઈફરાદ**

1 કિરાન : યેહ સબ સે અફઝલ હૈ, કિરાન કરને વાલા “કારિન” કહલાતા હૈ, ઈસ મેં ઉમ્રહ ઔર હજ કા એહરામ એક સાથ બાંધા જાતા હૈ મગર ઉમ્રહ કરને કે બા’દ “કારિન” હલ્ક યા “કસ્ર” નહીં કરવા સકતા ઈસે બ દસ્તૂર એહરામ મેં રહના હોગા, દસવીં10, ગ્યારહવીં11 યા બારહવીં12 **ઝુલ હિજ્જહ** કો કુરબાની કરને કે બા’દ હલ્ક યા કસ્ર કરવા કે એહરામ ખોલ દે.

2 તમત્તોઅ : યેહ હજ અદા કરને વાલા **“મુ-તમત્તેઅ”** કહલાતા હૈ. યેહ અશ્હુરે હજ મેં “મીકાત” કે બાહર સે આને વાલે અદા કર સકતે હૈં. મ-સલન પાક વ હિન્દ સે આને વાલે ઉમૂમન **તમત્તોઅ** હી કિયા કરતે હૈં કે આસાની યેહ હૈ કે ઈસ મેં ઉમ્રહ તો હોતા હી હૈ લેકિન ઉમ્રહ અદા કરને કે બા’દ “હલ્ક યા કસ્ર” કરવા કે એહરામ ખોલ દિયા જાતા હૈ ઔર ફિર 8 **ઝુલ હિજ્જહ** યા ઈસ સે કબ્લ હજ કા એહરામ બાંધા જાતા હૈ.

3 ઇફ્રાદ : ઈફરાદ કરને વાલે હાજી કો “મુફરિદ” કહતે હૈં. ઈસ હજ મેં “ઉમ્રહ” શામિલ નહીં હૈ ઈસ મેં સિર્ફ હજ કા “એહરામ” બાંધા જાતા હૈ. અહલે મક્કા ઔર “હિલ્લી” યા’ની મીકાત ઔર હુદૂદે હરમ કે દરમિયાન મેં રહને વાલે બાશિન્દે (મ-સલન અહ્લિયાને જદ્દા શરીફ) “હજ્જે ઈફરાદ” કરતે હૈં. કિરાન યા તમત્તોઅ કરેંગે તો દમ વાજિબ હોગા, આફાકી ચાહે તો “ઈફરાદ” કર સકતા હૈ.

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب !   صلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

એહરામ બાંધને કા તરીકા : હજ હો યા ઉમ્રહ એહરામ બાંધને કા તરીકા દોનોં કા એક હી હૈ. હાં નિય્યત ઔર ઉસ કે અલ્ફાઝ મેં થોડા સા ફર્ક હૈ. નિય્યત કા બયાન اِنْ شَآءَاللہ عَزَّوَجَلَّ આગે આ રહા હૈ. પહલે **એહરામ બાંધને કા**

તરીકા મુલા-હઝા ફરમાઈયે : ﴾1﴿ નાખુન તરાશિયે ﴾2﴿ બગલ ઔર નાફ કે નીચે કે બાલ દૂર કીજિયે બલ્કે પીછે કે બાલ ભી સાફ કર લીજિયે ﴾3﴿ મિસ્વાક કીજિયે ﴾4﴿ વુઝૂ કીજિયે ﴾5﴿ ખૂબ અચ્છી તરહ મલ કે ગુસ્લ કીજિયે ﴾6﴿ જિસ્મ ઔર એહરામ કી ચાદરોં પર ખુશ્બૂ લગાઈયે કે યેહ સુન્નત હૈ, કપડોં પર ઐસી ખુશ્બૂ (મ-સલન ખુશ્ક અમ્બર વગૈરા) ન લગાઈયે જિસ કા જિર્મ (યા'ની તહ) જમ જાએ ﴾7﴿ ઈસ્લામી ભાઈ સિલે હુએ કપડે ઉતાર કર એક નઈ યા ધુલી હુઈ સફેદ ચાદર ઓઢેં ઔર ઐસી હી ચાદર કા તહબન્દ બાંધેં. (તહબન્દ કે લિયે લઠ્ઠા ઔર ઓઢને કે લિયે તોલિયા હો તો સહૂલત રહતી હૈ, તહબન્દ કા કપડા મોટા લીજિયે તાકે બદન કી રંગત ન ચમકે ઔર તોલિયા ભી કદરે બડી સાઈઝ કા હો તો અચ્છા) ﴾8﴿ પાસપોર્ટ યા રકમ વગૈરા રખને કે લિયે જેબ વાલા બેલ્ટ ચાહેં તો બાંધ સકતે હૈં. રેગ્ઝીન કા બેલ્ટ અક્સર ફટ જાતા હૈ, આગે કી તરફ ઝિપ (zip) વાલા બટવા લગા હુવા નાઈલોન (nylon) યા ચમડે કા બેલ્ટ કાફી મઝબૂત હોતા ઔર બરસોં કામ દે સકતા હૈ.

ઇસ્લામી બહનોં કા એહરામ : ઈસ્લામી બહનેં હસ્બે મા'મૂલ સિલે હુએ કપડે પહનેં, દસ્તાને ઔર મોઝે ભી પહન સકતી હૈં, વોહ સર ભી ઢાંપેં મગર ચેહરે પર ચાદર નહીં ઓઢ સકતીં, ગૈર મર્દોં સે ચેહરા છુપાને કે લિયે હાથ કા પંખા યા

કોઈ કિતાબ વગૈરા સે ઝરૂરતન આડ કર લેં. એહરામ મેં ઔરતોં કો કિસી ઐસી ચીઝ સે મુંહ છુપાના જો ચેહરે સે ચિપટી હો હરામ હૈ.

એહરામ કે નફ્લ : અગર મકરૂહ વક્ત ન હો તો દો[2] રક્અત નમાઝ નફ્લ બ નિય્યતે એહરામ (મર્દ ભી સર ઢાંપ કર) પઢેં, બેહતર યેહ હૈ કે પહલી રક્અત મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ قُلْ يَآ اَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ઔર દૂસરી રક્અત મેં قُلْ هُوَ اللّٰهُ શરીફ પઢેં.

ઉમ્રે કી નિય્યત : અબ ઈસ્લામી ભાઈ સર નંગા કર દેં ઔર ઈસ્લામી બહનેં સર પર બ દસ્તૂર ચાદર ઓઢે રહેં અગર (આમ દિનોં કા) ઉમ્રહ હૈ તબ ભી ઔર અગર હજ્જે **તમત્તોઅ** કર રહે હૈં જબ ભી ઉમ્રે કી ઈસ તરહ નિય્યત કરેં :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْۤ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِىْ وَتَقَبَّلْهَا

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં ઉમ્રે કા ઈરાદા કરતા હૂં મેરે લિયે ઈસે આસાન ઔર ઈસે મેરી તરફ

مِنِّیْ وَاَعِنِّیْ عَلَيْهَا وَبَارِكْ لِىْ فِيْهَا ط نَوَيْتُ

સે કબૂલ ફરમા ઔર ઈસે (અદા કરને મેં) મેરી મદદ ફરમા ઔર ઈસે મેરે લિયે બા બ-ર-કત ફરમા. મૈં

الْعُمْرَةَ وَاَحْرَمْتُ بِهَا لِلّٰهِ تَعَالٰى ط

ને ઉમ્રે કી નિય્યત કી ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે લિયે ઈસ કા એહરામ બાંધા.

હજ કી નિય્યત : મુફરિદ ભી ઈસ તરહ નિય્યત કરે ઔર **મુ-તમત્તેઅ** ભી જબ **8 ઝુલ હિજ્જહ** યા ઈસ સે કબ્લ **હજ કા એહરામ** બાંધે મુન્દરિજએ ઝૈલ અલ્ફાઝ મેં નિય્યત કરે :

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْہُ لِیْ وَتَقَبَّلْہُ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં હજ કા ઈરાદા કરતા હૂં ઈસ કો તૂ મેરે લિયે આસાન કર દે ઔર ઈસે

مِنِّیْ وَاَعِنِّیْ عَلَیْہِ وَبَارِکْ لِیْ فِیْہِ ط نَوَیْتُ

મુઝ સે કબૂલ ફરમા ઔર ઈસ મેં મેરી મદદ ફરમા ઔર ઈસે મેરે લિયે બા બ-ર-કત ફરમા. મૈં

الْحَجَّ وَاَحْرَمْتُ بِہٖ لِلّٰہِ تَعَالٰی ط

ને હજ કી નિય્યત કી ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે લિયે ઈસ કા **એહરામ** બાંધા.

હજ્જે કિરાન કી નિય્યત

કારિન "ઉમ્રહ ઔર હજ" દોનોં કી એક સાથ નિય્યત કરેગા, ચુનાન્ચે વોહ ઈસ તરહ નિય્યત કરે :

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اُرِیْدُ الْعُمْرَۃَ وَالْحَجَّ فَیَسِّرْھُمَا

એ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! મૈં ઉમ્રહ ઔર હજ દોનોં કા ઈરાદા કરતા હૂં, તૂ ઈન્હેં મેરે લિયે આસાન કર દે

لِیْ وَتَقَبَّلْ هُمَا مِنِّیْ ط نَوَیْتُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ

ઔર ઈન્હેં મેરી તરફ સે કબૂલ ફરમા. મૈં ને ઉમ્રહ ઔર હજ દોનોં કી નિય્યત કી

وَاَحْرَمْتُ بِهِمَا مُخْلِصًا لِّلّٰهِ تَعَالٰی ط

ઔર ખાલિ-સતન **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે લિયે ઈન દોનોં કા **એહરામ** બાંધા.

લબ્બૈક : ખ્વાહ ઉમ્રે કી નિય્યત કરેં યા હજ કી યા હજ્જે **કિરાન** કી તીનોં સૂરતોં મેં નિય્યત કે બા'દ કમ અઝ કમ એક બાર **લબ્બૈક** કહના લાઝિમી હૈ ઔર તીન3 બાર કહના અફ઼ઝલ. **લબ્બૈક** યેહ હૈ :

لَبَّیْكَ ط اَللّٰهُمَّ لَبَّیْكَ ط لَبَّیْكَ لَا شَرِیْكَ لَكَ لَبَّیْكَ ط

મૈં હાઝિર હૂં, ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં હાઝિર હૂં, (હાં) મૈં હાઝિર હૂં તેરા કોઈ શરીક નહીં મૈં હાઝિર હૂં,

اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ ط لَا شَرِیْكَ لَكَ ط

બેશક તમામ ખૂબિયાં ઔર ને'મતેં તેરે લિયે હૈં ઔર તેરા હી મુલ્ક ભી, તેરા કોઈ શરીક નહીં.

ઐ મદીને કે મુસાફિરો ! આપ કા **એહરામ** શુરૂઅ હો ગયા, અબ યેહ **લબ્બૈક** હી આપ કા વઝીફ઼ા ઔર વિર્દ હૈ, ઉઠતે બૈઠતે, ચલતે ફિરતે ઈસ કા ખૂબ વિર્દ કીજિયે.

દો ફરામીને મુસ્તફ઼ા صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **:** ﴿1﴾ જબ **લબ્બૈક** કહને

વાલા **લબ્બૈક** કહતા હૈ તો ઉસે **ખુશ ખબરી** દી જાતી હૈ. અર્ઝ કી ગઈ : **યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّى اللّٰه تَعَالٰى عَلَيْهِ وَ اٰلِهٖ وَسَلَّم ! ક્યા જન્નત કી ખુશ ખબરી દી જાતી હૈ ? ઈર્શાદ ફરમાયા : "હાં " (مُعْجَم اَوْسَط ج٥ ص٤١٠ حدیث ٧٧٧٩) ﴾2﴿ જબ મુસલ્માન **"લબ્બૈક"** કહતા હૈ તો ઉસ કે દાએં ઔર બાએં ઝમીન કે આખિરી સિરે તક જો ભી પથ્થર, દરખ્ત ઔર ઢેલા હૈ વોહ સબ **લબ્બૈક** કહતે હૈં.

(ترمذی ج٢ ص٢٢٦ حدیث٨٢٩)

મા'ના પર નઝર રખતે હુએ લબ્બૈક પઢિયે : ઈધર ઉધર દેખતે હુએ બે દિલી સે પઢને કે બજાએ નિહાયત ખુશૂઓ ખુઝૂઅ કે સાથ મા'ના પર નઝર રખતે હુએ **લબ્બૈક** પઢના મુનાસિબ હૈ. એહરામ બાંધને વાલા **લબ્બૈક** કહતે વક્ત અપને પ્યારે પ્યારે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સે મુખાતિબ હોતા હૈ ઔર અર્ઝ કરતા હૈ : **"લબ્બૈક"** યા'ની "મૈં હાઝિર હૂં," અપને માં બાપ કો અગર કોઈ યેહી અલ્ફાઝ કહે તો યકીનન તવજ્જોહ સે કહેગા, ફિર અપને પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ સે અર્ઝો મા'રૂઝ મેં કિતની તવજ્જોહ હોની ચાહિયે યેહ હર ઝી શુઊર સમઝ સકતા હૈ. ઈસી બિના પર હઝરતે સય્યિદુના અલ્લામા અલી કારી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْبَارِی ફરમાતે હૈં : એક ફર્દ **લબ્બૈક** કે અલ્ફાઝ પઢાએ ઔર દૂસરે ઉસ કે પીછે પીછે પઢેં યેહ **મુસ્તહબ** નહીં બલ્કે હર ફર્દ ખુદ **તલ્બિયા** પઢે. (اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص١٠٣)

લબ્બૈક કહને કે બા'દ કી એક સુન્નત : લબ્બૈક સે ફારિગ હોને કે બા'દ **દુઆ માંગના સુન્નત હૈ,** જૈસા કે હદીસે મુબારક મેં હૈ કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم જબ **લબ્બૈક** સે ફારિગ હોતે તો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સે ઉસ કી ખુશનૂદી ઔર જન્નત કા સુવાલ કરતે ઔર જહન્નમ સે પનાહ માંગતે. (مُسنَد اِمام شافعی ص۱۲۳) યકીનન હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم સે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ખુશ હૈ, બિલા શુબા આપ صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم કત્ઈ જન્નતી બલ્કે બ અતાએ ઈલાહી عَزَّوَجَلَّ માલિકે જન્નત હૈં મગર યેહ સબ દુઆએં દીગર બહુત સારી હિક્મતોં કે સાથ સાથ ઉમ્મત કી તા'લીમ કે લિયે ભી હૈં કે હમ ભી સુન્નત સમઝ કર દુઆ માંગ લિયા કરેં.

"اَللّٰھُمَّ لَبَّیْكَ" કે નવ હુરૂફ કી નિસ્બત સે લબ્બૈક કે 9 મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ ઉઠતે બૈઠતે, ચલતે ફિરતે, વુઝૂ બે વુઝૂ હર હાલ મેં **લબ્બૈક** કહિયે ﴾2﴿ ખુસૂસન ચઢાઈ પર ચઢતે, ઢલવાન ઉતરતે (સીઢિયોં પર ચઢતે ઉતરતે), દો[2] કાફિલોં કે મિલતે, સુબ્હ વ શામ, પિછલી રાત, ઔર પાંચોં[5] વક્ત કી નમાઝોં કે બા'દ, ગરઝ કે હર હાલત કે બદલને પર **લબ્બૈક** કહિયે ﴾3﴿ જબ ભી **લબ્બૈક** શુરૂઅ કરેં કમ અઝ કમ તીન[3] બાર કહેં ﴾4﴿ **"મો'તમિર"** યા'ની ઉમ્રહ કરને વાલા ઔર **"મુ-તમત્તેઅ"** ભી ઉમ્રહ કરતે વક્ત જબ કા'બએ

મુશર્રફા કા તવાફ શુરૂઅ કરે ઉસ વક્ત **હ-જરે અસ્વદ** કા પહલા ઈસ્તિલામ કરતે હી **"લબ્બૈક"** કહના છોડ દે ﴾5﴿ **"મુફરિદ"** ઔર **"કારિન"** **લબ્બૈક** કહતે હુએ **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મેં ઠહરેં કે ઈન કી **લબ્બૈક** ઔર **મુ-તમત્તેઅ** જબ હજ કા એહરામ બાંધે ઉસ કી લબ્બૈક 10 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** શરીફ કો **જમ્રતુલ અ-કબા** (યા'ની બડે શૈતાન) કો પહલી કંકરી મારતે વક્ત **ખત્મ** હોગી ﴾6﴿ **ઈસ્લામી ભાઈ** બ આવાઝે બુલન્દ **લબ્બૈક** કહા કરેં મગર આવાઝ ઈતની ભી બુલન્દ ન કરેં કે ઈસ સે ખુદ કો યા કિસી દૂસરે કો તક્લીફ હો ﴾7﴿ ઈસ્લામી બહનેં જબ ભી **લબ્બૈક** કહેં ધીમી આવાઝ સે કહેં ઔર યેહ સભી યાદ રખેં કે ઈલાવા હજ કે ભી જબ કભી જો કુછ પઢેં ઉસ તલફ્ફુઝ કી અદાએગી મેં ઈતની આવાઝ લાઝિમી હૈ કે અગર બહરા પન યા શોરો ગુલ ન હો તો ખુદ સુન સકેં ﴾8﴿ **એહરામ કે લિયે** નિય્યત શર્ત હૈ અગર બિગૈર નિય્યત **લબ્બૈક** કહી **એહરામ ન** હુવા, ઈસી તરહ તન્હા નિય્યત ભી કાફી નહીં જબ તક **લબ્બૈક** યા ઈસ કે કાઈમ મકામ કોઈ ઔર ચીઝ ન હો **(عالمگیری ج ۱ ص ۲۲۲)** ﴾9﴿ એહરામ કે લિયે એક બાર ઝબાન સે લબ્બૈક કહના ઝરૂરી હૈ ઔર અગર ઈસ કી જગહ سُبْحٰنَ اللّٰه યા اَلْحَمْدُ لِلّٰه યા **لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه** યા કોઈ ઔર **ઝિક્રુલ્લાહ** કિયા ઔર

એહરામ કી નિય્યત કી તો એહરામ હો ગયા મગર સુન્નત **લબ્બૈક** કહના હૈ. (ایضاً)

કરૂં ખૂબ એહરામ મેં લબ્બૈક કી તકરાર

દે હજ કા શરફ હર બરસ રબ્બે ગફ્ફાર

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صَلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صلَّی اللہُ تعالٰی علٰی محمَّد

નિય્યત કે મુ-તઅલ્લિક ઝરૂરી હિદાયત : યાદ **રખિયે ! નિય્યત દિલ કે ઈરાદે કો કહતે હૈં.** ખ્વાહ નમાઝ, રોઝા, એહરામ કુછ ભી હો, અગર દિલ મેં નિય્યત મૌજૂદ ન હો તો સિર્ફ ઝબાન સે નિય્યત કે અલ્ફાઝ અદા કર લેને સે નિય્યત નહીં હો સકતી ઔર નિય્યત કે અલ્ફાઝ અ-રબી ઝબાન મેં કહના ઝરૂરી નહીં, અપની મા-દરી ઝબાન મેં ભી કહ સકતે હૈં બલ્કે ઝબાન સે કહના લાઝિમી નહીં, **સિર્ફ દિલ મેં ઈરાદા ભી કાફી હૈ.** હાં ઝબાન સે કહ લેના અફઝલ હૈ ઔર અ-રબી ઝબાન મેં ઝિયાદા બેહતર ક્યૂંકે યેહ હમારે મક્કી મ-દની સુલ્તાન, રહમતે આ-લમિયાન صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم કી મીઠી મીઠી ઝબાન હૈ. અ-રબી ઝબાન મેં જબ નિય્યત કે અલ્ફાઝ કહેં તો ઉસ કે મા'ના ભી ઝરૂર ઝેહ્ન મેં હોને ચાહિએં.

એહરામ કે મા’ના : એહરામ કે લફ્ઝી મા’ના હૈં : હરામ કરના ક્યૂંકે એહરામ બાંધને વાલે પર બા’ઝ હલાલ બાતેં ભી હરામ હો જાતી હૈં, એહરામ વાલે ઈસ્લામી ભાઈ કો મોહરિમ ઔર ઈસ્લામી બહન કો મોહરિમા કહતે હૈં.

એહરામ મેં યેહ બાતેં હરામ હૈં : ﴾1﴿ ઈસ્લામી ભાઈ કો સિલાઈ કિયા હુવા કપડા પહનના ﴾2﴿ સર પર ટોપી ઓઢના, ઈમામા યા રુમાલ વગૈરા બાંધના ﴾3﴿ મર્દ કા સર પર કપડે કી ગઠડી ઉઠાના (ઈસ્લામી બહનેં સર પર ચાદર ઓઢેં ઔર ઈન્હેં સર પર કપડે કી ગઠરી ઉઠાના મન્અ નહીં) ﴾4﴿ મર્દ કા દસ્તાને પહનના. (ઈસ્લામી બહનોં કો મન્અ નહીં) ﴾5﴿ ઈસ્લામી ભાઈ ઐસે મોઝે યા જૂતે નહીં પહન સકતે જો વસ્તે કદમ (યા’ની કદમ કે બીચ કા ઉભાર) છુપાએં, (હવાઈ ચપ્પલ મુનાસિબ હૈં) ﴾6﴿ જિસ્મ, લિબાસ યા બાલોં મેં ખુશ્બૂ લગાના ﴾7﴿ ખાલિસ ખુશ્બૂ મ-સલન ઈલાયચી, લોંગ, દારચીની, ઝા’ફરાન, જાવત્તરી ખાના યા આંચલ મેં બાંધના, યેહ ચીઝેં અગર કિસી ખાને યા સાલન વગૈરા મેં ડાલ કર પકાઈ ગઈ હોં અબ ચાહે ખુશ્બૂ ભી દે રહી હોં તો ભી ખાને મેં હરજ નહીં ﴾8﴿ જિમાઅ કરના યા બોસા, મસાસ (યા’ની છૂના), ગલે લગાના, અન્દામે નિહાની (ઔરત કી શર્મગાહ) પર નિગાહ ડાલના જબ કે યેહ આખિરી ચારોં[4] યા’ની જિમાઅ કે ઈલાવા કામ બ શહ્‌વત હોં ﴾9﴿ ફોહ્‌શ ઔર હર કિસ્મ કા ગુનાહ હમેશા હરામ થા અબ ઔર ભી સખ્ત હરામ હો ગયા

《10》 કિસી સે દુન્યવી લડાઈ ઝગડા 《11》 જંગલ કા શિકાર કરના યા કિસી તરહ ભી ઈસ પર મુઆવિન હોના, ઈસ કા ગોશ્ત યા અન્ડા વગૈરા ખરીદના, બેચના યા ખાના 《12》 અપના યા દૂસરે કા નાખુન કતરના યા દૂસરે સે **અપને નાખુન કતરવાના** 《13》 **સર** યા દાઢી કે બાલ કાટના, બગલેં બનાના, મૂએ ઝેરે નાફ લેના, બલ્કે સર સે પાઉં તક કહીં સે કોઈ બાલ જુદા કરના 《14》 **વસ્મા** યા મહંદી કા ખિઝાબ લગાના 《15》 ઝૈતૂન કા યા તિલ કા તેલ ચાહે બે ખુશ્બૂ હો, બાલોં યા જિસ્મ પર લગાના 《16》 કિસી કા સર મૂંડના ખ્વાહ વોહ એહરામ મેં હો યા ન હો. (હાં એહરામ સે બાહર હોને કા વક્ત આ ગયા તો અબ અપના યા દૂસરે કા સર મૂંડ સકતા હૈ) 《17》 **જૂં** મારના, ફેંકના, કિસી કો મારને કે લિયે ઈશારા કરના, કપડા ઉસ કે મારને કે લિયે ધોના યા ધૂપ મેં ડાલના, બાલોં મેં જૂં મારને કે લિયે કિસી કિસ્મ કી દવા વગૈરા ડાલના, ગ-રઝે કે કિસી તરહ ઉસ કે હલાક પર બાઈસ હોના. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1078, 1079)

એહરામ મેં યેહ બાતેં મકરૂહ હૈં : 《1》 જિસ્મ કા મૈલ છુડાના 《2》 બાલ યા જિસ્મ સાબુન વગૈરા સે ધોના 《3》 કંઘી કરના 《4》 ઈસ તરહ ખુજાના કે બાલ ટૂટને યા જૂં ગિરને કા અન્દેશા હો 《5》 કુરતા યા શેરવાની વગૈરા પહનને કી તરહ કન્ધોં પર ડાલના 《6》 જાન બૂઝ કર ખુશ્બૂ સૂંઘના 《7》 ખુશ્બૂદાર ફલ યા પત્તા મ-સલન લીમૂં, પોદીના, નારંગી વગૈરા સૂંઘના (ખાને મેં મુઝા-યકા નહીં)

﴾8﴿ ઈત્ર ફરોશ કી દુકાન પર ઈસ નિય્યત સે બૈઠના કે ખુશ્બૂ આએ ﴾9﴿ **મહક્તી ખુશ્બૂ** હાથ સે છૂના જબ કે હાથ પર ન લગ જાએ વરના હરામ હૈ ﴾10﴿ કોઈ ઐસી ચીઝ ખાના યા પીના જિસ મેં ખુશ્બૂ પડી હો ઔર ન વોહ પકાઈ ગઈ હો ન બૂ ઝાઈલ (યા'ની ખત્મ) હો ગઈ હો ﴾11﴿ **ગિલાફે કા'બા** કે અન્દર ઈસ તરહ દાખિલ હોના કે ગિલાફ શરીફ સર યા મુંહ સે લગે ﴾12﴿ નાક વગૈરા મુંહ કા કોઈ ભી હિસ્સા કપડે સે છુપાના ﴾13﴿ બે સિલા કપડા રફૂ કિયા હુવા યા પૈવન્દ લગા હુવા પહનના ﴾14﴿ **તક્યે** પર મુંહ રખ કર ઔંધા લૈટના (એહરામ કે ઈલાવા ભી ઔંધા સોના મન્અ હૈ કે હદીસે પાક મેં ઈસ તરહ સોને કો જહન્નમિયોં કા તરીકા કહા ગયા હૈ) ﴾15﴿ તા'વીઝ અગર્ચે બે સિલે કપડે મેં લપેટા હુવા હો, ઉસે બાંધના મકરૂહ હૈ. હાં અગર બે સિલે કપડે મેં લપેટા હુવા તા'વીઝ બાઝૂ વગૈરા પર બાંધા નહીં બલ્કે ગલે મેં ડાલ લિયા તો હરજ નહીં ﴾16﴿ સર યા મુંહ પર પટ્ટી બાંધના ﴾17﴿ બિલા ઉઝ્ર બદન પર પટ્ટી બાંધના ﴾18﴿ બનાવ સિંઘાર કરના ﴾19﴿ ચાદર ઓઢ કર ઈસ કે સિરોં મેં ગિરહ દે લેના જબ કે સર ખુલા હો વરના હરામ હૈ ﴾20﴿ તહબન્દ કે દોનોં[2] કનારોં મેં ગિરહ દેના ﴾21﴿ રકમ વગૈરા રખને કી નિય્યત સે જેબ વાલા બેલ્ટ બાંધને કી ઈજાઝત હૈ. અલબત્તા સિર્ફ તહબન્દ કો કસને કી નિય્યત સે **બેલ્ટ યા રસ્સી** વગૈરા બાંધના મકરૂહ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1079, 1080)

યેહ બાતેં એહરામ મેં જાઇઝ હૈં : ﴾1﴿ મિસ્વાક કરના ﴾2﴿ અંગૂઠી પહનના[1] ﴾3﴿ બે ખુશ્બૂ સુરમા લગાના. લેકિન મોહરિમ કે લિયે બિલા ઝરૂરત ઈસ કા ઈસ્તિ'માલ મકરૂહે તન્ઝીહી હૈ. (ખુશ્બૂદાર સુરમા એક યા દો બાર લગાયા તો "સ-દકા" હૈ ઔર તીન યા ઈસ સે ઝાઈદ મેં "દમ") ﴾4﴿ બે મૈલ છુડાએ ગુસ્લ કરના ﴾5﴿ કપડે ધોના. (મગર જૂં મારને કી ગરઝ સે હરામ હૈ) ﴾6﴿ સર યા બદન ઈસ તરહ આહિસ્તા સે ખુજાના કે બાલ ન ટૂટેં ﴾7﴿ છત્રી લગાના

مدینہ

1 : અંગૂઠી કે બારે મેં અર્ઝ હૈ કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم કી ખિદમતે બા અ-ઝમત મેં એક સહાબી رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ **પીતલ** કી અંગૂઠી પહને હુએ થે. મીઠે મુસ્તફા صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم ને ઈર્શાદ ફરમાયા : ક્યા બાત હૈ કે તુમ સે બુત કી બૂ આતી હૈ ? ઉન્હોં ને વોહ (પીતલ કી) અંગૂઠી ઉતાર કર ફેંક દી ફિર લોહે કી અંગૂઠી પહન કર હાઝિર હુએ. ફરમાયા : ક્યા બાત હૈ કે તુમ જહન્નમિયોં કા ઝેવર પહને હુએ હો ? ઉન્હોં ને ઉસે ભી ફેંક દિયા ફિર અર્ઝ કી : **યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم ! કૈસી અંગૂઠી બનવાઊં ? ફરમાયા : ચાંદી કી બનાઓ ઔર એક મિસ્કાલ પૂરા ન કરો. **(ابو داؤد ج ٤ ص ١٢٢ حدیث ٤٢٢٣)** યા'ની સાઢે ચાર માશા સે કમ વઝ્ન કી હો. ઈસ્લામી ભાઈ જબ કભી અંગૂઠી પહનેં તો સિર્ફ ચાંદી કી સાઢે ચાર માશા (યા'ની 374 મિલી ગ્રામ) સે કમ વઝ્ન ચાંદી કી એક હી અંગૂઠી પહનેં એક સે ઝિયાદા ન પહનેં ઔર ઉસ એક અંગૂઠી મેં નગીના ભી એક હી હો એક સે ઝિયાદા નગીને ન હોં ઔર બિગૈર નગીને કે ભી ન પહનેં. નગીને કે વઝ્ન કી કોઈ કૈદ નહીં. ચાંદી યા કિસી ઔર ધાત કા છલ્લા (ચાહે મદીનએ મુનવ્વરહ હી કા ક્યૂં ન હો) યા ચાંદી કે બયાન કર્દા વઝ્ન વગૈરા કે ઈલાવા કિસી ભી ધાત (મ-સલન સોના, તાંબા, લોહા, પીતલ, સ્ટીલ વગૈરા) કી અંગૂઠી નહીં પહન સકતે. સોને, ચાંદી યા કિસી ભી ધાત કી ઝન્જીર ગલે મેં પહનના ગુનાહ હૈ. ઈસ્લામી બહનેં સોને ચાંદી કી અંગૂઠિયાં ઔર ઝન્જીરેં વગૈરા પહન સકતી હૈં, વઝ્ન ઔર નગીનોં કી કોઈ કૈદ નહીં. (અંગૂઠી કે બારે મેં તફસીલી મા'લૂમાત કે લિયે, ફૈઝાને સુન્નત જિલ્દ 2 કે બાબ "નેકી કી દા'વત" (હિસ્સએ અવ્વલ) સફહા 408 તા 412 કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

યા કિસી ચીઝ કે સાએ મેં બૈઠના ﴾8﴿ ચાદર કે આંચલોં કો તહબન્દ મેં ઘુરસના ﴾9﴿ દાઢ ઉખાડના ﴾10﴿ ટૂટે હુએ નાખુન જુદા કરના ﴾11﴿ ફુન્સી તોડ દેના ﴾12﴿ આંખ મેં જો બાલ નિકલે, ઉસે જુદા કરના ﴾13﴿ ખતના કરના ﴾14﴿ ફસ્દ (બિગૈર બાલ મૂંડે) **પછને** (હજામત) કરવાના ﴾15﴿ ચીલ, કવ્વા, ચૂહા, છુપકલી, ગિરગટ, સાંપ, બિચ્છૂ, ખટમલ, મચ્છર, પિસ્સૂ, મખ્ખી વગૈરા ખબીસ ઔર મૂઝી જાનવરોં કો મારના. (હરમ મેં ભી ઈન કો માર સકતે હૈં) ﴾16﴿ સર યા મુંહ કે ઈલાવા કિસી ઔર જગહ ઝખ્મ પર પટ્ટી બાંધના[1] ﴾17﴿ સર યા ગાલ કે નીચે તક્યા રખના ﴾18﴿ કાન કપડે સે છુપાના ﴾19﴿ સર યા નાક પર અપના યા દૂસરે કા હાથ રખના (કપડા યા રુમાલ નહીં રખ સકતે) ﴾20﴿ ઠોડી સે નીચે દાઢી પર કપડા આના ﴾21﴿ સર પર સીની (યા'ની ધાત કા બના હુવા ખ્વાન) યા ગલ્લે કી બોરી ઉઠાના જાઈઝ હૈ મગર સર પર કપડે કી ગઠડી ઉઠાના **હરામ** હૈ. હાં **"મોહરિમા"** દોનોં ઉઠા સકતી હૈ ﴾22﴿ જિસ ખાને મેં ઈલાયચી, દારચીની, લોંગ વગૈરા પકાઈ ગઈ હોં અગર્ચે ઉન કી **ખુશ્બૂ** ભી આ રહી હો (મ-સલન કોરમા, બિરયાની, ઝર્દા વગૈરા) ઉસ કા ખાના યા બે પકાએ જિસ ખાને પીને મેં કોઈ **ખુશ્બૂ** ડાલી હુઈ હો વોહ બૂ નહીં દેતી, ઉસ કા ખાના પીના ﴾23﴿ ઘી યા ચરબી યા

1 : મજબૂરી કી સૂરત મેં સર યા મુંહ પર પટ્ટી બાંધ સકતે હૈં મગર ઈસ પર કફ્ફારા દેના હોગા. (ઈસ કા મસ્અલા સફ્હા 315 પર મુલા-હઝા ફરમાએં)

કડવા તેલ યા બાદામ યા નારિયલ યા કદ્દૂ, કાહૂ કા તેલ જિસ મેં **ખુશ્બૂ** ન ડાલી હુઈ હો ઉસ કા બાલોં યા જિસ્મ પર લગાના ﴾24﴿ ઐસા જૂતા પહનના જાઇઝ હૈ જો કદમ કે વસ્ત કે જોડ યા'ની કદમ કે બીચ કી ઉભરી હુઈ હડ્ડી કો ન છુપાએ. (લિહાઝા **મોહરિમ** કે લિયે ઇસી મેં આસાની હૈ કે વોહ હવાઈ ચપ્પલ પહને) ﴾25﴿ બે સિલે હુએ કપડે મેં લપેટ કર તા'વીઝ ગલે મેં ડાલના ﴾26﴿ પાલતૂ જાનવર મ-સલન ઊંટ, બકરી, મુર્ગી, ગાય વગૈરા કો ઝબ્હ કરના ઉસ કા ગોશ્ત પકાના, ખાના. ઉસ કે અન્ડે તોડના, ભૂનના, ખાના. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1081, 1082)

મર્દ વ ઔરત કે એહરામ મેં ફર્ક : એહરામ કે મઝકૂરએ બાલા મસાઇલ મેં મર્દ વ ઔરત દોનોં[2] બરાબર હૈં તાહમ ચન્દ બાતેં ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે જાઇઝ હૈં. **આજ** કલ એહરામ કે નામ પર સિલે સિલાએ "સ્કાર્ફ" બાઝાર મેં બિકતે હૈં, મા'લૂમાત કી કમી કી બિના પર ઇસ્લામી બહનેં ઉસી કો એહરામ સમઝતી હૈં, હાલાં કે ઐસા નહીં, હસ્બે મા'મૂલ સિલે હુએ કપડે પહનેં. હાં અગર મઝકૂરા સ્કાર્ફ કો શરઅન ઝરૂરી ન સમઝેં ઔર વૈસે હી પહનના ચાહેં તો મન્અ નહીં.

﴾1﴿ **સર** છુપાના, બલ્કે એહરામ કે ઇલાવા ભી નમાઝ મેં ઔર ના મહરમ (જિન મેં ખાલૂ, ફૂફા, બહનોઈ, મામૂંઝાદ, ચચાઝાદ, ફૂફીઝાદ, ખાલાઝાદ ઔર ખુસૂસિય્યત કે સાથ દેવર વ જેઠ ભી શામિલ હૈં) કે સામને ફર્ઝ હૈ. ના મહ્રમોં કે સામને

ઔરત કા ઈસ તરહ આ જાના કે સર ખુલા હુવા હો યા ઈતના બારીક દુપટ્ટા ઓઢા હુવા હો કે બાલોં કી સિયાહી ચમક્તી હો ઈલાવા એહરામ કે ભી **હરામ** હૈ ઔર એહરામ મેં સખ્ત હરામ ﴾2﴿ **મોહરિમા** જબ સર છુપા સકતી હૈ તો કપડે કી ગઠડી સર પર ઉઠાના બ દ-ર-જએ ઔલા **જાઈઝ** હુવા ﴾3﴿ સિલા હુવા તા'વીઝ ગલે યા બાઝૂ મેં બાંધના ﴾4﴿ ગિલાફે **કા'બએ મુશર્રફા** મેં યૂં દાખિલ હોના કે સર પર રહે મુંહ પર ન આએ કે ઈસે ભી મુંહ પર કપડા ડાલના **હરામ** હૈ. (આજ કલ ગિલાફે કા'બા પર લોગ ખૂબ ખુશ્બૂ છિડક્તે હૈં લિહાઝા એહરામ મેં એહતિયાત કરેં) ﴾5﴿ દસ્તાને, મોઝે ઔર સિલે કપડે પહનના ﴾6﴿ એહરામ મેં મુંહ છુપાના ઔરત કો ભી હરામ હૈ, ના મહરમ કે આગે કોઈ પંખા (યા ગત્તા) વગૈરા મુંહ સે બચા હુવા સામને રખે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1083) ﴾7﴿ ઈસ્લામી બહન પી કેપ વાલા નિકાબ ભી પહન સકતી હૈ મગર યેહ એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે ચેહરે સે મસ (TOUCH) ન હો. ઈસ મેં યેહ અન્દેશા રહેગા કે તેઝ હવા ચલે ઔર નિકાબ ચેહરે સે ચિપક જાએ યા બે તવજ્જોહી મેં પસીના વગૈરા ઉસી નિકાબ સે પોંછને લગે, લિહાઝા સખ્ત એહતિયાત રખની હોગી.

"હજ કા એહરામ" કે નવ હુરૂફ કી નિસ્બત સે એહરામ કી 9 મુફીદ એહતિયાતેં

﴾1﴿ એહરામ ખરીદતે વક્ત ખોલ કર દેખ લીજિયે વરના રવાનગી કે મૌકઅ પર પહનતે વક્ત છોટા બડા નિકલા તો

સખ્ત આઝમાઈશ હો સકતી હૈ ﴾2﴿ રવાનગી સે ચન્દ રોઝ કબ્લ ઘર હી મેં એહરામ બાંધને કી મશ્ક કર લીજિયે ﴾3﴿ ઊપર કી ચાદર તોલિયે કી ઔર તહબન્દ મોટે લઠ્ઠે કા રખિયે, اِنْ شَآءَاللہ عَزَّوَجَلَّ નમાઝોં મેં ભી સહૂલત રહેગી ઔર મિના શરીફ વગૈરા મેં હવા સે ઉડને કા ઈમ્કાન ભી કમ હો જાએગા ﴾4﴿ એહરામ ઔર બેલ્ટ વગૈરા બાંધ કર ઘર મેં કુછ ચલ ફિર લીજિયે તાકે મશ્ક હો જાએ, વરના બાંધ કર એક દમ સે ચલને ફિરને મેં તહબન્દ ખૂબ ટાઈટ હોને યા ખુલ જાને વગૈરા કી સૂરત મેં પરેશાની હો સકતી હૈ ﴾5﴿ ખુસૂસન લઠ્ઠે કા એહરામ ઉમ્દા ઔર મોટે કપડે કા લીજિયે વરના પતલા કપડા હુવા ઔર પસીના આયા તો તહબન્દ ચિપક જાને કી સૂરત મેં રાનોં વગૈરા કી રંગત ઝાહિર હો સકતી હૈ. બા'ઝ અવકાત તહબન્દ કા કપડા ઈતના બારીક હોતા હૈ કે પસીના ન હો તબ ભી રાનોં વગૈરા કી રંગત ચમક્તી હૈ. **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ 496 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, **"નમાઝ કે અહકામ" સફહા** 194 પર હૈ : અગર ઐસા બારીક કપડા પહના જિસ સે બદન કા વોહ હિસ્સા જિસ કા નમાઝ મેં છુપાના ફર્ઝ હૈ નઝર આએ યા જિલ્દ કા રંગ ઝાહિર હો નમાઝ ન હોગી. (فتاوٰی عالمگیری ج ۱ ص ۵۸) આજ કલ બારીક કપડોં કા રવાજ બઢતા જા રહા હૈ. ઐસે બારીક કપડે કા પાજામા પહનના જિસ સે રાન યા સત્ર કા કોઈ હિસ્સા ચમક્તા હો ઈલાવા નમાઝ કે ભી પહનના **હરામ** હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 480) ﴾6﴿ નિય્યત સે કબ્લ

એહરામ પર ખુશ્બૂ લગાના સુન્નત હૈ, બેશક લગાઈયે મગર લગાને કે બા'દ ઈત્ર કી શીશી બેલ્ટ કી જેબ મેં મત ડાલિયે. વરના નિય્યત કે બા'દ જેબ મેં હાથ ડાલને કી સૂરત મેં ખુશ્બૂ લગ સકતી હૈ. અગર હાથ મેં ઈતના ઈત્ર લગ ગયા કે દેખને વાલે કહેં કે "ઝિયાદા હૈ" તો દમ વાજિબ હોગા ઔર કમ કહેં તો સ-દકા. અગર ઈત્ર કી તરી વગૈરા નહીં લગી હાથ મેં સિર્ફ મહક આ ગઈ તો કોઈ કફ્ફારા નહીં. બેગ મેં ભી રખના હો તો કિસી શૉપર વગૈરા મેં લપેટ કર ખૂબ એહતિયાત કી જગહ રખિયે ﴾7﴿ ઊપર કી ચાદર દુરુસ્ત કરને મેં યેહ એહતિયાત રખિયે કે અપને યા કિસી દૂસરે **મોહરિમ** કે સર યા ચેહરે પર ન પડે. સગે મદીના عُفِیَ عَنۡهُ ને ભીડભાડ મેં એહરામ દુરુસ્ત કરને વાલોં કી ચાદરોં મેં દીગર મોહરિમોં કે મુંડે હુએ સર ફંસતે દેખે હૈં ﴾8﴿ કઈ **મોહરિમ** હઝરાત કે **એહરામ કા તહબન્દ** નાફ કે નીચે હોતા હૈ ઔર ઊપર કી ચાદર પેટ પર સે અક્સર સરકતી રહતી ઔર નાફ કે નીચે કા કુછ હિસ્સા સબ કે સામને ઝાહિર હોતા રહતા હૈ ઔર વોહ ઈસ કી પરવાહ નહીં કરતે, ઈસી તરહ ચલતે ફિરતે ઔર ઉઠતે બૈઠતે વક્ત બે એહતિયાતી કે બાઈસ બા'ઝ એહરામ વાલોં કી રાન વગૈરા ભી દૂસરોં પર ઝાહિર હો જાતી હૈ. બરાએ મેહરબાની ! ઈસ મસ્અલે કો યાદ રખિયે કે નાફ કે નીચે સે લે કર ઘુટનોં સમેત જિસ્મ કા સારા હિસ્સા સત્ર હૈ ઔર ઈસ મેં સે થોડા સા હિસ્સા ભી બિલા ઈજાઝતે શર-ઈ દૂસરોં કે આગે ખોલના **હરામ** હૈ. સત્ર કે યેહ મસાઈલ સિર્ફ એહરામ કે સાથ

મખ્સૂસ નહીં. **એહરામ** કે ઈલાવા ભી દૂસરોં કે આગે **અપના સત્ર ખોલના યા દૂસરોં કે ખુલે સત્ર કી તરફ નઝર કરના હરામ હૈ** ﴾9﴿ બા'ઝોં કે એહરામ કા તહબન્દ નાફ કે નીચે હોતા હૈ ઔર બે એહતિયાતી કી વજહ સે مَعَاذَاللہ عَزَّوَجَلَّ દૂસરોં કી મૌજૂ-દગી મેં **પેડૂ**[1] કા કુછ હિસ્સા ખુલા રહતા હૈ. **બહારે શરીઅત** મેં હૈ : નમાઝ મેં ચૌથાઈ (1/4) કી મિક્દાર (પેડૂ) ખુલા રહા તો નમાઝ ન હોગી ઔર બા'ઝ બેબાક ઐસે હૈં કે લોગોં કે સામને ઘુટને બલ્કે રાનેં ખોલે રહતે હૈં યેહ (નમાઝ વ એહરામ કે ઈલાવા) ભી **હરામ** હૈ ઔર ઈસ કી આદત હૈ તો **ફાસિક** હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 481)

એહરામ કે બારે મેં ઝરૂરી તમ્બીહ : જો બાતેં **એહરામ** મેં ના જાઈઝ હૈં અગર વોહ કિસી મજબૂરી કે સબબ યા ભૂલ કર હોં તો ગુનાહ નહીં મગર ઉન પર જો જુર્માના મુકર્રર હૈ વોહ બહર હાલ અદા કરના હોગા અબ યેહ બાતેં ચાહે બિગૈર ઈરાદા હોં, ભૂલ કર હોં, સોતે મેં હોં યા જબ્રન કોઈ કરવાએ. (ઐઝન, સ. 1083)

મૈં એહરામ બાંધૂં કરૂં હજ્જો ઉમ્રહ
મિલે લુત્ફે સઅ્યે સફા ઔર મર્વહ

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

1 : નાફ કે નીચે સે લે કર ઉઝ્વે મખ્સૂસ કી જડ તક બદન કી ગોલાઈ મેં જિતના હિસ્સા આતા હૈ ઉસે "પેડૂ" કહતે હૈં.

હરમ કી વઝાહત : આમ બોલચાલ મેં લોગ **“મસ્જિદે હરામ”** કો **હરમ શરીફ** કહતે હૈં, ઈસ મેં કોઈ શક નહીં કે **મસ્જિદે હરામ શરીફ હ-રમે મોહતરમ હી મેં દાખિલ** હૈ મગર હરમ શરીફ મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا સમેત[1] ઉસ કે ઈર્દ ગિર્દ મીલોં તક ફૈલા હુવા હૈ ઔર હર તરફ ઈસ કી હદેં બની હુઈ હૈં. મ-સલન જદ્દા શરીફ સે આતે હુએ **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا સે કબ્લ 23 કિલો મીટર પહલે પોલીસ ચૌકી આતી હૈ, યહાં સડક કે ઊપર બોર્ડ પર જલી હુરૂફ મેં **لِلۡمُسۡلِمِیۡنَ فَقَط** (યા'ની સિર્ફ મુસલ્માનોં કે લિયે) લિખા હુવા હૈ. ઈસી સડક પર જબ મઝીદ આગે બઢતે હૈં તો **બીરે શમીસ** યા'ની હુદૈબિયા કા મકામ હૈ, ઈસ સમ્ત પર **“હરમ શરીફ”** કી હદ યહાં સે શુરૂઅ હો જાતી હૈ. “એક મુઅર્રિખ કી જદીદ પૈમાઈશ કે હિસાબ સે **હરમ** કે રકબે કા દાએરા 127 કિલો મીટર હૈ જબ કે કુલ રકબા 550 મુરબ્બઅ કિલો મીટર હૈ.” (તારીખે મક્કએ મુકર્રમા, સ. 15) (જંગલોં કી કાંટ છાંટ, પહાડોં કી તરાશ ખરાશ ઔર સુરંગોં (TUNNELS) કી તરકીબોં વગૈરા કે ઝરીએ બનાએ જાને વાલે નએ રાસ્તોં ઔર સડકોં કે સબબ વહાં ફાસિલે મેં કમી બેશી હોતી રહતી હૈ હરમ કી અસ્લ હુદૂદ વોહી હૈં જિન કા અહાદીસે મુબા-રકા મેં બયાન હુવા હૈ)

---

1 : મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا મેં આબાદી બઢતી જા રહી હૈ ઔર કહીં કહીં હરમ કે બાહર તક ફૈલ ચુકી હૈ મ-સલન **તન્ઈમ** કે યેહ હરમ સે બાહર હૈ મગર શાયદ શહરે મક્કા મેં દાખિલ. واللہ ورسولہٗ اعلم۔

ઠન્ડી ઠન્ડી હવા હરમ કી હૈ
બારિશ અલ્લાહ કે કરમ કી હૈ

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 124)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صلَّى اللهُ تعالٰی علٰی محمَّد

મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا **કી હાઝિરી :** હરમ જબ કરીબ આએ તો સર ઝુકાએ, આંખેં શર્મે ગુનાહ સે નીચી કિયે ખુશૂઓ ખુઝૂઅ કે સાથ ઈસ કી હદ મેં દાખિલ હોં, ઝિક્રો દુરૂદ ઔર **લબ્બૈક** કી ખૂબ કસરત કીજિયે ઔર જૂં હી **રબ્બુલ આ-લમીન** جَلَّ جَلَالُہٗ કે મુકદ્દસ શહ્ર **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا પર નઝર પડે તો યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰھُمَّ اجۡعَلۡ لِّیۡ قَرَارًا وَّارۡزُقۡنِیۡ فِیۡھَا رِزۡقًا حَلَالًا

તરજમા : એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે ઈસ મેં કરાર ઔર રિઝ્કે હલાલ અતા ફરમા.

મક્કએ મુઅઝ્ઝમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعۡظِیۡمًا પહોંચ કર ઝરૂરતન મકાન ઔર હિફાઝતે સામાન વગૈરા કા ઈન્તિઝામ કર કે "**લબ્બૈક**" કહતે હુએ "**બાબુસ્સલામ**" પર હાઝિર હોં ઔર ઉસ દરવાઝએ પાક કો ચૂમ કર પહલે સીધા પાઉં **મસ્જિદુલ હરામ** મેં રખ કર હમેશા કી તરહ મસ્જિદ મેં દાખિલે કી દુઆ પઢિયે :

بِسۡمِ اللّٰہِ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوۡلِ اللّٰہِ ط اَللّٰھُمَّ
افۡتَحۡ لِیۡ اَبۡوَابَ رَحۡمَتِکَ ط

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે નામ સે ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે રસૂલ صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم પર સલામ હો, ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ મેરે લિયે અપની **રહમત** કે દરવાઝે ખોલ દે.

એ'તિકાફ કી નિય્યત કર લીજિયે : જબ ભી કિસી મસ્જિદ મેં દાખિલ હોં ઔર એ'તિકાફ કી નિય્યત કરેં તો સવાબ મિલતા હૈ, મસ્જિદુલ હરામ મેં ભી નિય્યત કર લીજિયે, اَلْحَمْدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ યહાં **એક નેકી લાખ નેકી કે બરાબર હૈ**, લિહાઝા એક લાખ એ'તિકાફ કા સવાબ પાએંગે જબ તક મસ્જિદ કે અન્દર રહેંગે એ'તિકાફ કા સવાબ મિલેગા ઔર ઝિમ્નન ખાના, ઝમઝમ શરીફ પીના ઔર સોના વગૈરા ભી જાઈઝ હો જાએગા વરના મસ્જિદ મેં યેહ ચીઝેં શરઅન **ના જાઈઝ** હૈં.

نَوَیْتُ سُنَّتَ الْاِعْتِکَاف **તરજમા** : મૈં ને સુન્નતે એ'તિકાફ કી નિય્યત કી.

કા'બએ મુશર્રફા પર પહલી નઝર : જૂં હી **કા'બએ મુઅઝ્ઝમા** પર પહલી નઝર પડે તીન બાર لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَر કહિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર દુઆ માંગિયે કે **કા'બતુલ્લાહ** શરીફ પર પહલી નઝર જબ પડતી હૈ ઉસ વક્ત માંગી હુઈ દુઆ ઝરૂર કબૂલ હોતી હૈ. આપ ચાહેં તો યેહ દુઆ માંગ લીજિયે કે **"યા અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **! મૈં જબ ભી કોઈ જાઈઝ દુઆ માંગા કરૂં ઔર ઉસ મેં બેહતરી હો તો વોહ**

કબૂલ હુવા કરે." હઝરતે અલ્લામા શામી قُدِّسَ سِرُّهُ السَّامِی ને ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام કે હવાલે સે લિખા હૈ : **કા'બતુલ્લાહ** પર પહલી નઝર પડતે વક્ત જન્નત મેં બે હિસાબ દાખિલે કી દુઆ માંગી જાએ ઔર દુરૂદ શરીફ પઢા જાએ.

(رَدُّالْمُحتار ج٣ص ٥٧٥)

નૂરી ચાદર તની હૈ કા'બે પર
બારિશ અલ્લાહ કે કરમ કી હૈ

(વસાઇલે બખ્શિશ, સ. 124)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صَلَّی اللّٰهُ تَعالٰی عَلٰی مُحَمَّد

સબ સે અફઝલ દુઆ : **અલ્લાહ** વ **રસૂલ** عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّی اللّٰه تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلّم કી રિઝા કે તલબ ગાર **મોહતરમ આશિકાને રસૂલ** ! અગર તવાફ વ સઅ્ય વગૈરા મેં હર જગહ કિસી ઔર દુઆ કે બજાએ દુરૂદ શરીફ હી પઢતે રહેં તો યેહ સબ સે અફઝલ હૈ ઔર اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ દુરૂદો સલામ કી બ-ર-કત સે બિગડે કામ સંવર જાએંગે, વોહ ઇખ્તિયાર કરો જો **મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે સચ્ચે વા'દે સે તમામ દુઆઓં સે બેહતર વ અફઝલ હૈ યા'ની યહાં ઔર તમામ મવાકેઅ મેં અપને લિયે દુઆ કે બદલે અપને હબીબ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પર દુરૂદ ભેજો, **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ફરમાતે હૈં : ઐસા કરેગા **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ તેરે સબ કામ બના દેગા ઔર તેરે ગુનાહ **મુઆફ** ફરમા દેગા.

(ترمذی ج ٤ ص ٢٠٧ حديث ٢٤٦٥, ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 740)

તવાફ મેં દુઆ કે લિયે રુકના મન્અ હૈ : મોહતરમ હાજિયો ! ચાહેં તો સિર્ફ દુરૂદો સલામ પર હી ઈક્તિફા કીજિયે કે યેહ આસાન ભી હૈ ઔર અફઝલ ભી. તાહમ શાઈકીને દુઆ કે લિયે દુઆએં ભી દાખિલે તરકીબ કર દી હૈં લેકિન યાદ રહે કે દુરૂદો સલામ પઢેં યા દુઆએં સબ આહિસ્તા આવાઝ મેં પઢના હૈ, ચિલ્લા કર નહીં જૈસા કે બા'ઝ મુતવ્વિફ (યા'ની તવાફ કરને વાલે) પઢાતે હૈં નીઝ ચલતે ચલતે પઢના હૈ, પઢને કે લિયે દૌરાને તવાફ કહીં ભી રુકના નહીં હૈ.

ઉમ્રે કા તરીકા

તવાફ કા તરીકા : તવાફ શુરૂઅ કરને સે કબ્લ મર્દ **ઈઝતિબાઅ** કર લેં યા'ની ચાદર સીધે હાથ કી બગલ કે નીચે સે નિકાલ કર ઉસ કે દોનોં પલ્લે ઉલટે કન્ધે પર ઈસ તરહ ડાલ લેં કે સીધા કન્ધા ખુલા રહે. અબ પરવાના વાર **શમ્એ કા'બા** કે ગિર્દ તવાફ કે લિયે તય્યાર હો જાઈયે.

ઈઝતિબાઈ હાલત મેં કા'બા શરીફ કી તરફ મુંહ કિયે **હ-જરે અસ્વદ** કી બાઈં (left) તરફ રુક્ને યમાની કી જાનિબ **હ-જરે અસ્વદ** કે કરીબ ઈસ તરહ ખડે હો જાઈયે કે પૂરા **"હ-જરે અસ્વદ"** આપ કે સીધે હાથ કી તરફ રહે. અબ બિગૈર હાથ ઉઠાએ

ઈસ તરહ **તવાફ કી નિય્યત**[1] કીજિયે :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۤ اُرِیْدُ طَوَافَ بَیْتِكَ الْحَرَامِ

તરજમા : ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ મૈં તેરે **મોહતરમ ઘર** કા તવાફ કરને કા ઈરાદા કરતા હૂં,

فَیَسِّرْهُ لِیْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّیْ ط

તૂ ઈસે મેરે લિયે આસાન ફરમા દે ઔર મેરી જાનિબ સે ઈસે કબૂલ ફરમા.

નિય્યત કર લેને કે બા'દ **કા'બા શરીફ** હી કી તરફ મુંહ કિયે સીધે હાથ કી જાનિબ ઈતના ચલિયે કે હ-જરે અસ્વદ આપ કે ઐન સામને હો જાએ. (ઔર યેહ મા'મૂલી સા સરકને સે હો જાએગા, આપ હ-જરે અસ્વદ કી ઐન સીધ મેં આ ચુકે ઈસ કી અલામત યેહ હૈ કે દૂર સુતૂન મેં જો સબ્ઝ લાઈટ લગી હૈ વોહ આપ કી પીઠ કે બિલ્કુલ પીછે હો જાએગી)

سُبْحٰنَ اللہ عَزَّوَجَلَّ ! **યેહ જન્નત કા વોહ ખુશ નસીબ પથ્થર** હૈ જિસે હમારે પ્યારે આકા મક્કી મ-દની મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને યકીનન ચૂમા હૈ. અબ દોનોં હાથ કાનોં તક ઈસ તરહ ઉઠાઈયે કે હથેલિયાં હ-જરે અસ્વદ કી તરફ રહેં ઔર પઢિયે :

---

1 : નમાઝ, રોઝા, એ'તિકાફ, તવાફ વગૈરા હર જગહ યેહ મસ્અલા ઝેહ્‌ન મેં રખિયે કે અ-રબી ઝબાન મેં નિય્યત ઉસી વક્ત કારઆમદ હોતી હૈ જબ કે ઉસ કે મા'ના મા'લૂમ હોં વરના નિય્યત ઉર્દૂ મેં બલ્કે અપની મા-દરી ઝબાન મેં ભી હો સકતી હૈ ઔર હર સૂરત મેં દિલ મેં **નિય્યત હોના શર્ત** હૈ, ઝબાન સે ન ભી કહેં તબ ભી ચલ જાએગા કે દિલ હી મેં નિય્યત હોના કાફી હૈ હાં ઝબાન સે કહ લેના **અફઝલ** હૈ.

بِسْمِ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ

અલ્લાહ عَزَّ وَجَلَّ કે નામ સે ઔર તમામ ખૂબિયાં **અલ્લાહ** عَزَّ وَجَلَّ કે લિયે હૈં ઔર **અલ્લાહ** عَزَّ وَجَلَّ સબ સે બડા હૈ

وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ ط

ઔર **અલ્લાહ** عَزَّ وَجَلَّ કે રસૂલ صَلَّی اللّٰہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَسَلَّم પર દુરૂદો સલામ હોં.

અબ અગર મુમ્કિન હો તો **હ-જરે અસ્વદ** શરીફ પર દોનોં હથેલિયાં ઔર ઉન કે બીચ મેં મુંહ રખ કર યૂં બોસા દીજિયે કે આવાઝ પૈદા ન હો, તીન બાર ઐસા હી કીજિયે. سُبْحٰنَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ ! ઝૂમ જાઈયે કે આપ કે લબ ઉસ મુબારક જગહ લગ રહે હૈં જહાં યકીનન મદીને વાલે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે **લબહાએ મુબા-રકા** લગે હૈં. મચલ જાઈયે.... તડપ ઉઠિયે.... ઔર હો સકે તો આંસૂઓં કો બહને દીજિયે. હઝરતે સય્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન ઉમર رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا ફરમાતે હૈં કે હમારે મીઠે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم **હ-જરે અસ્વદ** પર લબહાએ મુબા-રકા રખ કર રોતે રહે ફિર **ઈલ્તિફાત** ફરમાયા (યા'ની તવજ્જોહ ફરમાઈ) તો ક્યા દેખતે હૈં કે હઝરતે ઉમર رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ ભી રો રહે હૈં. ઈર્શાદ ફરમાયા : ઐ ઉમર (رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ) ! યેહ રોને ઔર આંસૂ બહાને કા હી મકામ હૈ. **(ابن ماجه ج٣ ص٤٣٤ حديث٢٩٤٥)**

રોને વાલી આંખેં માંગો રોના સબ કા કામ નહીં
ઝિક્રે મહબ્બત આમ હૈ લેકિન સોઝે મહબ્બત આમ નહીં

ઈસ બાત કા ખયાલ રખિયે કે લોગોં કો આપ કે ધક્કે ન લગેં કે યેહ કુવ્વત કે મુઝા-હરે કી નહીં, આજિઝી ઔર મિસ્કીની કે ઈઝહાર કી જગહ હૈ. હુજૂમ કે સબબ અગર બોસા મુયસ્સર ન આ સકે તો ન ઔરોં કો ઈઝા દેં ન ખુદ દબેં કુચલેં બલ્કે હાથ યા લકડી સે હ-જરે અસ્વદ કો છૂ કર ઉસે ચૂમ લીજિયે, યેહ ભી ન બન પડે તો હાથોં કા ઈશારા કર કે અપને હાથોં કો ચૂમ લીજિયે, યેહી ક્યા કમ હૈ કે મક્કી મ-દની સરકાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે મુબારક મુંહ રખને કી જગહ પર આપ કી નિગાહેં પડ રહી હૈં.

હ-જરે અસ્વદ કો બોસા દેને યા લકડી યા હાથ સે છૂ કર ચૂમને યા હાથોં કા ઈશારા કર કે ઉન્હેં ચૂમ લેને કો **“ઈસ્તિલામ”** કહતે હૈં.

ફરમાને મુસ્તફા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હૈ : રોઝે કિયામત યેહ પથ્થર ઉઠાયા જાએગા, ઈસ કી આંખેં હોંગી જિન સે દેખેગા, ઝબાન હોગી જિસ સે કલામ કરેગા, જિસ ને હક કે સાથ ઈસ કા ઈસ્તિલામ કિયા ઉસ કે લિયે ગવાહી દેગા. **(ترمذی ج۲ص۲۸۶حدیث۹۶۳)**

અબ **اَللّٰھُمَّ اِیۡمَانًا بِکَ وَاتِّبَاعًا لِّسُنَّۃِ نَبِیِّکَ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَسَلَّمۡ** **તરજમા :** ઈલાહી તુઝ પર ઈમાન લા કર ઔર તેરે નબી મુહમ્મદ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَسَلَّم કી સુન્નત કી પૈરવી કરને કો યેહ તવાફ કરતા હૂં. કહતે હુએ **કા’બા શરીફ** કી તરફ હી

ચેહરા કિયે સીધે હાથ કી તરફ થોડા સા સરકિયે જબ **હ-જરે અસ્વદ** આપ કે ચેહરે કે સામને ન રહે (ઔર યેહ અદના સી હ-ર-કત મેં હો જાએગા) તો ફૌરન ઈસ તરહ સીધે હો જાઈયે કે **ખાનએ કા'બા** આપ કે ઉલટે હાથ કી તરફ રહે, ઈસ તરહ ચલિયે કે કિસી કો આપ કા ધક્કા ન લગે. મર્દ ઈબ્તિદાઈ તીન[3] ફેરોં મેં **રમલ** કરતે ચલેં યા'ની જલ્દ જલ્દ છોટે કદમ રખતે, શાને (યા'ની કન્ધે) હિલાતે ચલેં જૈસે કવી વ બહાદુર લોગ ચલતે હૈં. બા'ઝ લોગ કૂદતે ઔર દૌડતે હુએ જાતે હૈં, યેહ **સુન્નત** નહીં હૈ. જહાં જહાં ભીડ ઝિયાદા હો ઔર રમલ મેં ખુદ કો યા દૂસરોં કો તક્લીફ હોતી હો ઉતની દેર રમલ તર્ક કર દીજિયે મગર **રમલ** કી ખાતિર રુકિયે નહીં, તવાફ મેં મશ્ગૂલ રહિયે. ફિર જૂં હી મૌકઅ મિલે, ઉતની દેર તક કે લિયે **રમલ** કે સાથ તવાફ કીજિયે.

તવાફ મેં જિસ કદર **ખાનએ કા'બા** સે કરીબ રહેં યેહ બેહતર હૈ મગર ઈતને ઝિયાદા કરીબ ભી ન હો જાએં કે કપડા યા જિસ્મ પુશ્તએ દીવાર[1] સે લગે ઔર અગર નઝદીકી મેં હુજૂમ કે સબબ **રમલ** ન હો સકે તો અબ દૂરી બેહતર હૈ. ઈસ્લામી બહનોં કે લિયે તવાફ મેં ખાનએ કા'બા સે દૂરી અફઝલ હૈ. પહલે ચક્કર મેં ચલતે ચલતે દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

1 : મિટ્ટી (યા સિમેન્ટ) કા ઢેર જો મકાન કી બાહરી દીવાર કી મઝબૂતી કે લિયે ઉસ કી જડ મેં લગાતે હૈં ઉસે "પુશ્તએ દીવાર" કહતે હૈં.

પહલે ચક્કર કી દુઆ

سُبْحٰنَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ

અલ્લાહ તઆલા પાક હૈ ઔર સબ ખૂબિયાં **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ હી કે લિયે હૈં ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે સિવા કોઈ ઇબાદત કે લાઇક નહીં ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ

اَكْبَرُ ؕ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ

સબ સે બડા હૈ ઔર ગુનાહોં સે બચને કી તાકત ઔર નેકી કરને કી તૌફીક **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી તરફ સે હૈ જો સબ સે બુલન્દ

الْعَظِيْمِ ؕ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ

ઔર અ-ઝમત વાલા હૈ ઔર રહમતે કામિલા ઔર સલામ નાઝિલ હો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે રસૂલ

صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ؕ اَللّٰهُمَّ

صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ પર. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

اِيْمَانًا بِكَ وَتَصْدِيْقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَآءً

તુઝ પર ઈમાન લાતે હુએ ઔર તેરી કિતાબ કી તસ્દીક કરતે હુએ ઔર તુઝ સે કિયે હુએ અહ્દ

بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِّسُنَّةِ نَبِيِّكَ وَحَبِيْبِكَ

કો પૂરા કરતે હુએ ઔર તેરે નબી ઔર તેરે હબીબ મુહમ્મદ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી

مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ اَللّٰهُمَّ

સુન્નત કી પૈરવી કરતે હુએ (મૈં તવાફ શુરૂઅ કર ચુકા હૂં) ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

اِنِّیْٓ اَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ الدَّآئِمَةَ

મૈં તુઝ સે (ગુનાહોં સે) મુઆફી કા ઔર (બલાઓં સે) આફિય્યત કા ઔર દાઈમી હિફાઝત કા,

فِى الدِّيْنِ وَالدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَالْفَوْزَ

દીનો દુન્યા ઔર આખિરત મેં ઔર હુસૂલે જન્નત મેં કામ્યાબી

بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

ઔર જહન્નમ સે નજાત પાને કા સુવાલ કરતા હૂં.

રુક્ને યમાની પહોંચને તક યેહ દુઆ પૂરી કર લીજિયે, અબ અગર ભીડ કી વજહ સે અપની યા દૂસરોં કી ઈઝા કા અન્દેશા ન હો તો રુક્ને યમાની કો દોનોં હાથોં સે યા સીધે હાથ સે તબર્રુકન છૂએં, સિર્ફ બાએં (ઉલટે) હાથ સે ન છૂએં. મૌકઅ મિલે તો **રુક્ને યમાની** કો બોસા ભી દીજિયે, અગર ચૂમને યા છૂને કા મૌકઅ ન મિલે તો યહાં હાથોં સે ઈશારા કર કે ચૂમના નહીં. (**રુક્ને યમાની** પર આજ કલ લોગ કાફી ખુશ્બૂ લગા દેતે હૈં લિહાઝા એહરામ વાલે છૂને ઔર ચૂમને મેં એહતિયાત ફરમાએં) અબ આપ કા'બએ મુશર્રફા કે તીન[3] કોનોં કા તવાફ પૂરા કર કે ચૌથે[4] કોને **રુક્ને અસ્વદ** કી તરફ બઢ રહે હૈં, **રુક્ને યમાની** ઔર રુક્ને અસ્વદ કી દરમિયાની દીવાર કો **"મુસ્તજાબ"** કહતે હૈં, **યહાં**

દુઆ પર આમીન કહને કે લિયે સત્તર હઝાર ફિરિશ્તે મુકર્રર હૈં. આપ જો ચાહેં અપની ઝબાન મેં અપને લિયે ઔર તમામ મુસલ્માનોં કે લિયે દુઆ માંગિયે યા સબ કી નિય્યત સે ઔર મુઝ ગુનહગાર **સગે મદીના** عُفِیَ عَنۡہُ કી ભી નિય્યત શામિલ કર કે એક મર્તબા **દુરૂદ શરીફ** પઢ લીજિયે, નીઝ યેહ કુરઆની દુઆ ભી પઢ લીજિયે :

رَبَّنَاۤ اٰتِنَا فِی الدُّنۡیَا حَسَنَۃً وَّ فِی الۡاٰخِرَۃِ حَسَنَۃً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ઐ લીજિયે ! આપ **હ-જરે અસ્વદ** કે કરીબ આ પહોંચે, યહાં આપ કા એક ચક્કર પૂરા હુવા. લોગ યહાં એક દૂસરે કી દેખા દેખી દૂર હી દૂર સે હાથ લહરાતે હુએ ગુઝર રહે હોતે હૈં ઐસા કરના હરગિઝ સુન્નત નહીં, આપ હસ્બે સાબિક યા'ની પહલે કી તરહ રૂ બ કિબ્લા **હ-જરે અસ્વદ** કી તરફ મુંહ કર લીજિયે. અબ નિય્યત કરને કી ઝરૂરત નહીં કે વોહ તો ઈબ્તિદાઅન હો ચુકી, અબ **દૂસરા[2] ચક્કર** શુરૂઅ કરને કે લિયે પહલે હી કી તરહ દોનોં[2] હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسۡمِ اللّٰہِ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰہِ وَاللّٰہُ اَکۡبَرُ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوۡلِ اللّٰہِ ط

પઢ કર ઈસ્તિલામ કીજિયે. યા'ની મૌકઅ હો તો હ-જરે અસ્વદ કો બોસા દીજિયે વરના ઉસી તરહ હાથ સે ઈશારા કર કે ઉસે

ચૂમ લીજિયે. પહલે હી કી તરહ કા'બા શરીફ કી તરફ મુંહ કર કે થોડા સા સીધે હાથ કી જાનિબ સરકિયે. જબ હ-જરે અસ્વદ સામને ન રહે તો ફૌરન ઉસી તરહ **કા'બએ મુશર્રફા** કો બાએં (left) હાથ કી તરફ લિયે તવાફ મેં મશ્ગૂલ હો જાઇયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

દૂસરે ચક્કર કી દુઆ

اَللّٰھُمَّ اِنَّ ھٰذَا الْبَیْتَ بَیْتُكَ وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! બેશક યેહ ઘર તેરા ઘર હૈ ઔર યેહ હરમ તેરા હરમ હૈ

وَالْاَمْنَ اَمْنُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَاَنَا عَبْدُكَ

ઔર (યહાં કા) અમ્નો અમાન તેરા હી દિયા હુવા હૈ ઔર હર બન્દા તેરા હી બન્દા હૈ ઔર મૈં ભી તેરા હી બન્દા હૂં

وَابْنُ عَبْدِكَ وَھٰذَا مَقَامُ الْعَآئِذِ بِكَ مِنَ

ઔર તેરે હી બન્દે કા બેટા હૂં ઔર યેહ મકામ જહન્નમ સે તેરી પનાહ માંગને વાલે કા હૈ,

النَّارِ ط فَحَرِّمْ لُحُوْمَنَا وَبَشَرَتَنَا عَلَی النَّارِ ط

તો હમારે ગોશ્ત ઔર જિસ્મ કો દોઝખ પર હરામ ફરમા દે,

اَللّٰھُمَّ حَبِّبْ اِلَیْنَا الْاِیْمَانَ وَزَیِّنْهُ فِیْ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ હમારે લિયે ઈમાન કો મહબૂબ બના દે

قُلُوْبِنَا وَكَرِّهْ اِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ

ઔર હમારે દિલોં મેં ઈસ કી ચાહ પૈદા કર દે ઔર હમારે લિયે કુફ્ર ઔર બદકારી

وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِيْنَ ط اَللّٰهُمَّ

ઔર ના ફરમાની કો ના પસન્દ બના દે ઔર હમેં હિદાયત પાને વાલોં મેં શામિલ કર લે, એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ!

قِنِیْ عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ ط اَللّٰهُمَّ

જિસ દિન તૂ અપને બન્દોં કો દોબારા ઝિન્દા કર કે ઉઠાએ મુઝે અપને અઝાબ સે બચા, એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ!

اُرْزُقْنِی الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ط (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

મુઝે બે હિસાબ જન્નત અતા ફરમા .

રુક્ને યમાની પર **પહોંચને** સે **પહલે પહલે** યેહ દુઆ ખત્મ કર દીજિયે. અબ મૌકઅ મિલે તો પહલે કી તરહ બોસા લે કર યા ફિર ઉસી તરહ છૂ કર **“હ-જરે અસ્વદ”** કી તરફ બઢિયે, દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆએ કુરઆની પઢિયે :

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِی الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : એ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ऐ लीजिये ! आप फ़िर ह-जरे अस्वद के करीब आ पहोंचे. अब आप का "दूसरा[2] चक्कर" भी पूरा हो गया, फ़िर हस्बे साबिक दोनों[2] हाथ कानों तक उठा कर येह दुआ :

بِسْمِ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ ط

पढ कर ह-जरे अस्वद का ईस्तिलाम कीजिये और पहले ही की तरह **तीसरा[3] चक्कर** शुरूअ कीजिये और दुरूद शरीफ़ पढ कर येह दुआ पढ़िये :

तीसरे चक्कर की दुआ

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الشَّكِّ وَالشِّرْكِ

ऐ अल्लाह عَزَّوَجَلَّ मैं शक और शिर्क

وَالنِّفَاقِ وَالشِّقَاقِ وَسُوْٓءِ الْاَخْلَاقِ وَسُوْٓءِ

और निफ़ाक और हक की मुखा-लफ़त से और बुरे अख्लाक और बुरे

الْمَنْظَرِ وَالْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْاَهْلِ وَالْوَلَدِ ط

हाल से और अहलो ईयाल और माल में बुरे अन्जाम से तेरी पनाह चाहता हूं.

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْٓ اَسْئَلُكَ رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ وَ

ऐ **अल्लाह** عَزَّوَجَلَّ ! मैं तुझ से तेरी रिज़ा और जन्नत मांगता हूं और

اَللّٰھُمَّ اِنِّیۡۤ اَعُوۡذُبِكَ مِنۡ سَخَطِكَ وَالنَّارِ ؕ

તેરે ગઝબ ઔર જહન્નમ સે પનાહ ચાહતા હૂં, ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

اَعُوۡذُبِكَ مِنۡ فِتۡنَةِ الۡقَبۡرِ وَاَعُوۡذُبِكَ مِنۡ

મૈં કબ્ર કી આઝમાઈશ ઔર ઝિન્દગી ઔર

فِتۡنَةِ الۡمَحۡيَا وَالۡمَمَاتِ ؕ (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

મૌત કે ફિતને સે તેરી પનાહ માંગતા હૂં.

રુક્ને યમાની પર પહોંચને સે પહલે યેહ દુઆ ખત્મ કર દીજિયે ઔર પહલે કી તરહ અમલ કરતે હુએ **હ-જરે અસ્વદ** કી તરફ બઢતે હુએ દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆએ કુરઆની પઢિયે :

رَبَّنَاۤ اٰتِنَا فِی الدُّنۡیَا حَسَنَةً وَّفِی الۡاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ઐ લીજિયે ! આપ ફિર હ-જરે અસ્વદ કે કરીબ આ પહોંચે, આપ કા "તીસરા ચક્કર" ભી મુકમ્મલ હો ગયા, ફિર પહલે કી તરહ દોનોં[2] હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسۡمِ اللهِ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ وَاللهُ اَكۡبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوۡلِ اللهِ ؕ

પઢ કર હ-જરે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કીજિયે ઔર પહલે હી કી તરહ **ચૌથા[4] ચક્કર** શુરૂઅ કીજિયે, અબ રમલ ન કીજિયે કે રમલ સિર્ફ તીન[3] ઈબ્તિદાઈ ફેરોં મેં કરના થા. અબ આપ કો હસ્બે મા'મૂલ દરમિયાના ચાલ કે સાથ બકિય્યા ફેરે મુકમ્મલ કરને હૈં. દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

ચૌથે ચક્કર કી દુઆ

اَللّٰھُمَّ اجْعَلْہُ حَجًّا مَّبْرُوْرًا وَّسَعْیًا مَّشْکُوْرًا

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મેરે ઈસ હજ કો હજ્જે મબરૂર ઔર મેરી કોશિશ કો કામ્યાબ

وَّذَنْبًا مَّغْفُوْرًا وَّعَمَلًا صَالِحًا مَّقْبُوْلًا وَّ

ઔર ગુનાહોં કી મગ્ફિરત કા ઝરીઆ ઔર મક્બૂલ નેક અમલ ઔર

تِجَارَۃً لَّنْ تَبُوْرَ ط یَا عَالِمَ مَا فِی الصُّدُوْرِ

બે નુક્સાન તિજારત બના દે. ઐ સીનોં કે હાલ જાનને વાલે !

اَخْرِجْنِیْ یَا اَللّٰہُ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّوْرِ ط

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! **મુઝે** (ગુનાહ કી) તારીકિયોં સે (અ-મલે સાલેહ કી) રોશની કી તરફ નિકાલ દે.

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْٓ اَسْـئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે તેરી રહમત (કે હાસિલ હોને) કે ઝરીઓં

وَعَزَآئِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ

ઔર તેરી મગ્ફિરત કે અસ્બાબ કા ઔર તમામ

اِثْمٍ وَّالْغَنِیْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَّالْفَوْزَ

ગુનાહોં સે બચતે રહને ઔર હર નેકી કી તૌફીક કા ઔર

بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ ط اَللّٰھُمَّ قَنِّعْنِیْ

જન્નત મેં જાને ઔર **જહન્નમ** સે નજાત પાને કા સુવાલ કરતા હૂં. ઔર ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે અપને દિયે

بِمَا رَزَقْتَنِیْ وَبَارِكْ لِیْ فِیْهِ وَاخْلُفْ عَلٰی

હુએ રિઝ્ક મેં કનાઅત અતા ફરમા ઔર ઇસ મેં મેરે લિયે બ-ર-કત ભી દે ઔર

كُلِّ غَآئِبَةٍ لِّیْ بِخَیْرٍ ط (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

હર નુક્સાન કા અપને કરમ સે મુઝે ને'મલ બદલ અતા ફરમા.

રુક્ને યમાની તક યેહ દુઆ ખત્મ કર કે ફિર પહલે કી તરહ અમલ કરતે હુએ **હ-જરે અસ્વદ** કી તરફ બઢિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ કુરઆની દુઆ પઢિયે :

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّفِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ઐ લીજિયે ! આપ ફિર **હ-જરે અસ્વદ** પર આ પહોંચે. હસ્બે સાબિક દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللهِ ط

પઢ કર **ઈસ્તિલામ** કીજિયે ઔર **પાંચવાં[5] ચક્કર** શુરૂઅ કીજિયે ઔર **દુરૂદ શરીફ** પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

પાંચવેં ચક્કર કી દુઆ

اَللّٰهُمَّ اَظِلَّنِیْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે ઉસ દિન અપને અર્શ કે સાએ મેં જગહ દે જિસ દિન

ظِلَّ اِلَّا ظِلُّ عَرْشِكَ وَلَا بَاقِیَ اِلَّا وَجْهُكَ

તેરે અર્શ કે સાએ કે સિવા કોઈ સાયા ન હોગા ઔર તેરી ઝાતે પાક કે સિવા કોઈ બાકી ન રહેગા

وَاسْقِنِیْ مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

ઔર મુઝે અપને નબી **મુહમ્મદ મુસ્તફા**

www.dawateislami.net

صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ شَرْبَةً

સે (કૌસર) હૌઝ કે صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

هَنِيْئَةً مَّرِيْئَةً لَّا نَظْمَاُ بَعْدَهَا اَبَدًا ؕ اَللّٰهُمَّ

ઐસા ખુશ ગવાર ઔર ખુશ ઝાએકા ઘૂંટ પિલા કે ઈસ
કે બા'દ કભી મુઝે પ્યાસ ન લગે, ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

اِنِّیْٓ اَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَئَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ

મૈં તુઝ સે ઉન ચીઝોં કી ભલાઈ માંગતા હૂં જિન્હેં તેરે નબી

سَيِّدُنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ

સય્યિદુના **મુહમ્મદ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને તુઝ સે તલબ કિયા

وَسَلَّمَ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ

ઔર ઉન ચીઝોં કી બુરાઈ સે તેરી પનાહ ચાહતા હૂં જિન સે

مِنْهُ نَبِيُّكَ سَيِّدُنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ

તેરે નબી સય્યિદુના મુહમ્મદ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને પનાહ માંગી.

وَسَلَّمَ ؕ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْٓ اَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيْمَهَا

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે જન્નત ઔર ઈસ કી ને'મતોં કા

وَمَا يُقَرِّبُنِىٓ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ ط

ઔર હર ઉસ કૌલ યા ફે'લ યા અમલ (કી તૌફીક) કા સુવાલ કરતા હૂં જો મુઝે જન્નત સે કરીબ કર દે

وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا يُقَرِّبُنِىٓ اِلَيْهَا مِنْ

ઔર મૈં દોઝખ ઔર હર ઉસ કૌલ યા ફે'લ યા અમલ સે તેરી પનાહ ચાહતા હૂં જો મુઝે જહન્નમ સે કરીબ

قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ ط (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

કર દે

રુક્ને યમાની તક યેહ દુઆ ખત્મ કર કે પહલે કી તરહ હ-જરે અસ્વદ કી તરફ બઢિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ કુરઆની દુઆ પઢિયે :

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ફિર **હ-જરે અસ્વદ** પર આ કર દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ ط

પઢ કર ઈસ્તિલામ કીજિયે ઔર અબ **છટા[6] ચક્કર** શુરૂઅ કીજિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

છટે ચક્કર કી દુઆ

اَللّٰهُمَّ اِنَّ لَكَ عَلَيَّ حُقُوْقًا كَثِيْرَةً فِيْمَا

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! બેશક મુઝ પર તેરે બહુત સે હુકૂક હૈં ઉન મુઆ-મલાત મેં

بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ وَحُقُوْقًا كَثِيْرَةً فِيْمَا بَيْنِيْ

જો મેરે ઔર તેરે દરમિયાન હૈં ઔર બહુત સે હુકૂક હૈં ઉન મુઆ-મલાત મેં જો મેરે ઔર તેરી

وَبَيْنَ خَلْقِكَ اَللّٰهُمَّ مَا كَانَ لَكَ مِنْهَا

મખ્લૂક કે દરમિયાન હૈં. એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! ઇન મેં સે જિન કા તઅલ્લુક તુઝ સે હો ઉન કી (કોતાહી કી)

فَاغْفِرْهُ لِيْ وَمَا كَانَ لِخَلْقِكَ فَتَحَمَّلْهُ عَنِّيْ

મુઝે મુઆફી દે ઔર જિન કા તઅલ્લુક તેરી મખ્લૂક સે (ભી) હો ઉન કી મુઆફી અપને ઝિમ્મએ કરમ પર લે લે.

وَاَغْنِنِيْ بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِطَاعَتِكَ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે (રિઝ્કે) હલાલ અતા ફરમા કર હરામ સે બે પરવાહ કર દે ઔર અપની ઇતાઅત કી તૌફીક અતા ફરમા કર

عَنْ مَّعْصِيَتِكَ وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ يَا

ના ફરમાની સે ઔર અપને ફઝ્લ સે નવાઝ કર અપને ઇલાવા દૂસરોં સે મુસ્તગ્ની (યા'ની બે પરવા) કર દે,

وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ ؕ اَللّٰھُمَّ اِنَّ بَیْتَكَ عَظِیْمٌ وَّ وَجْھَكَ

ઐ વસીઅ મગ્ફિરત વાલે ! ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! બેશક તેરા ઘર બડી અ-ઝમત વાલા હૈ ઔર તેરી ઝાત

كَرِیْمٌ وَّاَنْتَ یَا اَللّٰہُ حَلِیْمٌ كَرِیْمٌ عَظِیْمٌ

કરીમ હૈ ઔર ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! તૂ હિલ્મ વાલા, કરમ વાલા, અ-ઝમત વાલા હૈ

تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّیْ ؕ (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

ઔર તૂ મુઆફી કો પસન્દ કરતા હૈ સો મેરી ખતાઓં કો બખ્શ દે.

રુક્ને યમાની તક યેહ દુઆ ખત્મ કર કે ફિર પહલે કી તરહ અમલ કરતે હુએ **હ-જરે અસ્વદ** કી તરફ બઢિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ કુરઆની દુઆ પઢિયે :

رَبَّنَاۤ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّ فِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ફિર પહલે કી તરહ દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللّٰہِ وَالْحَمْدُ لِلّٰہِ وَاللّٰہُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰہِ ؕ

પઢ કર હ-જરે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કીજિયે ઔર **સાતવાં**[7] **ઔર આખિરી**

ચક્કર શુરૂઅ કીજિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

સાતવેં ચક્કર કી દુઆ

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اَسْئَلُكَ اِیْمَانًا كَامِلًا وَّیَقِیْنًا

એ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે તેરી રહમત કે વસીલે સે કામિલ ઈમાન ઔર સચ્ચા યકીન

صَادِقًا وَّ رِزْقًا وَّاسِعًا وَّ قَلْبًا خَاشِعًا وَّ

ઔર કુશાદા રિઝ્ક ઔર આજિઝી કરને વાલા દિલ ઔર

لِسَانًا ذَاكِرًا وَّ رِزْقًا حَلَالًا طَیِّبًا وَّ تَوْبَةً

ઝિક્ર કરને વાલી ઝબાન ઔર હલાલ ઔર પાક રોઝી ઔર સચ્ચી તૌબા

نَّصُوْحًا وَّتَوْبَةً قَبْلَ الْمَوْتِ وَرَاحَةً عِنْدَ الْمَوْتِ

ઔર મૌત સે પહલે કી તૌબા ઔર મૌત કે વક્ત રાહત

وَمَغْفِرَةً وَّ رَحْمَةً بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَفْوَ عِنْدَ

ઔર મરને કે બા'દ મગ્ફિરત ઔર રહમત ઔર હિસાબ કે વક્ત મુઆફી

الْحِسَابِ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ

ઔર જન્નત કા હુસૂલ ઔર જહન્નમ સે નજાત માંગતા હૂં,

بِرَحْمَتِكَ يَا عَزِيْزُ يَا غَفَّارُ ط رَبِّ زِدْنِىْ عِلْمًا

એ ઇઝ્ઝત વાલે ! એ બહુત બખ્શને વાલે ! એ મેરે રબ عَزَّوَجَلَّ ! મેરે ઇલ્મ મેં ઇઝાફા ફરમા

وَّاَلْحِقْنِىْ بِالصّٰلِحِيْنَ ط (દુરૂદ શરીફ પઢ લીજિયે)

ઔર મુઝે નેકોં મેં શામિલ ફરમા.

રુક્ને યમાની પર આ કર યેહ દુઆ ખત્મ કર કે પહલે કી તરહ અમલ કરતે હુએ દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ કુરઆની દુઆ પઢિયે :

رَبَّنَاۤ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : એ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

હ-જરે અસ્વદ પર પહોંચ કર આપ કે સાત ફેરે મુકમ્મલ હો ગએ મગર ફિર આઠવીં બાર પહલે કી તરહ દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ ط

પઢ કર **ઈસ્તિલામ** કીજિયે ઔર **યેહ હમેશા યાદ રખિયે કે જબ ભી તવાફ કરેં ઉસ મેં ફેરે સાત હોતે હૈં ઔર ઈસ્તિલામ આઠ.**

મકામે ઇબ્રાહીમ

અબ સીધા કન્ધા ઢાંપ લીજિયે ઔર "મકામે ઈબ્રાહીમ" પર આ કર પારહ 1 **સૂ-રતુલ બ-કરહ** કી યેહ આયતે મુકદ્દસા પઢિયે :

وَاتَّخِذُوْا مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ط

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઔર ઈબ્રાહીમ કે ખડે હોને કી જગહ કો નમાઝ કા મકામ બનાઓ.

નમાઝે તવાફ : અબ મકામે ઈબ્રાહીમ કે કરીબ જગહ મિલે તો બેહતર વરના **મસ્જિદે હરામ** મેં જહાં ભી જગહ મિલે અગર વક્તે મકરૂહ ન હો તો દો રકઅત **નમાઝે તવાફ** અદા કીજિયે, પહલી રકઅત મેં **સૂરએ ફાતિહા** કે બા'દ قُلْ يٰۤاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ઔર દૂસરી મેં قُلْ هُوَ اللّٰهُ શરીફ પઢિયે, યેહ નમાઝ **વાજિબ** હૈ ઔર કોઈ મજબૂરી ન હો તો તવાફ કે બા'દ ફૌરન પઢના સુન્નત હૈ. અક્સર લોગ કન્ધા ખુલા રખ કર નમાઝ પઢતે હૈં યેહ **મકરૂહ** હૈ. **ઈઝતિબાઅ** યા'ની કન્ધા ખુલા રખના સિર્ફ ઉસ

તવાફ કે સાતોં ફેરોં મેં હૈ જિસ કે બા'દ સઅ્ય હોતી હૈ. અગર વક્તે મકરૂહ દાખિલ હો ગયા હો તો બા'દ મેં પઢ લીજિયે ઔર યાદ રખિયે ઈસ નમાઝ કા પઢના લાઝિમી હૈ.

મકામે ઈબ્રાહીમ પર દો રકઅત અદા કર કે દુઆ માંગિયે, હદીસે પાક મેં હૈ : **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **ફરમાતા હૈ :** "જો યેહ દુઆ કરેગા મૈં ઉસ કી ખતા બખ્શ દૂંગા, ગમ દૂર કરૂંગા, મોહતાજી ઉસ સે નિકાલ લૂંગા, હર તાજિર સે બઢ કર ઉસ કી તિજારત રખૂંગા, દુન્યા નાચાર વ મજબૂર ઉસ કે પાસ આએગી અગર્ચે વોહ ઉસે ન ચાહે." (ابنِ عَساکِر ج۷ص۴۳۱)

વોહ દુઆ યેહ હૈ :

મકામે ઇબ્રાહીમ કી દુઆ

اَللّٰھُمَّ اِنَّکَ تَعْلَمُ سِرِّیْ وَعَلَانِیَتِیْ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! તૂ મેરી સબ છુપી ઔર ખુલી બાતેં જાનતા હૈ

فَاقْبَلْ مَعْذِرَتِیْ وَتَعْلَمُ حَاجَتِیْ فَاَعْطِنِیْ

લિહાઝા મેરી મા'ઝિરત કબૂલ ફરમા ઔર તૂ મેરી હાજત કો જાનતા હૈ લિહાઝા મેરી ખ્વાહિશ કો

سُؤْلِیْ وَتَعْلَمُ مَا فِیْ نَفْسِیْ فَاغْفِرْ لِیْ ذُنُوْبِیْ ط

પૂરા કર ઔર તૂ મેરે દિલ કા હાલ જાનતા હૈ લિહાઝા મેરે ગુનાહોં કો મુઆફ ફરમા.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْۤ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًا يُّبَاشِرُ قَلْبِیْ وَيَقِيْنًا

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે માંગતા હું ઐસા ઈમાન જો મેરે દિલ મેં સમા જાએ ઔર ઐસા સચ્ચા યકીન

صَادِقًا حَتّٰۤی اَعْلَمَ اَنَّهٗ لَا يُصِيْبُنِیْۤ اِلَّا مَا كَتَبْتَ

કે મૈં જાન લૂં કે જો કુછ તૂને મેરી તક્દીર મેં લિખ દિયા હૈ વોહી મુઝે પહોંચેગા

لِیْ وَرِضًا بِمَا قَسَمْتَ لِیْ يَاۤ اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ط

ઔર તેરી તરફ સે અપની કિસ્મત પર રિઝા મન્દી, ઐ સબ સે બઢ કર રહ્મ ફરમાને વાલે.

"ખલીલ" કે ચાર હુરૂફ કી નિસ્બત સે મકામે ઇબ્રાહીમ પર નમાઝ કે ચાર મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ **ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : "જો મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે દો રક્અતેં પઢે, ઉસ કે અગલે પિછલે ગુનાહ બખ્શ દિયે જાએંગે ઔર કિયામત કે દિન અમ્ન વાલોં મેં મહ્શૂર હોગા." (યા'ની ઉઠાયા જાએગા) (الشفا،الجزء الثانی ص۹۳) ﴾2﴿ અક્સર લોગ ભીડભાડ મેં ગિરતે પડતે ભી ઝબર દસ્તી "મકામે ઈબ્રાહીમ" કે પીછે હી નમાઝ પઢતે હૈં, બા'ઝ હઝરાત મસ્તૂરાત કો નમાઝ પઢાને કે લિયે હાથોં કા હલ્કા બના કર રાસ્તા ઘેર લેતે હૈં ઉન્હેં ઈસ તરહ કરને કે બજાએ ભીડ કે મૌકઅ પર "નમાઝે તવાફ" મકામે ઈબ્રાહીમ સે દૂર પઢની ચાહિયે કે તવાફ કરને વાલોં કો ભી તક્લીફ ન હો ઔર ખુદ કો ભી ધક્કે ન લગેં ﴾3﴿ **મકામે ઈબ્રાહીમ** કે બા'દ ઈસ નમાઝ કે

લિયે સબ સે અફઝલ **કા'બએ મુઅઝ્ઝમા** કે અન્દર પઢના હૈ ફિર હતીમ મેં **મીઝાબે રહમત** કે નીચે ઈસ કે બા'દ **હતીમ** મેં કિસી ઔર જગહ ફિર કા'બએ મુઅઝ્ઝમા સે કરીબ તર જગહ મેં ફિર મસ્જિદુલ હરામ મેં કિસી જગહ ફિર **હ-રમે મક્કા** કે અન્દર જહાં ભી હો. (لُبَابُ الْمَنَاسِك ص ١٠٦) ﴾4﴿ સુન્નત યેહ હૈ કે વક્તે કરાહત ન હો તો તવાફ કે બા'દ ફૌરન નમાઝ પઢે, બીચ મેં ફાસિલા ન હો ઔર અગર ન પઢી તો ઉમ્ર ભર મેં જબ પઢેગા, અદા હી હૈ કઝા નહીં મગર બુરા કિયા કે સુન્નત **ફૌત** હુઈ. (اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط ص ١٠٠)

અબ મુલ્તઝમ પર આઇયે......! : નમાઝે તવાફ વ દુઆ સે ફારિગ હો કર (**મુલ્તઝમ** કી હાઝિરી મુસ્તહબ હૈ) **મુલ્તઝમ** સે લિપટ જાઈયે. દરવાઝએ કા'બા ઔર હ-જરે અસ્વદ કે દરમિયાની હિસ્સે કો **મુલ્તઝમ** કહતે હૈં, ઈસ મેં દરવાઝએ કા'બા શામિલ નહીં. **મુલ્તઝમ** સે કભી સીના લગાઈયે તો કભી પેટ, ઈસ પર કભી દાયાં રુખ્સાર તો કભી બાયાં રુખ્સાર ઔર દોનોં હાથ સર સે ઊંચે કર કે દીવારે મુકદ્દસ પર ફૈલાઈયે યા સીધા હાથ દરવાઝએ કા'બા કી તરફ ઔર ઉલટા હાથ **હ-જરે અસ્વદ** કી તરફ ફૈલાઈયે. ખૂબ આંસૂ બહાઈયે ઔર નિહાયત હી આજિઝી કે સાથ **ગિડગિડા** કર અપને પાક પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ સે અપને લિયે ઔર તમામ ઉમ્મત કે લિયે અપની ઝબાન મેં **દુઆ** માંગિયે કે **મકામે કબૂલ** હૈ. યહાં કી એક દુઆ યેહ હૈ :

يَاوَاجِدُيَامَاجِدُلَاتُزِلْ عَنِّىْ نِعْمَةً اَنْعَمْتَهَا عَلَىَّ ط

ઐ કુદરત વાલે ! ઐ બુઝુર્ગ ! તૂને મુઝે જો ને'મત દી, ઉસ કો મુઝ સે ઝાઈલ ન કર.

હદીસ મેં ફરમાયા : "જબ મૈં ચાહતા હૂં જિબ્રીલ કો દેખતા હૂં કે મુલ્તઝમ સે લિપટે હુએ યેહ દુઆ કર રહે હૈં." (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1104) ઔર હો સકે તો દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ **દુઆ** ભી પઢિયે :

મકામે મુલ્તઝમ પર પઢને કી દુઆ

اَللّٰھُمَّ یَارَبَّ الْبَیْتِ الْعَتِیْقِ اَعْتِقْ رِقَابَنَا

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! ઐ ઇસ કદીમ ઘર કે માલિક ! હમારી ગરદનોં કો ઔર હમારે

وَرِقَابَ اٰبَآئِنَا وَاُمَّھَاتِنَا وَاِخْوَانِنَا وَاَوْلَادِنَا مِنَ

(મુસલ્માન) બાપ દાદોં ઔર માઓં (બહનોં) ઔર ભાઈયોં ઔર ઔલાદ કી ગરદનોં કો

النَّارِ یَاذَا الْجُوْدِ وَالْکَرَمِ وَالْفَضْلِ وَالْمَنِّ وَالْعَطَآءِ

દોઝખ સે આઝાદ કર દે, ઐ બખ્શિશ ઔર કરમ ઔર ફઝ્લ ઔર એહસાન

وَالْاِحْسَانِ ط اَللّٰھُمَّ اَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِی الْاُمُوْرِ

ઔર અતા વાલે ! ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! તમામ મુઆ-મલાત મેં હમારા અન્જામ

کُلِّھَا وَاَجِرْنَا مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَعَذَابِ

બખૈર ફરમા ઔર હમેં દુન્યા કી રુસ્વાઈ ઔર આખિરત કે અઝાબ સે મહફૂઝ રખ.

الْاٰخِرَةِ ط اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَاقِفٌ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરા બન્દા હૂં ઔર બન્દા ઝાદા હૂં, તેરે (મુકદ્દસ ઘર કે) દરવાઝે કે

تَحْتَ بَابِكَ مُلْتَزِمٌ بِاَعْتَابِكَ مُتَذَلِّلٌ

નીચે ખડા હૂં, તેરે દરવાઝે કી ચૌખટોં સે લિપટા હૂં, તેરે સામને આજિઝી કા ઈઝહાર કર રહા હૂં

بَيْنَ يَدَيْكَ اَرْجُوْ رَحْمَتَكَ وَاَخْشٰى عَذَابَكَ

ઔર તેરી રહમત કા તલબ ગાર હૂં ઔર તેરે દોઝખ કે અઝાબ સે ડર રહા હૂં

مِنَ النَّارِ يَا قَدِيْمَ الْاِحْسَانِ ط اَللّٰهُمَّ اِنِّیْۤ اَسْئَلُكَ

ઐ હમેશા કે મોહસિન ! (અબ ભી એહસાન ફરમા) ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે સુવાલ કરતા હૂં કે

اَنْ تَرْفَعَ ذِكْرِیْ وَتَضَعَ وِزْرِیْ وَتُصْلِحَ

મેરે ઝિક્ર કો બુલન્દી અતા ફરમા ઔર મેરે ગુનાહોં કા બોઝ હલકા કર ઔર મેરે કામોં કો

اَمْرِیْ وَتُطَهِّرَ قَلْبِیْ وَتُنَوِّرَ لِیْ فِیْ قَبْرِیْ

દુરુસ્ત ફરમા ઔર મેરે દિલ કો પાક કર ઔર મેરે લિયે કબ્ર મેં રોશની ફરમા

وَتَغْفِرَ لِیْ ذَنْبِیْ وَاَسْئَلُكَ الدَّرَجَاتِ الْعُلٰى

ઔર મેરે ગુનાહ મુઆફ ફરમા ઔર મૈં તુઝ સે જન્નત કે ઊંચે દ-રજોં કી ભીક માંગતા

اٰمین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم ہے.

એક અહમ મસ્અલા : મુલ્તઝમ કે પાસ નમાઝે તવાફ કે બા'દ આના ઉસ તવાફ મેં હૈ જિસ કે બા'દ સઅ્ય હૈ ઔર જિસ કે બા'દ સઅ્ય ન હો મ-સલન તવાફે નફ્લ યા **તવાફુઝ્ઝિયારહ** (જબ કે હજ કી સઅ્ય સે પહલે ફારિગ હો ચુકે હોં) ઉસ મેં નમાઝ સે પહલે **મુલ્તઝમ** સે લિપટિયે, ફિર **મકામે ઈબ્રાહીમ** કે પાસ જા કર **દો રક્અત** નમાઝ અદા કીજિયે.

(اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط ص۱۳۸)

અબ ઝમઝમ પર આઇયે ! : અબ બાબુલ કા'બા કે સામને વાલી સીધ મેં દૂર રખે હુએ **આબે ઝમઝમ શરીફ** કે કૂલરોં પર તશરીફ લાઈયે ઔર (યાદ રહે ! મસ્જિદ મેં આબે ઝમઝમ પીતે વક્ત એ'તિકાફ કી નિય્યત હોના ઝરૂરી હૈ) કિબ્લા રૂ ખડે ખડે તીન સાંસ મેં ખૂબ પેટ ભર કર પિયેં, **ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم હૈ : હમારે ઔર મુનાફિકીન કે દરમિયાન ફર્ક યેહ હૈ કે વોહ ઝમઝમ પેટ ભર કર નહીં પીતે. (ابن ماجه ج۳ ص۴۸۹ حديث ۳۰۶۱) હર બાર **બિસ્મિલ્લાહ** સે શુરૂઅ કીજિયે ઔર પીને કે બા'દ اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ કહિયે હર બાર **કા'બએ મુશર્રફા** કી તરફ નિગાહ ઉઠા

કર દેખ લીજિયે, બાકી પાની જિસ્મ પર ડાલિયે યા મુંહ, સર ઔર બદન પર ઉસ સે **મસ્હ** કર લીજિયે મગર યેહ એહતિયાત રખિયે કે કોઈ કતરા ઝમીન પર ન ગિરે. પીતે વક્ત દુઆ કીજિયે કે કબૂલ હૈ.

દો ફરામીને મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **:** 《1》 યેહ (આબે ઝમઝમ) બા બ-ર-કત હૈ ઔર ભૂકે કે લિયે ખાના હૈ ઔર મરીઝ કે લિયે શિફા હૈ. (ابوداود طيالسی ص ٦١ حديث ٤٥٧) 《2》 ઝમઝમ જિસ મુરાદ સે પિયા જાએ ઉસી કે લિયે હૈ.

(اِبنِ ماجه ج ٣ ص ٤٩٠ حديث٣٠٦٢)

યેહ ઝમઝમ ઉસ લિયે હૈ જિસ લિયે ઈસ કો પિયે કોઈ
ઈસી ઝમઝમ મેં જન્નત હૈ, ઈસી ઝમઝમ મેં કૌસર હૈ

(ઝૌકે ના'ત)

આબે ઝમઝમ પી કર યેહ દુઆ પઢિયે

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْٓ اَسْئَلُكَ عِلْمًا نَّافِعًا وَّ رِزْقًا وَّاسِعًا

તરજમા : એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે ઈલ્મે નાફેઅ ઔર કુશાદા રિઝ્ક

وَّ شِفَآءً مِّنْ كُلِّ دَآءٍ ط

ઔર હર બીમારી સે સિહ્હત યાબી કા સુવાલ કરતા હૂં.

આબે ઝમઝમ પીતે વક્ત દુઆ માંગને કા તરીકા : **શારેહે** મુસ્લિમ શરીફ હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ ન-વવી શાફેઈ عَلَیۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡقَوِی ફરમાતે હૈં : પસ ઉસ શખ્સ કે લિયે **મુસ્તહબ** હૈ જો મગ્ફિરત યા મરઝ વગૈરા સે શિફા કે લિયે આબે ઝમઝમ પીના ચાહતા હૈ કે કિબ્લા રૂ હો કર ફિર بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ط પઢે ફિર કહે : "એ **અલ્લાહ** મુઝે યેહ હદીસ પહોંચી કે તેરે રસૂલ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને ફરમાયા : "આબે ઝમઝમ ઉસ મકસદ કે લિયે હૈ કે જિસ કે લિયે ઈસે પિયા જાએ." (مسند امام احمد ج٥ص١٣٦حدیث١٨٠٥) (ફિર યૂં દુઆએં માંગે મ-સલન) એ **અલ્લાહ** ! મૈં ઈસે પીતા હૂં તાકે તૂ મુઝે બખ્શ દે યા એ **અલ્લાહ** ! મૈં ઈસે પીતા હૂં ઈસ કે ઝરીએ અપને મરઝ સે શિફા ચાહતે હુએ, એ **અલ્લાહ** ! પસ તૂ મુઝે શિફા અતા ફરમા દે" ઔર મિસ્લ ઈસ કે (યા'ની હસ્બે ઝરૂરત ઈસી તરહ મુખ્તલિફ દુઆએં કરે) (الایضاح فی مناسك الحج للنووی ص٤٠١)

ઝિયાદા ઠન્ડા ન પિયેં : બહુત ઠન્ડા પાની ઈસ્તિ'માલ ન ફરમાએં કહીં આપ કી ઈબાદત મેં રુકાવટ કે અસ્બાબ ન પૈદા હો જાએં ! નફ્સ કી ખ્વાહિશ કો દબાતે હુએ ઐસે કૂલર સે આબે ઝમઝમ નોશ ફરમાએં જિસ પર લિખા હો : زَمۡ زَمۡ غَیۡرُمُبَرَّدۡ (યા'ની ગૈર ઠન્ડા ઝમઝમ).

નઝર તેઝ હોતી હૈ : આબે ઝમઝમ દેખને સે નઝર તેઝ હોતી ઔર ગુનાહ દૂર હોતે હૈં, તીન[3] ચુલ્લૂ સર પર ડાલને સે ઝિલ્લતો રુસ્વાઈ સે હિફાઝત હોતી હૈ.

(البحر العميق فى المناسك ج ٥ ص ٢٠٦٩-٢٠٧٣)

તૂ હર સાલ હજ પર બુલા યા ઈલાહી

વહાં આબે ઝમઝમ પિલા યા ઈલાહી

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

સફા વ મર્વહ કી સઅ્ય[1] : અગર કોઈ મજબૂરી યા થકન વગૈરા ન હો તો અભી વરના આરામ કર કે **સફા વ મર્વહ** કી **સઅ્ય** કે લિયે તય્યાર હો જાઈયે, યાદ રહે કે **સઅ્ય** મેં **ઈઝતિબાઅ** યા'ની કન્ધા ખુલા રખના નહીં હૈ. અબ **સઅ્ય** કે લિયે **હ-જરે અસ્વદ** કા પહલે હી કી તરહ દોનોં[2] હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰه ط

પઢ કર **ઈસ્તિલામ** કીજિયે. ઔર ન હો સકે તો ઉસ કી તરફ મુંહ કર કે اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ ઔર દુરૂદ પઢતે હુએ ફૌરન **બાબુસ્સફા** પર આઈયે ! **"કોહે સફા"** ચૂંકે

1 : તહખાને (BASEMENT) મેં સઅ્ય કીજિયે.

“મસ્જિદે હરામ” સે બાહર વાકેઅ હૈ ઔર હમેશા મસ્જિદ સે બાહર નિકલતે વક્ત ઉલટા પાઉં નિકાલના **સુન્નત** હૈ, લિહાઝા યહાં ભી પહલે ઉલટા પાઉં નિકાલિયે ઔર હસ્બે મા'મૂલ દુરૂદ શરીફ પઢ કર મસ્જિદ સે બાહર આને કી યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ وَ رَحْمَتِكَ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તુઝ સે તેરે ફ઼ઝ્લ ઔર તેરી રહમત કા સુવાલ કરતા હૂં.

અબ **દુરૂદો સલામ** પઢતે હુએ **સફા** પર ઈતના ચઢિયે કે **કા'બએ મુઅઝ઼્ઝમા** નઝ઼ર આ જાએ ઔર યેહ બાત યહાં મા'મૂલી સા ચઢને પર હાસિલ હો જાતી હૈ, અવામુન્નાસ કી તરહ ઝ઼િયાદા ઊપર તક ન ચઢિયે અબ યેહ દુઆ પઢિયે :

اَبْدَءُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ تَعَالٰى بِهٖ ﴿ اِنَّ الصَّفَا وَ

મૈં ઉસ સે શુરૂઅ કરતા હૂં જિસ કો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ને પહલે ઝ઼િક્ર કિયા. ﴾ **તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** બેશક સફ઼ા ઔર

الْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآىِٕرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَیْتَ

મર્વહ **અલ્લાહ** કે નિશાનોં સે હૈં તો જો ઈસ ઘર કા હજ

اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِ اَنْ یَّطَّوَّفَ بِهِمَا ط

યા ઉમ્રહ કરે, ઈસ પર કુછ ગુનાહ નહીં કે ઈન દોનોં કે ફેરે કરે

وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۵۸﴾

ઔર જો કોઈ ભલી બાત અપની તરફ સે કરે તો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ નેકી કા સિલા દેને વાલા ખબરદાર હૈ. (پ۲،البقرۃ:۱۵۸)

સફા પર અવામ કે મુખ્તલિફ અન્દાઝ : કાફી લોગ **કા'બા શરીફ** કી તરફ હથેલિયાં કરતે હૈં, બા'ઝ હાથ લહરા રહે હોતે હૈં તો બા'ઝ તીન[3] બાર કાનોં તક હાથ ઉઠા કર છોડ દેતે હૈં, આપ ઐસા ન કરેં બલ્કે હસ્બે મા'મૂલ દુઆ કી તરહ હાથ કન્ધોં તક ઉઠા કર **કા'બએ મુઅઝ્ઝમા** કી તરફ મુંહ કિયે ઉતની દેર તક દુઆ માંગિયે જિતની દેર મેં **સૂ-રતુલ બ-કરહ** કી **25** આયતોં કી તિલાવત કી જાએ, ખૂબ ગિડગિડા કર ઔર હો સકે તો રો રો કર દુઆ માંગિયે કે યેહ **કબૂલિય્યત કા મકામ** હૈ. અપને લિયે ઔર તમામ જિન્નો ઇન્સ મુસ્લિમીન કી ખૈર વ ભલાઈ કે લિયે ઔર એહસાને અઝીમ હોગા કે મુઝ ગુનહગારોં કે સરદાર **સગે મદીના** عُفِیَ عَنۡہُ કી બે હિસાબ મગ્ફિરત હોને કે લિયે ભી દુઆ માંગિયે. નીઝ **દુરૂદ શરીફ** પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :[1]

---

1 : રમ્યે જમરાત, વુકૂફે અ-રફાત વગૈરા કે લિયે જિસ તરહ નિય્યત શર્ત નહીં ઈસી તરહ **સઅ્ય** મેં ભી શર્ત નહીં બિગૈર નિય્યત કે ભી અગર કિસી ને સઅ્ય કી તો હો જાએગી મગર સઅ્ય મેં નિય્યત કર લેના મુસ્તહબ હૈ. નિય્યત નહીં હોગી તો સવાબ નહીં મિલેગા.

કોહે સફા કી દુઆ

اَللّٰهُ اَكْبَرُ ؕ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ؕ لَآ اِلٰهَ

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ સબ સે બડા હૈ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સબ સે બડા હૈ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સબ સે બડા હૈ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે સિવા

اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ ؕ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ؕ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

કોઈ ઈબાદત કે લાઈક નહીં, ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સબ સે બડા હૈ. **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સબ સે બડા હૈ. ઔર હમ્દ હૈ **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى مَا هَدٰنَا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى مَآ اَوْلَانَا

હમ્દ હૈ **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે કે ઉસ ને હમ કો હિદાયત કી, હમ્દ હૈ **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે કે ઉસ ને હમ કો દિયા,

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى مَآ اَلْهَمَنَا ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ

હમ્દ હૈ **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે કે ઉસ ને હમ કો ઈલ્હામ કિયા, હમ્દ હૈ **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે જિસ ને

هَدٰنَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰنَا

હમ કો ઈસ કી હિદાયત કી ઔર અગર **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) હિદાયત ન કરતા તો હમ હિદાયત ન પાતે.

اللّٰهُ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ ؕ لَهُ

અલ્લાહ (عَزَّوَجَلَّ) કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, જો અકેલા હૈ ઉસ કા કોઈ શરીક નહીં, ઉસી કે લિયે

الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ

મુલ્ક હૈ ઔર ઉસી કે લિયે હમ્દ હૈ, વોહી ઝિન્દા કરતા ઔર મારતા હૈ ઔર વોહ ખુદ ઝિન્દા હૈ

لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

મરતા નહીં, ઉસી કે હાથ મેં ખૈર હૈ ઔર વોહ હર શૈ પર

قَدِيْرٌ ط لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ صَدَقَ وَعْدَهٗ

કાદિર હૈ. **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં જો અકેલા હૈ, ઉસ ને અપના વા'દા સચ્ચા કિયા

وَنَصَرَ عَبْدَهٗ وَاَعَزَّ جُنْدَهٗ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ

ઔર અપને બન્દે કી મદદ કી ઔર અપને લશ્કર કો ગાલિબ કિયા ઔર કાફિરોં કી જમાઅતોં કો તન્હા ઉસ ને શિકસ્ત દી.

وَحْدَهٗ ط لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَا نَعْبُدُ اِلَّآ اِيَّاهُ

અલ્લાહ (عَزَّوَجَلَّ) કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં હમ ઉસી કી ઈબાદત કરતે હૈં,

مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُوْنَ ط

ઉસી કે લિયે દીન કો ખાલિસ કરતે હુએ અગર્ચે કાફિર બુરા માનેં.

فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ

અલ્લાહ (عَزَّوَجَلَّ) કી પાકી હૈ શામ વ

تُصۡبِحُوۡنَ ﴿۱۷﴾ وَلَهُ الۡحَمۡدُ فِی السَّمٰوٰتِ

સુબ્હ ઔર ઉસી કે લિયે હમ્દ હૈ આસ્માનોં

وَالۡاَرۡضِ وَعَشِیًّا وَّحِیۡنَ تُظۡهِرُوۡنَ ﴿۱۸﴾

ઔર ઝમીન મેં ઔર તીસરે પહર કો ઔર ઝોહર કે વક્ત,

یُخۡرِجُ الۡحَیَّ مِنَ الۡمَیِّتِ وَیُخۡرِجُ

વોહ ઝિન્દા કો મુર્દા સે નિકાલતા હૈ ઔર મુર્દા કો

الۡمَیِّتَ مِنَ الۡحَیِّ وَیُحۡیِ الۡاَرۡضَ بَعۡدَ

ઝિન્દા સે નિકાલતા હૈ ઔર ઝમીન કો ઉસ કે મરને કે બા'દ

مَوۡتِهَا ؕ وَکَذٰلِكَ تُخۡرَجُوۡنَ ﴿۱۹﴾ اَللّٰهُمَّ

ઝિન્દા કરતા હૈ ઔર ઈસી તરહ તુમ નિકાલે જાઓગે ઈલાહી !

کَمَا هَدَیۡتَنِیۡ لِلۡاِسۡلَامِ اَسۡئَلُكَ اَنۡ لَّا

તૂને જિસ તરહ મુઝે ઈસ્લામ કી તરફ હિદાયત કી, તુઝ સે સુવાલ કરતા હૂં કે

تَنۡزِعَهٗ مِنِّیۡ حَتّٰی تَوَفَّانِیۡ وَاَنَا مُسۡلِمٌ ؕ

ઈસે મુઝ સે જુદા ન કરના યહાં તક કે મુઝે ઈસ્લામ પર મૌત દે,

سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

અલ્લાહ (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે પાકી હૈ ઔર **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે લિયે હમ્દ હૈ ઔર **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં

وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

ઔર **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) સબ સે બડા હૈ, ઔર ગુનાહ સે ફિરના ઔર નેકી કી તાકત નહીં મગર **અલ્લાહ** (عَزَّوَجَلَّ) કી મદદ સે

الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ ط اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِيْ عَلٰى سُنَّةِ

જો બરતર વ બુઝુર્ગ હૈ. ઈલાહી ! તૂ મુઝ કો અપને

نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ

નબી મુહમ્મદ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી સુન્નત પર ઝિન્દા રખ

وَتَوَفَّنِيْ عَلٰى مِلَّتِهٖ وَاَعِذْنِيْ مِنْ مُّضِلَّاتِ

ઔર ઇન કી મિલ્લત પર વફાત દે ઔર ફિતનોં કી ગુમરાહિયોં

الْفِتَنِ ط اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ يُّحِبُّكَ

સે બચા, ઈલાહી ! તૂ મુઝ કો ઉન લોગોં મેં કર જો તુઝ સે મહબ્બત રખતે હૈં

وَيُحِبُّ رَسُوْلَكَ وَاَنْبِيَآئَكَ وَمَلٰٓئِكَتَكَ

ઔર તેરે રસૂલ વ અમ્બિયા વ મલાએકા ઔર નેક બન્દોં સે

وَعِبَادِکَ الصّٰلِحِيْنَ ط اَللّٰهُمَّ يَسِّرْلِیَ

મહબ્બત રખતે હૈં. ઇલાહી ! મેરે લિયે આસાની મુયસ્સર કર

الْيُسْرٰى وَجَنِّبْنِى الْعُسْرٰى اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِىْ

ઔર મુઝે સખ્તી સે બચા, ઇલાહી ! અપને રસૂલ મુહમ્મદ

عَلٰى سُنَّةِ رَسُوْلِكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ

صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી સુન્નત પર મુઝ કો ઝિન્દા રખ

تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ وَتَوَفَّنِىْ مُسْلِمًا وَّ

ઔર મુસલ્માન માર ઔર

اَلْحِقْنِىْ بِالصّٰلِحِيْنَ وَاجْعَلْنِىْ مِنْ

નેકોં કે સાથ મિલા ઔર જન્નતુન્નઈમ

وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ وَاغْفِرْلِىْ خَطِيْٓـَٔتِىْ

કા વારિસ કર ઔર કિયામત કે દિન મેરી ખતા

يَوْمَ الدِّيْنِ ط اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْـَٔلُكَ اِيْمَانًا كَامِلًا

બખ્શ દે. ઇલાહી ! તુઝ સે ઈમાને કામિલ

وَّقَلْبًا خَاشِعًا وَّنَسْئَلُكَ عِلْمًا نَّافِعًا

ઔર કલ્બે ખાશેઅ કા હમ સુવાલ કરતે હૈં ઔર હમ તુઝ સે ઈલ્મે નાફેઅ

وَّيَقِيْنًا صَادِقًا وَّدِيْنًا قَيِّمًا وَّنَسْئَلُكَ

ઔર યકીને સાદિક ઔર દીને મુસ્તકીમ કા સુવાલ કરતે હૈં ઔર હર

الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ مِنْ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَّنَسْئَلُكَ

બલા સે અફ્વો આફિય્યત કા સુવાલ કરતે હૈં ઔર

تَمَامَ الْعَافِيَةِ وَنَسْئَلُكَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ

પૂરી આફિય્યત ઔર આફિય્યત કી હમેશગી

وَنَسْئَلُكَ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَنَسْئَلُكَ

ઔર આફિય્યત પર શુક્ર કા સુવાલ કરતે હૈં ઔર આદમિયોં

الْغِنٰى عَنِ النَّاسِ ط اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ

સે બે નિયાઝી કા સુવાલ કરતે હૈં. ઈલાહી ! તૂ દુરૂદો સલામ

وَبَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِهٖ

વ બ-ર-કત નાઝિલ કર હમારે સરદાર **મુહમ્મદ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

وَصَحْبِہٖ عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَا نَفْسِكَ

ઔર ઈન કી આલ વ અસ્હાબ પર બ કદરે શુમાર તેરી મખ્લૂક ઔર તેરી રિઝા

وَزِنَةَ عَرْشِكَ وَمِدَادَ كَلِمَاتِكَ كُلَّمَا

ઔર વઝ્ન તેરે અર્શ કે ઔર બ કદરે દરાઝી

ذَكَرَكَ الذَّاكِرُوْنَ وَغَفَلَ عَنْ ذِكْرِكَ

તેરે કલિમાત કે જબ તક ઝિક્ર કરને વાલે તેરા ઝિક્ર કરતે રહેં ઔર જબ તક ગાફિલ તેરે

الْغَافِلُوْنَ ؕ اٰمِین بِجَاہِ النَّبِیِّ الْاَمِیْن صلی اللہ علیہ وسلم

ઝિક્ર સે ગાફિલ રહેં. اٰمِین بِجَاہِ النَّبِیِّ الْاَمِین صَلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

દુઆ ખત્મ હોને કે બા'દ હાથ છોડ દીજિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર **સઅ્ય** કી નિય્યત અપને દિલ મેં કર લીજિયે મગર ઝબાન સે ભી કહ લેના બેહતર હૈ. મા'ના ઝેહ્ન મેં રખતે હુએ ઈસ તરહ નિય્યત કીજિયે :

સઅ્ય કી નિય્યત

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اُرِیْدُ السَّعْیَ بَیْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَۃِ

તરજમા : ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરી ખુશનૂદી કી ખાતિર **સફા** **ઔર** **મર્વહ** કે દરમિયાન સઅ્ય કે

سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ لِّوَجْهِكَ الْكَرِيْمِ فَيَسِّرْهُ

સાત ફેરે કરને કા ઈરાદા કર રહા હૂં તો ઈસે મેરે લિયે આસાન ફરમા દે

لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ ط

ઔર ઈસે મેરી તરફ સે કબૂલ ફરમા.

સફા/મર્વહ સે ઉતરને કી દુઆ

اَللّٰهُمَّ اسْتَعْمِلْنِيْ بِسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! તૂ મુઝે અપને પ્યારે નબી صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી સુન્નત કા તાબેઅ બના દે

عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ وَتَوَفَّنِيْ عَلٰى مِلَّتِهٖ وَاَعِذْنِيْ مِنْ

ઔર મુઝે ઉન કે દીન પર મૌત નસીબ ફરમા ઔર મુઝે પનાહ દે

مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرّٰحِمِيْنَ ط

ફિતનોં કી ગુમરાહિયોં સે અપની રહમત કે સાથ, એ સબ સે ઝિયાદા રહ્મ કરને વાલે.

સફા સે અબ ઝિક્રો દુરૂદ મેં મશ્ગૂલ દરમિયાના ચાલ ચલતે હુએ જાનિબે મર્વહ ચલિયે (આજ કલ તો યહાં **સંગે મરમર** બિછા હુવા હૈ ઔર એર કૂલર ભી લગે હૈં. એક સઅ્ય વોહ ભી થી જો

સય્યિ-દતુના હાજિરા رَضِیَ اللّٰہُ تعَالٰی عَنۡہَا ને કી થી, ઝરા અપને ઝેહ્ન મેં વોહ દિલ હિલા દેને વાલા મન્ઝર તાઝા કીજિયે, જબ યહાં બે આબો ગિયાહ મૈદાન થા ઔર નન્હે મુન્ને **ઈસ્માઈલ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیۡہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام શિદતે પ્યાસ સે બિલક રહે થે ઔર હઝરતે **સય્યિ-દતુના હાજિરા** رَضِیَ اللّٰہُ تعَالٰی عَنۡہَا તલાશે આબ (પાની) મેં બેતાબ ચિલ-ચિલાતી ધૂપ કે અન્દર ઈન સંગલાખ રાસ્તોં મેં ફિર રહી થીં) જૂં હી **પહલા સબ્ઝ મીલ** આએ મર્દ દૌડના શુરૂઅ કર દેં. (મગર મુહઝ્ઝબ તરીકે પર ન કે બે તહાશા) ઔર સુવાર સુવારી તેઝ કર દેં, હાં અગર ભીડ ઝિયાદા હો તો થોડા રુક જાઈયે જબ કે ભીડ કમ હોને કી ઉમ્મીદ હો. દૌડને મેં યેહ યાદ રખિયે કે ખુદ કો યા કિસી દૂસરે કો ઈઝા ન પહોંચે કે યહાં દૌડના **સુન્નત** હૈ જબ કે કિસી મુસલ્માન કો કસ્દન ઈઝા દેના **હરામ.** ઈસ્લામી બહનેં ન દૌડેં. અબ ઈસ્લામી ભાઈ દૌડતે હુએ ઔર ઈસ્લામી બહનેં ચલતે હુએ યેહ દુઆ પઢેં :

સબ્ઝ મીલોં કે દરમિયાન પઢને કી દુઆ

رَبِّ اغۡفِرۡ وَارۡحَمۡ وَتَجَاوَزۡ عَمَّا تَعۡلَمُ اِنَّكَ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે મુઆફ ફરમા ઔર મુઝ પર રહ્મ કર ઔર મેરી ખતાએં જો કે યકીનન તેરે ઈલ્મ મેં હૈં ઉન સે દર ગુઝર ફરમા, બેશક તૂ

تَعۡلَمُ مَا لَا نَعۡلَمُ ط اِنَّكَ اَنۡتَ الۡاَعَزُّ الۡاَكۡرَمُ

જાનતા હૈ હમેં ઉસ કા ઈલ્મ નહીં. બેશક તૂ ઈઝ્ઝત વ ઈકરામ વાલા હૈ

وَاهْدِنِیْ لِلَّتِیْ هِیَ اَقْوَمُ ؕ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا

ઔર મુઝે સિરાતે મુસ્તકીમ પે કાઈમ રખ, ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મેરે હજ કો

مَّبْرُوْرًا وَّسَعْیًا مَّشْكُوْرًا وَّذَنْبًا مَّغْفُوْرًا ؕ

મબરૂર ઔર મેરી સઅ્ય કો મશ્કૂર (પસન્દીદા) કર ઔર મેરે ગુનાહોં કો બખ્શ દે.

જબ **દૂસરા સબ્ઝ મીલ** આએ તો આહિસ્તા હો જાઈયે ઔર દરમિયાના ચાલ સે જાનિબે મર્વહ બઢે ચલિયે. **ઐ લીજિયે ! મર્વહ શરીફ** આ ગયા, અવામુન્નાસ દૂર ઊપર તક ચઢે હુએ હૈં. આપ ઉન કી નક્લ મત કીજિયે યહાં પહલી સીઢી પર ચઢને બલ્કે ઉસ કે કરીબ ઝમીન પર ખડે હોને સે ભી **મર્વહ** પર ચઢના હો ગયા, યહાં અગર્ચે ઈમારાત બન જાને કે સબબ **કા'બા શરીફ** નઝર નહીં આતા મગર **કા'બએ મુશર્રફા** કી તરફ મુંહ કર કે **સફા** કી તરહ ઉતની હી દેર તક દુઆ માંગિયે. અબ નિય્યત કરને કી ઝરૂરત નહીં કે વોહ તો પહલે હો ચુકી યેહ **એક ફેરા** હુવા.

અબ હસ્બે સાબિક **દુઆ** પઢતે હુએ **મર્વહ** સે **જાનિબે સફા** ચલિયે ઔર હસ્બે મા'મૂલ **મીલૈને અખ્ઝરૈન** (યા'ની સબ્ઝ મીલોં) કે દરમિયાન **મર્દ** દૌડતે હુએ ઔર **ઈસ્લામી બહનેં** ચલતે હુએ વોહી દુઆ પઢેં, અબ **સફા** પર પહોંચ કર **દો ફેરે** પૂરે હુએ. ઈસી તરહ **સફા** ઔર **મર્વહ** કે દરમિયાન ચલતે, દૌડતે

સાતવાં ફેરા મર્વહ પર ખત્મ હોગા, اَلْحَمْدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ આપ કી **સઅ્ય** મુકમ્મલ હુઈ.

દૌરાને સઅ્ય એક ઝરૂરી એહતિયાત : બસા અવકાત લોગ મસ્આ મેં નમાઝ પઢ રહે હોતે હૈં. દૌરાને તવાફ તો નમાઝી કે આગે સે ગુઝરના જાઇઝ હૈ મગર દૌરાને સઅ્ય ના જાઇઝ. ઐસે મૌકઅ પર રુક કર નમાઝી કે સલામ ફેરને કા ઇન્તિઝાર કર લીજિયે. હાં કિસી ગુઝરને વાલે કો આડ બના કર ગુઝર સકતે હૈં.

નમાઝે સઅ્ય મુસ્તહબ હૈ : અબ હો સકે તો મસ્જિદે હરામ મેં દો રકઅત નમાઝ નફ્લ (અગર મક્રૂહ વક્ત ન હો તો) અદા કર લીજિયે કે મુસ્તહબ હૈ. હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને સઅ્ય કે બા'દ મતાફ કે કનારે **હ-જરે અસ્વદ** કી સીધ મેં દો નફ્લ અદા ફરમાએ હૈં. (مُسنَد اِمام احمد ج١٠ ص ٣٥٤ حديث٢٧٣١٣، رَدُّالْمُحتار ج٣ ص٥٨٩) ઇ-હીં **તવાફ વ સઅ્ય કા નામ ઉમ્રહ હૈ. કારિન વ મુ-તમત્તેઅ** કે લિયે યેહી "ઉમ્રહ" હો ગયા.

શરફ મુઝ કો ઉમ્રે કા મૌલા દિયા હૈ

કરમ મુઝ ગુનહગાર પર યેહ બડા હૈ

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

તવાફે કુદૂમ : મુફરિદ કે લિયે યેહ તવાફ, તવાફે કુદૂમ યા'ની હાઝિરિયે દરબાર કા મુજરા (યા'ની સલામી) હુવા. કારિન ઈસ કે બા'દ તવાફે કુદૂમ કી નિય્યત સે મઝીદ એક તવાફ વ સઅ્ય કર લે. તવાફે કુદૂમ, કારિન વ મુફરિદ દોનોં કે લિયે **સુન્નતે મુઅક્કદા** હૈ, અગર તર્ક કિયા તો બુરા કિયા મગર દમ વગૈરા વાજિબ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1111)

હલ્ક યા તક્સીર : અબ મર્દ **હલ્ક** કરેં યા'ની સર મુંડવા દેં યા તક્સીર કરેં યા'ની બાલ કતરવાએં. મગર હલ્ક કરવાના બેહતર હૈ. હુઝૂરે અક્દસ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને **હિજ્જતુલ વદાઅ** મેં હલ્ક કરાયા ઔર સર મુંડવાને વાલોં કે લિયે તીન બાર દુઆએ રહમત ફરમાઈ ઔર કતરવાને વાલોં કે લિયે એક બાર. (بُخاری ج۱ص۵۷۴حدیث۱۷۲۸)

તક્સીર કી તા'રીફ : તક્સીર યા'ની કમ અઝ કમ ચૌથાઈ (1/4) સર કે બાલ ઉંગલી કે પોરે બરાબર કટવાના. ઈસ મેં યેહ એહતિયાત રખિયે કે એક પોરે સે ઝિયાદા કટેં તાકે સર કે બીચ મેં જો છોટે છોટે બાલ હોતે હૈં વોહ ભી એક પોરે કે બરાબર કટ જાએં. બા'ઝ લોગ કૈંચી સે દો તીન જગહ કે ચન્દ બાલ કાટ લિયા કરતે હૈં, **હ-નફિય્યોં** કે લિયે યેહ તરીકા ગલત હૈ ઔર ઈસ તરહ **એહરામ** કી પાબન્દિયાં ભી ખત્મ ન હોંગી.

ઇસ્લામી બહનોં કી તક્સીર : ઈસ્લામી બહનોં કો સર મુંડાના હરામ હૈ વોહ સિર્ફ તક્સીર કરવાએં. ઈસ કા આસાન તરીકા યેહ હૈ કે અપની ચુટિયા કે સિરે કો ઉંગલી કે ગિર્દ લપેટ કર ઉતના હિસ્સા કાટ લેં, લેકિન યેહ એહતિયાત લાઝિમી હૈ કે કમ અઝ કમ **ચૌથાઈ (1/4) સર** કે બાલ એક પોરે કે બરાબર કટ જાએં.

લગાઓ દિલ કો ન દુન્યા મેં હર કિસી શૈ સે

તઅલ્લુક અપના હો કા'બે સે યા મદીને સે

(સામાને બખ્શિશ)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

તવાફે કુદૂમ વાલોં કે લિયે હિદાયત : તવાફે કુદૂમ મેં ઈઝતિબાઅ વ રમલ ઔર સઅ્ય ઝરૂરી નહીં મગર ઈસ મેં નહીં કરેંગે તો યેહ સારે અફઆલ **"તવાફુઝ્ઝિયારહ"** મેં કરને હોંગે, હો સકતા હૈ ઉસ વક્ત થકન વગૈરા કે સબબ દુશ્વારી પેશ આએ લિહાઝા ઈસે મુત્લકન તરકીબ મેં દાખિલ કર દિયા હૈ કે ઈસ તરહ **તવાફુઝ્ઝિયારહ** મેં ઈન ચીઝોં કી હાજત ન હોગી.

મુ-તમત્તેઅ કે લિયે હિદાયત : મુફરિદ વ કારિન તો હજ કે રમલ વ સઅ્ય સે "તવાફે કુદૂમ" મેં ફારિગ હો ચુકે મગર

मु-तमत्तेअ ने जो तवाफ़ व सअ्य किये वोह “उम्रे” के थे और ईस के लिये **“तवाफ़े कुदूम”** सुन्नत नहीं है के ईस में फ़रागत पा ले. लिहाज़ा अगर **“मु-तमत्तेअ”** भी पहले से फ़ारिग होना चाहे तो जब **हज** का एहराम बांधे उस वक्त एक नफ़ली तवाफ़ में रमल व सअ्य कर ले, अब उसे भी **तवाफ़ुज़्ज़ियारह** में ईन उमूर की हाजत न रहेगी. (बहारे शरीअत, जि. 1, स. 1112) 6 या 7 या 8 **ज़ुल हिज्जह** को अगर हज का एहराम बांधा तो उमूमन बहुत ज़ियादा भीड होती है, अगर चाहें तो **हज** के रमल व सअ्य के लिये अभी **नफ़ली तवाफ़** न कीजिये, **तवाफ़ुज़्ज़ियारह** में कर लीजिये के एहराम भी नहीं होगा और उम्मीद है भीड में भी कदरे कमी पाएंगे, 10 को फ़िर भी खूब हुजूम होता है अलबत्ता 11 और 12 को रश में काफ़ी कमी आ जाती है.

तमाम हाजियों के लिये म-दनी फूल : अब तमाम हुज्जाजे किराम (कारिन, **मु-तमत्तेअ** और **मुफ़रिद**) सब के सब **मिना शरीफ़** जाने के लिये **मक्कए मुअज़्ज़मा** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا में आठवीं **ज़ुल हिज्जह** के ईन्तिज़ार में अपनी ज़िन्दगी के हसीन लम्हात गुज़ार रहे हैं. **प्यारे आशिकाने रसूल !** येह वोह मुकद्दस गलियां हैं जिन में हमारे प्यारे प्यारे आका मक्की म-दनी मुस्तफ़ा صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ने अपनी हयाते तय्यिबा के कमो बेश 53 साल गुज़ारे हैं, यहां हर जगह **महबूबे अकरम,**

રસૂલે મુહ્તશમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે નક્શે કદમ હૈં, ઈન મુબારક ગલિયોં કા ખૂબ ખૂબ અદબ કીજિયે. **ખબરદાર !** ગુનાહ તો કુજા ગુનાહ કા તસવ્વુર ભી ન આને પાએ કે હુદૂદે હરમ મેં **અગર એક નેકી લાખ કે બરાબર હૈ તો ગુનાહ ભી લાખ ગુના હૈ.** ગાલી ગલોચ, ગીબત, ચુગલી, ઝૂટ, બદ નિગાહી, બદ ગુમાની વગૈરા હમેશા હરામ હૈં મગર યહાં કા જુર્મ તો **લાખ ગુના** હૈ. હરગિઝ ઐસી હમાકત મત કીજિયે કે હલ્ક કરવાતે હુએ સાથ હી مَعَاذَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ! દાઢી ભી મુંડવા દી ! ખબરદાર ! **દાઢી મુંડવાના યા કતરવા કર એક મુઠ્ઠી સે છોટી કર ડાલના** દોનોં **હરામ** ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલે કામ હૈં ઔર યહાં તો અગર એક બાર ભી યેહ હ-ર-કત કરેંગે તો લાખ બાર હરામ કા ગુનાહ મિલેગા. **ઐ આશિકાને રસૂલ !** અબ તો આપ કે ચેહરે કો મક્કે મદીને કી હવાએં ચૂમ રહી હૈં, માન જાઈયે ! ઈન મુબારક બાલોં કો બઢને હી દીજિયે ઔર અબ તક જિતની બાર મુંડવાઈ યા એક મુઠ્ઠી સે ઘટાઈ ઈસ સે તૌબા કર લીજિયે ઔર હમેશા કે લિયે પ્યારે આકા મક્કી મ-દની મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી પાકીઝા સુન્નત કો અપને ચેહરે પર સજા લીજિયે.

સરકાર કા આશિક ભી ક્યા દાઢી મુંડાતા હૈ ?
ક્યૂં ઈશ્ક કા ચેહરે સે ઈઝહાર નહીં હોતા !

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 234)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

જબ તક મક્કએ મુકર્રમા મેં રહેં ક્યા કરેં ?[1] :

﴾1﴿ ખૂબ નફ્લી તવાફ કીજિયે, યેહ યાદ રહે કે તવાફે નફ્લ મેં તવાફ કે બા'દ પહલે મુલ્તઝમ સે લિપટના હૈ ઈસ કે બા'દ દો રકઅત મકામે ઈબ્રાહીમ પર અદા કરની હૈં ﴾2﴿ કભી **હુઝૂરે અકરમ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે નામ કા તવાફ કીજિયે તો કભી **ગૌસુલ આ'ઝમ** رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ કે નામ કા, કભી અપને પીરો મુર્શિદ કે નામ કા કીજિયે તો કભી અપને **વાલિદૈન** કે નામ કા ﴾3﴿ ખૂબ નફ્લી રોઝે રખ કર ફી રોઝા લાખ લાખ રોઝે કા સવાબ લૂટિયે, ઈસ બાત કા ધ્યાન રખિયે કે મસ્જિદુલ હરામ (યા કિસી ભી મસ્જિદ) મેં રોઝા ઈફ્તાર કરને કે લિયે ખજૂર વગૈરા ખાએં યા **આબે ઝમઝમ** પિયેં **એ'તિકાફ** કી નિય્યત હોના ઝરૂરી હૈ ﴾4﴿ જબ કભી કા'બતુલ્લાહ પર નઝર પડે તીન[3] બાર لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ કહિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર દુઆ માંગિયે اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ ! કબૂલ હોગી ﴾5﴿ જિન કી **પૈદલ હજ** કી નિય્યત હૈ વોહ દો ચાર રોઝ કબ્લ મિના શરીફ, મુઝ્દલિફા શરીફ ઔર અ-રફાત શરીફ હાઝિર હો કર અપને ખૈમે દેખ કર નિશાનિયાં મુકર્રર કર લેં, નીઝ ઉસ રાસ્તે કા ઈન્તિખાબ કર લેં કે જો બા આસાની ઉન ખૈમોં તક પહોંચા દે, વરના ભીડ મેં સખ્ત આઝમાઈશ હો સકતી હૈ. (ઈસ્લામી બહનોં કો બસ મેં હી આફિય્યત

1 : ઝિયારતે હ-રમૈન કે બારે મેં સફહા 242 મુલા-હઝા ફરમાઈયે.

હૈ. પૈદલ ચલને મેં ઈસ્લામી ભાઈયોં સે ઈખ્તિલાત ઔર બિછડને કા ખતરા રહતા હૈ નીઝ મુઝ્દલિફા મેં દાખિલે કે વક્ત લાખોં કી ભીડ મેં ઈસ્લામી બહનોં કો સંભાલને મેં વોહ આઝમાઈશ હોતી હૈ કે الاَمان وَالحفیظ) ﴾6﴿ "શૉપિંગ" મેં ઝિયાદા વક્ત સર્ફ કરને કે બજાએ ઈબાદત મેં વક્ત ગુઝારને કી કોશિશ ફરમાઈયે, બાર બાર યેહ સુનહ્રી મૌકઅ હાથ નહીં આતા.

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب! صلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

ચપ્પલોં કે બારે મેં ઝરૂરી મસ્અલા : મસ્જિદે હરામ વ **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** علٰی صاحِبِھَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام કે મુબારક દરવાઝોં કે બાહર બે શુમાર લોગ જૂતે ચપ્પલ ઉતાર દેતે હૈં ફિર વાપસી મેં જો ભી જૂતા પસન્દ આયા પહન કર ચલતે બનતે હૈં ! ઈસ તરહ કે જૂતે યા ચપ્પલ બિલા ઈજાઝતે શર-ઈ જિતની બાર ઈસ્તિ'માલ કરેંગે ઉતની તા'દાદ મેં ગુનાહ હોતા રહેગા મ-સલન બિલા ઈજાઝતે શર-ઈ એક બાર કે ઉઠાએ હુએ જૂતે 100 બાર પહને તો 100 મર્તબા પહનને કા ગુનાહ હુવા. ઈન જૂતોં કે અહકામ **"લુક્તા"** (યા'ની કિસી કી ગિરી પડી ચીઝ) કે હૈં કે **માલિક** મિલને કી ઉમ્મીદ હી ખત્મ હો જાએ તો જિસ કો યેહ **"લુક્તા"** મિલા અગર યેહ ફકીર હૈ તો ખુદ રખ સકતા હૈ વરના કિસી ફકીર કો દે દે.

જિસ ને દૂસરોં કે જૂતે ના જાઇઝ઼ ઇસ્તિ'માલ કર લિયે અબ ક્યા કરેં ? : મઝ્કૂરા અન્દાઝ઼ પર દુન્યા મેં જિસ ને જહાં સે ભી ઈસ તરહ કી હ-ર-કત કી વોહ ગુનહગાર હૈ. અપને લિયે "**લુક્તા**" યા'ની ગિરી પડી ચીઝ઼ ઉઠા લે જાને વાલે પર ફર્ઝ઼ હૈ કે તૌબા ભી કરે ઔર ઈસ તરહ જિતને ભી જૂતે ચપ્પલ યા ચીઝ઼ેં લી હૈં, અગર ઈન કે અસ્લ માલિકોં યા વોહ ન રહે હોં તો ઉન કે વારિસોં તક પહોંચાના મુમ્કિન ન હો તો વોહ સારી ચીઝ઼ેં યા અગર વોહ અશ્યા બાકી નહીં રહીં તો ઉન કી કીમત કિસી મિસ્કીન કો દે દે. યા ઉન કી કીમત મસ્જિદ વ મદ્રસા વગૈરા મેં દે દે. (લુક્તે કે તફ્સીલી મસાઈલ કે લિયે બહારે શરીઅત જિલ્દ 2 **સફ્હા** 471 તા 484 કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

આહ ! જો બો ચુકા હૂં, વક્તે દિરો[1]

હોગા હસરત કા સામના યા રબ !

(ઝ઼ૌકે ના'ત)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صلَّی اللہُ تعالٰی علٰی محمَّد

ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે મ-દની ફૂલ : ઔરતેં નમાઝ઼ ફરોદ ગાહ (યા'ની કિયામ ગાહ) હી મેં પઢેં. નમાઝ઼ોં કે લિયે જો મસ્જિદૈને કરીમૈન મેં હાઝ઼િર હોતી હૈં જહાલત હૈ કે મક્સૂદ સવાબ હૈ ઔર ખુદ પ્યારે સરકાર, મ-દની તાજદાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم

1 : યા'ની ફસ્લ કાટતે વક્ત

ને ફરમાયા : "ઔરત કો મેરી મસ્જિદ (યા'ની મસ્જિદે ન-બવી عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام) મેં નમાઝ પઢને સે ઝિયાદા સવાબ ઘર મેં પઢના હૈ." (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1112, مُسندِ اِمام احمد بن حنبل ج۱۰ص۳۱۰حدیث۲۷۱۵۸)

તવાફ મેં સાત બાતેં હરામ હૈં

તવાફ અગર્ચે નફ્લ હો, ઉસ મેં યેહ સાત બાતેં **હરામ** હૈં : ❁1❁ બે વુઝૂ તવાફ કરના ❁2❁ બિગૈર મજબૂરી ડોલી મેં યા કિસી કી ગોદ મેં યા કિસી કે કન્ધોં વગૈરા પર **તવાફ** કરના ❁3❁ બિલા ઉઝ્ર બૈઠ કર સરક્ના યા ઘુટનોં પર ચલના ❁4❁ કા'બે કો સીધે હાથ પર લે કર ઉલટા તવાફ કરના ❁5❁ તવાફ મેં "હતીમ" કે અન્દર હો કર ગુઝરના ❁6❁ સાત ફેરોં સે કમ કરના ❁7❁ જો ઉઝ્વ **સત્ર** મેં દાખિલ હૈ ઉસ કા ચૌથાઈ (1/4) હિસ્સા ખુલા હોના, મ-સલન રાન યા આઝાદ ઔરત કા કાન યા કલાઈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1112) ઈસ્લામી બહનેં ખૂબ એહતિયાત કરેં, દૌરાને તવાફ ખુસૂસન **હ-જરે** અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કરતે વક્ત કાફી ખવાતીન કી ચૌથાઈ કલાઈ તો ક્યા બા'ઝ અવકાત પૂરી કલાઈ ખુલ જાતી હૈ ! (તવાફ કે ઈલાવા ભી ગૈર મહરમ કે સામને સર કે બાલ યા કાન યા કલાઈ ખોલના હરામ વ ગુનાહ હૈ. પર્દે કે તફ્સીલી અહકામ મા'લૂમ કરને કે લિયે **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ 397 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, **"પર્દે કે બારે મેં સુવાલ જવાબ"** કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

તવાફ કે ગ્યારહ મકરૂહાત

﴾1﴿ ફુઝૂલ બાત કરના ﴾2﴿ ઝિક્રો દુઆ યા તિલાવત યા ના'ત વ મુનાજાત યા કોઈ કલામ બુલન્દ આવાઝ સે કરના ﴾3﴿ હમ્દો સલાત વ મન્કબત કે સિવા કોઈ શે'ર પઢના ﴾4﴿ નાપાક કપડોં મેં **તવાફ** કરના (મુસ્તા'મલ ચપ્પલ યા જૂતે સાથ લિયે **તવાફ** ન કરેં એહતિયાત ઈસી મેં હૈ) ﴾5﴿ રમલ યા ﴾6﴿ ઈઝતિબાઅ યા ﴾7﴿ બોસએ સંગે અસ્વદ જહાં જહાં ઈન કા હુક્મ હૈ તર્ક કરના ﴾8﴿ **તવાફ** કે ફેરોં મેં ઝિયાદા ફાસિલા દેના. હાં ઝરૂરત હો તો ઈસ્તિન્જા કે લિયે જા સકતે હૈં, વુઝૂ કર કે બાકી પૂરા કર લીજિયે ﴾9﴿ એક તવાફ કે બા'દ જબ તક ઉસ કી દો રક્અતેં ન પઢ લેં દૂસરા તવાફ શુરૂઅ કર દેના. હાં અગર મકરૂહ વક્ત હો તો હરજ નહીં. મ-સલન સુબ્હે સાદિક સે લે કર સૂરજ બુલન્દ હોને તક યા બા'દે નમાઝે અસ્ર સે ગુરૂબે આફ્તાબ તક, કે ઈસ મેં કઈ તવાફ બિગૈર "નમાઝે તવાફ" જાઈઝ હૈં અલબત્તા મકરૂહ વક્ત ગુઝર જાને કે બા'દ હર તવાફ કે લિયે દો દો રક્અત અદા કરની હોંગી ﴾10﴿ **તવાફ** મેં કુછ ખાના ﴾11﴿ પેશાબ યા રીહ વગૈરા કી શિદ્દત હોતે હુએ **તવાફ** કરના.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1113, اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقارى ص۱۶۵)

તવાફ વ સઅ્ય મેં યેહ સાત કામ જાઇઝ હૈં : ﴾1﴿ સલામ કરના ﴾2﴿ જવાબ દેના ﴾3﴿ ઝરૂરત કે વક્ત બાત કરના ﴾4﴿ પાની પીના (સઅ્ય મેં ખા ભી સકતે હૈં) ﴾5﴿ હમ્દો ના'ત યા મન્કબત કે અશ્આર આહિસ્તા આહિસ્તા પઢના ﴾6﴿ દૌરાને તવાફ નમાઝી કે આગે સે ગુઝરના **જાઇઝ** હૈ કે **તવાફ** ભી નમાઝ હી કી તરહ હૈ મગર **સઅ્ય** કે દૌરાન ગુઝરના જાઇઝ નહીં ﴾7﴿ ફતવા પૂછના યા ફતવા દેના.

(ઐઝન, સ. 1114, اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط ص١٦٢)

સઅ્ય કે 10 મકરૂહાત : ﴾1﴿ બિગૈર ઝરૂરત ઈસ કે ફેરોં મેં ઝિયાદા ફાસિલા (વક્ફા, દૂરી) દેના. હાં કઝાએ હાજત યા તજદીદે વુઝૂ કે લિયે જા સકતે હૈં (સઅ્ય મેં વુઝૂ ઝરૂરી નહીં, મુસ્તહબ હૈ) ﴾2﴿ ખરીદ વ ﴾3﴿ ફરોખ્ત ﴾4﴿ ફુઝૂલ કલામ ﴾5﴿ "પરેશાન નઝરી" યા'ની ઈધર ઉધર ફુઝૂલ દેખના સઅ્ય મેં ભી મકરૂહ હૈ ઔર તવાફ મેં ઔર ઝિયાદા મકરૂહ ﴾6﴿ સફા, યા ﴾7﴿ મર્વહ પર ન ચઢના (મા'મૂલી સા ચઢિયે ઊપર તક નહીં) ﴾8﴿ બિગૈર મજબૂરી મર્દ કા "મસ્આ" મેં ન દૌડના ﴾9﴿ તવાફ કે બા'દ બહુત તાખીર સે **સઅ્ય** કરના ﴾10﴿ સત્રે ઔરત ન હોના.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1115)

સઅ્ય કે ચાર મુ-તફર્રિક મ-દની ફૂલ : ﴾1﴿ સઅ્ય મેં પૈદલ ચલના **વાજિબ** હૈ જબ કે ઉઝ્ર ન હો (બિલા ઉઝ્ર સુવારી પર યા ઘિસટ કર કી તો દમ **વાજિબ** હોગા) (لُبَابُ الْمَنَاسِك ص ۱۷۸) ﴾2﴿ સઅ્ય કે લિયે **તહારત** શર્ત નહીં હૈઝ વ નિફાસ વાલી ભી કર સકતી હૈ (عالمگیری ج۱ ص۲۴۷) ﴾3﴿ જિસ્મ વ લિબાસ પાક હોં ઔર બા વુઝૂ ભી હોં યેહ મુસ્તહબ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1110) ﴾4﴿ સઅ્ય શુરૂઅ કરતે વક્ત પહલે **સફા** કી દુઆ પઢિયે ફિર **સઅ્ય કી નિય્યત** કીજિયે. સઅ્ય કે **મુ-તઅદ્દિદ** અફ્આલ હૈં, જૈસા કે હ-જરે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ, સફા પર ચઢના, દુઆ માંગના વગૈરા ઈન સબ પર **નિય્યતેં** કર લે તો અચ્છા હૈ, કમ અઝ કમ દિલ મેં યેહ નિય્યત હોના ભી કાફી હૈ હુસૂલે સવાબ કે લિયે અસ્લ સઅ્ય સે પહલે કે અફ્આલ કર રહા હૂં.

ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે ખાસ તાકીદ : ઈસ્લામી બહનેં યહાં ભી ઔર હર જગહ મર્દોં સે અલગ થલગ રહેં. અક્સર નાદાન ઔરતેં "હ-જરે અસ્વદ" ઔર **રુક્ને યમાની** કો ચૂમને કે લિયે યા **કા'બતુલ્લાહ** શરીફ કે કરીબ જાને કે લિયે બે ધડક મર્દોં મેં જા ઘુસતી હૈં. **તૌબા ! તૌબા !** યેહ સખ્ત બેબાકી હૈ. ઈસ્લામી બહનોં કે લિયે ઠીક દોપહર કે વક્ત મ-સલન દિન કે 10 બજે તવાફ કરના મુનાસિબ હૈ કે ઉસ વક્ત ભીડ કમ હોતી હૈ.

બારિશ ઔર મીઝાબે રહમત : બારિશ કે દૌરાન હતીમ શરીફ મેં બહુત ભીડ હો જાતી હૈ, મીઝાબે રહમત સે નિછાવર હોને વાલા મુબારક પાની લેને કે લિયે હાજી સાહિબાન દીવાના વાર લપકતે હૈં ઈસ મેં ઝખ્મી હોને બલ્કે કુચલ કર મર જાને તક કા ખતરા હોતા હૈ, ઐસે મૌકઅ પર ઈસ્લામી બહનોં કો દૂર રહના ઝરૂરી હૈ.

હૈ તવાફે ખાનએ કા'બા સઆદત મરહબા !
ખૂબ બરસતા હૈ યહાં પર અબ્રે રહમત મરહબા !

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صلَّى اللهُ تعالىٰ على محمَّد

હજ કા એહરામ બાંધ લીજિયે : અગર આપ ને અભી તક **હજ કા એહરામ** નહીં બાંધા તો 8 **ઝુલ હિજ્જહ** કો ભી બાંધ સકતે હૈં મગર સહૂલત 7 કો રહેગી ક્યૂંકે મુઅલ્લિમ અપને અપને હાજિયોં કો સાતવીં કી ઈશા કે બા'દ સે **મિના** શરીફ પહોંચાના શુરૂઅ કર દેતે હૈં. **મસ્જિદે હરામ** મેં ગૈર મકરૂહ વક્ત મેં એહરામ કે દો નફ્લ અદા કર કે મા'ના પર નઝર રખતે હુએ ઈસ તરહ **હજ કી નિય્યત** કીજિયે :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْٓ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْهُ لِیْ وَتَقَبَّلْهُ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં હજ કા ઈરાદા કરતા હૂં તૂ મેરે લિયે ઈસે આસાન કર ઔર મુઝ સે

مِنِّیْ ۚ وَاَعِنِّیْ عَلَیْهِ وَبَارِكْ لِیْ فِیْهِ ؕ نَوَیْتُ

કબૂલ ફરમા ઔર ઈસ મેં મેરી મદદ કર ઔર મેરે લિયે ઈસ મેં બ-ર-કત દે, નિય્યત કી મૈં ને

الْحَجَّ وَاَحْرَمْتُ بِهٖ لِلّٰهِ تَعَالٰی ؕ

હજ કી ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે લિયે ઈસ કા એહરામ બાંધા.

નિય્યત કે બા'દ ઈસ્લામી ભાઈ બુલન્દ આવાઝ સે ઔર ઈસ્લામી બહનેં ધીમી આવાઝ મેં તીન તીન મર્તબા **લબ્બૈક** પઢેં. અબ એક બાર ફિર આપ પર એહરામ કી પાબન્દિયાં આઈદ હો ગઈ.

એક મુફીદ મશ્વરા : અગર આપ ચાહેં તો એક **નફલી તવાફ** મેં **હજ** કે ઈઝતિબાઅ, રમલ ઔર સઅ્ય સે ફારિગ હો લીજિયે, ઈસ તરહ **તવાફુઝ્ઝિયારહ** મેં આપ કો **રમલ** ઔર સઅ્ય કી ઝરૂરત નહીં રહેગી. મગર યેહ ઝેહ્ન મેં રહે કે 7 ઔર 8 કો ભીડ બહુત ઝિયાદા હોતી હૈ, નીઝ 10 કો **તવાફુઝ્ઝિયારહ** મેં ભી કાફી હુજૂમ હોતા હૈ અલબત્તા 11 ઔર 12 કે **તવાફુઝ્ઝિયારહ** મેં રશ મેં કમી આ જાતી હૈ ઔર સઅ્ય મેં ભી કદરે આસાની રહતી હૈ.

મિના કો રવાનગી : આજ આઠવીં શબ હૈ, બા'દે નમાઝે ઈશા હર તરફ ધૂમ પડી હૈ, સબ કો એક હી ધુન હૈ કે મિના ચલો ! આપ ભી તય્યાર હો જાઈયે, અપની ઝરૂરિય્યાત કી અશ્યા મ-સલન તસ્બીહ, મુસલ્લા, કિબ્લા નુમા, ગલે મેં લટકાને

વાલી પાની કી બોતલ, ઝરૂરત કી દવાએં, **મુઅલ્લિમ કા એડ્રેસ** ઔર યેહ તો હર વક્ત સાથ હી હોના ચાહિયે તાકે રાસ્તા ભૂલ જાને યા مَعَاذَاللهِ عَزَّوَجَلَّ હાદિસે યા બેહોશી કી સૂરત મેં કામ આએ. અગર **હજ્જને** સાથ હૈં તો સબ્ઝ યા કિસી ભી નુમાયાં રંગ કે કપડે કા ટુકડા ઉન કે સર કી પિછલી જાનિબ બુરકઅ મેં સી લીજિયે, તાકે ભીડભાડ મેં પહચાન હો સકે, રાહ ચલતે ખુસૂસન રશ મેં ઉન્હેં અપને આગે રખિયે અગર આપ આગે રહે ઔર યેહ ઝિયાદા પીછે રહ ગઈ તો બિછડ સકતી હૈં. **અખરાજાત બરાએ તઆમ વ કુરબાની** વગૈરા વગૈરા સાથ લેના ન ભૂલિયે, ચૂલ્હા ન લીજિયે કે વહાં મન્અ હૈ. અગર મુમ્કિન હો તો **મિના, અ-રફાત, મુઝ્દલિફા** વગૈરા કા સફર પૈદલ હી તે કીજિયે કે જબ તક **મક્કા શરીફ** પલટેંગે હર કદમ પર સાત કરોડ **નેકિયાં** મિલેંગી. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ રાસ્તે ભર **લબ્બૈક** ઔર **ઝિક્રો દુરૂદ** કી ખૂબ ખૂબ કસરત કીજિયે. જૂં હી **મિના શરીફ** નઝર આએ **દુરૂદે પાક** પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ هٰذِهٖ مِنًى فَامْنُنْ عَلَيَّ بِمَا مَنَنْتَ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! યેહ મિના હૈ મુઝ પર વોહ એહસાન ફરમા જો

بِهٖ عَلٰۤى اَوْلِيَآئِكَ ط

તૂને અપને ઔલિયા પર ફરમાયા.

એ લીજિયે ! અબ આપ **મિના શરીફ** કી હસીન વાદિયોં

મેં દાખિલ હો ગએ, મરહબા ! કિસ કદર દિલકુશા મન્ઝર હૈ, ક્યા ઝમીન, ક્યા પહાડ, હર તરફ **ખૈમોં** કી બહાર હૈ. આપ ભી અપને મુઅલ્લિમ કી તરફ સે દિયે હુએ ખૈમે મેં કિયામ ફરમાઈયે. **8 કી ઝોહર સે લે કર કલ નવીં કી ફજ્ર તક પાંચ નમાઝેં આપ કો મિના શરીફ મેં અદા કરની હૈં ક્યૂંકે અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ **કે પ્યારે મહબૂબ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **ને ઐસા હી કિયા હૈ.**

મિના શરીફ મેં પહલે દિન જગહ કે લિયે લડાઈયાં :

મિના શરીફ કી આજ કી હાઝિરી અઝીમ ઈબાદત હૈ, ઔર લાખોં લાખ હુજ્જાજ ઈસ ઈબાદત કે લિયે જમ્અ હો ગએ હૈં, ઈસ લિયે શૈતાન ભી એક દમ બિફરા હુવા હૈ ઔર બાત બાત પર હાજિયોં કો ગુસ્સા દિલા રહા હૈ, ઈસ કા યૂં ભી ઈઝહાર હો રહા હૈ કે ખૈમોં મેં જગહ કે લિયે બા'ઝ હુજ્જાજ ઉલઝને ઔર શોર શરાબે મેં મશ્ગૂલ હૈં. આપ શૈતાન કે વાર સે હોશિયાર રહિયે અગર કોઈ હાજી સાહિબ આપ કી જગહ પર વાકેઈ કાબિઝ હો ગએ હૈં તો હાથ જોડ કર નરમી સે ઉન કો સમઝાઈયે અગર વોહ નહીં માનતે ઔર આપ કે પાસ કોઈ મુ-તબાદિલ જગહ ભી નહીં તો ઝગડને કે બજાએ મુઅલ્લિમ કે આદમી કો તલબ ફરમા લીજિયે, اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ આપ કા મસ્અલા હલ હો જાએગા. બહર હાલ આપ કો દિલ બડા રખના ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે મેહમાનોં કે સાથ નરમી ઔર દર ગુઝર સે કામ લેના હૈ, આજ કા દિન બહુત અહમ હૈ હો સકતા હૈ કુછ લોગ ગપશપ કર રહે હોં, મગર આપ અપની **ઈબાદત** મેં લગે

રહિયે, હો સકે તો ઉન કો નેકી કી દા'વત દીજિયે કે યેહ ભી એક આ'લા દ-રજે કી ઈબાદત હૈ. આજ આને વાલી રાત **શબે અ-રફા** હૈ, મુમ્કિન હો તો યેહ રાત ઝરૂર **ઈબાદત** મેં ગુઝારિયે કે સોને કે દિન બહુત પડે હૈં, ઐસે મવાકેઅ બાર બાર કહાં નસીબ હોતે હૈં !

દુઆએ શબે અ-રફા : ફરમાને મુસ્તફા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હૈ : જો શખ્સ અ-રફે કી રાત મેં યેહ દુઆએં હઝાર મર્તબા પઢે તો જો કુછ **અલ્લાહ તઆલા** સે માંગેગા પાએગા જબ કે ગુનાહ યા કત્એ રેહ્મ (યા'ની રિશ્તેદારી કાટને) કા સુવાલ ન કરે. (દુઆ યેહ હૈ :)

سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ فِی السَّمَآءِ عَرۡشُہٗ ط سُبۡحٰنَ

પાક હૈ વોહ જિસ કા અર્શ બુલન્દી મેં હૈ. પાક હૈ

الَّذِیۡ فِی الۡاَرۡضِ مَوۡطِئُہٗ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ فِی

વોહ જિસ કી હુકૂમત ઝમીન મેં હૈ, પાક હૈ વોહ કે જિસ કા

الۡبَحۡرِ سَبِیۡلُہٗ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ فِی النَّارِ

રાસ્તા દરિયા મેં હૈ, પાક હૈ વોહ કે નાર મેં ઉસ કી

سُلۡطَانُہٗ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ فِی الۡجَنَّۃِ رَحۡمَتُہٗ ط

સલ્તનત હૈ, પાક હૈ વોહ કે જન્નત મેં ઉસ કી રહમત હૈ,

سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ فِی الۡقَبۡرِ قَضَآئُہٗ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ

પાક હૈ વોહ કે કબ્ર મેં ઉસી કા હુક્મ હૈ, પાક હૈ વોહ કે

فِی الۡھَوَآءِ رُوۡحُہٗ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ رَفَعَ السَّمَآءَ ط

હવા મેં જો રૂહેં હૈં ઉસી કી મિલ્ક હૈં, પાક હૈ વોહ કે જિસ ને આસ્માન કો બુલન્દ કિયા,

سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ وَضَعَ الۡاَرۡضَ ط سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ لَا

પાક હૈ વોહ કે જિસ ને ઝમીન કો પસ્ત કિયા, પાક હૈ વોહ કે ઉસ કે અઝાબ સે

مَلۡجَاَ وَلَا مَنۡجٰی مِنۡہُ اِلَّاۤ اِلَیۡہِ ط

પનાહ વ નજાત કી કોઈ જગહ નહીં મગર ઉસી કી તરફ.

નવીં રાત મિના મેં ગુઝારના સુન્નતે મુઅક્કદા હૈ :

રાતોં રાત મુઅલ્લિમોં કી બસેં સૂએ અ-રફ઼ાત શરીફ઼ ચલ પડતી હૈં ઔર **મિના** શરીફ઼ મેં નવીં રાત ગુઝારને કી **સુન્નતે મુઅક્કદા** લાખોં હાજિયોં કી ફ઼ૌત હો જાતી હૈ. **બહારે શરીઅત** મેં હૈ : અગર રાત કો મિના મેં રહા મગર સુબ્હે સાદિક હોને સે પહલે યા નમાઝે ફ઼જ્ર સે પહલે યા આફ઼તાબ નિકલને સે પહલે **અ-રફ઼ાત** કો ચલા ગયા તો બુરા કિયા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1120) મા'લૂમાત કી કમી કે બાઇસ બે શુમાર હુજ્જાજ સુબ્હે સાદિક

સે કબ્લ હી નમાઝે ફજ્ર અદા કર લેતે હૈં ! જલ્દ બાઝી સે કામ લેને કે બજાએ હાજી સાહિબાન અપને મુઅલ્લિમ સે મિલ કર **મિના શરીફ** મેં રાત ગુઝારને કી તરકીબ બના લીજિયે, اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ આપ કે લિયે તુલૂએ આફતાબ કે બા'દ બસ કા બન્દો બસ્ત હો જાએગા.

ચલો અ-રફાત ચલતે હૈં વહાં હાજી બનેંગે હમ
ગુનહ સે પાક હોંગે લૌટ કે જિસ દમ ચલેંગે હમ

અ-રફાત શરીફ કો રવાનગી : આજ 9 ઝુલ હિજ્જહ કો નમાઝે ફજ્ર મુસ્તહબ વક્ત મેં અદા કર કે **લબ્બૈક** ઔર ઝિક્રો દુઆ મેં મશ્ગૂલ રહિયે યહાં તક કે સૂરજ તુલૂઅ હોને કે બા'દ મસ્જિદે ખૈફ શરીફ કે સામને વાકેઅ **કોહે સબીર** પર ચમકે, અબ ધડક્તે હુએ દિલ કે સાથ જાનિબે **અ-રફાત** શરીફ ચલિયે ઔર રાસ્તે ભર **લબ્બૈક** ઔર ઝિક્રો દુરૂદ કી કસરત રખિયે. દિલ કો ખયાલે ગૈર સે પાક કરને કી કોશિશ કીજિયે કે આજ વોહ દિન હૈ કે કુછ કા **હજ** કબૂલ કિયા જાએગા ઔર કુછ કો ઉન્હીં મક્બૂલીન કે તુફૈલ બખ્શા જાએગા. મહરૂમ હૈ વોહ જો આજ મહરૂમ રહા, અગર વસ્વસે આએં તો ઉન સે ભી લડાઈ મત બાંધિયે કે યૂં ભી શૈતાન કી કામ્યાબી હૈ કે ઉસ ને આપ કો કિસી ઔર કામ પર લગા દિયા ! બસ આપ કી એક હી ધુન હો કે મુઝે અપને રબ عَزَّوَجَلَّ સે કામ હૈ. યૂં કરને સે اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ શૈતાન નાકામ વ ના મુરાદ દફ્અ હોગા.

મહબ્બત મેં અપની ગુમા યા ઈલાહી
ન પાઉં મૈં અપના પતા યા ઈલાહી

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 78)

રાહે અ-રફ઼ાત કી દુઆ

(**મિના શરીફ઼** સે નિકલ કર યેહ દુઆ પઢ લીજિયે :)

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا خَيْرَ غَدْوَةٍ غَدَوْتُهَا قَطُّ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મેરી ઈસ સુબ્હ કો તમામ સુબ્હોં સે અચ્છી બના દે

وَقَرِّبْهَا مِنْ رِضْوَانِكَ وَابْعِدْهَا مِنْ سَخَطِكَ ط

ઔર ઈસે અપની ખુશનૂદી સે કરીબ કર ઔર અપની નાખુશી સે દૂર કર.

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَ

એ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરી તરફ઼ મુ-તવજ્જેહ હુવા ઔર તુઝ પર મૈં ને તવક્કુલ કિયા ઔર

وَجْهَكَ اَرَدْتُّ فَاجْعَلْ ذَنْبِىْ مَغْفُوْرًا وَّ

તેરે વજ્હે કરીમ કા ઈરાદા કિયા તો મેરે ગુનાહ બખ્શ ઔર

حَجِّىْ مَبْرُوْرًا وَّارْحَمْنِىْ وَلَا تُخَيِّبْنِىْ

મેરે હજ કો મબરૂર કર ઔર મુઝ પર રહ્મ ફ઼રમા ઔર મુઝે મહરૂમ ન કર

وَبَارِكْ لِيْ فِيْ سَفَرِيْ وَاقْضِ بِعَرَفَاتٍ

ઔર મેરે સફર મેં મેરે લિયે બ-ર-કત અતા ફરમા ઔર અ-રફાત મેં મેરી

حَاجَتِيْ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ط

હાજત પૂરી કર, બેશક તૂ હર ચીઝ પર કુદરત રખને વાલા હૈ.

અ-રફાત શરીફ મેં દાખિલા : ઐ લીજિયે ! અબ આપ **અ-રફાત** શરીફ કે કરીબ આ પહોંચે, તડપ જાઈયે ઔર આંસૂઓં કો બહને દીજિયે કે અન્કરીબ આપ ઉસ મુકદ્દસ મૈદાન મેં દાખિલ હોંગે કે જહાં આને વાલા મહરૂમ લૌટતા હી નહીં. જબ નઝર **જ-બલે રહમત** કો ચૂમે **લબ્બૈક** વ દુઆ મેં ઔર ઝિયાદા કોશિશ કીજિયે કે અબ જો દુઆ માંગેંગે اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ કબૂલ હોગી. દિલ સંભાલે, નિગાહેં નીચી કિયે **લબ્બૈક** કી પૈહમ તકરાર કરતે હુએ રોતે રોતે **મૈદાને અ-રફાતે પાક** મેં દાખિલ હોં.

سُبْحٰنَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ ! યેહ વોહ મુકદ્દસ મકામ હૈ જહાં આજ લાખોં મુસલ્માન એક હી લિબાસ (એહરામ) મેં મલ્બૂસ જમ્અ હૈં, હર તરફ **લબ્બૈક** કી સદાએં ગૂંજ રહી હૈં. યકીન જાનિયે બે શુમાર ઔલિયાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે દો[2] નબી હઝરતે સય્યિદુના **ખિઝર** ઔર હઝરતે સય્યિદુના **ઈલ્યાસ** عَلٰى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِمَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ભી બરોઝે અ-રફા

મૈદાને **અ-રફાતે મુબારક** મેં તશરીફ ફરમા હોતે હૈં. અબ આપ બખૂબી આજ કે દિન કી અહમ્મિય્યત કા અન્દાઝા લગા સકતે હૈં. હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ જા'ફરે સાદિક عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْخَالِق સે મરવી હૈ : કુછ ગુનાહ ઐસે હૈં જિન કા કફ્ફારા વુકૂફે અ-રફા હી હૈ. (યા'ની વોહ સિર્ફ વુકૂફે અ-રફાત સે હી મિટતે હૈં)

(قوت القلوب ج۲ص۱۹۹)

યૌમે અ-રફા કે દો અઝીમુશ્શાન ફઝાઇલ :

❁1❁ અ-રફે સે ઝિયાદા કિસી દિન મેં **અલ્લાહ તઆલા** અપને બન્દોં કો જહન્નમ સે આઝાદ નહીં કરતા ફિર ઉન કે સાથ મલાએકા પર મુબાહાત (યા'ની ફખ્ર) ફરમાતા હૈ. (مسلم ص ۷۰۳ حدیث ۱۳۴۸)

❁2❁ અ-રફે સે ઝિયાદા કિસી દિન મેં શૈતાન કો ઝિયાદા સગીર વ ઝલીલ વ હકીર ઔર ગૈઝ (યા'ની સખ્ત ગુસ્સે) મેં ભરા હુવા નહીં દેખા ગયા ઔર ઈસ કી વજહ યેહ હૈ કે ઈસ દિન મેં રહમત કા નુઝૂલ ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કા બન્દોં કે બડે બડે ગુનાહ મુઆફ ફરમાના શૈતાન દેખતા હૈ. (موطّا امام مالك ج۱ ص ۳۸٦ حدیث ۹۸۲)

કિસી ને જબ ઔરતોં કો દેખા......: એક શખ્સ ને અ-રફા કે દિન ઔરતોં કી તરફ નઝર કી, **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને ફરમાયા : "આજ વોહ દિન હૈ કે જો શખ્સ કાન ઔર આંખ ઔર ઝબાન કો કાબૂ મેં રખે, ઉસ કી મગ્ફિરત હો જાએગી." (شُعَبُ الْاِیمان ج۳ ص ٤٦١ حدیث ٤٠٧١)

યા ઈલાહી હજ કરૂં તેરી રિઝા કે વાસિતે

કર કબૂલ ઈસ કો મુહમ્મદ મુસ્તફા કે વાસિતે

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

અ-રફાત મેં કંકરોં કો ગવાહ કરને કી ઈમાન અફરોઝ હિકાયત : હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ વાસિતી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْقَوِی ને એક બાર **હજ** કે મૌકઅ પર **મૈદાને અ-રફાત** મેં સાત **કંકર** હાથ મેં ઉઠાએ ઔર ઉન સે ફરમાયા : એ કંકરો ! તુમ **ગવાહ** હો જાઓ કે મૈં કહતા હૂં : لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُہٗ وَرَسُوْلُہٗ તરજમા : **અલ્લાહ તઆલા** કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં ઔર મુહમ્મદ (صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) ઉસ કે બન્દએ ખાસ ઔર રસૂલ હૈં. ફિર જબ સોએ તો ખ્વાબ મેં દેખા કે **મહશર** બરપા હૈ ઔર **હિસાબ** કિતાબ હો રહા હૈ, ઈન સે ભી હિસાબ લિયા જાતા હૈ ઔર **હુક્મે દોઝખ** સુનાયા જાતા હૈ, અબ ફિરિશ્તે સૂએ **જહન્નમ** લિયે જા રહે હૈં જબ **જહન્નમ** કે દરવાઝે પર પહોંચતે હૈં તો ઉન સાત **કંકરોં** મેં સે એક કંકર દરવાઝે પર આ કર **રોક** બન જાતા હૈ ફિર દૂસરે દરવાઝે પર પહોંચે તો દૂસરા **કંકર** ઈસી તરહ દરવાઝે કે આગે આ ગયા, યૂંહી **જહન્નમ** કે **સાતોં** દરવાઝોં પર હુવા ફિર મલાએકા **અર્શે મુઅલ્લા** કે પાસ લે કર હાઝિર હુએ.

અલ્લાહ તઆલા ને ઈર્શાદ ફરમાયા : એ ઈબ્રાહીમ ! તૂ ને **કંકરોં** કો અપને **ઈમાન પર ગવાહ** રખા તો ઉન બે જાન **પથ્થરોં** ને તેરા હક ઝાએઅ ન કિયા, તો મૈં તેરી **ગવાહી** કા હક કૈસે ઝાએઅ કર સકતા હૂં ! ફિર **અલ્લાહ** તબા-ર-ક વ તઆલા ને ફરમાન જારી કિયા કે ઈસે **જન્નત** કી તરફ લે જાઓ ચુનાન્ચે જબ **જન્નત** કી તરફ લે જાયા ગયા તો **જન્નત** કા દરવાઝા બન્દ પાયા, **કલિમએ પાક** કી **ગવાહી** આઈ ઔર આપ رَحۡمَةُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیۡه **જન્નત** મેં દાખિલ હો ગએ. (دُرّۃُالنّاصحین ص ۳۷)

ખુશ નસીબ હાજિયો ઔર હજ્જનો ! : આપ ભી મૈદાને **અ-રફાત** મેં સાત **કંકર** ઉઠા કર મઝકૂરા **કલિમા** યા કલિમએ શહાદત પઢ કર ઉન કો ગવાહ બના કર વાપસ વહીં રખ દીજિયે નીઝ દુન્યા મેં જહાં ભી હોં મૌકઅ મિલને પર દરખ્તોં, પહાડોં, દરિયાઓં, નહરોં ઔર બારિશ કે કતરોં વગૈરા વગૈરા કો કલિમા શરીફ સુના કર અપને **ઈમાન કા ગવાહ** બનાતે રહિયે.

“બારાને રહમત” કે નવ હુરૂફ કી નિસ્બત સે વુકૂફે અ-રફાત શરીફ કે 9 મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ જબ દો પહર કરીબ આએ તો નહાઓ કે **સુન્નતે મુઅક્કદા** હૈ ઔર ન હો સકે તો સિર્ફ વુઝૂ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1123) ﴾2﴿ આજ યા'ની 9 **ઝુલ હિજ્જહ** કો દો પહર ઢલને (યા'ની

નમાઝે ઝોહર કા વક્ત શુરૂઅ હોને) સે લે કર દસવીં કી સુબ્હે સાદિક કે દરમિયાન જો કોઈ એહરામ કે સાથ એક લમ્હે કે લિયે ભી **અ-રફાતે પાક** મેં દાખિલ હુવા વોહ **હાજી** હો ગયા, આજ યહાં કા વુકૂફ **હજ કા રુક્ને આ'ઝમ** હૈ ﴾3﴿ અ-રફાત શરીફ મેં વક્તે ઝોહર મેં ઝોહર વ અસ્ર મિલા કર પઢી જાતી હૈ[1] મગર ઈસ કી બા'ઝ શરાઈત હૈં ﴾4﴿ હાજી કો આજ બે રોઝા હોના ઔર હર વક્ત બા વુઝૂ રહના **સુન્નત** હૈ ﴾5﴿ **જ-બલે રહમત** કે કરીબ જહાં સિયાહ પથ્થર કા ફર્શ હૈ વહાં વુકૂફ કરના અફઝલ હૈ ﴾6﴿ બા'ઝ લોગ **"જ-બલે રહમત"** કે ઊપર ચઢ જાતે ઔર વહાં સે ખડે ખડે રુમાલ હિલાતે રહતે હૈં, આપ ઐસા ન કીજિયે ઔર ઉન કી તરફ ભી દિલ મેં બુરા ખયાલ ન લાઈયે, આજ કા દિન ઔરોં કે ઐબ દેખને કા નહીં, અપને ઐબોં પર શર્મ-સારી ઔર ગિર્યા વ ઝારી કા હૈ ﴾7﴿ વુકૂફ કે લિયે ખડા રહના અફઝલ હૈ શર્ત યા વાજિબ નહીં, બૈઠા રહા જબ ભી વુકૂફ હો ગયા વુકૂફ મેં નિય્યત ઔર રૂ બ કિબ્લા હોના અફઝલ હૈ ﴾8﴿ નમાઝોં કે બા'દ ફૌરન વુકૂફ કરના સુન્નત હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1124) ﴾9﴿ **મૌકિફ** (યા'ની ઠહરને કી જગહ) મેં હર તરહ કે સાએ હત્તા કે છત્રી લગાને સે બચિયે, હાં **જો મજબૂર હૈ વોહ મા'ઝૂર હૈ.** (ઐઝન, સ. 1128) છત્રી લગાએં તો મર્દ યેહ એહતિયાત ફરમાએં કે સર સે મસ (TOUCH) ન હો વરના કફ્ફારે કી સૂરતેં પૈદા હો સકતી હૈં.

1 : આપ અપને અપને ખૈમોં હી મેં ઝોહર કી નમાઝ ઝોહર કે વક્ત મેં ઔર અસ્ર કી નમાઝ અસ્ર કે વક્ત મેં બા જમાઅત અદા કીજિયે.

ઇમામે અહલે સુન્નત رَحْمَةُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ **કી ખાસ નસીહત :** **બદ નિગાહી હમેશા હરામ હૈ** ન કે એહરામ મેં, ન કે મૌકિફ યા **મસ્જિદુલ હરામ** મેં, ન કે **કા'બે** કે સામને, ન કે **તવાફે બૈતુલ્લાહ** મેં. યેહ તુમ્હારે ઈમ્તિહાન કા મૌકઅ હૈ, ઔરતોં કો હુક્મ દિયા ગયા હૈ કે યહાં મુંહ ન છુપાઓ ઔર તુમ્હેં હુક્મ દિયા ગયા હૈ કે ઉન કી તરફ નિગાહ ન કરો, યકીન જાનો કે યેહ **બડે ઈઝ્ઝત વાલે બાદશાહ** કી બાંદિયાં હૈં ઔર ઈસ વક્ત તુમ ઔર વોહ સબ ખાસ દરબાર મેં હાઝિર હો, બિલા તશ્બીહ શેર કા બચ્ચા ઉસ કી બગલ મેં હો ઉસ વક્ત કૌન ઉસ કી તરફ નિગાહ ઉઠા સકતા હૈ તો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ વાહિદે કહ્હાર કી કનીઝેં, કે ઉસ કે દરબારે ખાસ મેં હાઝિર હૈં, ઉન પર બદ નિગાહી કિસ કદર સખ્ત હોગી. وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ؕ (**તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** ઔર **અલ્લાહ** કી શાન સબ સે બુલન્દ. (پ ١٤، النحل: ٦٠)) **હાં હાં ! હોશિયાર !** ઈમાન બચાએ હુએ, કલ્બ વ નિગાહ સંભાલે હુએ, હરમ (યાદ રહે ! અ-રફાત હુદૂદે હરમ સે બાહર હૈ) વોહ જગહ હૈ જહાં ગુનાહ કે ઈરાદે સે ભી પકડા જાતા હૈ ઔર **એક** ગુનાહ **લાખ** કે બરાબર ઠહરતા હૈ. **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ખૈર કી તૌફીક દે.

(ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 750)

اٰمِین بِجَاہِ النَّبِیِّ الْاَمِین صَلَّی اللّٰہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

ગુનાહોં સે મુઝ કો બચા યા ઈલાહી
બુરી આદતેં ભી છુડા યા ઈલાહી

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 79)

અ-રફાત શરીફ કી દુઆએં (અ-રબી)

﴾1﴿ દો પહર કે વક્ત દૌરાને વુકૂફ મૌકિફ મેં મુન્દ-ર-જએ ઝૈલ કલિમએ તૌહીદ, સૂરએ ઈખ્લાસ શરીફ ઔર ફિર ઈસ કે બા'દ દિયા હુવા **દુરૂદ શરીફ** સો સો બાર પઢને વાલે કી બ હુક્મે હદીસ **બખ્શિશ** કર દી જાતી હૈ, નીઝ અગર વોહ તમામ અ-રફાત શરીફ વાલોં કી સિફારિશ કર દે તો વોહ ભી કબૂલ કર લી જાએ.

(અલિફ) યેહ કલિમએ તૌહીદ 100 બાર પઢિયે :

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ ط لَهُ

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વોહ અકેલા હૈ ઉસ કા કોઈ શરીક નહીં, ઉસી કે લિયે

الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِيْرٌ ط

મુલ્ક હૈ ઔર તમામ ખૂબિયાં ઉસી કે લિયે હૈં, વોહી ઝિન્દા કરતા ઔર મારતા હૈ ઔર વોહ હર શૈ પર કુદરત રખને વાલા હૈ.

(બા) સૂરએ ઈખ્લાસ શરીફ 100 બાર (જીમ) યેહ દુરૂદ શરીફ 100 બાર પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى (سَيِّدِنَا) مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! હમારે સરદાર હઝરત મુહમ્મદ صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પર દુરૂદ ભેજ જિસ તરહ તૂને દુરૂદ

عَلٰى (سَيِّدِنَا) اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ (سَيِّدِنَا)

ભેજે હમારે સરદાર હઝરતે ઈબ્રાહીમ عَلَیْهِ السَّلَام પર ઔર હમારે સરદાર હઝરતે ઈબ્રાહીમ عَلَیْهِ السَّلَام

اِبْرَاهِیْمَ اِنَّكَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ وَّعَلَیْنَا مَعَهُمْ ؕ

કી આલ પર, બેશક તૂ તા'રીફ કિયા ગયા બુઝુર્ગ હૈ ઔર હમ પર ભી ઉન કે સાથ.

اَللّٰهُ اَکْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ﴿2﴾ તીન બાર, ફિર કલિમએ તૌહીદ એક બાર, ઈસ કે બા'દ યેહ દુઆ

તીન બાર પઢિયે : اَللّٰهُمَّ اهْدِنِیْ بِالْهُدٰی وَنَقِّنِیْ وَاعْصِمْنِیْ

ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! મુઝ કો હિદાયત કે સાથ રહનુમાઈ કર ઔર પાક કર ઔર પરહેઝ ગારી કે સાથ ગુનાહ

بِالتَّقْوٰی وَاغْفِرْ لِیْ فِی الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰی ؕ

સે મહફૂઝ રખ ઔર દુન્યા વ આખિરત મેં મેરી મગ્ફિરત ફરમા.

ઈસ કે બા'દ એક બાર યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَّبْرُوْرًا وَّ ذَنْۢبًا مَّغْفُوْرًا ؕ

ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! ઈસ હજ કો મબરૂર કર ઔર ગુનાહ બખ્શ દે.

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِیْ نَقُوْلُ وَخَیْرًا

ઈલાહી ! તેરે લિયે હમ્દ હૈ જૈસી હમ કહતે હૈં ઔર ઉસ સે બેહતર

مِّمَّا نَقُوْلُ ؕ اَللّٰهُمَّ لَكَ صَلَاتِیْ وَنُسُكِیْ وَ

જિસ કો હમ કહેં. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મેરી નમાઝ વ ઈબાદત ઔર

مَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ وَاِلَيْكَ مَاٰبِيْ وَلَكَ رَبِّ

મેરા જીના ઔર મરના તેરે હી લિયે હૈ ઔર તેરી હી તરફ મેરી વાપસી હૈ ઔર ઐ પરવર દગાર !

تُرَاثِيْ ط اَللّٰهُمَّ اَعُوْذُبِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

તૂ હી મેરા વારિસ હૈ. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરી પનાહ માંગતા હૂં અઝાબે કબ્ર

وَوَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْاَمْرِ ط

ઔર સીને કે વસ્વસે ઔર કામ કી પરા-ગન્દગી (પરેશાની) સે.

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَجِيْءُ بِهِ

ઇલાહી ! મૈં સુવાલ કરતા હૂં ઉસ ચીઝ કી ખૈર કા જિસ કો

الرِّيْحُ وَنَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِيْءُ بِهِ

હવા લાતી હૈ ઔર ઉસ ચીઝ કે શર સે પનાહ માંગતા હૂં જિસે

الرِّيْحُ ط اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا بِالْهُدٰى وَزَيِّنَّا

હવા લાતી હૈ. ઇલાહી ! હિદાયત કી તરફ હમ કો રહનુમાઈ કર ઔર તક્વા સે હમ કો

بِالتَّقْوٰى وَاغْفِرْلَنَا فِى الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ط

ઝીનત ઇનાયત કર ઔર આખિરત ઔર દુન્યા મેં હમ કો બખ્શ દે.

اَللّٰھُمَّ اِنِّیْۤ اَسْـَٔلُكَ رِزْقًا طَیِّبًا مُّبَارَكًا ط

ઈલાહી ! મૈં રિઝ્કે પાકીઝા ઔર બા બ-ર-કત કા તુઝ સે સુવાલ કરતા હૂં.

اَللّٰھُمَّ اِنَّكَ اَمَرْتَ بِالدُّعَآءِ وَقَضَیْتَ

ઈલાહી ! તૂ ને દુઆ કરને કા હુકમ દિયા ઔર કબૂલ

عَلٰی نَفْسِكَ بِالْاِجَابَةِ وَاِنَّكَ لَا تُخْلِفُ

કરને કા ઝિમ્મા તૂ ને ખુદ લિયા ઔર બેશક તૂ વા'દે કે ખિલાફ

الْمِیْعَادَ وَلَا تَنْكُثُ عَهْدَكَ ط اَللّٰھُمَّ مَاۤ اَحْبَبْتَ

નહીં કરતા ઔર અપને અહ્દ કો નહીં તોડતા. ઈલાહી ! જો અચ્છી બાતેં તુઝે મહબૂબ હૈં

مِنْ خَیْرٍ فَحَبِّبْهُ اِلَیْنَا وَیَسِّرْهُ لَنَا وَمَا

ઉન્હેં હમારી મહબૂબ કર દે ઔર હમારે લિયે મુયસ્સર કર ઔર જો

كَرِهْتَ مِنْ شَرٍّ فَكَرِّهْهُ اِلَیْنَا وَجَنِّبْنَاهُ

બુરી બાતેં તુઝે ના પસન્દ હૈં ઉન્હેં હમારી ના પસન્દ કર ઔર હમ કો ઉન સે બચા

وَلَا تَنْزِعْ مِنَّا الْاِسْلَامَ بَعْدَ اِذْ هَدَیْتَنَا ط

ઔર ઈસ્લામ કી તરફ તૂને હમ કો હિદાયત ફરમાઈ તો ઈસ કો હમ સે જુદા ન કર.

اَللّٰھُمَّ اِنَّكَ تَرٰى مَكَانِیْ وَتَسْمَعُ كَلَامِیْ

ઈલાહી ! તૂ મેરે મકાન કો દેખતા ઔર મેરે કલામ કો સુનતા હૈ

وَتَعْلَمُ سِرِّیْ وَعَلَانِیَتِیْ وَلَا یَخْفٰى

ઔર મેરે પોશીદા ઔર ઝાહિર કો જાનતા હૈ કે મેરે કામ મેં સે કોઈ શૈ

عَلَیْكَ شَیْءٌ مِّنْ اَمْرِیْ اَنَا الْبَآئِسُ الْفَقِیْرُ

તુઝ પર મખ્ફી (યા'ની છુપી) નહીં. મૈં ના મુરાદ, મોહતાજ,

الْمُسْتَغِیْثُ الْمُسْتَجِیْرُ الْوَجِلُ الْمُشْفِقُ الْمُقِرُّ

ફરિયાદ કરને વાલા, પનાહ ચાહને વાલા, તુઝ સે ડરને વાલા,

الْمُعْتَرِفُ بِذَنْبِہٖ اَسْئَلُكَ مَسْاَلَةَ الْمِسْكِیْنِ

અપને ગુનાહ કા મુકિર વ મો'તરિફ (યા'ની ઈકરાર વ એ'તિરાફ કરને વાલા) હૂં, મિસ્કીન કી તરહ તુઝ સે સુવાલ કરતા હૂં

وَاَبْتَھِلُ اِلَیْكَ اِبْتِھَالَ الْمُذْنِبِ الذَّلِیْلِ

ઔર ગુનહગાર ઝલીલ કી તરહ તુઝ સે આજિઝી કરતા હૂં

وَاَدْعُوْكَ دُعَآءَ الْخَآئِفِ الْمُضْطَرِّ دُعَآءَ

ઔર ડરને વાલે મુઝ્તર કી તરહ તુઝ સે દુઆ કરતા હૂં,

مَنْ خَضَعَتْ لَكَ رَقَبَتُهٗ وَفَاضَتْ لَكَ

ઉસ કી મિસ્લ દુઆ જિસ કી ગરદન તેરે લિયે ઝુકી હુઈ ઔર આંખેં જારી

عَيْنَاهُ وَنَحِلَ لَكَ جَسَدُهٗ وَرَغِمَ اَنْفُهٗ ط

ઔર બદન લાગિર ઔર નાક ખાક મેં મિલી હૈ.

اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْنِیْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

ઐ પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ ! તૂ અપની હિદાયત સે મુઝે મહરૂમ ન કર

وَّكُنْ بِیْ رَءُوْفًا رَّحِيْمًا يَا خَيْرَ الْمَسْئُوْلِيْنَ

ઔર મુઝ પર બહુત મેહરબાન હો જા ઐ બહુત બેહતર સુવાલ કિયે ગએ

وَخَيْرَ الْمُعْطِيْنَ ط

ઔર બેહતર દેને વાલે.

﴾3﴿ અમીરુલ મુઅમિનીન હઝરતે સય્યિદુના અલિય્યુલ મુર્તઝા શેરે ખુદા كَرَّمَ اللّٰهُ تَعَالٰی وَجْهَهُ الْكَرِيْم સે રાવી કે **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને ફરમાયા કે **મેરી ઔર અમ્બિયા કી દુઆ અ-રફા કે દિન યેહ હૈ :**

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ ط لَهُ الْمُلْكُ

અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઇબાદત કે લાઇક નહીં, વોહ યક્તા હૈ ઉસ કા કોઈ શરીક નહીં, ઉસી કે લિયે મુલ્ક હૈ

وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

ઔર ઉસી કે લિયે સબ ખૂબિયાં હૈં, વોહ ઝિન્દા હૈ ઔર ઉસે કભી મૌત નહીં આએગી ઔર વોહ હર ચીઝ પર

قَدِيْرٌ ؕ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ سَمْعِيْ نُوْرًا وَّفِيْ

કુદરત રખને વાલા હૈ. ઐ **અલ્લાહ** ! મેરી કુવ્વતે સમાઅત કો નૂર કર ઔર

بَصَرِيْ نُوْرًا وَّفِيْ قَلْبِيْ نُوْرًا ؕ اَللّٰهُمَّ

મેરી નઝર કો નૂર કર ઔર મેરે દિલ મેં નૂર ભર દે. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ !

اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ وَيَسِّرْ لِيْ اَمْرِيْ ؕ وَاَعُوْذُبِكَ

મેરા સીના ખોલ દે ઔર મેરા કામ આસાન કર ઔર મૈં તેરી પનાહ માંગતા હૂં

مِنْ وَّسَاوِسِ الصَّدْرِ وَتَشْتِيْتِ الْاَمْرِ

સીને કે વસ્વસોં ઔર કામ કી પરા-ગન્દગી (ઇન્તિશાર)

وَعَذَابِ الْقَبْرِ ؕ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ

ઔર અઝાબે કબ્ર સે. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરી પનાહ માંગતા હૂં ઉસ કી બુરાઈ સે

مَا يَلِجُ فِي الَّيْلِ وَشَرِّ مَا يَلِجُ فِي النَّهَارِ

જો રાત મેં દાખિલ હોતી હૈ ઔર ઉસ કી બુરાઈ સે જો દિન મેં દાખિલ હોતી હૈ

وَشَرِّ مَا تَهُبُّ بِهِ الرِّيْحُ وَشَرِّ بَوَائِقِ الدَّهْرِ ط

ઔર ઉસ કી બુરાઈ સે જિસે હવા ઉડા લાતી હૈ ઔર આફ઼ાતે દહ્ર કી બુરાઈ સે.

મ-દની ફૂલ : સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْقَوِى મૈદાને અ-રફ઼ાત મેં પઢને કી બા'ઝ દુઆએં નક્લ કરને કે બા'દ ફરમાતે હૈં : ઈસ મકામ પર પઢને કી બહુત દુઆએં કિતાબોં મેં મઝકૂર હૈં મગર ઈતની હી મેં કિફ઼ાયત હૈ ઔર દુરૂદ શરીફ઼ વ તિલાવતે કુરઆને મજીદ સબ દુઆઓં સે ઝિયાદા મુફ઼ીદ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1127)

મૈદાને અ-રફ઼ાત મેં દુઆ ખડે ખડે માંગના સુન્નત હૈ :

પ્યારે પ્યારે હાજિયો ! સિદ્કે દિલ સે અપને રબ્બે કરીમ عَزَّوَجَلَّ કી તરફ઼ **મુ-તવજ્જેહ** હો જાઈયે ઔર **મૈદાને કિયામત** મેં હિસાબે આ'માલ કે લિયે ઉસ કી બારગાહ મેં હાઝિરી કા તસવ્વુર કીજિયે. નિહાયત હી ખુશૂઓ ખુઝૂઅ કે સાથ લરઝતે, કાંપતે, ખૌફ઼ વ ઉમ્મીદ કે મિલે જુલે જઝબાત કે સાથ આંખેં બન્દ કિયે, સર ઝુકાએ દુઆ કે લિયે હાથ આસ્માન કી તરફ઼ સર સે ઊંચે ફૈલાએ **તૌબા વ ઈસ્તિગ્ફ઼ાર મેં ડૂબ જાઈયે,** દૌરાને દુઆ વક્તન ફ઼ વક્તન **લબ્બૈક** કી તકરાર રખિયે, ખૂબ રો રો કર અપની, અપને વાલિદૈન ઔર તમામ ઉમ્મત કી **મગ્ફિરત** કી દુઆ માંગિયે, કોશિશ કીજિયે

કે એક આધ કત્રએ આંસૂ તો ટપક હી જાએ કે યેહ **કબૂલિય્યત કી દલીલ હૈ,** અગર રોના ન આએ તો **રોને જૈસી સૂરત** હી બના લીજિયે કે અચ્છોં કી નક્લ ભી અચ્છી હૈ. તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ઔર તમામ અમ્બિયાએ કિરામ عَلَيۡهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ઔર તમામ સહાબએ કિરામ عَلَيۡهِمُ الرِّضۡوَان ઔર અહલે બૈતે અત્હાર કા **વસીલા** અપને પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ કે દરબાર મેં પેશ કીજિયે. હુઝૂરે ગૌસે પાક, ખ્વાજા ગરીબ નવાઝ ઔર આ'લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی કા વાસિતા દીજિયે, હર વલી ઔર હર આશિકે નબી કા સદકા માંગિયે. આજ રહમત કે દરવાઝે ખોલે ગએ હૈં, اِنۡ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ માંગને વાલા નાકામ નહીં હોગા, **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમત કી ઘન્ઘોર ઘટાએં ઝૂમ ઝૂમ કર આ રહી હૈં, **રહમતોં કી મૂસલા ધાર બારિશ** બરસ રહી હૈ. સારે કા સારા **અ-રફાત** અન્વારો તજલ્લિયાત ઔર **રહમતો બ-રકાત** મેં ડૂબા હુવા હૈ ! કભી અપને ગુનાહોં ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી કહ્હારી ઔર ઉસ કે અઝાબ સે પનાહ માંગતે હુએ બૈદ કી તરહ **લરઝિયે** તો કભી ઐસે જઝબાત હોં કે ઉસ કી રહમતે બે પાયાં કી ઉમ્મીદ સે મુરઝાયા હુવા દિલ ગુલે નૌ શિગુફ્તા કી તરહ ખિલ ઉઠે.

અદ્લ કરે તાં થરથર કમ્બન ઉચ્ચિયાં શાનાં વાલે
ફઝ્લ કરે તાં બખ્શે જાવન મૈં જહે મુંહ કાલે

દુઆએ અ-રફાત (ઉર્દૂ)

(દૌરાને દુઆ વક્તન ફ વક્તન **લબ્બૈક** વ દુરૂદ શરીફ પઢિયે)

દોનોં[2] હાથ ઈસ તરહ ઉઠાઈયે કે સીને, કન્ધે યા ચેહરે કી સીધ મેં રહેં યા ઈતને બુલન્દ હો જાએં કે બગલ કી રંગત નઝર આ જાએ, ચારોં સૂરતોં મેં હથેલિયાં આસ્માન કી તરફ ફૈલી હુઈ રહેં કે દુઆ કા કિબ્લા આસ્માન હૈ. અબ યૂં દુઆ શુરૂઅ કીજિયે :

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ ط یَاۤاَرْحَمَ الرّٰحِمِیْنَ یَاۤاَرْحَمَ الرّٰحِمِیْنَ یَاۤاَرْحَمَ الرّٰحِمِیْنَ[1]

یَارَبَّنَا یَارَبَّنَا یَارَبَّنَا یَارَبَّنَا یَارَبَّنَا.[2]

જિસ કદર દુઆએ માસૂરા (યા'ની કુરઆનો હદીસ કી દુઆએં) યાદ

1 : મ-દની આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ફરમાતે હૈં : ઈસ્મે પાક "اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْن" પર એક ફિરિશ્તા **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ને મુકર્રર ફરમાયા હૈ જો શખ્સ ઈસે (યા'ની اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْن) તીન બાર કહતા હૈ ફિરિશ્તા નિદા કરતા હૈ : "માંગ કે અર-હમુર્રાહિમીન તેરી તરફ **મુ-તવજ્જેહ** હુવા." (અહ્‌સનુલ વિઆ, સ. 70)

2 : સય્યિદુના ઈમામ જા'ફરે સાદિક رَحْمَۃُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ ફરમાતે હૈં : જો શખ્સ ઈજ્ઝ (યા'ની લાચારી) કે વક્ત પાંચ બાર "**یَارَبَّنَا**" કહે, **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ઉસે ઉસ ચીઝ સે અમાન બખ્શે જિસ સે ખૌફ રખતા હૈ ઔર વોહ જો દુઆ માંગતા હૈ વોહ અતા કરતા હૈ. (અહ્‌સનુલ વિઆ, સ. 71)

હોં, વોહ અ-રબી મેં અર્ઝ કરને કે બા'દ અપને દિલી જઝબાત અપની મા-દરી ઝબાન મેં અપને રહમત વાલે પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ કે દરબારે ગુહર બાર મેં ઈસ યકીને મોહ્કમ કે સાથ, કે આપ કી દુઆ કબૂલ હો રહી હૈ ઈસ તરહ અર્ઝ કીજિયે :

يَااَللّٰهُ يَارَحْمٰنُ يَارَحِيْمُ તેરે કરોડહા કરોડ એહસાન કે તૂને મુઝે ઈન્સાન બનાયા, **મુસલ્માન કિયા** ઔર મેરે હાથોં મેં દામને રહમતે આ-લમિય્યાન صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم અતા ફરમાયા. **યા અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! એ મુહમ્મદે અ-રબી صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ખાલિક عَزَّوَجَلَّ ! મૈં કિસ ઝબાન સે તેરા શુક્ર અદા કરૂં કે તૂ ને મુઝે હજ કા શરફ બખ્શા. મેરી કિસ કદર ખુશ બખ્તી હૈ કે મૈં ઉસ મૈદાને અ-રફાત કે અન્દર હાઝિર હૂં જિસે યકીનન **મીઠે મીઠે મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી **કદમ બોસી કા શરફ** મિલા હૈ, દુન્યા કે કોને કોને સે આને વાલે **લાખોં મુસલ્માન** આજ યહાં જમ્અ હુએ હૈં, ઈન મેં યકીનન તેરે **દો[2] નબી** હઝરતે **ઈલ્યાસ** વ હઝરતે **ખિઝર** عَلٰى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِمَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ઔર બે શુમાર **ઔલિયાએ કિરામ** ભી મૌજૂદ હૈં. ચુનાન્ચે એ રબ્બે રસૂલે કરીમ عَزَّوَجَلَّ ! આજ જો રહમત કી બારિશેં નબિયોં ઔર વલિયોં પર બરસ રહી હૈં ઉન્હીં કી સદકે એક આધ કતરા મુઝ ગુનહગાર પર ભી બરસા દે.

યા અલ્લાહુ યા રહમાનુ યા હન્નાનુ યા મન્નાનુ
બખ્શ દે બખ્શે હુઓં કા સદકા યા અલ્લાહ મેરી ઝોલી ભર દે

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 107)

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! મેરી કમઝોરી ઔર ના તુવાની તુઝ પર આશકાર હૈ, આહ ! મૈં તો વોહ કમઝોર બન્દા હૂં કે ન ગર્મી બરદાશ્ત કર સકતા હૂં ન સર્દી, મુઝ મેં ખટમલ, મચ્છર કે ડંક કી ભી સહાર નહીં હત્તા કે અગર ચ્યૂંટી ભી કાટ લે તો બેચૈન હો જાતા હૂં, **આહ !** અગર કોઈ પરોં વાલા મા'મૂલી સા કીડા કપડોં મેં ઘુસ કર પર ફડ-ફડાતા હૈ તો મુઝે ઉછાલ કર રખ દેતા હૈ, આહ ! હાએ મેરી બરબાદી ! અગર ગુનાહોં કે સબબ મુઝે કબ્ર મેં તેરે કહ્રો ગઝબ કી આગ ને ઘેર લિયા તો મૈં ક્યા કરૂંગા ! **આહ !** અગર મેરે કફન મેં સાંપ ઔર બિચ્છૂ ઘુસ ગએ તો મેરા ક્યા બનેગા ! એ રબ્બે મુહમ્મદ عَزَّوَجَلَّ ! બ તુફૈલે મુહમ્મદ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કરમ કર દે, મુઝે નઝ્અ વ કબ્ર વ હશ્ર કી તક્લીફોં સે બચા લે, યકીનન તેરે કરમ કી ફકત એક નઝર હો જાએ તો મુઝ પાપી વ બદકાર કે દોનોં જહાં સંવર જાએં, એ રબ્બે મહબૂબ عَزَّوَجَلَّ ! મુઝ પર અપના ફઝ્લો એહસાન ફરમા ઔર મુઝ સે હમેશા હમેશા કે લિયે રાઝી હો જા ઔર મુઝે અપના પસન્દીદા બન્દા બના લે.

ગુનાહગાર તલબ ગારે અફ્વો રહમત હૈ
અઝાબ સહને કા કિસ મેં હૈ હૌસલા યા રબ

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 97)

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! તેરે પ્યારે રસૂલ, મુહમ્મદે મ-દની صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم તેરા યેહ ઈર્શાદ મુઝ તક પહોંચા

ચુકે હૈં કે "**ઐ ઈબ્ને આદમ !** જબ તક તૂ મુઝ સે દુઆ કરતા રહેગા ઔર પુર ઉમ્મીદ રહેગા મૈં તેરે ગુનાહોં કો બખ્શતા રહૂંગા, **ઐ ઈબ્ને આદમ !** અગર તેરે ગુનાહ આસ્માન તક પહોંચ જાએં ઔર ફિર ભી અગર તૂ મુઝ સે બખ્શિશ તલબ કરેગા તો મૈં મુઆફ કર દૂંગા ઔર મુઝે કોઈ પરવાહ ન હોગી, **ઐ ઈબ્ને આદમ !** અગર તૂ ઝમીન ભર ગુનાહોં કે સાથ મેરે પાસ આએગા મગર ઈસ હાલ મેં કે તૂ ને કોઈ કુફ્ર વ શિર્ક ન કિયા હો તો મૈં ઝમીન ભર રહમત વ મગ્ફિરત કે સાથ તેરે પાસ પહોંચૂંગા."[1] **તો ઐ મેરે મક્કી મ-દની મહબૂબ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે મા'બૂદ عَزَّوَجَلَّ ! અગર્ચે મૈં ને ગુનાહોં સે ઝમીન વ આસ્માન ભર દિયે હૈં મગર ફિર ભી મુઝે તેરી રહમત પર નાઝ હૈ, ઈલાહી عَزَّوَجَلَّ ! મેરે **ગૌસે આ'ઝમ** عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْاَكْرَم, મેરે **ગરીબ નવાઝ** رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه ઔર મેરે **ઈમામ અહમદ રઝા ખાન** عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن કા ઔર મેરે **મુર્શિદે કરીમ** કા વાસિતા મેરી બે હિસાબ મગ્ફિરત ફરમા, મેરી બે હિસાબ મગ્ફિરત ફરમા, મેરી બે હિસાબ મગ્ફિરત ફરમા.

તૂ બે હિસાબ બખ્શ કે હૈં બે શુમાર જુર્મ
દેતા હૂં વાસિતા તુઝે શાહે હિજાઝ કા

(ઝૌકે ના'ત)

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

ઐ રબ્બે મુહમ્મદે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! મૈં ઈકરાર કરતા હૂં કે મૈં

---

[1] ترمذی ج ٥ص ٣١٨ حديث ٣٥٥١

ને બડે બડે ગુનાહોં કા ઈરતિકાબ કિયા હૈ મગર યેહ સબ કે સબ તેરી શાને અફ્વો દર ગુઝર કે સામને બહુત હી છોટે હૈં, ઐ મેરે પ્યારે પ્યારે માલિક عَزَّوَجَلَّ ! યકીનન તેરી મગ્ફિરત વ બખ્શિશ ગુનહગારોં કો ઢૂંડતી હૈ ઔર મુઝ સે બઢ કર ઈસ **મૈદાને અ-રફાત** મેં કોઈ **મુજરિમ ન હોગા !** ઐ મેરે **મ-દની નબી** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે રબ્બે ગની عَزَّوَجَلَّ ! મૈં અપને ગુનાહોં પર શરમિન્દા હૂં ઔર ઉમ્મીદ કરતા હૂં કે તેરી બખ્શિશ કા ઈન્આમ મુઝ ગુનહગાર પર ઝરૂર હોગા, યા **ઈલાહલ આ-લમીન** عَزَّوَجَلَّ **!** તુઝે **ખુ-લફાએ રાશિદીન** عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان ઔર ઉમ્મહાતુલ મુઅમિનીન عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان કા વાસિતા, બીબી ફાતિમા ઔર હ-સનૈને કરીમૈન رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُم, બિલાલે હબશી رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ ઔર ઉવૈસ કર્ની رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ કા સદકા, મેરી ભી **બખ્શિશ** ફરમા ઔર મેરે મુર્શિદે કરીમ, મેરે અસાતિઝએ કિરામ, તમામ ઉ-લમા વ મશાઈખે અહલે સુન્નત ઔર મેરે વાલિદૈન ઔર ઘર કે તમામ અફરાદ કો બખ્શ દે ઔર સારી ઉમ્મત કી મગ્ફિરત ફરમા.

દવામ દીન પે અલ્લાહ મર્હમત ફરમા
હમારી બલ્કે સબ ઉમ્મત કી મગ્ફિરત ફરમા

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

ઐ મુહમ્મદે મા'સૂમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ખુદાએ હય્યો કય્યૂમ ! બેશક મુસલ્માનોં કા સ-દકા વ ખૈરાત કરના તૂ પસન્દ ફરમાતા હૈ. તો ઐ જવાદો કરીમ મુઝ સે બઢ કર

નેકિયોં કે મુઆ-મલે મેં ગરીબ વ મુફલિસ કૌન હોગા ! ઔર દેને વાલોં મેં તુઝ સે બઢ કર અતા કરને વાલા કૌન હોગા ! તો એ માલિકે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! બ તુફૈલે મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم મુઝે દીન પર ઈસ્તિકામત, અપની દાઈમી રિઝા, જહન્નમ સે અમાન ઔર બે હિસાબ મગ્ફિરત કી ખૈરાત સે નવાઝ કર મુઝ પર એહસાને અઝીમ ફરમા.

હુસૈન ઈબ્ને અલી કે લાડલોં કા વાસિતા મૌલા
બચા લે હમ કો તૂ નારે જહન્નમ સે બચા મૌલા

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

એ અપને મહબૂબ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે **પસીને મેં ખુશ્બૂ** પૈદા કરને વાલે ! એ મરીઝોં કો શિફા દેને વાલે ! તમામ મુસલ્માનોં મેં સબ સે બડા **મહબ્બતે** દુન્યા કા મરીઝ ઔર ગુનાહોં કા બીમાર **"સાઈલે શિફા"** બન કર તેરી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં હાઝિર હૈ, **યા શાફિયલ અમરાઝ !** મૈં હુબ્બે દુન્યા ઔર ગુનાહોં કી બીમારી સે સિહ્હત યાબી કા સુવાલ કરતા હૂં, એ પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ ! **સય્યિદુલ અબરાર** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે સદકે મુઝે શિફાએ કામિલા અતા ફરમા, મુઝે **નેક** બના દે ઔર મુઝે **મરીઝે ઈશ્કે મુસ્તફા** બના ઔર મુઝે **ગમે મદીના** સે નવાઝ દે.

મૈં ગુનાહોં મેં લિથડા હુવા હૂં બદ સે બદતર હૂં બિગડા હુવા હૂં
અફ્વે જુર્મો કુસૂરો ખતા કી મેરે મૌલા તૂ ખૈરાત દે દે

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! તુઝે તમામ અમ્બિયા વ સહાબા વ અહલે બૈત વ જુમ્લા ઔલિયા કા વાસિતા હમારે બીમારોં કો શિફા અતા ફરમા, કર્ઝદારોં કે કર્ઝે ઉતાર દે, તંગદસ્તોં કો ફરાખ દસ્તી દે, બે રોઝગારોં કો હલાલ આસાન રોઝી અતા ફરમા, બે ઔલાદોં કો બિગૈર ઑપરેશન કે આફિય્યત કે સાથ નેક ઔલાદ અતા કર, જિન કે રિશ્તોં મેં રુકાવટેં હૈં ઉન્હેં નેક રિશ્તે નસીબ ફરમા, યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! મુસલ્માનોં કો ફિરંગી ફેશન કી આફત સે છુડા કર **ઈત્તિબાએ સુન્નત** કી સઆદત ઈનાયત ફરમા, યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! જો બે જા મુકદમોં મેં ઘિરે હૈં ઉન્હેં નજાત અતા ફરમા, જિન કે **રૂઠે** હૈં ઉન કો મના દે, જિન કે બિછડે હૈં ઉન કો **મિલા દે,** જિન કે ઘરોં મેં **ના ચાકિયાં** હૈં ઉન કો આપસ મેં શીરો શકર કર દે, યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! જિન પર સેહ્ર હૈ યા જો આસેબ ઝદા હૈં ઉન્હેં સેહ્ર વ આસેબ સે છુટકારા અતા ફરમા, યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! મુસલ્માનોં કો **આફાતો બલિય્યાત** સે બચા, દુશ્મનોં કી દુશ્મની, શરીરોં કે શર, હાસિદોં કે હસદ ઔર બદ નિગાહોં કી નિગાહે બદ સે મહફૂઝ વ મામૂન ફરમા.

વોહ કે અર્સે સે બીમાર હૈં જો　　જિન્નો જાદૂ સે બેઝાર હૈં જો
અપની રહમત સે ઉન કો શિફા કી　　મેરે મૌલા તૂ ખૈરાત દે દે

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા રબ્બે કરીમ ! બીબી ફાતિમા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡہَا કા વાસિતા, સય્યિદહ ઝૈનબ, સય્યિદહ સકીના, બીબી હવ્વા, બીબી સારહ, બીબી હાજિરા, બીબી આસિયા ઔર બીબી મરયમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡہُنَّ કા સદકા, હમારી માઓં બહનોં ઔર બહૂ બેટિયોં કો **શર્મો હયા કી ચાદર** નસીબ ફરમા ઔર ઉન્હેં હર ના મહરમ મઅ અપને દેવર વ જેઠ, ચચાઝાદ, ખાલાઝાદ, ફૂફીઝાદ, મામૂંઝાદ, બહનોઈ, ફૂફા ઔર ખાલૂ,[1] સબ સે **સહીહ શર-ઈ પર્દા** કરને કી તૌફીક અતા ફરમા.

દે દે પર્દા મેરી બેટિયોં કો　　માઓં બહનોં સભી ઔરતોં કો
ભીક દે દે તૂ અપની અતા કી　　મેરે મૌલા તૂ ખૈરાત દે દે

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! ઐસા અમલ જો તેરી બારગાહ મેં મક્બૂલ ન હો, ઐસા દિલ જો તેરી યાદ સે ગાફિલ રહે, ઐસી આંખ જો ફિલ્મેં ડિરામે દેખતી ઔર બદ નિગાહી કરતી રહે, ઐસે કાન જો

1 : બદ કિસ્મતી સે ઈન તમામ અઝીઝોં સે આજ કલ ઉમૂમન પર્દા નહીં કિયા જાતા હાલાં કે શરીઅત ને ઈન કે સાથ ભી પર્દે કા હુક્મ દિયા હૈ. ઈન કી આપસ મેં બે પર્દગી ઔર બે તકલ્લુફી મેં સખ્ત ગુનહગારી ઔર અઝાબે નાર કી હકદારી હૈ.

ગાને બાજે ઔર ગીબત વ ચુગલી સુનતે રહેં, ઐસે પાઉં જો બુરી મજલિસોં કી તરફ ચલ કર જાતે રહેં, ઐસે હાથ જો ઝુલ્મ કે લિયે ઉઠતે રહેં, ઐસી ઝબાન જો ફુઝૂલ ગોઈ ઔર ગાલી ગલોચ સે બાઝ ન આએ, ઐસા દિમાગ જો બુરે મન્સૂબે બાંધતા રહે ઔર ઐસે સીને સે જો મુસલ્માનોં કે કીને સે લબરેઝ હો **તેરી પનાહ માંગતા હૂં,** એ મેરે પ્યારે પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ ! મક્કે મદીને કે તાજદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ઔર તેરી અતા સે કુલ ખુદાઈ કે માલિકો મુખ્તાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે સદકે જુમ્લા મુજતહિદીન વ અઈમ્મએ અર-બઆ ઔર સલાસિલે અર-બઆ કે તમામ ઔલિયાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام કે વસીલે સે અપના તાબેએ ફરમાન બના કર **મુઝ પર ફઝ્લો એહસાન** ફરમા.

ઐ **ખુદાએ મુસ્તફા** عَزَّوَجَلَّ ! તુઝે હર આશિકે રસૂલ કા વાસિતા, મુઝે ગમે મુસ્તફા મેં રોને વાલી આંખ ઔર તડપને વાલા દિલ ઇનાયત ફરમા ઔર સચ્ચા આશિકે રસૂલ બના ઔર મેરા સીના **મહબ્બતે** હબીબ કા મદીના બના દે ઔર મુઝે બે વફા દુન્યા કા નહીં મદીને કા દીવાના બના દે.

પીછા મેરા દુન્યા કી મહબ્બત સે છુડા દે
યા રબ ! મુઝે દીવાના મદીને કા બના દે

(વસાઇલે બખ્શિશ, સ. 100)

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّوَجَلَّ ! તુઝે કા'બએ મુશર્રફા ઔર ગુમ્બદે

ખઝરા કા વાસિતા, મેરે **હજ વ ઝિયારત** ઔર મેરી જાઇઝ દુઆએં જો મેરે હક મેં બેહતર હોં વોહ કબૂલ ફરમા ઔર મુઝે **મુસ્તજાબુદા'વાત** બના દે મેરી ઔર મૈદાને અ-રફાત મેં હાઝિર હર હાજી કી મગ્ફિરત ફરમા, ઔર મુઝે હર સાલ **હજ વ ઝિયારતે મદીના** સે મુશર્રફ ફરમા ઔર મુઝે **મદીનએ પાક** મેં ઝેરે ગુમ્બદે ખઝરા જલ્વએ મહબૂબ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم મેં આફિય્યત કે સાથ શહાદત, **જન્નતુલ બકીઅ** મેં મદફન ઔર **જન્નતુલ ફિરદૌસ** મેં અપને **પ્યારે હબીબ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા પડોસ નસીબ ફરમા. યા રબ્બે મુસ્તફા عَزَّ وَجَلَّ ! મુઝે જિન જિન **ઇસ્લામી ભાઇયોં** ઔર **ઇસ્લામી બહનોં** ને દુઆઓં કે લિયે કહા હૈ, બ તુફૈલે **તાજદારે મદીના** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ઉન સબ કી હર જાઇઝ મુરાદ મેં ઉન કી બેહતરી પર નઝર ફરમા ઔર ઉન સબ કી **બખ્શિશ** કર દે.

اٰمِین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صَلَّی اللّٰہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

જિન જિન મુરાદોં કે લિયે અહબાબ ને કહા
પેશે ખબીર ક્યા મુઝે હાજત ખબર કી હૈ

(હદાઇકે બખ્શિશ શરીફ)

(અવ્વલ આખિર દુરૂદે પાક ઔર તીન બાર **લબ્બૈક** પઢિયે)

ગુરૂબે આફતાબ કે બા'દ તક દુઆ જારી રખિયે ! :

ઇસી તરહ આહો ઝારી કે સાથ દુઆ જારી રખિયે યહાં તક કે આફતાબ ડૂબ જાએ ઔર રાત કા હલકા સા હિસ્સા આ જાએ,

ઈસ સે પહલે **જાએ વુકૂફ** (યા'ની જહાં આપ ઠહરે હુએ હૈં) સે ચલ પડના મન્અ હૈ ઔર ગુરૂબે આફતાબ સે કબ્લ હુદૂદે **અ-રફાત** સે બાહર નિકલ જાના **હરામ** હૈ ઔર **દમ** લાઝિમ, અગર ગુરૂબે આફતાબ સે કબ્લ હી વાપસ અ-રફાત મેં દાખિલ હો ગયા તો દમ સાકિત હો જાએગા. યાદ રહે ! આજ **હાજી** કો નમાઝે મગરિબ યહાં નહીં બલ્કે ઈશા કે વક્ત મેં **મુઝ્દલિફા** મેં મગરિબ વ ઈશા મિલા કર પઢની હૈ.

ગુનાહોં સે પાક હો ગએ : પ્યારે પ્યારે હાજિયો ! આપ કે લિયે યેહ ઝરૂરી હૈ કે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે સચ્ચે વા'દોં પર ભરોસા કર કે યકીન કર લીજિયે કે આજ મૈં ગુનાહોં સે ઐસા પાક હો ગયા હૂં જૈસા કે ઉસ દિન જબ કે **માં કે પેટ સે પૈદા હુવા થા.** અબ કોશિશ કીજિયે કે આયન્દા ગુનાહ ન હોં. નમાઝ, રોઝા, ઝકાત વગૈરા મેં હરગિઝ કોતાહી ન હો, ફિલ્મોં ડિરામોં ઔર ગાનોં બાજોં નીઝ હરામ રોઝી કમાને, દાઢી મુંડાને યા એક મુઠ્ઠી સે ઘટાને, માં બાપ કા દિલ દુખાને વગૈરા વગૈરા ગુનાહોં મેં મુલવ્વસ હો કર કહીં ફિર આપ **શૈતાન કે ચુંગલ** મેં ન ફંસ જાએં.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

મુઝ્દલિફ઼ા કો રવાનગી : જબ ગુરૂબે આફ઼તાબ કા યકીન હો જાએ તો **અ-રફ઼ાત શરીફ઼** સે જાનિબે **મુઝ્દલિફ઼ા શરીફ઼** ચલિયે, રાસ્તે ભર ઝિક્રો દુરૂદ ઔર દુઆ વ **લબ્બૈક** વ ઝારી વ બુકા (યા'ની રોને ધોને) મેં મસરૂફ઼ રહો. કલ મૈદાને **અ-રફ઼ાત શરીફ઼** મેં **હુકૂકુલ્લાહ** મુઆફ઼ હુએ યહાં **હુકૂકુલ ઈબાદ** મુઆફ઼ ફ઼રમાને કા વા'દા હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1131, 1133) **એ લીજિયે ! મુઝ્દલિફ઼ા** શરીફ઼ આ ગયા ! હર તરફ઼ ચહલ પહલ ઔર ખૂબ રૌનક લગી હુઈ હૈ, મુઝ્દલિફ઼ા કે શુરૂઅ મેં કાફ઼ી રશ હોતા હૈ, આપ બે ધડક આગે સે ખૂબ આગે બઢતે ચલે જાઈયે اِنْ شَآءَاللّٰہ عَزَّوَجَلَّ અન્દર કી તરફ઼ કાફ઼ી કુશાદા જગહ મિલ જાએગી મગર યેહ એહતિયાત રહે કે કહીં મિના શરીફ઼ કી હદ મેં દાખિલ ન હો જાએં. પૈદલ ચલને વાલોં કે લિયે મશ્વરા હૈ કે **મુઝ્દલિફ઼ા** મેં દાખિલ હોને સે પહલે પહલે ઈસ્તિન્જા વુઝૂ કી તરકીબ બના લેં વરના ભીડ મેં સખ્ત આઝમાઈશ હો સકતી હૈ.

મગરિબ વ ઇશા મિલા કર પઢને કા તરીકા : યહાં આપ કો એક હી અઝાન ઔર એક હી ઈકામત સે નમાઝે મગરિબ વ ઈશા વક્તે ઈશા મેં અદા કરની હૈં, લિહાઝા અઝાન વ ઈકામત કે બા'દ પહલે મગરિબ કે **તીન[3] ફ઼ર્ઝ** અદા કર લીજિયે, સલામ ફેરતે હી ફ઼ૌરન ઈશા કે ફ઼ર્ઝ પઢિયે ફિર **મગરિબ કી સુન્નતેં,** નફ઼લેં (અવ્વાબીન) ઈસ કે બા'દ **ઈશા કી સુન્નતેં,** નફ઼લેં ઔર વિત્ર વ નવાફિલ અદા કીજિયે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1132)

કંકરિયાં ચુન લીજિયે : આજ કી શબ બા'ઝ અકાબિર ઉ-લમા رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی કે નઝદીક **લૈ-લતુલ કદ્ર** સે ભી **અફઝલ** હૈ, યેહ રાત ગફલત યા ખુશ ગપ્પિયોં મેં ઝાએઅ કરના સખ્ત મહરૂમી હૈ, હો સકે તો સારી રાત **લબ્બૈક** ઔર **ઝિક્રો દુરૂદ** મેં ગુઝારિયે. (ઐઝન, સ. 1133) રાત હી મેં **શૈતાનોં** કો મારને કે લિયે પાક જગહ સે **ઉન્ચાસ કંકરિયાં ખજૂર કી ગુઠલી** કી સાઈઝ કે બરાબર ચુન લીજિયે બલ્કે કુછ ઝિયાદા લે લીજિયે તાકે વાર ખાલી જાને વગૈરા કી સૂરત મેં કામ આ સકેં, ઈન કો તીન[3] બાર ધો લીજિયે, **કંકરિયાં** બડે પથ્થર કો તોડ કર ન બનાઈયે. નાપાક જગહ સે યા મસ્જિદ સે યા જમરે કે પાસ સે કંકરિયાં મત લીજિયે.

એક ઝરૂરી એહતિયાત : આજ નમાઝે ફજ્ર અવ્વલ વક્ત મેં અદા કરના **અફઝલ** હૈ મગર નમાઝ ઉસ વક્ત અદા કીજિયે જબ કે સુબ્હે સાદિક યકીની તૌર પર હો જાએ. ઉમૂમન મુઅલ્લિમ કે આદમી બહુત જલ્દી મચાતે હૈં ઔર ઈબ્તિદાએ વક્તે ફજ્ર સે પહલે હી **"સલાહ સલાહ"** ચિલ્લાના શુરૂઅ કર દેતે હૈં ઔર બા'ઝ **હુજ્જાજ** વક્ત સે કબ્લ હી નમાઝ અદા કર લેતે હૈં ! આપ ઐસા મત કીજિયે બલ્કે દૂસરોં કો ભી નરમી કે સાથ **નેકી કી દા'વત દીજિયે** કે અભી વક્ત નહીં હુવા, જબ **તોપ કા ગોલા**[1] છૂટે તબ **નમાઝ** અદા કીજિયે.

---

1 : સુબ્હે સાદિક કે વક્ત મુઝ્દલિફા મેં તોપ કા ગોલા ચલાયા જાતા હૈ તાકે હુજ્જાજ કો ફજ્ર કી નમાઝ કે વક્ત કા પતા ચલ જાએ.

વુકૂફે મુઝ્દલિફા : મુઝ્દલિફા મેં રાત ગુઝારના **સુન્નતે મુઅક્કદા** હૈ મગર ઈસ કા **વુકૂફ વાજિબ** હૈ. વુકૂફે મુઝ્દલિફા કા વક્ત સુબ્હે સાદિક સે લે કર તુલૂએ આફતાબ તક હૈ, ઈસ કે દરમિયાન અગર એક લમ્હા ભી યહાં ગુઝાર લિયા તો **વુકૂફ** હો ગયા, ઝાહિર હૈ કે જિસ ને **ફજ્ર** કે વક્ત મેં મુઝ્દલિફા કે અન્દર **નમાઝે ફજ્ર** અદા કી ઉસ કા વુકૂફ સહીહ હો ગયા, જો કોઈ સુબ્હે સાદિક સે પહલે હી મુઝ્દલિફા સે ચલા ગયા ઉસ કા **વાજિબ** તર્ક હો ગયા, લિહાઝા ઉસ પર **દમ વાજિબ** હૈ. હાં, ઔરત, બીમાર યા ઝઈફ યા કમઝોર કે જિન્હેં ભીડ કે સબબ ઈઝા પહોંચને કા અન્દેશા હો અગર મજબૂરન ચલે ગએ તો કુછ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1135)

કોહે મશ્અરુલ હરામ પર અગર જગહ ન મિલે તો ઉસ કે દામન મેં ઔર અગર યેહ ભી ન હો સકે તો **વાદિયે મુહસ્સિર**[1] કે સિવા, કે યહાં વુકૂફ કરના ના જાઈઝ હૈ જહાં જગહ મિલ જાએ વુકૂફ કીજિયે ઔર **વુકૂફે અ-રફાત** વાલી તમામ બાતેં યહાં ભી મલ્હૂઝ રખિયે યા'ની **લબ્બૈક** કી કસરત કીજિયે ઔર **ઝિક્રો દુરૂદ** ઔર દુઆ મેં મશ્ગૂલ હો જાઈયે. (ઐઝન, સ. 1133)

1 : યેહ મિના ઔર મુઝ્દલિફા કે બીચ મેં હૈ ઔર યેહ ઈન દોનોં કી હુદૂદ સે ખારિજ મુઝ્દલિફા સે મિના કો જાતે હુએ બાએં (યા'ની ઉલટે) હાથ કો જો પહાડ પડતા હૈ ઉસ કી ચોટી સે શુરૂઅ હો કર 545 હાથ તક હૈ. યહાં અસ્હાબે ફીલ (યા'ની હાથી વાલે) આ કર ઠહરે થે ઔર ઉન પર અઝાબે અબાબીલ નાઝિલ હુવા થા, યહાં વુકૂફ જાઈઝ નહીં. ઈસ જગહ સે જલ્દ ગુઝરના ઔર અઝાબે ઈલાહી સે પનાહ માંગની ચાહિયે.

اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ! જો કુછ માંગેંગે વોહ પાએંગે કે કલ અ-રફાત શરીફ મેં **હુકૂકુલ્લાહ** મુઆફ હુએ થે યહાં હુકૂકુલ ઈબાદ મુઆફ ફરમાને કા વા'દા હૈ. (હુકૂકુલ ઈબાદ મુઆફ હોને કી તફસીલ **સફહા** 18 પર ગુઝરી)

નમાઝ સે કબ્લ મગર તુલૂએ ફજ્ર કે બા'દ યહાં સે ચલા ગયા યા તુલૂએ આફતાબ કે બા'દ ગયા તો **બુરા** કિયા મગર ઉસ પર **દમ** વગૈરા વાજિબ નહીં. (ઐઝન)

મુઝ્દલિફા સે મિના જાતે હુએ રાસ્તે મેં પઢને કી દુઆ : જબ તુલૂએ આફતાબ મેં દો રક્અત પઢને કા વક્ત બાકી રહ જાએ તો સૂએ **મિના શરીફ** રવાના હો જાઈયે ઔર રાસ્તે ભર **લબ્બૈક** ઔર **ઝિક્રો દુરૂદ** કી તકરાર રખિયે. ઔર યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ اَفَضْتُ وَمِنْ عَذَابِكَ اَشْفَقْتُ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! મૈં તેરી તરફ વાપસ હુવા ઔર તેરે અઝાબ સે ડરા

وَاِلَيْكَ رَجَعْتُ وَمِنْكَ رَهِبْتُ فَاقْبَلْ

ઔર તેરી તરફ રુજૂઅ કિયા ઔર તુઝ સે ખૌફ કિયા, તૂ મેરી ઈબાદત કબૂલ

نُسُكِىْ وَعَظِّمْ اَجْرِىْ وَارْحَمْ تَضَرُّعِىْ

કર ઔર મેરા અજ્ર ઝિયાદા કર ઔર મેરી આજિઝી પર રહ્મ કર

وَاقْبَلْ تَوْبَتِیْ وَاسْتَجِبْ دُعَآئِیْ ط

ઔર મેરી તૌબા કબૂલ કર ઔર મેરી દુઆ મુસ્તજાબ (યા'ની મક્બૂલ) ફરમા.

મિના નઝર આએ તો યેહ દુઆ પઢિયે

મિના શરીફ નઝર આએ તો (અવ્વલ આખિર દુરૂદ શરીફ કે સાથ) વોહી દુઆ પઢિયે જો **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا સે આતે હુએ મિના દેખ કર પઢી થી. દુઆ યેહ હૈ :

اَللّٰهُمَّ هٰذِهٖ مِنًى فَامْنُنْ عَلَیَّ بِمَا مَنَنْتَ بِهٖ عَلٰۤی اَوْلِیَآئِكَ

તરજમા : ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! યેહ મિના હૈ મુઝ પર વોહ એહસાન ફરમા જો તૂને અપને ઔલિયા પર ફરમાયા.

યા ઈલાહી ફઝ્લ કર તુઝ કો મિના કા વાસિતા
હાજિયોં કા વાસિતા કુલ ઔલિયા કા વાસિતા

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب ! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

દસવીં ઝુલ હિજ્જહ કા પહલા કામ રમ્ય : **મુઝ્દલિફા શરીફ** સે **મિના શરીફ** પહોંચ કર સીધે **જમ્રતુલ અ-કબહ** યા'ની બડે શૈતાન કી તરફ તશરીફ લાઈયે, આજ સિર્ફ ઈસી એક કો કંકરિયાં મારની હૈં. પહલે કા'બએ શરીફ કી સમ્ત મા'લૂમ કર લીજિયે ફિર જમરે સે કમ અઝ કમ પાંચ[5] હાથ (યા'ની તક્રીબન ઢાઈ ગઝ) દૂર

(ઝિયાદા કી કોઈ કૈદ નહીં) ઈસ તરહ ખડે હોં કે મિના આપ કે સીધે હાથ પર ઔર **કા'બા શરીફ** ઉલટે હાથ કી તરફ રહે ઔર મુંહ જમરે કી તરફ હો, સાત કંકરિયાં અપને ઉલટે હાથ મેં રખ લીજિયે બલ્કે દો તીન ઝાઈદ લે લીજિયે.[1] અબ સીધે હાથ કી ચુટકી મેં લે કર ઔર હાથ અચ્છી તરહ ઉઠા કર કે બગલ કી રંગત ઝાહિર હો હર બાર بِسۡمِ اللّٰہِ اَللّٰہُ اَکۡبَر કહતે હુએ એક એક કર કે **સાત કંકરિયાં** ઈસ તરહ મારિયે કે તમામ કંકરિયાં **જમરે** તક પહોંચેં વરના કમ અઝ કમ તીન[3] હાથ કે ફાસિલે તક ગિરેં. પહલી કંકરી મારતે હી **લબ્બૈક** કહના **મૌકૂફ** કર દીજિયે જબ સાત પૂરી હો જાએં તો વહાં ન રુકિયે, ન સીધે જાઈયે ન દાએં બાએં બલ્કે ફૌરન **ઝિક્રો દુઆ** કરતે હુએ પલટ આઈયે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1193) (ફૌરન પલટના હી સુન્નત હૈ મગર અબ જદીદ તા'મીરાત કે સબબ પલટના મુમ્કિન નહીં રહા લિહાઝા કંકરિયાં માર કર કુછ આગે બઢ કર "યૂ ટર્ન" કી તરકીબ કરની હોગી)

રમ્ય કે વક્ત એહતિયાત કે 5 મ-દની ફૂલ

ખુશ નસીબ હાજિયો ! રમ્યે જમરાત કે વક્ત ખુસૂસન દસવીં કી સુબ્હ હાજિયોં કા ઝબર દસ્ત રેલા હોતા હૈ ઔર બા'ઝ અવકાત ઈસ મેં લોગ કુચલે ભી જાતે હૈં. **સગે**

مدینہ

1 : કાશ ! ઈસ વક્ત દિલ મેં નિય્યત હાઝિર હો જાએ કે મુઝ પર જો બુરી ખ્વાહિશાત મુસલ્લત હૈં ઉન્હેં માર ભગાને મેં કામ્યાબ હો જાઊં.

મદીના عُفِیَ عَنۡهُ ને 1400 સિ.હિ. મેં દસવીં કો સુબ્હ **મિના શરીફ** મેં અપની આંખોં સે યેહ લરઝા ખેઝ મન્ઝર દેખા થા કે લાશોં કો ઉઠા ઉઠા કર એક કિતાર મેં લિટાયા જા રહા થા મગર અબ જગહ મેં કાફી તૌસીઅ કર દી ગઈ હૈ નીચે કે હિસ્સે કે ઈલાવા ઊપર ચાર4 મન્ઝિલેં મઝીદ બના દી ગઈ હૈં ઈસ લિયે હુજૂમ કાફી તક્સીમ હો જાતા હૈ. **કુછ એહતિયાતેં** અર્ઝ કરતા હૂં :

﴾**1**﴿ 10વીં કી સુબ્હ કાફી હુજૂમ હોતા હૈ, દો પહર કે તીન ચાર બજે ભીડ કમ હો જાતી હૈ અબ અગર ઈસ્લામી બહનેં ભી સાથ હોં તો હરજ નહીં ઊપર કી મન્ઝિલ સે રમ્ય કરેંગે તો રશ ઔર ભી કમ મિલેગા ઔર ખુલી હવા ભી મિલ સકેગી ﴾**2**﴿ રમ્ય મેં છડી, છત્રી ઔર દીગર સામાન સાથ ન લે જાઈયે, ઈન્તિઝામિયા કે અહલ કાર લે લેતે હૈં, વાપસ મિલના દુશ્વાર હોતા હૈ. હાં, છોટા સા સ્કૂલ બેગ અગર કમર પર લટકા હુવા હો તો બા'ઝ અવકાત લે જાને દેતે હૈં મગર 10વીં કી રમ્ય મેં યેહ ભી ન હી લે જાએં તો બેહતર હૈ કે રોક લિયા તો આપ આઝમાઈશ મેં પડ સકતે હૈં. 11 ઔર 12 કી રમ્ય મેં છોટી મોટી ચીઝેં લે જાને કે મુઆ-મલે મેં ઈન્તિઝામિયા કી તરફ સે સખ્તી કદરે કમ હો જાતી હૈ ﴾**3**﴿ વ્હીલ ચેર વાલોં કે લિયે રમ્ય કા મુનાસિબ વક્ત તીનોં દિન બા'દ નમાઝે અસ્ર હૈ ﴾**4**﴿ **કંકરિયાં** મારતે વક્ત કોઈ ચીઝ હાથ સે છૂટ કર ગિર જાએ યા પાઉં સે ચપ્પલ નિકલતી મહસૂસ હો તો હુજૂમ હોને કી સૂરત મેં હરગિઝ મત ઝુકિયે ﴾**5**﴿ જબ કુછ રુ-ફકા મિલ કર **રમ્ય**

કરના ચાહેં તો પહલે હી સે વાપસ મિલને કી કોઈ કરીબી જગહ મુકર્રર કર કે ઉસ કી નિશાની યાદ રખ લીજિયે વરના બિછડ જાને કી સૂરત મેં બેહદ પરેશાની હો સકતી હૈ. ભીડ કે દીગર મકામાત પર ભી ઈસ બાત કા ખયાલ રખિયે. **સગે મદીના** عُفِیَ عَنۡهُ ને ઐસે ઐસે બૂઢે હાજિયોં ઔર હજ્જનોં કો બિછડતે દેખા હૈ કે બેચારોં કો અપને **મુઅલ્લિમ** તક કા નામ **મા'લૂમ** નહીં હોતા ઔર ફિર બિચારોં કે લિયે વોહ આઝમાઈશ હોતી હૈ કે اَلْاَمان وَالْحَفِیۡظ .

"અલ્લાહુ ગફ્ફાર" કે આઠ હુરૂફ કી નિસ્બત સે રમ્ય કે 8 મ-દની ફૂલ

દો ફરામીને મુસ્તફા صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : ﴾1﴿ અર્ઝ કી ગઈ : રમ્યે જિમાર મેં કયા સવાબ હૈ ? આપ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને ઈર્શાદ ફરમાયા : તૂ અપને રબ કે નઝદીક ઈસ કા સવાબ ઉસ વક્ત પાએગા કે તુઝે ઈસ કી ઝિયાદા હાજત હોગી. (مُعۡجَمۡ اَوۡسَط ج ٣ ص ١٥٠ حديث ٤١٤٧) ﴾2﴿ જમરોં કી રમ્ય કરના તેરે લિયે કિયામત કે દિન નૂર હોગા. (اَلتَّرغِيب وَالتَّرهِيب ج٢ص١٣٤حديث ٣) ﴾3﴿ **સાત** કંકરિયોં સે કમ મારના **જાઈઝ** નહીં. અગર સિર્ફ તીન મારીં યા બિલ્કુલ રમ્ય ન કી તો **દમ વાજિબ** હોગા ઔર અગર ચાર મારીં તો બાકી હર કંકરી કે બદલે સ-દકા હૈ. (رَدُّالْمُحتار ج٣ص٦٠٨) ﴾4﴿ અગર સબ

કંકરિયાં એક સાથ ફેંકીં તો યેહ સાત નહીં ફકત એક માની જાએગી. (اَیضاً ص ۱۰۷) «5» **કંકરિયાં** ઝમીન કી **જિન્સ** સે હોના ઝરૂરી હૈં. (જૈસે કંકર, પથ્થર, ચૂના, મિટ્ટી) અગર મેંગની મારી તો રમ્ય નહીં હોગી. (دُرِّمُختار و رَدُّالْمُحتار ج۳ ص۶۰۸) «6» ઈસી તરહ બા'ઝ લોગ જમરાત પર ડબ્બે યા જૂતે મારતે હૈં યેહ ભી કોઈ સુન્નત નહીં ઔર કંકરી કે બદલે જૂતા યા ડબ્બા મારા તો રમ્ય હોગી હી નહીં «7» **રમ્ય** કે લિયે બેહતર યેહી હૈ કે **મુઝ્દલિફા** સે કંકરિયાં લી જાએં મગર લાઝિમી નહીં દુન્યા કે કિસી ભી હિસ્સે કી કંકરિયાં મારેંગે રમ્ય દુરુસ્ત હૈ «8» દસવીં કી **રમ્ય તુલૂએ આફતાબ** સે લે કર ઝવાલ તક સુન્નત હૈ, ઝવાલ (યા'ની ઇબ્તિદાએ વક્તે ઝોહર) સે લે કર ગુરૂબે આફતાબ તક મુબાહ (યા'ની જાઇઝ) હૈ ઔર ગુરૂબે આફતાબ સે સુબ્હે સાદિક તક **મકરૂહ** હૈ. અગર કિસી ઉઝ્ર કે સબબ હો મ-સલન ચરવાહે ને રાત મેં **રમ્ય** કી તો કરાહત નહીં. (اَیضاً ص ۶۱۰)

ઇસ્લામી બહનોં કી રમ્ય : **ઉમૂમન** દેખા જાતા હૈ કે મર્દ બિલા ઉઝ્ર **ઔરતોં** કી તરફ સે **રમ્ય** કર દિયા કરતે હૈં ઈસ તરહ ઈસ્લામી બહનેં **રમ્ય** કી સઆદત સે મહરૂમ રહ જાતી હૈં ઔર ચૂંકે **રમ્ય** વાજિબ હૈ લિહાઝા તર્કે વાજિબ કે સબબ ઉન પર **દમ** ભી **વાજિબ** હો જાતા હૈ લિહાઝા ઈસ્લામી બહનેં અપની રમ્ય ખુદ હી કરેં.

મરીઝોં કી રમ્ય : બા'ઝ હાજી સાહિબાન યૂં તો હર જગહ દન્દનાતે ફિરતે હૈં લેકિન મા'મૂલી સી બીમારી કે સબબ વોહ દૂસરોં સે **રમ્ય** કરવા લેતે હૈં.

મરીઝ કી તરફ સે રમ્ય કા તરીકા : સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِى ફરમાતે હૈં : જો શખ્સ મરીઝ હો, કે જમરે તક સુવારી પર ભી ન જા સકતા હો, વોહ દૂસરે કો હુક્મ કર દે કે ઉસ કી તરફ સે **રમ્ય** કરે ઔર ઉસ કો ચાહિયે કે પહલે અપની તરફ સે સાત કંકરિયાં મારને કે બા'દ મરીઝ કી તરફ સે **રમ્ય** કરે યા'ની જબ કે ખુદ **રમ્ય** ન કર ચુકા હો ઔર અગર યૂં કિયા કે એક કંકરી અપની તરફ સે મારી ફિર એક મરીઝ કી તરફ સે, યૂંહી સાત બાર કિયા તો મકરૂહ હૈ ઔર મરીઝ કે બિગૈર હુક્મ **રમ્ય** કર દી તો જાઇઝ ન હુઈ ઔર અગર મરીઝ મેં ઇતની તાકત નહીં કે **રમ્ય** કરે તો બેહતર યેહ કે ઉસ કા સાથી ઉસ કે હાથ પર કંકરી રખ કર **રમ્ય** કરાએ. યૂંહી બેહોશ યા મજનૂન યા ના સમઝ કી તરફ સે ઉસ કે સાથ વાલે રમ્ય કર દેં ઔર બેહતર યેહ કે ઉન કે હાથ પર કંકરી રખ કર રમ્ય કરાએં.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1148)

"ઈબ્રાહીમ" કે સાત હુરૂફ કી નિસ્બત સે હજ કી કુરબાની કે 7 મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ દસવીં કો **બડે** શૈતાન કી રમ્ય કરને કે બા'દ **કુરબાન ગાહ** તશરીફ લાઈયે ઔર કુરબાની કીજિયે, યેહ વોહ કુરબાની નહીં જો **બ-કરહ ઈદ** મેં હુવા કરતી હૈ બલ્કે **હજ** કે શુક્રાને મેં **કારિન** ઔર **મુ-તમત્તેઅ** પર વાજિબ હૈ ચાહે વોહ **ફકીર** હી ક્યૂં ન હો, **મુફરિદ** કે લિયે યેહ કુરબાની **મુસ્તહબ** હૈ ચાહે વોહ ગની (માલદાર) હો ﴾2﴿ યહાં ભી જાનવર કી વોહી શરાઈત હૈં જો બ-કરહ ઈદ કી કુરબાની કી હોતી હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1140) મ-સલન **બકરા** (ઈસ મેં બકરી, દુમ્બા, દુમ્બી ઔર ભેડ (નર વ માદા) દોનોં શામિલ હૈં) એક સાલ કા હો, ઈસ સે કમ ઉમ્ર હો તો કુરબાની જાઈઝ નહીં, ઝિયાદા હો તો જાઈઝ બલ્કે અફઝલ હૈ. હાં દુમ્બા યા ભેડ કા છ મહીને કા બચ્ચા અગર ઈતના બડા હો કે દૂર સે દેખને મેં સાલ ભર કા મા'લૂમ હોતા હો તો ઉસ કી કુરબાની જાઈઝ હૈ. (دُرِّمُختار ج۹ص۵۳۳) યાદ રખિયે ! મુત્લકન છ માહ કે દુમ્બે કી કુરબાની જાઈઝ નહીં, ઈસ કા ઈતના ફર્બા (યા'ની તગડા) ઔર કદઆવર હોના ઝરૂરી હૈ કે દૂર સે દેખને મેં સાલ ભર કા લગે. અગર 6 માહ બલ્કે સાલ મેં એક દિન ભી કમ ઉમ્ર કા દુમ્બે યા ભેડ કા બચ્ચા જો દૂર સે દેખને મેં સાલ ભર કા નહીં લગતા તો ઉસ કી કુરબાની નહીં હોગી ﴾3﴿ અગર જાનવર કા કાન એક તિહાઈ (1/3) સે ઝિયાદા કટા હોગા તો

કુરબાની હોગી હી નહીં ઔર અગર તિહાઈ યા ઈસ સે કમ કટા હુવા હો, યા ચિરા હુવા હો યા ઉસ મેં સૂરાખ હો ઈસી તરહ કોઈ થોડા સા ઐબ હો તો કુરબાની હો તો જાએગી મગર મક્રૂહે (તન્ઝીહી) હોગી ﴾4﴿ ઝબ્હ કરના આતા હો તો ખુદ ઝબ્હ કરે કે સુન્નત હૈ, વરના ઝબ્હ કે વક્ત હાઝિર રહે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1141) દૂસરે કો ભી કુરબાની કા **નાઈબ** કર સકતે હૈં.[1] ﴾5﴿ ઊંટ કી કુરબાની **અફઝલ** હૈ કે હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને **હિજ્જતુલ વદાઅ** કે મૌકઅ પર અપને દસ્તે મુબારક સે 63 ઊંટ નહ્ર ફરમાએ. ઔર સરકારે મદીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી ઈજાઝત સે **બકિય્યા** ઊંટ હઝરતે મૌલા અલી کَرَّمَ اللّٰہُ تَعَالٰی وَجْھَہُ الْکَرِیْم ને નહ્ર કિયે. (مسلم ص٦٣٤ حدیث ١٢١٨) એક ઔર રિવાયત મેં હૈ કે સરકારે નામદાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે પાસ પાંચ યા છ ઊંટ લાએ ગએ તો ઊંટોં પર ભી ગોયા એક વજ્દ તારી થા ઔર વોહ ઈસ તરહ આગે બઢ રહે થે કે હર એક ચાહતા થા કે પહલે મુઝે નહ્ર હોને કી સઆદત મિલ જાએ. (ابوداؤد ج٢ ص ٢١١ حدیث ١٧٦٥)

હર ઈક કી આરઝૂ હૈ પહલે મુઝ કો ઝબ્હ ફરમાએં
તમાશા કર રહે હૈં મરને વાલે ઈદે કુરબાં મેં

(ઝૌકે ના'ત)

1 : કુરબાની કે મસાઈલ કી તફસીલી મા'લૂમાત કે લિયે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ બહારે શરીઅત, જિલ્દ 3 સફહા 327 તા 353 નીઝ મક-ત-બતુલ મદીના કા મત્બૂઆ રિસાલા "અબ્લક઼ ઘોડે સુવાર" પઢિયે.

《6》 બેહતર યેહ હૈ કે ઝબ્હ કે વક્ત જાનવર કે દોનોં હાથ, એક પાઉં બાંધ લીજિયે ઝબ્હ કર કે ખોલ દીજિયે. યેહ કુરબાની કર કે અપને ઔર તમામ મુસલ્માનોં કે હજ વ કુરબાની કબૂલ હોને કી દુઆ માંગિયે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1141) 《7》 **દસવીં** કો કુરબાની કરના **અફ્ઝલ** હૈ ગ્યારહવીં ઔર બારહવીં કો ભી કર સકતે હૈં મગર બારહવીં કો ગુરૂબે આફ્તાબ પર કુરબાની કા **વક્ત ખત્મ** હો જાતા હૈ.

હાજી ઔર બ-કરહ ઈદ કી કુરબાની

સુવાલ : હાજી પર **બ-કરહ ઈદ** કી કુરબાની વાજિબ હૈ યા નહીં ?

જવાબ : મુકીમ માલદાર હાજી પર વાજિબ હૈ, મુસાફિર હાજી પર નહીં અગર્ચે માલદાર હો. બ-કરહ ઈદ કી કુરબાની કા હરમ શરીફ મેં હોના ઝરૂરી નહીં, અપને મુલ્ક મેં ભી કિસી કો કહ કર કરવાઈ જા સકતી હૈ. અલબત્તા દિન કા ખયાલ રખના હોગા કે જહાં કુરબાની હોની હૈ વહાં ભી ઔર જહાં કુરબાની વાલા હૈ વહાં ભી દોનોં જગહ અય્યામે કુરબાની હોં. મુકીમ હાજી પર કુરબાની વાજિબ હોને કે બારે મેં **"અલ બહ્રુર્રાઈક"** મેં હૈ : અગર હાજી મુસાફિર હૈ તો ઉસ પર કુરબાની વાજિબ નહીં હૈ, વરના વોહ (યા'ની મુકીમ હાજી) મક્કી કી તરહ હૈ ઔર (ગની હોને કી સૂરત મેં) ઉસ પર કુરબાની વાજિબ હૈ. **(اَلْبَحرُالرّائق ج۲ ص۶۰۶)** ઉ-લમાએ કિરામ ને જિસ હાજી પર કુરબાની વાજિબ ન હોને કા કૌલ કિયા હૈ ઉસ સે મુરાદ વોહ હાજી હૈ જો મુસાફિર હો.

ચુનાન્ચે "મબ્સૂત" મેં હૈ : કુરબાની શહ્ર વાલોં પર વાજિબ હૈ, હાજિયોં કે ઈલાવા ઔર યહાં શહ્ર વાલોં સે મુરાદ મુકીમ હૈં ઔર હાજિયોં સે મુરાદ મુસાફિર હૈં, અહલે મક્કા પર કુરબાની વાજિબ હૈ અગર્ચે વોહ **હજ** કરેં. (المبسوط للسرخسی ج٦، الجزء الثانی عشر ص٢٤)

કુરબાની કે ટોકન : આજ કલ બહુત સારે હાજી સાહિબાન બેંક મેં કુરબાની કી રકમ જમ્અ કરવા કર ટોકન હાસિલ કરતે હૈં, આપ ઐસા મત કીજિયે. ઈદારે કે ઝરીએ કુરબાની કરવાને મેં સરાસર ખતરા હૈ ક્યૂંકે **મુ-તમત્તેઅ ઔર કારિન કે લિયે યેહ તરતીબ વાજિબ હૈ કે પહલે રમ્ય કરે ફિર કુરબાની ઔર ફિર હલ્ક અગર ઈસ તરતીબ કે ખિલાફ કિયા તો દમ વાજિબ હો જાએગા.** અબ આપ ને ઈદારે કો રકમ જમ્અ કરવા દી, ઉન્હોં ને અગર્ચે **કુરબાની** કા વક્ત ભી બતા દિયા ફિર ભી ઈસ બાત કા પતા લગના બેહદ દુશ્વાર હૈ કે આપ કી તરફ સે **કુરબાની** વક્ત પર હુઈ યા નહીં ! અગર આપ ને **કુરબાની** સે પહલે હી **હલ્ક** કરવા દિયા તો આપ પર **"દમ"** વાજિબ હો જાએગા. ઈદારે કે ઝરીએ કુરબાની કરવાને વાલોં કો યેહ ઈખ્તિયાર દિયા જાતા હૈ કે અગર વોહ અપની કુરબાની કા સહીહ વક્ત મા'લૂમ કરના ચાહેં તો **30** અફરાદ પર અપના એક નુમાયન્દા મુન્તખબ કર લેં ઉસ કો ફિર "ખુસૂસી પાસ" જારી કિયા જાતા હૈ ઔર વોહ જા કર સબ કી કુરબાનિયાં હોતી દેખ સકતા હૈ. મગર યહાં ભી એક ખતરા મૌજૂદ હૈ ઔર વોહ યેહ કે ઈદારે

વાલે **લાખોં જાનવર** ખરીદતે હૈં ઔર ઉન સબ કા બે ઐબ હોના કરીબ બ ના મુમ્કિન હૈ. અક્સર કારવાન વાલે ભી ઈજતિમાઈ કુરબાનિયોં કી તરકીબ કરતે હૈં મગર ઉન મેં ભી બા'ઝોં કી "બદ ઉન્વાનિયોં" કી બદ તરીન દાસ્તાનેં હૈં ! બહર હાલ મુનાસિબ યેહી હૈ કે અપની કુરબાની આપ ખુદ હી કરેં.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

"યા રબ ! ઉમ્મતે નબી કો બખ્શ દે" કે સત્તરહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે હલ્ક ઔર તક્સીર કે 17 મ-દની ફૂલ

હજ વ ઉમ્રે કે એહરામ ખોલને કે વક્ત સર મુંડાને કે મુ-તઅલ્લિક **દો ફરામીને મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم મુલા-હઝા ફરમાઈયે : ﴾1﴿ બાલ મુંડાને મેં હર બાલ કે બદલે એક **નેકી** હૈ ઔર એક **ગુનાહ** મિટાયા જાતા હૈ (اَلتَّرغِيب وَالتَّرهِيب ج٢ ص ١٣٥ حديث ٣) ﴾2﴿ સર મુંડાને મેં જો બાલ ઝમીન પર ગિરેગા, વોહ તેરે લિયે કિયામત કે દિન **નૂર** હોગા (اَيضاً) ﴾3﴿ કુરબાની સે ફારિગ હો કર કિબ્લે કી તરફ મુંહ કર કે ઈસ્લામી ભાઈ હલ્ક કરેં યા'ની તમામ સર કે બાલ મુંડવા દેં યા તક્સીર કરેં યા'ની કમ અઝ કમ **ચૌથાઈ** (1/4) સર કે બાલ ઉંગલી કે પોરે કે બરાબર કટવાએં. દો તીન જગહ સે ચન્દ બાલ કેંચી સે કાટ લેના કાફી નહીં ﴾4﴿ હલ્ક હો યા તક્સીર સીધી જાનિબ સે ઈબ્તિદા

કીજિયે 《5》 **ઈસ્લામી બહનેં** સિર્ફ તક્સીર કરવાએં યા'ની **ચૌથાઈ** (1/4) સર કે બાલોં મેં સે હર બાલ ઉંગલી કે પોરે કે બરાબર કટવાએં યા ખુદ હી કૈંચી સે કાટ લેં. ઈન્હેં સર મુંડવાના હરામ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1142) (યાદ રહે ! ઔરત કા ગૈર મર્દ સે બાલ કટવાના કુજા ઉસ કે આગે અપને બાલ ઝાહિર કરના ભી જાઈઝ નહીં) 《6》 **બાલ** ચૂંકે છોટે બડે હોતે હૈં લિહાઝા એક પોરે સે ઝિયાદા કટવાએં તાકે ચૌથાઈ સર કે બાલ કમ અઝ કમ એક પોરે કે બરાબર કટ જાએં 《7》 અબ એહરામ સે બાહર હોને કા વક્ત આ ગયા તો અબ મોહરિમ (યા'ની એહરામ વાલા) અપના યા દૂસરે કા સર મૂંડ યા કસ્ર કર સકતા હૈ અગર્ચે દૂસરા ભી **મોહરિમ** હો 《8》 હલ્ક યા તક્સીર સે પહલે અગર નાખુન કતરવાએંગે યા ખત બનવાએંગે તો કફ્ફારા લાઝિમ આએગા. ઈસ મૌકઅ પર સર મુંડવાને કે બા'દ મૂંછેં તરશ્વાના, મૂએ ઝેરે નાફ દૂર કરના મુસ્તહબ હૈ 《9》 હલ્ક યા તક્સીર કા વક્ત અય્યામે નહ્ર યા'ની **10, 11** ઔર **12 ઝુલ હિજ્જહ** હૈ ઔર **અફઝલ 10**. અગર બારહવીં કે ગુરૂબે આફ્તાબ તક **હલ્ક યા કસ્ર** ન કિયા તો દમ લાઝિમ આએગા (عالمگیری ج۱ص۲۳۱،رَدُّالْمُحتار ج۳ص۶۱۶) 《10》 **જિસ** કે સર પર બાલ ન હોં, કુદરતી ગન્જ હો ઉસે ભી સર પર ઉસ્તરા ફિરવાના **વાજિબ** હૈ (عالمگیری ج۱ص۲۳۱) 《11》 **અગર** કિસી કે સર પર ફુડિયાં હૈં. જિન કી વજહ સે મુંડવા નહીં સકતા ઔર બાલ ભી ઈતને બડે નહીં કે કટવા સકે તો ઈસ મજબૂરી કે સબબ ઉસ સે મુંડવાના

ઔર કતરવાના સાકિત હો ગયા ઉસે ભી મુંડવાને ઔર કતરવાને વાલોં કી તરહ સબ ચીઝેં હલાલ હો ગઈ મગર બેહતર યેહ હૈ કે **અય્યામે નહ્ર** ખત્મ હોને તક બ દસ્તૂર એહરામ મેં રહે (ایضاً) 《12》 હલ્ક યા કસ્ર મિના શરીફ મેં સુન્નત હૈ જબ કે હુદૂદે હરમ મેં વાજિબ. અગર હુદૂદે હરમ સે બાહર કિયા તો **દમ** વાજિબ હોગા. 《13》 હલ્ક યા તક્સીર કે દૌરાન યેહ તક્બીર પઢતે રહિયે ઔર ફારિગ હો કર ભી પઢિયે :

اَللّٰہُ اَکْبَرُ ط اَللّٰہُ اَکْبَرُ ط لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَاللّٰہُ اَکْبَرُ ط اَللّٰہُ اَکْبَرُ ط وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ ط

《14》 બા'દે ફરાગત અવ્વલ આખિર દુરૂદ શરીફ કે સાથ યેહ દુઆ પઢિયે :

اَللّٰھُمَّ اَثْبِتْ لِیْ لِکُلِّ شَعْرَۃٍ حَسَنَۃً وَّامْحُ عَنِّیْ بِھَا سَیِّئَۃً وَّارْفَعْ لِیْ بِھَا عِنْدَکَ دَرَجَۃً ط

તરજમા : ઐ **અલ્લાહ** ! હર બાલ કે બદલે મેરે લિયે એક નેકી લિખ દે ઔર એક ગુનાહ મિટા દે ઔર અપને હાં હર બાલ કે બદલે મેરા એક દ-રજા બુલન્દ ફરમા દે. (احیاء العلوم ج۱ ص۳٤۳) ઔર તમામ ઉમ્મત કે લિયે **દુઆએ મગ્ફિરત** કીજિયે 《15》 મુફરિદ અગર કુરબાની કરના ચાહે તો ઉસ કે લિયે **મુસ્તહબ** યેહ હૈ કે હલ્ક યા તક્સીર કુરબાની કે બા'દ કરવાએ ઔર અગર હલ્ક કે બા'દ કુરબાની કી જબ ભી હરજ નહીં ઔર **તમત્તોઅ** ઔર

કિરાન વાલે કે લિયે હલ્ક યા તક્સીર કુરબાની કે બા'દ કરના વાજિબ હૈ, અગર પહલે હલ્ક યા તક્સીર કરેગા તો **દમ** વાજિબ હો જાએગા (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1142) **16** બાલ દફ્ન કર દેં ઔર હમેશા બદન સે જો ચીઝ બાલ, નાખુન, ખાલ જુદા હોં દફ્ન કર દિયા કરેં. (ઐઝન, સ. 1144) **17** હલ્ક યા તક્સીર કે બા'દ અબ ઔરત સે સોહબત કરને, બ શહ્‌વત ઉસે હાથ લગાને, બોસા લેને, શર્મગાહ દેખને કે સિવા જો કુછ એહરામ ને હરામ કિયા થા સબ હલાલ હો ગયા. (ઐઝન)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صَلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

"કા'બે કા તવાફ" કે દસ હુરૂફ કી નિસ્બત સે તવાફે ઝિયારત કે 10 મ-દની ફૂલ

1 **તવાફુઝ્ઝિયારહ** કો "તવાફે ઈફાઝા" ભી કહતે હૈં યેહ હજ કા **દૂસરા રુક્ન** હૈ, ઈસ કા વક્ત 10 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કી સુબ્હે સાદિક સે શુરૂઅ હોતા હૈ ઈસ સે કબ્લ નહીં હો સકતા. ઈસ મેં **ચાર ફેરે** ફર્ઝ હૈં બિગૈર ઈસ કે તવાફ હોગા હી નહીં ઔર **હજ** ન હોગા ઔર પૂરે સાત કરના **વાજિબ** હૈ **2** **તવાફુઝ્ઝિયારહ** દસવીં **ઝુલ હિજ્જહ** કો કર લેના અફ઼ઝલ હૈ, લિહાઝા પહલે **જમ્રતુલ અ-કબહ** કી રમ્ય ફિર "કુરબાની" ઔર ઈસ કે બા'દ હલ્ક યા તક્સીર સે ફારિગ હો લેં, અબ અફ઼ઝલ યેહ હૈ કે કુછ કુરબાની કા ગોશ્ત ખા કર પૈદલ **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا હાઝિર હોં ઔર યેહ ભી અફ઼ઝલ હૈ કે

બાબુસ્સલામ સે મસ્જિદુલ હરામ શરીફ મેં દાખિલ હોં ﴾3﴿ અફઝલ વક્ત તો 10 તારીખ હી હૈ મગર તીનોં દિન યા'ની બારહવીં કે ગુરૂબે આફતાબ તક તવાફે ઝિયારત કર સકતે હૈં ચૂંકે 10 તારીખ કો ભીડ ઝિયાદા હોતી હૈ લિહાઝા અપની સહૂલત કો પેશે નઝર રખના બહુત મુફીદ રહેગા. ઈસ તરહ اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ **મુ-તઅદિદ** તક્લીફ દેહ ચીઝોં ઔર બા'ઝ સૂરતોં મેં દૂસરોં કી ઈઝા રસાનિયોં, ઔરતોં સે ગુડમુડ હોને ઉન સે બદન ટકરાને ઔર નફ્સો શૈતાન કે બહકાવે મેં આ કર હોને વાલે ગુનાહોં સે બચત હો જાએગી ﴾4﴿ બા વુઝૂ ઔર સત્રે ઔરત કે સાથ તવાફ કીજિયે. (અક્સર ઈસ્લામી બહનોં કી કલાઈયાં દૌરાને તવાફ ખુલી હોતી હૈં અગર ''તવાફુઝ્ઝિયારહ'' કે ચાર ફેરે યા ઈસ સે ઝિયાદા ઈસ તરહ કિયે કે ચહારુમ ($^1/4$) કલાઈ યા ચૌથાઈ ($^1/4$) સર કે બાલ ખુલે થે તો **દમ** વાજિબ હો ગયા. અગર સત્રે ઔરત કે સાથ ઈસ તવાફ કા ઈઆદા (યા'ની નએ સિરે સે) કર લિયા તો દમ સાકિત હો જાએગા) ﴾5﴿ અગર કારિન ઔર મુફરિદ ''તવાફે કુદૂમ'' મેં ઔર **મુ-તમત્તેઅ** હજ કા એહરામ બાંધને કે બા'દ કિસી નફ્લી તવાફ મેં હજ કે ''રમલ વ સઅ્ય'' સે ફારિગ હો ચુકે હોં તો અબ **તવાફે ઝિયારત** મેં ઈસ કી હાજત નહીં ﴾6﴿ અગર હજ કે રમલ વ સઅ્ય સે પહલે ફારિગ નહીં હુએ થે તો અબ રોઝ મર્રા કે કપડોં હી મેં કર લીજિયે. હાં ''ઈઝતિબાઅ'' નહીં હો સકેગા ક્યૂંકે અબ ઈસ કા મૌકઅ ન રહા ﴾7﴿ જો ગ્યારહવીં કો ન જાએ **બારહવીં** કો કર લે ઈસ

કે બા'દ બિલા ઉઝ્ર તાખીર ગુનાહ હૈ, જુર્માને મેં એક કુરબાની કરની હોગી. હાં મ-સલન ઔરત કો હૈઝ યા નિફાસ આ ગયા તો ઈન કે ખત્મ કે બા'દ તવાફ કરે મગર હૈઝ યા નિફાસ સે અગર ઐસે વક્ત પાક હુઈ કે નહા ધો કર **બારહવીં તારીખ** મેં આફતાબ ડૂબને સે પહલે ચાર ફેરે કર સકતી હૈ તો કરના વાજિબ હૈ, ન કરેગી ગુનહગાર હોગી. યૂંહી અગર ઈતના વક્ત ઉસે મિલા થા કે તવાફ કર લેતી ઔર ન કિયા અબ હૈઝ યા નિફાસ આ ગયા તો ગુનહગાર હુઈ. (ઐઝન, સ. 1145) ﴾8﴿ અગર **તવાફુઝ઼્ઝિયારહ** ન કિયા ઔરતેં હલાલ ન હોંગી ચાહે બરસોં ગુઝર જાએં. (عالمگیری ج ١ ص ٢٣٢) ઈસી તરહ અગર બીવી ને નહીં કિયા તો શોહર ઉસ કે લિયે હલાલ ન હોગા ﴾9﴿ તવાફ સે ફારિગ હો કર દો રક્અત "વાજિબુત્તવાફ" બ દસ્તૂર અદા કીજિયે ઈસ કે બા'દ **"મુલ્તઝમ"** પર ભી હાઝિરી દીજિયે ઔર "આબે ઝમઝમ" ભી ખૂબ પેટ ભર કર નોશ કીજિયે ﴾10﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ عَزَّوَجَلَّ ! **મુબારક હો** કે આપ કા **હજ મુકમ્મલ** હો ગયા ઔર ઔરતેં ભી હલાલ હો ગઈ.

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

"યા અલ્લાહ ! શૈતાન સે પનાહ દે" કે અઠારહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે ગ્યારહ ઔર બારહ કી રમ્ય કે 18 મ-દની ફૂલ

﴾1﴿ **11** ઔર **12 ઝુલ હિજ્જહ** કો તીનોં શૈતાનોં કો કંકરિયાં મારની હૈં. ઈસ કી તરતીબ યેહ હૈ : પહલે **જમ્રતુલ ઊલા**

(યા'ની છોટા શૈતાન) ફિર **જમ્રતુલ વુસ્તા** (યા'ની મંઝલા શૈતાન) ઔર આખિર મેં **જમ્રતુલ અ-કબહ** (યા'ની બડા શૈતાન) **﴾2﴿** દો પહર (યા'ની ઝોહર કા વક્ત શુરૂઅ હોને) કે બા'દ **જમ્રતુલ ઊલા** (યા'ની છોટે શૈતાન) પર આઇયે ઔર કિબ્લે કી તરફ મુંહ કર કે **સાત કંકરિયાં** મારિયે (કંકરી પકડને ઔર મારને કા તરીકા ઇસી કિતાબ કે **સફહા 187** પર ગુઝરા) કંકરિયાં માર કર **જમ્રે** સે કુછ આગે બઢ જાઇયે ઔર ઉલટે હાથ કી જાનિબ હટ કર કિબ્લા રૂ ખડે હો કર દોનોં હાથ કન્ધોં તક ઉઠાઇયે કે હથેલિયાં આસ્માન કી તરફ નહીં બલ્કે કિબ્લે કી જાનિબ રહેં,[1] અબ દુઆ વ ઇસ્તિગ્ફાર મેં કમ અઝ કમ **20** આયતેં પઢને કી મિક્દાર મશ્ગૂલ રહિયે **﴾3﴿** અબ **જમ્રતુલ વુસ્તા** (યા'ની મંઝલે શૈતાન) પર ભી ઇસી તરહ કીજિયે **﴾4﴿** ફિર આખિર મેં **જમ્રતુલ અ-કબહ** (યા'ની બડે શૈતાન) પર ઉસ તરહ **"રમ્ય"** કીજિયે જિસ તરહ આપ ને **10** તારીખ કો કી થી (તરીકા સફહા **186** પર ગુઝરા) યાદ રહે ! બડે શૈતાન કી **રમ્ય** કે બા'દ આપ કો ઠહરના નહીં, ફૌરન પલટ પડના ઔર ઇસી દૌરાન **દુઆ** ભી કરની હૈ. (દુરુસ્ત તરીકા યેહી હૈ મગર અબ ફૌરન પલટના મુમ્કિન નહીં રહા લિહાઝા કંકરિયાં માર કર કુછ આગે બઢ કર "યૂ ટર્ન" કી તરકીબ ફરમા લીજિયે) **﴾5﴿** બારહવીં કો ભી ઇસી તરહ તીનોં જમરાત કી **રમ્ય** કીજિયે **﴾6﴿** ગ્યારહવીં ઔર બારહવીં કી **રમ્ય** કા વક્ત

---

1 : રમ્યે જિમાર કે બા'દ દુઆ મેં હથેલિયોં કા રુખ કા'બે કી તરફ હો. હ-જરે અસ્વદ કે સામને ખડા હોને કે વક્ત હથેલિયોં કા રુખ હ-જરે અસ્વદ કી તરફ હો ઔર બાકી અહવાલ મેં આસ્માન કી તરફ હો.

ઝવાલે આફતાબ (યા'ની ઈબ્તિદાએ વક્તે ઝોહર) સે શુરૂઅ હોતા હૈ. લિહાઝા ગ્યારહવીં ઔર બારહવીં કી રમ્ય દો પહર સે પહલે અસ્લન (યા'ની બિલ્કુલ) સહીહ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1148) ﴿7﴾ દસવીં, ગ્યારહવીં ઔર બારહવીં કી રાતેં (અક્સર યા'ની હર રાત કા આધે સે ઝિયાદા હિસ્સા) **મિના શરીફ** મેં ગુઝારના **સુન્નત** હૈ ﴿8﴾ બારહવીં કી રમ્ય કર કે ગુરૂબે આફતાબ સે પહલે પહલે ઈખ્તિયાર હૈ કે **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કો રવાના હો જાએં મગર બા'દે ગુરૂબ ચલા જાના મા'યૂબ. અબ એક દિન ઔર ઠહરના ઔર **તેરહવીં** કો બ દસ્તૂર દો પહર ઢલે (યા'ની ઈબ્તિદાએ વક્તે ઝોહર) રમ્ય કર કે મક્કા શરીફ જાના હોગા ઔર યેહી અફઝલ હૈ ﴿9﴾ અગર મિના મેં તેરહવીં કી **સુબ્હે સાદિક** હો ગઈ અબ **રમ્ય** કરના વાજિબ હો ગયા અગર બિગૈર રમ્ય કિયે ચલે ગએ તો **દમ વાજિબ** હોગા ﴿10﴾ ગ્યારહવીં ઔર બારહવીં કી **રમ્ય** કા વક્ત આફતાબ ઢલને (યા'ની ઝોહર કા વક્ત શુરૂઅ હોને) સે સુબ્હે સાદિક તક હૈ મગર બિલા ઉઝ્ર આફતાબ ડૂબને કે બા'દ **રમ્ય** કરના **મકરૂહ** હૈ ﴿11﴾ તેરહવીં કી રમ્ય કા વક્ત **સુબ્હે સાદિક** સે ગુરૂબે આફતાબ તક હૈ મગર સુબ્હ સે ઈબ્તિદાએ વક્તે ઝોહર તક મકરૂહે (તન્ઝીહી) હૈ, ઝોહર કા વક્ત શુરૂઅ હોને કે બા'દ મસ્નૂન હૈ ﴿12﴾ કિસી દિન કી રમ્ય અગર રહ ગઈ તો દૂસરે દિન કઝા કર લીજિયે ઔર **દમ** ભી દેના હોગા. કઝા કા આખિરી વક્ત તેરહવીં કે ગુરૂબે આફતાબ તક હૈ ﴿13﴾ **રમ્ય** એક દિન કી રહ ગઈ ઔર આપ ને તેરહવીં કે **ગુરૂબે આફતાબ** સે પહલે પહલે **કઝા** કર લી તબ ભી ઔર અગર નહીં કી જબ ભી યા

એક સે ઝિયાદા દિનોં કી રહ ગઈ બલ્કે બિલ્કુલ **રમ્ય** કી હી નહીં હર સૂરત મેં સિર્ફ એક હી **દમ વાજિબ** હૈ ﴾14﴿ ઝાઇદ બચી હુઈ **કંકરિયાં** કિસી કો ઝરૂરત હો તો ઉસ કો દે દીજિયે યા **કિસી પાક જગહ** ડાલ દીજિયે, ઇન કો જમ્રોં પર ફેંક દેના મકરૂહે (તન્ઝીહી) હૈ ﴾15﴿ આપ ને **કંકરી** મારી ઔર વોહ કિસી કે **સર** વગૈરા સે ટકરા કર **જમ્રે** કો લગી યા તીન હાથ કે ફાસિલે પર ગિરી તો **જાઇઝ** હો ગઈ ﴾16﴿ અગર આપ કી કંકરી કિસી પર ગિરી ઔર ઉસ ને હાથ વગૈરા કા ઝટકા દિયા જિસ સે વહાં તક પહોંચી તો ઉસ કે બદલે કી દૂસરી મારિયે ﴾17﴿ ઊપર કી મન્ઝિલ સે **રમ્ય** કી ઔર કંકરી **જમ્રે** કે ગિર્દ બની હુઈ **પિયાલા નુમા ફસીલ** (યા'ની બાઉન્ડ્રી) મેં ગિરી તો **જાઇઝ** હો ગઈ ક્યૂંકે ફસીલ મેં સે લુઢક કર યા તો **જમ્રે** કો લગતી હૈ યા તીન[3] હાથ કે ફાસિલે કે અન્દર અન્દર ગિરતી હૈ ﴾18﴿ અગર શક હો કે કંકરી અપની જગહ પહોંચી યા નહીં તો દોબારા મારિયે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1146, 1148)

"وَالْعِیَاذُ بِاللّٰہ" કે બારહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે રમ્ય કે 12 મકરૂહાત

(નમ્બર 1 ઔર 2 સુન્નતે મુઅક્કદા કે તર્ક કી વજહ સે ઇસાઅત. જબ કે બકિય્યા સબ મકરૂહે તન્ઝીહી હૈં)

﴾1﴿ દસવીં કી **રમ્ય** બિગૈર મજબૂરી કે **ગુરૂબે આફતાબ** કે બા'દ કરના. (સુન્નતે મુઅક્કદા કે ખિલાફ હોને કે સબબ ઇસાઅત હૈ) ﴾2﴿ **જમ્રોં** મેં ખિલાફે તરતીબ કરના

《3》 તેરહવીં કી **રમ્ય ઝોહર કા વક્ત** શુરૂઅ હોને સે પહલે કરના 《4》 બડા પથ્થર મારના 《5》 બડે પથ્થર કો તોડ કર કંકરિયાં બનાના 《6》 મસ્જિદ કી કંકરિયાં મારના 《7》 **જમ્રે** કે નીચે જો કંકરિયાં પડી હૈં ઉન મેં સે ઉઠા કર મારના (મકરૂહે તન્ઝીહી હૈ) કે યેહ **ના મક્બૂલ** કંકરિયાં હૈં, જો **મક્બૂલ** હોતી હૈં વોહ ગૈબી તૌર પર ઉઠા લી જાતી હૈં ઔર કિયામત કે દિન નેકિયોં કે પલડે મેં રખી જાએંગી 《8》 જાન બૂઝ કર **સાત** સે ઝિયાદા કંકરિયાં મારના 《9》 નાપાક કંકરિયાં મારના 《10》 **રમ્ય** કે લિયે જો સમ્ત મુકર્રર હુઈ ઉસ કે ખિલાફ કરના 《11》 **જમ્રે** સે પાંચ હાથ સે કમ ફાસિલે પર ખડે હોના. ઝિયાદા કા કોઈ મુઝા-યકા નહીં (અલબત્તા યેહ ઝરૂરી હૈ કે કરીબ હો તબ ભી કંકરી મારી હી જાએ, સિર્ફ રખ દેને કે અન્દાઝ મેં ન હો.) 《12》 મારને કે બદલે **કંકરી** જમ્રે કે કરીબ ડાલ દેના.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1148, 1149)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

"યા ખુદા બાર બાર હજ નસીબ કર" કે ઉન્નીસ હુરૂફ કી નિસ્બત સે તવાફે રુખ્સત કે 19 મ-દની ફૂલ

《1》 જબ રુખ્સત કા ઈરાદા હો ઉસ વક્ત **"આફાકી હાજી"** પર તવાફે રુખ્સત વાજિબ હૈ, ન કરને વાલે પર **દમ**

વાજિબ હોતા હૈ. ઈસ કો તવાફે વદાઅ ઔર તવાફે સદ્ર ભી કહતે હૈં «2» ઈસ મેં **ઈઝતિબાઅ, રમલ** ઔર **સઅ્ય** નહીં «3» ઉમ્રે વાલોં પર **વાજિબ** નહીં «4» હૈઝ વ નિફાસ વાલી કી સીટ બુક હૈ તો જા સકતી હૈ ઉસ પર અબ યેહ તવાફ વાજિબ નહીં ઔર દમ ભી નહીં «5» **તવાફે રુખ્સત** મેં સિર્ફ તવાફ કી નિય્યત હી કાફી હૈ, વાજિબ, અદા, વદાઅ (યા'ની રુખ્સત) વગૈરા અલ્ફાઝ નિય્યત મેં શામિલ હોના ઝરૂરી નહીં યહાં તક કે તવાફે નફ્લ કી નિય્યત કી જબ ભી **વાજિબ** અદા હો ગયા «6» સફર કા ઈરાદા થા, **તવાફે રુખ્સત** કર લિયા ફિર કિસી વજહ સે ઠહરના પડા જૈસા કે ગાડી વગૈરા મેં ઉમૂમન તાખીર હો જાતી હૈ ઔર ઈકામત કી નિય્યત નહીં કી તો વોહી તવાફ કાફી હૈ, દોબારા કરને કી હાજત નહીં ઔર મસ્જિદુલ હરામ મેં નમાઝ વગૈરા કે લિયે જાને મેં ભી કોઈ મુઝા-યકા નહીં, હાં મુસ્તહબ યેહ હૈ કે ફિર તવાફ કર લે કે આખિરી કામ તવાફ રહે «7» **તવાફે ઝિયારત** કે બા'દ જો ભી પહલા નફ્લી તવાફ કિયા વોહી તવાફે રુખ્સત હૈ «8» જો બિગૈર તવાફ કે રુખ્સત હો ગયા તો જબ તક મીકાત સે બાહર ન હુવા વાપસ આએ ઔર તવાફ કર લે «9» અગર **મીકાત** સે બાહર હોને કે બા'દ યાદ આયા તો વાપસ હોના ઝરૂરી નહીં બલ્કે દમ કે લિયે જાનવર **હરમ** મેં ભેજ દે, અગર વાપસ હો તો **ઉમ્રે કા એહરામ** બાંધ કર વાપસ આએ ઔર **ઉમ્રે** સે ફારિગ હો કર

તવાફે રુખ્સત બજા લાએ, અબ ઈસ સૂરત મેં **દમ સાકિત** હો જાએગા ⟪10⟫ તવાફે રુખ્સત કે તીન ફેરે છોડેગા તો **હર ફેરે** કે બદલે એક એક **સ-દકા** દે ઔર અગર **ચાર** સે કમ કિયે હૈં તો **દમ** દેના હોગા ⟪11⟫ હો સકે તો બે કરારી કે સાથ રોતે રોતે **તવાફે રુખ્સત** બજા લાઈયે કે ન જાને આયન્દા યેહ **સઆદત** મુયસ્સર આતી ભી હૈ યા નહીં ⟪12⟫ બા'દે તવાફ બ દસ્તૂર દો રકઅત **વાજિબુત્તવાફ** અદા કીજિયે ⟪13⟫ **તવાફે રુખ્સત** કે બા'દ બ દસ્તૂર ઝમઝમ શરીફ પર હાઝિર હો કર **આબે ઝમઝમ** નોશ કીજિયે ઔર બદન પર ડાલિયે ⟪14⟫ ફિર **દરવાઝએ કા'બા** કે સામને ખડે હો કર હો સકે તો આસ્તાનએ પાક કો બોસા દીજિયે ઔર કબૂલે હજ વ ઝિયારત ઔર બાર બાર હાઝિરી કી દુઆ માંગિયે. ઔર દુઆએ જામેઅ (યા'ની رَبَّنَا اٰتِنَا ---) યા યેહ દુઆ પઢિયે :

اَلسَّآئِلُ بِبَابِكَ يَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ وَمَعْرُوْفِكَ وَيَرْجُوْ رَحْمَتَكَ

(**તરજમા :** તેરે દરવાઝે પર સાઈલ તેરે ફઝ્લો એહસાન કા સુવાલ કરતા હૈ ઔર તેરી રહમત કા ઉમ્મીદ વાર હૈ) (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1152) ⟪15⟫ **મુલ્તઝમ** પર આ કર ગિલાફે કા'બા થામ કર ઉસી તરહ ચિમટિયે ઔર ઝિક્રો દુરૂદ ઔર દુઆ કી કસરત કીજિયે ⟪16⟫ ફિર મુમ્કિન હો તો **હ-જરે અસ્વદ** કો બોસા દીજિયે ઔર

જો આંસૂ રખતે હૈં ગિરાઇયે ﴾17﴿ ફિર કા'બએ મુશર્રફા કી તરફ મુંહ કિયે ઉલટે પાઉં યા હસ્બે મા'મૂલ ચલતે હુએ બાર બાર મુડ કર **કા'બએ મુઅઝ્ઝમા** કો હસરત સે દેખતે, ઉસ કી જુદાઈ પર આંસૂ બહાતે યા કમ અઝ કમ રોને જૈસી સૂરત બનાએ **મસ્જિદુલ હરામ** સે હમેશા કી તરહ ઉલટા પાઉં બઢા કર બાહર નિકલિયે ઔર બાહર નિકલને કી **દુઆ** પઢિયે ﴾18﴿ હૈઝ વ નિફાસ વાલી દરવાઝએ મસ્જિદ પર ખડી હો કર બ નિગાહે હસરત **કા'બએ મુશર્રફા** કી ઝિયારત કરે ઔર રોતી હુઈ દુઆ કરતી હુઈ પલટે ﴾19﴿ ફિર બ કદરે કુદરત ફુ-કરાએ **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** મેં ખૈરાત તક્સીમ કીજિયે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1151, 1153)

યા ઈલાહી ! હર બરસ હજ કી સઆદત હો નસીબ

બા'દે હજ જા કર કરૂં દીદારે દરબારે હબીબ

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صلَّى اللهُ تعالٰى على محمَّد

હજ્જે બદલ : જિસ પર હજ ફર્ઝ હો ઉસ કી તરફ સે કિયે જાને વાલે **હજ્જે બદલ** કી કુછ શર્તે હૈં મગર **હજ્જે નફલ** કી કોઈ શર્ત નહીં, યેહ તો **ઈસાલે સવાબ** કી એક સૂરત હૈ ઔર ઈસાલે સવાબ ફર્ઝ નમાઝ વ રોઝા, હજ વ ઝકાત, સ-દકાત વ ખૈરાત વગૈરા તમામ આ'માલ કા હો સકતા હૈ. લિહાઝા અગર અપને મર્હૂમ વાલિદૈન વગૈરા કી તરફ સે આપ અપની મરઝી સે હજ કરના ચાહેં યા'ની ન ઉન પર ફર્ઝ થા ન ઉન્હોં ને

વસિય્યત કી થી તો ઈસ કી કોઈ શરાઈત નહીં હૈં. એહરામે હજ, વાલિદ યા વાલિદા કી નિય્યત સે બાંધ લીજિયે ઔર તમામ **મનાસિકે હજ** બજા લાઈયે. ઈસ તરહ ફાએદા યેહ હોગા કે ઉન કો એક **હજ** કા સવાબ મિલેગા ઔર **હજ** કરને વાલે કો બ હુક્મે હદીસ **દસ હજ** કા સવાબ અતા કિયા જાએગા. (دارقطنی ج۲ص۳۲۹حدیث ۲۰۸۷) લિહાઝા જબ ભી **નફ્લ હજ** કી સઆદત મિલે તો **અફઝલ** યેહી હૈ કે વાલિદ યા વાલિદા કી તરફ સે કીજિયે. યાદ રહે ! ઈસાલે સવાબ કે લિયે કિયે જાને વાલે **હજ્જે તમત્તોઅ** યા કિરાન કી કુરબાની વાજિબ હૈ ઔર હજ કરને વાલા ખુદ અપની નિય્યત સે કરે ઔર ઈસ કા ભી ઈસાલે સવાબ કર દે.

“યા ખુદા હજ કા શરફ અતા કર” કે સત્તરહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે હજ્જે બદલ કે 17 શરાઇત

અબ જિન લોગોં પર **હજ** ફર્ઝ હો ચુકા ઉન કે **હજ્જે બદલ** કી શરાઈત પેશ કી જાતી હૈં :

﴾1﴿ જો **હજ્જે બદલ** કરવાતા હો ઉસ કે લિયે ઝરૂરી હૈ કે ઉસ પર **હજ ફર્ઝ** હો ચુકા હો યા'ની અગર **ફર્ઝ** ન હોને કે બા વુજૂદ ઉસ ને **હજ્જે બદલ** કરવાયા તો **ફર્ઝ હજ** અદા ન હુવા. યા'ની બા'દ મેં અગર ઉસ પર હજ ફર્ઝ હો ગયા તો પહલા હજ્જે બદલ કિફાયત ન કરેગા ﴾2﴿ જિસ કી તરફ સે હજ કિયા હો વોહ ઈસ કદર આજિઝ વ મજબૂર હો કે ખુદ હજ કર હી ન સકતા હો. અગર ઈસ કાબિલ

હો કે ખુદ હજ કર સકતા હૈ તો ઉસ કી તરફ સે **હજ્જે બદલ** નહીં હો સકતા ﴾3﴿ વક્તે હજ સે મૌત તક ઉઝ્ર બરાબર બાકી રહે. યા'ની **હજ્જે બદલ** કરવાને કે બા'દ મૌત સે પહલે પહલે અગર ખુદ **હજ** કરને કે કાબિલ હો ગયા તો જો હજ દૂસરે સે કરવા લિયા થા વોહ નાકાફી હો ગયા ﴾4﴿ **હાં !** અગર વોહ કોઈ ઐસા ઉઝ્ર થા જિસ કે જાને કી ઉમ્મીદ હી ન થી મ-સલન નાબીના હૈ ઔર **હજ્જે બદલ** કરવાને કે બા'દ અંખિયારા હો ગયા તો અબ દોબારા **હજ** કરને કી ઝરૂરત નહીં ﴾5﴿ જિસ કી તરફ સે **હજ્જે બદલ** કિયા જાએ ખુદ ઉસ ને હુક્મ ભી દિયા હો બિગૈર ઉસ કે હુક્મ કે **હજ્જે બદલ** નહીં હો સકતા ﴾6﴿ હાં, વારિસ ને અગર **મૂરિસ** (યા'ની **વારિસ** કરને વાલે) કી તરફ સે કિયા તો ઈસ મેં હુક્મ કી ઝરૂરત નહીં ﴾7﴿ તમામ અખરાજાત યા કમ અઝ કમ અક્સર અખરાજાત ભેજને વાલે કી તરફ સે હોં (મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1201, 1202) ﴾8﴿ વસિય્યત કી થી કે મેરે માલ સે **હજ** કરવા દિયા જાએ મગર **વારિસ** ને અપને માલ સે કરવા દિયા તો **હજ્જે બદલ** ન હુવા, હાં અગર યેહ **નિય્યત** હો કે તર્કે (યા'ની **મય્યિત** કે છોડે હુએ માલ) મેં સે લે લૂંગા તો હો જાએગા ઔર અગર લેને કા ઈરાદા ન હો તો નહીં હોગા ઔર અગર અજનબી ને અપને માલ સે **હજ્જે બદલ** કરવા દિયા તો ન હુવા, અગર્ચે વાપસ લેને કા ઈરાદા હો, અગર્ચે વોહ મર્હૂમ ખુદ ઉસી કો **હજ્જે બદલ** કરને કો કહ ગયા હો. **(رَدُّالْمُحتار ج ٤ ص ٢٨)** ﴾9﴿ અગર યૂં કહા કે મેરી તરફ સે **હજ્જે બદલ** કરવા દિયા જાએ ઔર યેહ ન કહા કે મેરે માલ સે અબ અગર

વારિસ ને ખુદ અપને માલ સે **હજ્જે બદલ** કરવા દિયા ઔર વાપસ લેને કા ભી ઈરાદા ન હો, હો ગયા. (اَیـضـاً) ﴾10﴿ જિસ કો હુક્મ દિયા વોહી કરે અગર જિસ કો હુક્મ થા ઉસ ને કિસી દૂસરે સે કરવા દિયા તો ન હુવા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1202) ﴾11﴿ **મય્યિત** ને જિસ કે બારે મેં **વસિય્યત** કી થી ઉસ કા ભી અગર ઈન્તિકાલ હો ગયા યા વોહ જાને પર રાઝી નહીં તો અબ દૂસરે સે હજ કરવા લિયા ગયા તો **જાઈઝ** હૈ. (رَدُّالْمُحتار ج٤ ص١٩) ﴾12﴿ **હજ્જે બદલ** કરને વાલા અક્સર રાસ્તા સુવારી પર કત્અ (યા'ની તૈ) કરે વરના **હજ્જે બદલ** ન હોગા ઔર ખર્ચ ભેજને વાલે કો દેના પડેગા. હાં ! અગર ખર્ચ મેં કમી પડી તો પૈદલ ભી જા સકતા હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1203) ﴾13﴿ જિસ કી તરફ સે **હજ્જે બદલ** કરના હૈ ઉસી કે વતન સે હજ કો જાએ. (ઐઝન) ﴾14﴿ અગર આમિર (હુક્મ દેને વાલે) ને **"હજ"** કા હુક્મ દિયા થા ઔર ખુદ મામૂર (યા'ની જિસ કો હુક્મ દિયા ગયા ઉસ) ને **હજ્જે તમત્તોઅ** કિયા તો ખર્ચા વાપસ કર દે. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 660) ક્યૂં કે **"હજ્જે તમત્તોઅ"** મેં હજ કા એહરામ **"મીકાતે આમિર"** સે નહીં હોગા બલ્કે **હરમ** હી સે બંધેગા. હાં આમિર કી ઈજાઝત સે ઐસા કિયા ગયા (યા'ની **હજ્જે તમત્તોઅ** કિયા ગયા) તો મુઝા-યકા નહીં. ﴾15﴿ **"વસી"** ને (યા'ની જિસ કો વસિય્યત કર ગયા થા કે તૂ મેરી તરફ સે હજ કરવા દેના, ઉસ ને) અગર મય્યિત કે છોડે હુએ માલ કા તીસરા હિસ્સા ઈતના થા કે વતન સે આદમી ભેજા જા સકતા થા, ફિર ભી અગર ગૈર જગહ સે ભેજા તો યેહ હજ મય્યિત

કી તરફ સે ન હુવા. હાં વોહ જગહ વતન સે ઈતની કરીબ હો કે વહાં જા કર રાત કે આને સે પહલે વાપસ આ સકતા હૈ તો હો જાએગા વરના ઉસે ચાહિયે કે ખુદ અપને માલ સે મય્યિત કી તરફ સે દોબારા **હજ** કરવાએ. (عالمگیری ج۱ص۲۰۹،رَدُّالْمُحتار ج ٤ ص۲۷)

《16》 આમિર (યા'ની જિસ ને હજ કા હુક્મ દિયા હૈ ઉસી) કી **નિય્યત** સે હજ કરે ઔર **અફઝલ** યેહ હૈ કે ઝબાન સે ભી لَبَّیْکَ عَنْ فُلان [1] કહ લે ઔર અગર ઉસ કા નામ ભૂલ ગયા હૈ તો યેહ નિય્યત કર લે કે જિસ ને ભેજા હૈ (યા જિસ કે લિયે ભેજા હૈ) ઉસ કી તરફ સે કરતા હૂં. (رَدُّالْمُحتار ج٤ص۲۰) 《17》 અગર **એહરામ** બાંધતે વક્ત નિય્યત કરના ભૂલ ગયા તો જબ તક **અફઆલે** હજ શુરૂઅ ન કિયે હોં ઈખ્તિયાર હૈ કે **નિય્યત** કર લે. (ایضًاص۱۸)

"આઓ હજ કરેં" કે નવ હુરૂફ કી નિસ્બત સે હજ્જે બદલ કે 9 મુ-તફર્રિક મ-દની ફૂલ

《1》 **"વસી"** (યા'ની વસિય્યત કરને વાલે) ને ઈસ સાલ કિસી કો **હજ્જે બદલ** કે લિયે મુકર્રર કિયા મગર વોહ ઈસ સાલ ન ગયા સાલે આયન્દા જા કર અદા કિયા, અદા હો ગયા, ઉસ પર કોઈ જુર્માના નહીં. (عالمگیری ج۱ص۲٦۰)

《2》 **હજ્જે બદલ** કરને વાલે કે લિયે ઝરૂરી હૈ કે જો કુછ

1 : ફુલાં કી જગહ જિસ કે નામ પર હજ કરના ચાહતા હૈ ઉસ કા નામ લે મ-સલન لَبَّیْکَ عَنْ عَبْدِالرَّحمٰنِ اَللّٰھُمَّ لَبَّیْک...اِلَخ

બચા હૈ વોહ વાપસ કર દે. અગર્ચે બહુત થોડી સી ચીઝ હો ઉસે રખ લેના **જાઇઝ** નહીં. અગર્ચે શર્ત કર લી હો કે જો કુછ બચા વોહ વાપસ નહીં દૂંગા કે યેહ શર્ત બાતિલ હૈ. હાં દો[2] સૂરતોં મેં રખના જાઇઝ હોગા : **(1)** ભેજને વાલા ઉસ કો **વકીલ** કર દે કે જો કુછ બચ જાએ વોહ અપને આપ કો **હિબા** કર કે (યા'ની બતૌરે તોહફા દે કર) કબ્ઝા કર લેના **(2)** યેહ કે ભેજને વાલા **કરીબુલ મૌત** હો ઔર ઇસ તરહ **વસિય્યત** કર દે કે જો કુછ બચે ઉસ કી મૈં ને તુઝે **વસિય્યત** કી. (મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1210, دُرِّمُختار، رَدُّالمُحتار ج٤ ص٣٨) **《3》** બેહતર યેહ હૈ કે જિસે **હજ્જે બદલ** કે લિયે ભેજા જાએ પહલે વોહ ખુદ અપને **ફર્ઝ હજ** સે સુબુક દોશ (યા'ની બરિય્યુઝ્ઝિમ્મા) હો ચુકા હો, અગર ઐસે કો ભેજા જિસ ને ખુદ **હજ** નહીં કિયા જબ ભી **હજ્જે બદલ** હો જાએગા. (**عالمگیری ج١ ص٢٥٧**) ઐસા શખ્સ જિસ ને **ફર્ઝ** હોને કે બા વુજૂદ **હજ** ન કિયા હો ઉસે હજ્જે બદલ પર ભિજવાના મકરૂહે તહરીમી હૈ. (**اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص٤٥٣**) **《4》** બેહતર યેહ હૈ કે ઐસે શખ્સ કો ભેજેં જો **હજ** કે અફઆલ ઔર તરીકે સે આગાહ હો, અગર **મુરાહિક** યા'ની કરીબુલ બુલૂગ બચ્ચે સે **હજ્જે બદલ** કરવાયા જબ ભી અદા હો જાએગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1204, دُرِّمُختار ج٤ ص٢٥) **《5》** ભેજને વાલે કે પૈસોં સે ન કિસી કો ખાના ખિલા સકતા હૈ ન ફકીર કો દે સકતા હૈ, હાં ભેજને વાલે ને ઇજાઝત દી હો તો મુઝા-યકા નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1210, لُبابُ الْمَناسِك ص ٤٥٧)

﴾6﴿ **હર** કિસ્મ કે **જુર્મે ઈખ્તિયારી** કે દમ ખુદ **હજ્જે બદલ** અદા કરને વાલે પર હૈં ભેજને વાલે પર નહીં ﴾7﴿ અગર કિસી ને ન ખુદ **હજ** કિયા હો ન **વારિસ** કો **વસિય્યત** કી હો ઔર **ઈન્તિકાલ** કર ગયા ઔર **વારિસ** ને અપની મરઝી સે અપની તરફ સે **હજ્જે બદલ** કરવા દિયા (યા ખુદ કિયા) તો اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ઉમ્મીદ હૈ કે ઉસ કી તરફ સે અદા હો જાએગા. (عالمگیری ج ۱ ص ۲۰۸) ﴾8﴿ **હજ્જે બદલ** કરને વાલા અગર મક્કએ મુકર્રમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا હી મેં રહ ગયા તો યેહ ભી જાઈઝ હૈ લેકિન **અફઝલ** યેહ હૈ કે વાપસ આએ, આને જાને કે અખરાજાત ભેજને વાલે કે ઝિમ્મે હૈં. (اَیضاً) ﴾9﴿ **હજ્જે બદલ** કરને વાલા ભેજને વાલે કી રકમ સે મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કા એક બાર સફર કર સકતા હૈ, મક્કે મદીને કી ઝિયારતોં પર ખર્ચ નહીં કર સકતા, દરમિયાના દ-રજે કા ખાના ખાએગા, જિસ મેં ગોશ્ત ભી દાખિલ હૈ, અલબત્તા સીખ કબાબ, ચરગા વગૈરા ઉમ્દા ખાને, મિઠાઈયાં, ઠન્ડી બોતલેં ફલ ફ્રૂટ વગૈરા નહીં ખા સકતે, નીઝ ખજૂરેં, તસ્બીહાત વગૈરા તબર્રુકાત લાને કી ભી ઈજાઝત નહીં. (હજ્જે બદલ કી મઝીદ તફસીલાત કે લિયે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ **સફહા** 1199 તા 1211 કા મુતા-લઆ ઝરૂરી હૈ)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

મદીને કી હાઝિરી

હસન હજ કર લિયા કા'બે સે આંખોં ને ઝિયા પાઈ
ચલો દેખેં વોહ બસ્તી જિસ કા રસ્તા દિલ કે અન્દર હે

ઝૌક બઢાને કા તરીકા : મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કા **મુકદ્દસ** સફ઼ર આપ કો મુબારક હો ! રાસ્તે ભર **દુરૂદો સલામ** કી કસરત કીજિયે ઔર **ના'તિયા અશ્આર** પઢતે રહિયે યા હો સકે તો ટેપ રેકૉર્ડર પર ખુશ ઇલ્હાન ના'ત ખ્વાનોં કે કેસિટ સુનતે રહિયે કે اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ ઇસ તરહ તરક્કિયે ઝૌક કે અસ્બાબ હોંગે. **મદીનએ પાક** કી અ-ઝ-મતો રિફ઼્અત કા તસવ્વુર બાંધતે રહિયે, ઇસ કે ફ઼ઝાઇલ પર ગૌર કરતે રહિયે.[1] ઇસ સે ભી اِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ આપ કા શૌક મઝીદ બઢેગા.

મદીના કિતની દેર મેં આએગા ! : મક્કએ મુકર્રમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا સે **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કા ફ઼ાસિલા તક્રીબન 425 કિલો મીટર હે જિસે આમ દિનોં મેં બસ તક્રીબન 5 ઘન્ટે મેં તૈ કર લેતી હૈ મગર હજ કે દિનોં મેં બા'ઝ

---

1 : દૌરાને કિયામે હ-રમૈને શરીફ઼ૈન ફ઼ઝાઇલે મક્કા વ મદીના પર મબ્ની કુતુબ કા મુતા-લઆ તરક્કિયે ઝૌક કા બેહતરીન ઝરીઆ હે નીઝ ઇશ્કે રસૂલ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم બઢાને કે લિયે આ'લા હઝરત رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه કા ના'તિયા દીવાન "હદાઇકે બખ્શિશ" ઔર ઉસ્તાઝે ઝમન મૌલાના હસન રઝા ખાન عليه رحمة الله ذوالمنن કા કલામ "ઝૌકે ના'ત" કા ખૂબ મુતા-લઆ ફ઼રમાઇયે.

મસ્લહતોં કી બિના પર રફ્તાર કમ રખી જાતી ઔર પહોંચને મેં બસ તકરીબન 8 તા 10 ઘન્ટે લે લેતી હૈ. "મર્કઝે ઈસ્તિક્બાલે હુજ્જાજ" પર બસ રુકતી હૈ, યહાં પાસપોર્ટ કા ઈન્દિરાજ હોતા હૈ ઔર પાસપોર્ટ રખ કર એક કાર્ડ જારી કિયા જાતા હૈ જિસે હાજી ને સંભાલ કર રખના હોતા હૈ, યહાં કી કારવાઈ મેં બસા અવકાત કઈ ઘન્ટે ભી લગ જાતે હૈં, સબ્ર કા ફલ મીઠા હૈ. અન્કરીબ આપ اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ મીઠે મદીને કે ગલી કૂચોં કે જલ્વે લૂટેંગે, જલ્દ હી આપ **ગુમ્બદે ખઝરા** કે દીદાર સે અપની આંખેં ઠન્ડી કરેંગે. જૂં હી દૂર સે **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام કે મીનારે નૂરબાર પુર વકાર પર નિગાહ પડેગી, સબ્ઝ સબ્ઝ ગુમ્બદ નઝર આએગા اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ આપ કે કલ્બ મેં હલચલ મચ જાએગી ઔર આંખોં સે બે ઈખ્તિયાર આંસૂ છલક પડેંગે.

સાઈમ કમાલે ઝબ્ત કી કોશિશ તો કી મગર
પલકોં કા હલ્કા તોડ કર આંસૂ નિકલ ગએ

હવાએ મદીના સે આપ કે મશામે દિમાગ **મુઅત્તર** હો રહે હોંગે ઔર આપ અપની રૂહ મેં તા-ઝગી મહસૂસ કર રહે હોંગે, હો સકે તો નંગે પાઉં રોતે હુએ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કી ફઝાઓં મેં દાખિલ હોં.

જૂતે ઉતાર લો ચલો બા હોશ બા અદબ
દેખો મદીને કા હસીં ગુલઝાર આ ગયા

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

નંગે પાઉં રહને કી કુરઆની દલીલ : ઔર યહાં નંગે પાઉં રહના કોઈ ખિલાફે શર-અ ફે'લ ભી નહીં બલ્કે **મુકદસ સર ઝમીન** કા સરાસર અદબ હૈ. ચુનાન્ચે **હઝરતે** સય્યિદુના મૂસા **કલીમુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام ને અપને રબ عَزَّوَجَلَّ સે હમ કલામી કા શરફ હાસિલ કિયા તો **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ને ઈર્શાદ ફરમાયા :

فَاخْلَعْ نَعْلَیْکَ ۚ اِنَّکَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًی ﴿۱۲﴾ (پ۱۶ طٰهٰ:۱۲)

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : તો અપને જૂતે ઉતાર ડાલ, બેશક તૂ પાક જંગલ તુવા મેં હૈ.

سُبْحٰنَ اللہ عَزَّوَجَلَّ ! જબ **તૂરે સીના** કી મુકદસ વાદી મેં સય્યિદુના મૂસા **કલીમુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કો ખુદ **અલ્લાહ તબા-ર-ક વ તઆલા** જૂતે ઉતાર લેને કા હુક્મ ફરમાએ તો **મદીના** તો ફિર **મદીના** હૈ, યહાં અગર નંગે પાઉં રહા જાએ તો ક્યૂં સઆદત કી બાત ન હોગી ! કરોડોં માલિકિય્યોં કે પેશ્વા ઔર મશ્હૂર આશિકે રસૂલ હઝરતે સય્યિદુના ઈમામ માલિક رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ **મદીનએ પાક** زَادَهَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કી ગલિયોં મેં નંગે પૈર ચલા કરતે થે. (الطبقات الکبریٰ للشعرانی الجزء الاول ص ۷۶) આપ رَحْمَۃُ اللہِ تَعَالٰی عَلَیْہ **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મેં કભી ઘોડે પર સુવાર ન હોતે, ફરમાતે હૈં : મુઝે **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સે

હયા આતી હૈ કે ઉસ મુબારક ઝમીન કો અપને ઘોડે કે કદમોં તલે રૌંદૂં જિસ મેં ઉસ કે પ્યારે મહબૂબ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم મૌજૂદ હૈં. (યા'ની આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા રૌઝએ અન્વર હૈ)

(اِحياءُ العلوم ج ۱ ص ٤٨)

ઐ ખાકે મદીના ! તૂ હી બતા મૈં કૈસે પાઉં રખ્ખૂં યહાં

તૂ ખાકે પા સરકાર કી હૈ આંખોં સે લગાઈ જાતી હૈ

હાઝિરી કી તય્યારી : હાઝિરિયે રૌઝએ રસૂલ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم સે પહલે મકાન વગૈરા કા બન્દો બસ્ત કર લીજિયે, હાજત હો તો ખા પી લીજિયે, અલ ગરઝ હર વોહ બાત જો **ખુશૂઓ ખુઝૂઅ** મેં **માનેઅ** હો ઉસ સે ફારિગ હો લીજિયે. અબ તાઝા **વુઝૂ** કીજિયે ઈસ મેં **મિસ્વાક** ઝરૂર હો બલ્કે બેહતર યેહ હૈ કે ગુસ્લ કર લીજિયે, ધુલે હુએ કપડે બલ્કે હો સકે તો નયા સફેદ લિબાસ, નયા ઈમામા શરીફ વગૈરા ઝૈબે તન કીજિયે, સુરમા ઔર ખુશ્બૂ લગા લીજિયે ઔર મુશ્ક અફઝલ હૈ, અબ રોતે હુએ **દરબાર** કી તરફ બઢિયે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1223 માખૂઝન)

ઐ લીજિયે ! સબ્ઝ ગુમ્બદ આ ગયા : ઐ લીજિયે ! વોહ **સબ્ઝ સબ્ઝ ગુમ્બદ** જિસે આપ ને તસ્વીરોં મેં દેખા થા, ખયાલોં મેં ચૂમા થા અબ સચમુચ આપ કી આંખોં કે સામને હૈ.

અશ્કોં કે મોતી અબ નિછાવર ઝાઈરો કરો   વોહ સબ્ઝ ગુમ્બદ મમ્બએ અન્વાર આ ગયા

અબ સર ઝુકાએ બા અદબ પઢતે હુએ દુરૂદ

રોતે હુએ આગે બઢો દરબાર આ ગયા

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 473)

હાં ! હાં ! યેહ વોહી **સબ્ઝ ગુમ્બદ** હૈ જિસ કે દીદાર કે લિયે આશિકાને રસૂલ કે દિલ બે કરાર રહતે ઔર આંખેં અશ્કબાર હો જાયા કરતી હૈં, ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! **રૌઝએ રસૂલુલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم સે અઝીમ જગહ દુન્યા કે કિસી મકામ મેં તો કુજા **જન્નત** મેં ભી નહીં હૈ.

ફિરદૌસ કી બુલન્દી ભી છૂ સકે ન ઈસ કો

ખુલ્દે બરીં સે ઊંચા મીઠે નબી કા રૌઝા

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 298)

દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ કિતાબ "વસાઈલે બખ્શિશ" કે **સફહા** 298 કે હાશિયે મેં હૈ : રૌઝા કે લફ્ઝી મા'ના હૈં : બાગ. શે'ર મેં રૌઝા સે મુરાદ વોહ હિસ્સએ ઝમીન હૈ જિસ પર રહમતે આલમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા જિસ્મે મુઅઝ્ઝમ તશરીફ ફરમા હૈ. ઈસ કી ફઝીલત બયાન કરતે હુએ ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام ફરમાતે હૈં : મહબૂબે દાવર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે જિસ્મે અન્વર સે ઝમીન કા જો હિસ્સા લગા હુવા હૈ. વોહ કા'બા શરીફ સે બલ્કે અર્શો કુર્સી સે ભી અફઝલ હૈ. (دُرِّمُختَار ج٤ ص ٦٢)

હો સકે તો બાબુલ બકીઅ સે હાઝિર હોં : અબ સરાપા અ-દબો હોશ બને, આંસૂ બહાતે યા રોના ન આએ તો કમ અઝ કમ રોને જૈસી સૂરત બનાએ. **બાબે બકીઅ**[1] પર હાઝિર હોં. "**اَلصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُوْلَ اللّٰہ**" અર્ઝ કર કે ઝરા ઠહર જાઈયે. ગોયા સરકારે ઝી વકાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે **શાહી દરબાર** મેં હાઝિરી કી ઈજાઝત માંગ રહે હૈં. અબ **بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْم** કહ કર અપના સીધા કદમ **મસ્જિદ શરીફ** મેં રખિયે ઔર હમાતન અદબ હો કર દાખિલે **મસ્જિદે ન-બવી** عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام હોં **ઈસ વક્ત જો તા'ઝીમ વ અદબ ફર્ઝ હૈ** વોહ હર આશિકે રસૂલ કા દિલ જાનતા હૈ. હાથ, પાઉં, આંખ, કાન, ઝબાન, દિલ સબ ખયાલે ગૈર સે પાક કીજિયે ઔર રોતે હુએ આગે બઢિયે, ન ઈર્દ ગિર્દ નઝરેં ઘુમાઈયે, ન હી મસ્જિદ કે નકશો નિગાર દેખિયે, બસ એક હી તડપ, એક હી લગન ઔર એક હી ખયાલ હો કે ભાગા હુવા મુજરિમ અપને આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં પેશ હોને કે લિયે ચલા હૈ.

مدینہ

1 : યેહ મસ્જિદે ન-બવી عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કે જાનિબે મશરિક વાકેઅ હૈ. ઉમૂમન દરબાન બાબે **બકીઅ** સે હાઝિરી કે લિયે નહીં જાને દેતે લિહાઝા લોગ બાબુસ્સલામ હી સે હાઝિર હોતે હૈં ઈસ તરહ હાઝિરી કી ઈબ્તિદા સરે અકદસ સે હોગી ઔર યેહ ખિલાફે અદબ હૈ ક્યૂંકે બુઝુર્ગોં કી ખિદમત મેં કદમોં કી તરફ સે આના હી અદબ હૈ. અગર બાબે **બકીઅ** સે હાઝિરી ન હો સકે તો બાબુસ્સલામ સે ભી હરજ નહીં. અગર ભીડ વગૈરા ન હો તો કોશિશ કીજિયે કે બાબે **બકીઅ** સે હાઝિરી હો જાએ.

ચલા હૂં એક મુજરિમ કી તરહ મૈં જાનિબે આકા
નઝર શરમિન્દા શરમિન્દા, બદન લરઝીદા લરઝીદા

નમાઝે શુક્રાના : અબ અગર મકરૂહ વક્ત ન હો ઔર ગ-લ-બએ શૌક મોહલત દે તો દો દો રક્અત **તહિય્યતુલ મસ્જિદ** વ શુક્રાનએ બારગાહે અક્દસ અદા કીજિયે, પહલી રક્અત મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ قُلْ يَآيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ઔર દૂસરી મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ قُلْ هُوَاللّٰهُ શરીફ પઢિયે.

સુનહ્‌રી જાલિયોં કે રૂ બરૂ : અબ અ-દબો શૌક મેં ડૂબે, ગરદન ઝુકાએ, આંખેં નીચી કિયે, રોને વાલી સૂરત બનાએ બલ્કે ખુદ કો બઝોર રોને પર લાતે, આંસૂ બહાતે, થર-થરાતે, કપ-કપાતે, ગુનાહોં કી નદામત સે પસીના પસીના હોતે, સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ફઝ્‌લો કરમ કી ઉમ્મીદ રખતે, આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ક-દમૈને શરીફૈન[1] કી તરફ સે સુનહ્‌રી જાલિયોં કે રૂ બરૂ મુવા-જહા શરીફ મેં (યા'ની ચેહ્‌રએ મુબારક કે સામને) હાઝિર હોં કે સરકારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم અપને મઝારે પુર અન્વાર મેં રૂ બ કિબ્લા જલ્વા અફરોઝ હૈં, મુબારક

---

1 : બાબુલ બકીઅ સે હાઝિરી મિલી તો પહલે ક-દમૈને શરીફૈન આએંગે ઔર બાબુસ્સલામ સે આએ તો પહલે સરે અક્દસ આએગા.

કદમોં કી તરફ સે હાઝિર હોંગે તો સરકારે દો જહાં صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી નિગાહે બેકસ પનાહ બરાહે રાસ્ત આપ કી તરફ હોગી ઔર યેહ બાત આપ કે લિયે દોનોં જહાં મેં કાફી હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1224)

મુવા-જહા શરીફ પર હાઝિરી[1] **:** અબ સરાપા અદબ બને ઝેરે કિન્દીલ ઉન ચાંદી કી કીલોં કે સામને જો સુનહ્‌રી જાલિયોં કે દરવાઝએ મુબા-રકા મેં ઊપર કી તરફ જાનિબે મશરિક લગી હુઈ હૈં, કિબ્લે કો પીઠ કિયે કમ અઝ કમ ચાર હાથ (યા'ની તકરીબન દો ગઝ) દૂર નમાઝ કી તરહ હાથ બાંધ કર સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ચેહ્‌રએ પુર અન્વાર કી તરફ રુખ કર કે ખડે હોં કે "ફતાવા આલમગીરી" વગૈરા મેં યેહી અદબ લિખા હૈ કે **يَقِفُ كَمَا يَقِفُ فِى الصَّلٰوة** યા'ની "સરકારે મદીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે દરબાર મેં ઈસ તરહ ખડા હો જિસ તરહ નમાઝ મેં ખડા હોતા હૈ." યકીન માનિયે ! સરકારે ઝી વકાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم અપને મઝારે ફાઇઝુલ અન્વાર મેં સચ્ચી હકીકી દુન્યાવી જિસ્માની હયાત સે ઉસી તરહ ઝિન્દા હૈં જિસ તરહ વફાત શરીફ સે પહલે થે ઔર આપ કો ભી દેખ રહે હૈં બલ્કે આપ કે દિલ

مدینہ

1 : લોગ ઉમૂમન બડે સૂરાખ કો "મુવા-જહા શરીફ" સમઝતે હૈં બલ્કે અક્સર ઉર્દૂ કિતાબોં મેં ભી યેહી લિખા હૈ મગર રફીકુલ હ-રમૈન મેં આ'લા હઝરત رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه કી તહકીક કે મુતાબિક મુવા-જહા શરીફ કી નિશાન દેહી કી ગઈ હૈ.

મેં જો ખયાલાત આ રહે હૈં ઉન પર ભી મુત્તલઅ (યા'ની બા ખબર) હૈં. ખબરદાર ! જાલી મુબારક કો બોસા દેને યા હાથ લગાને સે બચિયે કે યેહ ખિલાફે અદબ હૈ, હમારે હાથ ઈસ કાબિલ હી નહીં કી જાલી મુબારક કો છૂ સકેં, લિહાઝા ચાર હાથ (યા'ની તકરીબન દો ગઝ) દૂર રહિયે, યેહ ઉન કી રહમત ક્યા કમ હૈ કે આપ કો અપને મુવા-જ-હએ અક્દસ કે કરીબ બુલાયા ! સરકારે નામદાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી નિગાહે કરમ અગર્ચે હર જગહ આપ કી તરફ થી, અબ ખુસૂસિય્યત ઔર ઈસ દ-ર-જએ કુર્બ કે સાથ આપ કી તરફ હૈ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1224, 1225)

દીદાર કે કાબિલ તો કહાં મેરી નઝર હૈ
યેહ તેરી ઈનાયત હૈ જો રુખ તેરા ઈધર હૈ

બારગાહે રિસાલત صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم **મેં સલામ અર્ઝ કીજિયે :** અબ અદબ ઔર શૌક કે સાથ ગમગીન ઔર દર્દ ભરી આવાઝ મેં મગર આવાઝ ઈતની બુલન્દ ઔર સખ્ત ન હો કે સારે આ'માલ હી **ઝાએઅ** હો જાએં, ન બિલ્કુલ હી પસ્ત (યા'ની ધીમી) કે યેહ ભી **સુન્નત** કે ખિલાફ હૈ, મો'તદિલ (યા'ની દરમિયાની) આવાઝ મેં ઈન અલ્ફાઝ કે સાથ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ اَیُّھَا النَّبِیُّ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ

તરજમા : ઐ નબી صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم આપ પર સલામ ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં

وَبَرَكَاتُهٗ ط اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ط

ઔર બ-ર-કતેં. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે રસૂલ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم આપ પર સલામ.

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللهِ ط اَلسَّلَامُ

ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી તમામ મખ્લૂક સે બેહતર આપ પર સલામ.

عَلَيْكَ يَا شَفِيْعَ الْمُذْنِبِيْنَ ط اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ

ઐ ગુનહગારોં કી શફાઅત કરને વાલે આપ પર સલામ, આપ પર,

وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ وَاُمَّتِكَ اَجْمَعِيْنَ ط

આપ કી આલ વ અસ્હાબ પર ઔર આપ કી તમામ ઉમ્મત પર સલામ.

જહાં તક ઝબાન સાથ દે, દિલ જમ્ઈ હો મુખ્તલિફ અલ્કાબ કે સાથ સલામ અર્ઝ કરતે રહિયે, અગર અલ્કાબ યાદ ન હોં તો اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ الله કી તકરાર કરતે (યા'ની યેહી બાર બાર પઢતે) રહિયે. જિન જિન લોગોં ને આપ કો સલામ કે લિયે કહા હૈ ઉન કા ભી સલામ અર્ઝ કીજિયે, જો જો આશિકાને રસૂલ યેહ તહરીર પઢેં વોહ મુઝ **સગે મદીના** عُفِیَ عَنْهُ કા સલામ અર્ઝ કર દેં તો મુઝ ગુનહગારોં કે સરદાર પર **એહસાને અઝીમ** હોગા. યહાં ખૂબ **દુઆએં** માંગિયે ઔર બાર બાર ઈસ તરહ **શફાઅત કી ભીક તલબ** કીજિયે :

اَسْئَلُكَ الشَّفَاعَةَ یَا رَسُوْلَ اللہ صلّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلّم

યા'ની **યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ! મૈં આપ સે શફ઼ાઅત કા સુવાલ કરતા હૂં.

સિદ્દીકે અક્બર رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ **કી ખ઼િદમત મેં સલામ :** ફિર મશરિક કી જાનિબ (અપને સીધે હાથ કી તરફ઼) આધે ગઝ કે કરીબ હટ કર (કરીબી છોટે સૂરાખ કી તરફ઼) હઝરતે સય્યિદુના સિદ્દીકે અક્બર رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ કે ચેહ્‌રએ અન્વર કે સામને દસ્ત બસ્તા (યા'ની ઉસી તરહ હાથ બાંધ કર) ખડે હો કર ઉન કો સલામ પેશ કીજિયે, બેહતર યેહ હૈ કે ઈસ તરહ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا خَلِیْفَةَ رَسُوْلِ اللہِ ط

એ **ખ઼લીફ઼એ રસૂલુલ્લાહ** ! આપ પર સલામ,

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا وَزِیْرَ رَسُوْلِ اللہِ ط

એ **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે વઝીર આપ પર સલામ,

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا صَاحِبَ رَسُوْلِ

એ ગારે સૌર મેં **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે રફ઼ીક !

اللّٰہِ فِی الْغَارِ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ وَبَرَکَاتُہٗ ط

આપ પર સલામ ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં.

ફારૂકે આ'ઝમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ **કી ખિદમત મેં સલામ :** **ફિર** ઈતના હી મઝીદ જાનિબે મશરિક (અપને સીધે હાથ કી તરફ) થોડા સા સરક કર (આખિરી સૂરાખ કે સામને) હઝરતે સય્યિદુના ફારૂકે આ'ઝમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ કે રૂ બરૂ અર્ઝ કીજિયે :

اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا اَمِیْرَ الْمُؤْمِنِیْنَ ط اَلسَّلَامُ

ઐ અમીરુલ મુઅમિનીન ! આપ પર સલામ,

عَلَیْکَ یَا مُتَمِّمَ الْاَرْبَعِیْنَ ط اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ

ઐ ચાલીસ કા અદદ પૂરા કરને વાલે ! આપ પર સલામ,

یَا عِزَّ الْاِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِیْنَ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ وَبَرَکَاتُہٗ ط

ઐ ઈસ્લામ વ મુસ્લિમીન કી ઈઝ્ઝત ! આપ પર સલામ ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં.

દોબારા એક સાથ શૈખૈન رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا **કી ખિદમતોં મેં સલામ :** **ફિર** બાલિશ્ત ભર જાનિબે મગરિબ યા'ની અપને ઉલટે હાથ કી તરફ સરકિયે ઔર દોનોં છોટે સૂરાખોં કે બીચ મેં ખડે હો કર એક સાથ સય્યિદૈના સિદ્દીકે અકબર વ ફારૂકે આ'ઝમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا

કી ખિદમતોં મેં ઈસ તરહ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا خَلِيْفَتَيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ ط اَلسَّلَامُ

એ **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે **ખુ-લફા !** આપ દોનોં પર સલામ,

عَلَيْكُمَا يَا وَزِيْرَيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ ط اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمَا

એ **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે વુ-ઝરા ! આપ દોનોં પર સલામ, એ **રસૂલુલ્લાહ**

يَا ضَجِيْعَيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ ط

صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે પહલૂ મેં આરામ ફરમાને વાલે ! (અબૂ બક્ર વ ઉમર رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا) આપ દોનોં પર સલામ હો

اَسْئَلُكُمَا الشَّفَاعَةَ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى

ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં. આપ દોનોં સાહિબાન સે સુવાલ કરતા હૂં કે **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَعَلَيْكُمَا وَبَارِكْ وَسَلَّمَ ط

કે હુઝૂર મેરી સિફ઼ારિશ કીજિયે, **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ઉન પર ઔર આપ દોનોં પર દુરૂદ વ બ-ર-કત ઔર સલામ નાઝિલ ફરમાએ

યેહ દુઆએં માંગિયે : યેહ તમામ હાઝિરિયાં કબૂલિય્યતે દુઆ કે મકામાત હૈં, યહાં દુન્યા વ આખિરત કી ભલાઈયાં માંગિયે. અપને વાલિદૈન, પીરો મુર્શિદ, ઉસ્તાદ, ઔલાદ, અહલે ખાનદાન, દોસ્ત વ અહબાબ ઔર તમામ ઉમ્મત કે

લિયે દુઆએ મગ્ફિરત કીજિયે ઔર શહન્શાહે રિસાલત صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી શફાઅત કી ભીક માંગિયે, ખુસૂસન મુવા-જહા શરીફ મેં ના'તિયા અશ્આર અર્ઝ કીજિયે, અગર નીચે દિયા હુવા મક્તઅ યહાં **સગે મદીના** عُفِىَ عَنۡهُ કી તરફ સે **12** બાર અર્ઝ કર દેં તો એહસાને અઝીમ હોગા :

પડોસી ખુલ્દ મેં અત્તાર કો અપના બના લીજે
જહાં હૈં ઈતને એહસાં ઔર એહસાં યા રસૂલલ્લાહ

"મદીનતુલ મુનવ્વરહ" કે બારહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે બારગાહે રિસાલત મેં હાઝિરી કે ૧૨ મ-દની ફૂલ

《1》 મિમ્બરે અત્હર કે કરીબ દુઆ માંગિયે **《2》** જન્નત કી ક્યારી મેં (યા'ની જો જગહ મિમ્બર વ હુજરએ મુનવ્વરહ કે દરમિયાન હૈ, ઉસે હદીસ મેં "જન્નત કી ક્યારી" ફરમાયા) આ કર દો રક્અત નફલ ગૈરે વક્તે મકરૂહ મેં પઢ કર દુઆ કીજિયે **《3》** જબ તક મદીનએ તય્યિબા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعۡظِيۡمًا કી હાઝિરી નસીબ હો, એક સાંસ બેકાર ન જાને દીજિયે **《4》** ઝરૂરિય્યાત કે સિવા અક્સર વક્ત **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام મેં બા તહારત હાઝિર રહિયે, નમાઝ વ તિલાવત વ ઝિક્રો દુરૂદ મેં વક્ત ગુઝારિયે, દુન્યા કી બાત તો કિસી ભી મસ્જિદ મેં ન ચાહિયે ન કે યહાં **《5》** મદીનએ તય્યિબા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعۡظِيۡمًا મેં **રોઝા** નસીબ હો ખુસૂસન ગરમી મેં તો ક્યા કહના કે ઈસ પર વા'દએ શફાઅત હૈ **《6》** યહાં હર

નેકી એક કી પચાસ હઝાર લિખી જાતી હૈ, લિહાઝા ઈબાદત મેં ઝિયાદા કોશિશ કીજિયે, ખાને પીને કી કમી ઝરૂર કીજિયે ઔર જહાં તક હો સકે તસદ્દુક (યા'ની ખૈરાત) કીજિયે ખુસૂસન યહાં વાલોં પર 《7》 કુરઆને મજીદ કા કમ સે કમ એક ખત્મ યહાં ઔર એક હતીમે કા'બએ મુઅઝ્ઝમા મેં કર લીજિયે 《8》 રૌઝએ અન્વર પર નઝર ઈબાદત હૈ જૈસે કા'બએ મુઅઝ્ઝમા યા કુરઆને મજીદ કા દેખના તો અદબ કે સાથ ઈસ કી કસરત કીજિયે ઔર દુરૂદો સલામ અર્ઝ કીજિયે 《9》 પન્જગાના યા કમ અઝ કમ સુબ્હ, શામ મુવા-જહા શરીફ મેં અર્ઝે સલામ કે લિયે હાઝિર હોં 《10》 શહ્ર મેં ખ્વાહ શહ્ર સે બાહર જહાં કહીં ગુમ્બદે મુબારક પર નઝર પડે, ફૌરન દસ્ત બસ્તા ઉધર મુંહ કર કે સલાતો સલામ અર્ઝ કીજિયે, બે ઈસ કે હરગિઝ ન ગુઝરિયે કે ખિલાફે અદબ હૈ 《11》 હત્તલ વસ્અ કોશિશ કીજિયે કે **મસ્જિદે અવ્વલ** યા'ની હુઝૂરે અક્દસ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે ઝમાને મેં જિતની થી ઉસ મેં નમાઝ પઢિયે ઔર ઉસ કી મિક્દાર 100 હાથ તૂલ (લમ્બાઈ) ઔર 100 હાથ અર્ઝ (ચૌડાઈ) (યા'ની તક્રીબન 50X50 ગઝ) હૈ અગર્ચે બા'દ મેં કુછ ઈઝાફા હુવા હૈ, ઉસ (યા'ની ઈઝાફા શુદા હિસ્સે) મેં નમાઝ પઢના ભી **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام હી મેં પઢના હૈ 《12》 રૌઝએ અન્વર કા ન તવાફ કીજિયે, ન સજ્દા, ન ઈતના ઝુકના કે રુકૂઅ કે બરાબર હો. **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી તા'ઝીમ ઉન કી ઈતાઅત મેં હૈ. (માખૂઝ અઝ બહારે શરીઅત, જિલ્દ અવ્વલ, સ. 1227 તા 1228)

આલમે વજ્દ મેં રક્સાં મેરા પર પર હોતા

કાશ ! મૈં ગુમ્બદે ખઝરા કા કબૂતર હોતા

જાલી મુબારક કે રૂ બરૂ પઢને કા વિર્દ : જો કોઈ હુઝૂરે અકરમ, **નૂરે મુજસ્સમ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી **કબ્રે મુઅઝ્ઝમ** કે રૂ બરૂ ખડા હો કર યેહ આયતે શરીફા **એક** બાર પઢે :

﴿ اِنَّ اللّٰهَ وَ مَلٰٓىِٕكَتَهٗ یُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِیِّؕ-یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا(۵۶) ﴾

ફિર **70 મર્તબા** યેહ અર્ઝ કરે : صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْکَ وَسَلَّمَ یَارَسُوْلَ اللّٰہِ ફિરિશ્તા ઈસ કે જવાબ મેં યૂં કહતા હૈ : ઐ ફુલાં ! તુઝ પર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કા સલામ હો. ફિર ફિરિશ્તા ઉસ કે લિયે દુઆ કરતા હૈ : **યા અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! ઈસ કી કોઈ હાજત ઐસી ન રહે જિસ મેં યેહ નાકામ હો. (اَلْمَواھِبُ اللَّدُنِّیَة ج۳ص۴۱۲)

દુઆ કે લિયે જાલી મુબારક કો પીઠ મત કીજિયે : જબ જબ સુનહ્‌રી જાલિયોં કે રૂ બરૂ હાઝિરી કી સઆદત મિલે ઈધર ઉધર હરગિઝ ન દેખિયે ઔર ખાસ કર જાલી શરીફ કે અન્દર ઝાંકના તો બહુત બડી જુરઅત હૈ. કિબ્લે કી તરફ પીઠ કિયે કમ અઝ કમ ચાર4 હાથ (યા'ની તક્રીબન દો ગઝ) જાલી

મુબારક સે દૂર ખડે રહિયે ઔર મુવા-જહા શરીફ કી તરફ રુખ કર કે સલામ અર્ઝ કીજિયે, દુઆ ભી મુવા-જહા શરીફ હી કી તરફ રુખ કિયે માંગિયે. બા'ઝ લોગ વહાં દુઆ માંગને કે લિયે કા'બે કી તરફ મુંહ કરને કો કહતે હૈં, ઉન કી બાતોં મેં આ કર હરગિઝ હરગિઝ સુનહ્ટરી જાલિયોં કી તરફ આકા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કો યા'ની **કા'બે કે કા'બે** કો પીઠ મત કીજિયે.

કા'બે કી અ-ઝ-મતોં કા મુન્કિર નહીં હૂં લેકિન
કા'બે કા ભી હૈ કા'બા મીઠે નબી કા રૌઝા

(વસાઇલે બખ્શિશ, સ. 298)

પચાસ હઝાર એ'તિકાફ કા સવાબ : જબ જબ આપ **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام મેં દાખિલ હોં તો **એ'તિકાફ** કી નિય્યત કરના ન ભૂલિયે, ઈસ તરહ હર બાર આપ કો ''પચાસ હઝાર નફલી એ'તિકાફ'' કા સવાબ મિલેગા ઔર ઝિમ્નન ખાના, પીના, ઈફતાર કરના વગૈરા ભી જાઈઝ હો જાએગા. એ'તિકાફ કી નિય્યત ઈસ તરહ કીજિયે :

[1] **نَوَيْتُ سُنَّتَ الْاِعْتِكَاف** **તરજમા :** મૈં ને સુન્નતે એ'તિકાફ કી નિય્યત કી.

---

1 : બાબુસ્સલામ ઔર **બાબુર્રહ્મહ** સે મસ્જિદે ન-બવી عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام મેં દાખિલ હોં તો સામને વાલે સુતૂન મુબારક પર ગૌર સે દેખેંગે તો સુનહ્ટરી હર્ફોં સે ''**نَوَيْتُ سُنَّتَ الْاِعْتِكَاف**'' ઉભરા હુવા નઝર આએગા જો કે આશિકાને રસૂલ કી યાદ દિહાની કે લિયે હૈ.

રોઝાના પાંચ હજ કા સવાબ : ખુસૂસન ચાલીસ નમાઝેં બલ્કે તમામ ફર્ઝ નમાઝેં **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام હી મેં અદા કીજિયે કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ફરમાને આલીશાન હૈ : "જો શખ્સ વુઝૂ કર કે મેરી મસ્જિદ મેં નમાઝ પઢને કે ઈરાદે સે નિકલે યેહ ઉસ કે લિયે એક હજ કે બરાબર હૈ."

(شُعَبُ الْاِیمان ج٣ ص٤٩٩ حدیث٤١٩١)

સલામ ઝબાની હી અર્ઝ કીજિયે : વહાં જો ભી **સલામ** અર્ઝ કરના હૈ, વોહ ઝબાની યાદ કર લેના મુનાસિબ હૈ, કિતાબ સે દેખ કર **સલામ** ઔર **દુઆ** કે સીગે વહાં પઢના અજીબ સા લગતા હૈ ક્યૂંકે સરવરે કાએનાત, શહન્શાહે મૌજૂદાત صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم જિસ્માની હયાત કે સાથ **હુજરએ મુબા-રકા** મેં **કિબ્લે** કી તરફ રુખ કિયે તશરીફ ફરમા હૈં ઔર હમારે દિલોં તક કે ખતરાત (યા'ની ખયાલાત) સે આગાહ હૈં. ઈસ તસવ્વુર કે કાઈમ હો જાને કે બા'દ કિતાબ સે દેખ કર **સલામ** વગૈરા અર્ઝ કરના બ ઝાહિર ભી ના મુનાસિબ મા'લૂમ હોતા હૈ, મ-સલન આપ કે પીર સાહિબ આપ કે સામને મૌજૂદ હોં તો આપ ઉન કો કિતાબ સે પઢ પઢ કર સલામ અર્ઝ કરેંગે યા ઝબાની હી "**યા હઝરત** اَلسَّلَامُ عَلَیْکُم" કહેંગે ? ઉમ્મીદ હૈ આપ મેરા મુદઆ સમઝ ગએ હોંગે. **યાદ રખિયે !** બારગાહે રિસાલત صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم મેં બને સજે અલ્ફાઝ નહીં બલ્કે દિલ દેખે જાતે હૈં.

બુઢિયા કો દીદાર હો ગયા : મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا 1405 સિ.હિ. કી હાઝિરી મેં **સગે મદીના** عُفِیَ عَنْهُ કો એક પીર ભાઈ મર્હૂમ હાજી ઈસ્માઈલ ને યેહ વાકિઆ સુનાયા થા : દો યા તીન સાલ પહલે તક્રીબન 85 સાલહ એક **હજ્જન** બી સુનહ્રી જાલિયોં કે રૂ બરૂ સલામ અર્ઝ કરને હાઝિર હુઈ ઔર અપને ટૂટે ફૂટે અલ્ફાઝ મેં સલાતો સલામ અર્ઝ કરના શુરૂઅ કિયા, નાગાહ એક ખાતૂન પર નઝર પડી જો કિતાબ સે દેખ દેખ કર નિહાયત ઉમ્દા અલ્કાબ કે સાથ સલાતો સલામ અર્ઝ કર રહી થી, યેહ દેખ કર બેચારી અનપઢ **બુઢિયા** કા દિલ ડૂબને લગા, અર્ઝ કી : **યા રસૂલલ્લાહ** صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ! મૈં તો પઢી લિખી હૂં નહીં જો અચ્છે અચ્છે અલ્ફાઝ કે સાથ સલામ અર્ઝ કર સકૂં, મુઝ અનપઢ કા સલામ આપ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કો કહાં પસન્દ આએગા ! દિલ ભર આયા, રો ધો કર ચુપ હો રહી. રાત જબ સોઈ તો સોઈ હુઈ કિસ્મત અંગડાઈ લે કર જાગ ઉઠી ! ક્યા દેખતી હૈ કે સિરહાને ઉમ્મત કે વાલી, સરકારે આલી صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم તશરીફ લાએ હૈં, લબહાએ મુબા-રકા કો જુમ્બિશ હુઈ, રહમત કે ફૂલ ઝડને લગે, અલ્ફાઝ કુછ યૂં તરતીબ પાએ : **“માયૂસ ક્યૂં હોતી હો ? હમ ને તુમ્હારા સલામ સબ સે પહલે કબૂલ ફરમાયા હૈ.”**

તુમ ઉસ કે મદદગાર હો તુમ ઉસ કે તરફ દાર જો તુમ કો નિકમ્મે સે નિકમ્મા નઝર આએ
લગાતે હૈં ઉસ કો ભી સીને સે આકા જો હોતા નહીં મુંહ લગાને કે કાબિલ

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیْب ! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

અલ ઇન્તિઝાર.....! અલ ઇન્તિઝાર.....! : સબ્ઝ સબ્ઝ ગુમ્બદ ઔર હુજરએ મક્સૂરા (યા'ની વોહ મુબારક કમરા જિસ મેં હુઝૂરે અન્વર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી કબ્રે મુનવ્વર હૈ) પર નઝર જમાના ઈબાદત ઔર કારે સવાબ હૈ. ઝિયાદા સે ઝિયાદા વક્ત **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશશરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં ગુઝારને કી કોશિશ કીજિયે. મસ્જિદ શરીફ મેં બૈઠે હુએ દુરૂદો સલામ પઢતે હુએ હુજરએ મુતહ્હરા પર જિતના હો સકે નિગાહે અકીદત જમાયા કીજિયે ઔર ઈસ હસીન તસવ્વુર મેં ડૂબ જાયા કીજિયે ગોયા અન્કરીબ હમારે મીઠે મીઠે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હુજરએ મુનવ્વરહ સે બાહર તશરીફ લાને વાલે હૈં. હિજ્રો ફિરાક ઔર ઈન્તિઝારે આકાએ નામદાર صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم મેં અપને આંસૂઓં કો બહને દીજિયે.

ક્યા ખબર આજ હી દીદાર કા અરમાં નિકલે
અપની આંખોં કો અકીદત સે બિછાએ રખિયે

એક મેમન હાજી કો દીદાર હો ગયા : સગે મદીના عُفِیَ عَنْهُ કો 1400 સિ.હિ. કી હાઝિરી મેં મદીનએ પાક زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મેં બાબુલ મદીના કરાચી કે એક નૌ જવાન હાજી ને બતાયા કે મૈં **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશશરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં રહમતે આલમ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે હુજરએ મક્સૂરા કે પીછે પુશ્તે અત્હર કી જાનિબ સબ્ઝ જાલિયોં કે પીછે બૈઠા હુવા થા કે ઐન

બેદારી કે આલમ મેં, મૈં ને દેખા કે અચાનક **સબ્ઝ સબ્ઝ જાલિયોં** કી રુકાવટ હટ ગઈ ઔર તાજદારે મદીના, કરારે કલ્બો સીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم **હુજરએ પાક** સે બાહર તશરીફ લે આએ ઔર મુઝ સે ફરમાને લગે : **“માંગ ક્યા માંગતા હૈ ?”** મૈં નૂર કી તજલ્લિયોં મેં ઈસ કદર ગુમ હો ગયા કે કુછ અર્ઝ કરને કી જસારત (યા’ની હિમ્મત) હી ન રહી, **આહ !** મેરે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم જલ્વા દિખા કર મુઝે તડપતા છોડ કર અપને હુજરએ મુતહ્હરા મેં વાપસ તશરીફ લે ગએ.

શરબતે દીદ ને ઈક આગ લગાઈ દિલ મેં   તપિશે દિલ કો બઢાયા હૈ બુઝાને ન દિયા

અબ કહાં જાએગા નક્શા તેરા મેરે દિલ સે   તહ મેં રખ્ખા હૈ ઈસે દિલ ને ગુમાને ન દિયા

ગલિયોં મેં ન થૂકિયે ! : મક્કે મદીને કી ગલિયોં મેં **થૂકા** ન કીજિયે, ન હી નાક સાફ કીજિયે. જાનતે નહીં ઈન ગલિયોં સે હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ગુઝરે હૈં.

ઓ પાએ નઝર હોશ મેં આ, કૂએ નબી હૈ   આંખોં સે ભી ચલના તો યહાં બે અ-દબી હૈ

જન્નતુલ બકીઅ : જન્નતુલ બકીઅ શરીફ નીઝ જન્નતુલ મઅ્લા (**મક્કએ મુકર્રમા**) દોનોં મુકદ્દસ કબ્રિસ્તાનોં કે મકબરોં ઔર મઝારોં કો શહીદ કર દિયા ગયા હૈ. હઝારહા સહાબએ કિરામ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡھُم ઔર બે શુમાર અહલે બૈતે અત્હાર رِضْوَانُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیۡھِمۡ اَجۡمَعِیۡن

વ ઔલિયાએ કિબાર વ ઉશ્શાકે ઝાર رَحِمَهُمُ اللّٰهُ الغَفَّار કે મઝારાત કે નુકૂશ તક મિટા દિયે ગએ હૈં. હાઝિરી કે લિયે અન્દર દાખિલે કી સૂરત મેં આપ કા પાઉં مَعَاذَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ કિસી ભી સહાબી યા આશિકે રસૂલ કે મઝાર શરીફ પર પડ સકતા હૈ ! શર-ઈ મસ્અલા યેહ હૈ કે આમ મુસલ્માનોં કી કબ્રોં પર ભી પાઉં રખના હરામ હૈ. **"રદ્દુલ મુહતાર"** મેં હૈ : (કબ્રિસ્તાન મેં કબ્રેં મિટા કર) જો નયા રાસ્તા નિકાલા ગયા હો ઉસ પર ચલના હરામ હૈ. (رَدُّالْمُحتار ج۱ص۶۱۲) બલ્કે નએ રાસ્તે કા સિર્ફ ગુમાન હો તબ ભી ઉસ પર ચલના **ના જાઈઝ વ ગુનાહ** હૈ. (دُرِّمُختار ج ۳ص۱۸۳) લિહાઝા મ-દની ઈલ્તિજા હૈ કે બાહર હી સે સલામ અર્ઝ કીજિયે ઔર વોહ ભી જન્નતુલ બકીઅ કે સદ્ર દરવાઝે (MAIN ENTRANCE) પર નહીં બલ્કે ઉસ કી ચાર દીવારી કે બાહર ઉસ સમ્ત ખડે હોં જહાં સે કિબ્લે કો આપ કી પીઠ હો તાકે મદફૂનીને બકીઅ કે ચેહરે આપ કી તરફ રહેં. અબ ઈસ તરહ

અહલે બકીઅ કો સલામ અર્ઝ કીજિયે

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ فَاِنَّآ

તરજમા : તુમ પર સલામ હો ઐ મોમિનોં કી બસ્તી મેં રહને વાલો ! હમ ભી

إِنْ شَآءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُوْنَ ط اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِاَهْلِ

إِنْ شَآءَ اللّٰه عَزَّوَجَلَّ તુમ સે આ મિલને વાલે હૈં. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! બકીએ ગરકદ વાલોં કી

الْبَقِيْعِ الْغَرْقَدِ ط اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ ط

મગ્ફિરત ફરમા. ઐ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ! હમેં ભી મુઆફ ફરમા ઔર ઈન્હેં ભી મુઆફ ફરમા.

દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા : આહ ! એક વક્ત વોહ થા કે જબ હિજાઝે મુકદ્દસ મેં અહલે સુન્નત કી ''ખિદમત'' કા દૌર થા ઔર ઉસ વક્ત કે ખતીબો ઈમામ ભી આશિકાને રસૂલ હુવા કરતે થે, જુમુઆ કે રોઝ દૌરાને ખુત્બા જબ ખતીબ સાહિબ મસ્જિદે ન-બવી શરીફ عَلٰى صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام મેં રૌઝએ અન્વર કી તરફ હાથ સે ઈશારા કરતે હુએ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى هٰذَا النَّبِى ط (યા'ની ઈસ નબિય્યે મોહતરમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પર દુરૂદો સલામ હો) કહતે તો હઝારોં આશિકાને રસૂલ કે દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા ઔર વોહ અઝખુદ રફ્તગી કે આલમ મેં રોને લગ જાયા કરતે.

અલ વદાઈ હાઝિરી : જબ મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا સે રુખ્સત હોને કી જાં સોઝ ઘડી આએ રોતે હુએ ઔર ન હો સકે તો રોને જૈસા મુંહ બનાએ મુવા-જહા શરીફ મેં હાઝિર હો કર રો રો કર સલામ અર્ઝ કીજિયે ઔર ફિર સોઝ વ

રિક્કત કે સાથ યૂં અર્ઝ કીજિયે :

اَلْوَدَاعُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط اَلْوَدَاعُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط

اَلْوَدَاعُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط اَلْفِرَاقُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط

اَلْفِرَاقُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط اَلْفِرَاقُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ ط

اَلْفِرَاقُ يَاحَبِيْبَ اللّٰهِ ط اَلْفِرَاقُ يَانَبِيَّ اللّٰهِ ط

اَلْاَمَانُ يَاحَبِيْبَ اللّٰهِ ط لَاجَعَلَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى

اٰخِرَ الْعَهْدِ مِنْكَ وَلَا مِنْ زِيَارَتِكَ وَلَا

مِنَ الْوُقُوْفِ بَيْنَ يَدَيْكَ اِلَّا مِنْ خَيْرٍ

وَّعَافِيَةٍ وَّصِحَّةٍ وَّسَلَامَةٍ اِنْ عِشْتُ

اِنْ شَآءَ اللّٰهُ تَعَالٰى جِئْتُكَ وَاِنْ مِّتُّ فَاَوْدَعْتُ

عِنْدَكَ شَهَادَتِیْ وَاَمَانَتِیْ وَعَهْدِیْ وَمِيْثَاقِیْ

مِنْ يَّوْمِنَا هٰذَا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهِیَ شَهَادَةُ

اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ
اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ط ﴿سُبْحٰنَ رَبِّكَ
رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۸۰﴾ ج وَسَلٰمٌ عَلَى
الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۸۱﴾ ج وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۲﴾ ع﴾
اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ يَارَبَّ الْعٰلَمِيْنَ بِحَقِّ طٰهٰ وَيٰسٓ

અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

આહ ! અબ વક્તે રુખ્સત હૈ આયા　અલ વદાઅ તાજદારે મદીના
સદ્મએ હિજ્ર કૈસે સહૂંગા　અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

બે કરારી બઢી જા રહી હૈ　હિજ્ર કી અબ ઘડી આ રહી હૈ
દિલ હુવા જાતા હૈ પારા પારા　અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

કિસ તરહ શૌક સે મૈં ચલા થા　દિલ કા ગુન્ચા ખુશી સે ખિલા થા
આહ ! અબ છૂટતા હૈ મદીના　અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

કૂએ જાનાં કી રંગીં ફઝાઓ ! ઐ મુઅત્તર મુઅમ્બર હવાઓ !

લો સલામ આખિરી અબ હમારા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

કાશ ! કિસ્મત મેરા સાથ દેતી મૌત ભી યા-વરી મેરી કરતી

જાન કદમોં પે કુરબાન કરતા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

સોઝે ઉલ્ફત સે જલતા રહૂં મૈં ઇશ્ક મેં તેરે ઘુલતા રહૂં મૈં

મુઝ કો દીવાના સમઝે ઝમાના અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

મૈં જહાં ભી રહૂં મેરે આકા હો નઝર મેં મદીને કા જલ્વા

ઇલ્તિજા મેરી મક્બૂલ ફરમા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

કુછ ન હુસ્ને અમલ કર સકા હૂં નઝ્ર ચન્દ અશ્ક મૈં કર રહા હૂં

બસ યેહી હૈ મેરા કુલ અસાસા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

આંખ સે અબ હુવા ખૂન જારી રૂહ પર ભી હૈ અબ રન્જ તારી

જલ્દ અત્તાર કો ફિર બુલાના અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

અબ પહલે કી તરહ શૈખૈને કરીમૈન رَضِیَ اللہُ تعَالٰی عَنْہُمَا કી પાક

બારગાહોં મેં ભી સલામ અર્ઝ કીજિયે, ખૂબ રો રો કર દુઆએં માંગિયે બાર બાર હાઝિરી કા સુવાલ કીજિયે ઔર મદીને મેં **ઈમાન** વ આફિય્યત કે સાથ મૌત ઔર જન્નતુલ બકીઅ મેં મદફન કી ભીક માંગિયે. બા'દે ફરાગત રોતે હુએ ઉલટે પાઉં ચલિયે ઔર બાર બાર દરબારે રસૂલ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કો ઈસ તરહ હસરત ભરી નઝર સે દેખિયે જિસ તરહ કોઈ બચ્ચા અપની માં કી ગોદ સે જુદા હોને લગે તો બિલક બિલક કર રોતા ઔર ઉસ કી તરફ ઉમ્મીદ ભરી નિગાહોં સે દેખતા હૈ કે માં અબ બુલાએગી, કે અબ બુલાએગી ઔર બુલા કર શફકત સે સીને સે ચિમટા લેગી. **એ કાશ !** રુખ્સત કે વક્ત ઐસા હો જાએ તો કૈસી ખુશ બખ્તી હૈ, કે મદીને કે તાજદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم બુલા કર અપને સીને સે લગા લેં ઔર બે કરાર રૂહ કદમોં મેં કુરબાન હો જાએ.

હૈ તમન્નાએ અત્તાર યા રબ　　ઉન કે કદમોં મેં યૂં મૌત આએ
ઝૂમ કર જબ ગિરે મેરા લાશા　　થામ લેં બઢ કે શાહે મદીના

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب !　　صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

تُوبُوا اِلَى اللّٰه !　　اَسْتَغْفِرُ اللّٰه

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيْب !　　صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

મક્કએ મુકર્રમા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعۡظِيۡمًا કી ઝિયારતેં

વિલાદત ગાહે સરવરે આલમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **:** હઝરતે અલ્લામા કુત્બુદ્દીન عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡمُبِيۡن ફરમાતે હૈં : હુઝૂરે અકરમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી વિલાદત ગાહ પર દુઆ કબૂલ હોતી હૈ. (بلدالامین ص۲۰۱) યહાં પહોંચને કા આસાન તરીકા યેહ હૈ કે આપ **કોહે મર્વહ** કે કિસી ભી કરીબી દરવાઝે સે બાહર આ જાઈયે. સામને નમાઝિયોં કે લિયે બહુત બડા ઈહાતા બના હુવા હૈ, ઈહાતે કે ઉસ પાર યેહ મકાને આલીશાન અપને જલ્વે લુટા રહા હૈ, اِنۡ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ દૂર હી સે નઝર આ જાએગા. ખલીફા હારૂન રશીદ عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡمَجِيۡد કી વાલિદએ મોહ-ત-રમા رَحۡمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيۡهَا ને યહાં મસ્જિદ તા'મીર કરવાઈ થી. આજ કલ ઈસ મકાને અ-ઝમત નિશાન કી જગહ લાયબ્રેરી કાઈમ હૈ ઔર ઉસ પર યેહ બોર્ડ લગા હુવા હૈ : "مَكۡتَبَةُ مَكَّةَ الۡمُكَرَّمَة"

જ-બલે અબૂ કુબૈસ : યેહ દુન્યા કા સબ સે પહલા પહાડ હૈ, મસ્જિદુલ હરામ કે બાહર સફા વ મર્વહ કે કરીબ વાકેઅ હૈ. ઈસ પહાડ પર દુઆ કબૂલ હોતી હૈ, અહલે મક્કા કહ્ત સાલી કે મૌકઅ પર ઈસ પર આ કર દુઆ માંગતે થે. હદીસે પાક મેં હૈ કે **હ-જરે અસ્વદ** જન્નત સે યહીં નાઝિલ હુવા થા (الترغیب والترھیب ج۲ص۱۲۵حدیث۲۰) ઈસ પહાડ કો

"અલ અમીન" ભી કહા ગયા હૈ કે "તૂફાને નૂહ" મેં હ-જરે અસ્વદ ઈસ પહાડ પર બ હિફાઝતે તમામ તશરીફ ફરમા રહા, કા'બએ મુશર્રફા કી તા'મીર કે મૌકઅ પર ઈસ પહાડ ને હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કો પુકાર કર અર્ઝ કી : "હ-જરે અસ્વદ ઈધર હૈ." (بلدالامین ص۲۰۴بتغیر قلیل) મન્કૂલ હૈ : હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને ઈસી પહાડ પર જલ્વા અફરોઝ હો કર **ચાંદ** કે દો ટુકડે ફરમાએ થે. ચૂંકે મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًا وَّتَعْظِیْمًا પહાડોં કે દરમિયાન ઘિરા હુવા હૈ ચુનાન્ચે ઈસ પર સે ચાંદ દેખા જાતા થા પહલી રાત કે ચાંદ કો હિલાલ કહતે હૈં લિહાઝા ઈસ જગહ પર બતૌરે યાદગાર **મસ્જિદે હિલાલ** તા'મીર કી ગઈ. બા'ઝ લોગ ઈસે મસ્જિદે બિલાલ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ કહતે હૈં. **وَاللّٰہُ وَرَسُوْلُہٗ اَعْلَم** عَزَّوَجَلَّ وصَلَّی اللہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم પહાડ પર અબ શાહી મહલ તા'મીર કર દિયા ગયા હૈ, ઔર અબ ઉસ મસ્જિદ શરીફ કી ઝિયારત નહીં હો સકતી. 1409 સિ.હિ. કે મૌસિમે હજ મેં ઈસ મહલ કે કરીબ બમ કે ધમાકે હુએ થે ઔર કઈ હુજ્જાજે કિરામ ને જામે શહાદત નોશ કિયા થા, ઈસ લિયે અબ મહલ કે ગિર્દ સખ્ત પહરા રહતા હૈ. મહલ કી હિફાઝત કે પેશે નઝર ઈસી પહાડ કી સુરંગોં મેં બનાએ હુએ વુઝૂખાને ભી ખત્મ કર દિયે ગએ હૈં. એક રિવાયત કે મુતાબિક હઝરતે સય્યિદુના આદમ **સફિય્યુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام ઈસી **જ-બલે અબૂ કુબૈસ** પર વાકેઅ **"ગારુલ કન્ઝ"** મેં મદફૂન હૈં જબ

કે એક મુસ્તનદ રિવાયત કે મુતાબિક **મસ્જિદે ખૈફ** મેં દફ્ન હૈં જો કે **મિના** શરીફ મેં હૈ.

وَاللّٰہُ تعالٰی اَعْلَمُ وَرَسُوْلُہٗ اَعْلَم۔عَزَّوَجَلَّ وصَلَّی اللہ تعالٰی علیہ والہٖ وسلَّم۔

ખદી-જતુલ કુબ્રા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہَا **કા મકાને રહમત નિશાન : મક્કે** મદીને કે સુલ્તાન صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم જબ તક **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا મેં રહે ઈસી મકાને આલીશાન મેં સુકૂનત પઝીર રહે. સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ કે ઈલાવા તમામ ઔલાદ બ શુમૂલ શહઝાદિયે કૌનૈન બીબી **ફાતિમા** ઝહરા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہَا કી યહીં વિલાદત હુઈ. સય્યિદુના **જિબ્રઈલે** અમીન عَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام ને બારહા ઈસ મકાને આલીશાન કે અન્દર બારગાહે રિસાલત મેં હાઝિરી દી, **હુઝૂરે અકરમ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم પર કસરત સે નુઝૂલે વહ્‌ય ઈસી મેં હુવા. **મસ્જિદે હરામ** કે બા'દ મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا મેં ઈસ સે બઢ કર અફઝલ કોઈ મકામ નહીં. મગર સદ કરોડ બલ્કે અરબોં ખરબોં અફસોસ ! કે અબ ઈસ કે નિશાન તક મિટા દિયે ગએ હૈં ઔર લોગોં કે ચલને કે લિયે યહાં હમવાર ફર્શ બના દિયા ગયા હૈ. **મર્વહ** કી પહાડી કે કરીબ વાકેઅ બાબુલ મર્વહ સે નિકલ કર બાઈ તરફ (LEFT SIDE) હસરત ભરી નિગાહોં સે સિર્ફ ઈસ મકાને અર્શ નિશાન કી ફઝાઓં કી ઝિયારત કર લીજિયે.

ગારે જ-બલે સૌર : યેહ ગારે મુબારક **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيمًا કી દાઈં જાનિબ મહલ્લએ મસ્ફલા કી તરફ કમો બેશ ચાર[4] કિલો મીટર પર વાકેઅ "જ-બલે સૌર" મેં હૈ. યેહ વોહ મુકદસ ગાર હૈ જિસ કા ઝિક્ર કુરઆને કરીમ મેં હૈ, મક્કે મદીને કે તાજવર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم અપને યારે ગાર વ યારે મઝાર હઝરતે **સય્યિદુના સિદ્દીકે** અકબર رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ કે સાથ બ વક્તે હિજરત યહાં **તીન રાત** કિયામ પઝીર રહે. જબ દુશ્મન તલાશતે હુએ **ગારે સૌર** કે મુંહ પર આ પહોંચે તો હઝરતે સય્યિદુના સિદ્દીકે અકબર رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ ગમઝદા હો ગએ ઔર અર્ઝ કી : **યા રસૂલલ્લાહ !** દુશ્મન ઈતને કરીબ આ ચુકે હૈં કે અગર વોહ અપને કદમોં કી તરફ નઝર ડાલેંગે તો હમેં દેખ લેંગે, સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને તસલ્લી દેતે હુએ ફરમાયા : **لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا** **તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** ગમ ન ખા બેશક **અલ્લાહ** હમારે સાથ હૈ. (پ۱۰،التوبہ:۴۰) ઈસી **જ-બલે સૌર** પર કાબીલ ને સય્યિદુના **હાબીલ** رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ કો શહીદ કિયા.

ગારે હિરા : તાજદારે રિસાલત صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ઝુહૂરે રિસાલત સે પહલે યહાં ઝિક્રો ફિક્ર મેં મશ્ગૂલ રહે હૈં. યેહ કિબ્લા રુખ વાકેઅ હૈ. સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પર પહલી વહ્ય ઈસી ગાર મેં ઉતરી, જો કે اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِیْ خَلَقَ ۚ(۱) સે مَا لَمْ یَعْلَمْ તક પાંચ આયતેં હૈં. યેહ

ગારે મુબારક મસ્જિદુલ હરામ સે જાનિબે મશરિક તકરીબન તીન મીલ પર વાકેઅ "જ-બલે હિરા" પર હૈ, ઈસ મુબારક પહાડ કો **જ-બલે નૂર** ભી કહતે હૈં. "ગારે હિરા" ગારે સૌર સે અફઝલ હૈ ક્યૂંકે ગારે સૌર ને તીન[3] દિન તક સરકારે દો આલમ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે કદમ ચૂમે જબ કે **ગારે હિરા** સુલ્તાને દો સરા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી સોહબતે બા બ-ર-કત સે ઝિયાદા અર્સા મુશર્રફ હુવા.

કિસ્મતે સૌરો હિરા કી હિર્સ હૈ
ચાહતે હૈં દિલ મેં ગહરા ગાર હમ

(હદાઈકે બખ્શિશ)

દારે અરકમ : દારે **અરકમ** કોહે સફા કે કરીબ વાકેઅ થા. જબ કુફ્ફારે જફાકાર કી તરફ સે ખતરાત બઢે તો સરવરે કાએનાત صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ઈસી મેં પોશીદા તૌર પર તશરીફ ફરમા રહે. ઈસી મકાને આલીશાન મેં કઈ સાહિબાન મુશર્રફ બ ઈસ્લામ હુએ. **સય્યિદુશ્શુ-હદા** હઝરતે સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઔર **અમીરુલ મુઅમિનીન** હઝરતે સય્યિદુના ઉ-મરે ફારૂકે આ'ઝમ رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઈસી મકાને બ-ર-કત નિશાન મેં દાખિલે ઈસ્લામ હુએ. ઈસી મેં યેહ આયતે મુબા-રકા يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۶۴﴾ નાઝિલ હુઈ. ખલીફા હારૂન રશીદ عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْمَجِیْد કી વાલિદએ મોહ-ત-રમા رَحْمَۃُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہَا ને ઈસ જગહ પર **મસ્જિદ** બનવાઈ. બા'દ કે

કઈ ખુ-લફા અપને અપને દૌર મેં ઈસ કી તઝ્ઈન મેં હિસ્સા લેતે રહે. અબ યેહ તૌસીઅ મેં શામિલ કર લિયા ગયા હૈ ઔર કોઈ અલામત નહીં મિલતી.

મહલ્લએ મસ્ફલા : યેહ **મહલ્લા** બડા તારીખી હૈ, હઝરતે સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام યહીં રહા કરતે થે, હઝરાતે સિદ્દીક વ ફારૂક વ હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْھُم ભી ઈસી મહલ્લએ મુબા-રકા મેં કિયામ પઝીર થે. યેહ મહલ્લા ખાનએ કા'બા કે હિસ્સએ દીવાર "મુસ્તજાર" કી જાનિબ વાકેઅ હૈ.

જન્નતુલ મઅ્લા : જન્નતુલ **બકીઅ** કે બા'દ **જન્નતુલ મઅ્લા** દુન્યા કા સબ સે અફઝલ કબ્રિસ્તાન હૈ. યહાં **ઉમ્મુલ મુઅમિનીન ખદી-જતુલ કુબ્રા**, હઝરતે સય્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન ઉમર ઔર કઈ સહાબા વ તાબિઈન رِضْوَانُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْھِمْ اَجْمَعِیْن ઔર ઔલિયા વ સાલિહીન رَحِمَھُمُ اللّٰہُ الْمُبِیْن કે મઝારાતે મુકદ્દસા હૈં. અબ ઈન કે કુબ્બે (યા'ની ગુમ્બદ) વગૈરા શહીદ કર દિયે ગએ હૈં, મઝારાત મિસ્માર કર કે ઉન પર રાસ્તે નિકાલે ગએ હૈં. લિહાઝા બાહર રહ કર દૂર હી સે ઈસ તરહ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ یَا اَھْلَ الدِّیَارِ مِنَ

સલામ હો આપ પર ઐ કબ્રોં મેં રહને વાલો !

الْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُسْلِمِیْنَ وَاِنَّآ اِنْ شَآءَ اللّٰہُ

મોમિનો ઔર મુસલ્માનો ! ઔર હમ ભી اِنْ شَآءَ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ

بِكُمْ لَاحِقُوْنَ ط نَسْئَلُ اللّٰہَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِیَۃَ ط

આપ સે મિલને વાલે હૈં. હમ **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ સે આપ કી ઔર અપની આફિય્યત કે તાલિબ હૈં.

અપને લિયે અપને વાલિદૈન ઔર તમામ ઉમ્મત કી મગ્ફિરત કે લિયે દુઆ માંગિયે ઔર બિલ ખુસૂસ **અહલે જન્નતુલ મઅ્લા** કે લિયે ઈસાલે સવાબ કીજિયે. ઈસ કબ્રિસ્તાન મેં દુઆ કબૂલ હોતી હૈ.

મસ્જિદે જિન્ન : યેહ મસ્જિદ જન્નતુલ મઅ્લા કે કરીબ વાકેઅ હૈ. સરકારે મદીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم સે નમાઝે ફજ્ર મેં કુરઆને પાક કી તિલાવત સુન કર યહાં **જિન્નાત** મુસલ્માન હુએ થે.

મસ્જિદુર્રાયહ : યેહ મસ્જિદે જિન્ન કે કરીબ હી સીધે હાથ કી તરફ હૈ. “**રાયહ**” અ-રબી મેં ઝન્ડે કો કહતે હૈં. યેહ વોહ તારીખી મકામ હૈ જહાં **ફત્હે મક્કા** કે મૌકઅ પર હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને અપના ઝન્ડા શરીફ નસ્બ ફરમાયા થા.

મસ્જિદે ખૈફ : યેહ મિના શરીફ મેં વાકેઅ હૈ. હિજ્જતુલ વદાઅ કે મૌકઅ પર હમારે પ્યારે પ્યારે **આકા** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને યહાં નમાઝ અદા ફરમાઈ હૈ. રહમતે આલમ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને ફરમાયા : **صَلّٰی فِیْ مَسْجِدِ الْخَیْفِ سَبْعُوْنَ نَبِیًّا** મસ્જિદે ખૈફ મેં 70 અમ્બિયા (عَلَیْہِمُ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام) ને નમાઝ અદા ફરમાઈ. (مُعجَم اَوسط ج٤ص١١٧حديث٥٤٠٧) ઔર ફરમાયા : **فِی الْمَسْجِدِ الْخَیْفِ قَبْرُ سَبْعِیْنَ نَبِیًّا** મસ્જિદે ખૈફ મેં 70 અમ્બિયા (عَلَیْہِمُ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام) કી કબ્રેં હૈં. (مُعجَم کبیر ج١٢ ص٣١٦حديث ١٣٥٢٥) અબ ઈસ મસ્જિદ શરીફ કી કાફી તૌસીઅ હો ચુકી હૈ. ઝાઈરીને કિરામ કો ચાહિયે કે બસદ અકીદતો એહતિરામ ઈસ મસ્જિદ શરીફ કી ઝિયારત કરેં, અમ્બિયાએ કિરામ عَلَیْہِمُ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કી ખિદમતોં મેં ઈસ તરહ સલામ અર્ઝ કરેં : **اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ یَااَنْبِیَاءَ اللّٰہِ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ وَبَرَکَاتُہٗ** ફિર ઈસાલે સવાબ કર કે દુઆ માંગેં.

મસ્જિદે જિઇર્રાના : મક્કએ મુકર્રમા زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًاوَّتَعْظِیْمًا સે જાનિબે તાઈફ તકરીબન 26 કિલો મીટર પર વાકેઅ હૈ. આપ ભી યહાં સે ઉમ્રે કા એહરામ બાંધિયે કે ફત્હે મક્કા કે બા'દ તાઈફ શરીફ ફત્હ કર કે વાપસી પર હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને યહાં સે **ઉમ્રે** કા એહરામ ઝૈબે

તન ફરમાયા થા. યૂસુફ બિન માહક عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡخَالِق ફરમાતે હૈં : મકામે જિઈર્રાના સે 300 અમ્બિયાએ કિરામ عَلَيۡهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ને ઉમ્રે કા એહરામ બાંધા હૈ, સરકારે નામદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને જિઈર્રાના પર અપના અસા મુબારક ગાડા જિસ સે પાની કા ચશ્મા ઉબલા જો નિહાયત ઠન્ડા ઔર મીઠા થા. (بلد الامین ص ۲۲۱، اخبار مکہ، ج۵، ص۶۲، ۶۹) મશ્હૂર હૈ ઉસ જગહ પર કૂંઆં હૈ. સય્યિદુના ઈબ્ને અબ્બાસ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنۡهُمَا ફરમાતે હૈં : હુઝૂરે અકરમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને તાઈફ સે વાપસી પર યહાં કિયામ કિયા ઔર યહીં માલે ગનીમત ભી તક્સીમ ફરમાયા. આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને 28 શવ્વાલુલ મુકર્રમ કો યહાં સે ઉમ્રે કા એહરામ બાંધા થા. (بلد الامین ص ۲۲۰، ۲۲۱) ઈસ જગહ કી નિસ્બત કુરૈશ કી એક ઔરત કી તરફ હૈ જિસ કા લકબ જિઈર્રાના થા. (ایضاً ص ۱۳۷) અવામ ઈસ મકામ કો "બડા ઉમ્રહ" બોલતે હૈં. યેહ નિહાયત હી પુરસોઝ મકામ હૈ, હઝરતે સય્યિદુના શૈખ અબ્દુલ હક મુહદ્દિસ દેહલવી عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡقَوِی "અખ્બારુલ અખ્યાર" મેં નક્લ કરતે હૈં કે મેરે પીરો મુર્શિદ હઝરતે સય્યિદુના શૈખ અબ્દુલ વહ્હાબ મુત્તકી عَلَيۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡقَوِی ને મુઝે તાકીદ ફરમાઈ હૈ કે મૌકઅ મિલને પર **જિઈર્રાના** સે ઝરૂર ઉમ્રે કા એહરામ બાંધના કે યેહ ઐસા **મુ-તબર્રક** મકામ હૈ કે મૈં ને યહાં એક રાત કે મુખ્તસર સે હિસ્સે કે અન્દર સો સે ઝાઈદ બાર મદીને કે તાજદાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા ખ્વાબ મેં દીદાર કિયા હૈ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰی اِحْسَانِہٖ હઝરતે સય્યિદુના શૈખ અબ્દુલ વહ્હાબ મુત્તકી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْقَوِی કા મા'મૂલ થા કે ઉમ્રે કા એહરામ બાંધને કે લિયે રોઝા રખ કર પૈદલ **જિઈર્રાના** જાયા કરતે થે. (مُلَخَّص از اخبار الاخیار ص۲۷۸)

મઝારે મૈમૂના رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْھَا **: મદીના** રોડ પર "નવારિયા" કે કરીબ વાકેઅ હૈ. તા દમે તહરીર યહાં કી હાઝિરી કા એક તરીકા યેહ હૈ કે આપ બસ 2 A યા 13 મેં સુવાર હો જાઈયે, યેહ બસ મદીના રોડ પર તન્ઈમ યા'ની મસ્જિદે આઈશા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْھَا સે ગુઝરતી હુઈ આગે બઢતી હૈ, મસ્જિદુલ હરામ સે તકરીબન 17 કિલો મીટર પર ઈસ કા આખિરી સ્ટૉપ "નવારિયા" હૈ, યહાં ઉતર જાઈયે ઔર પલટ કર રોડ કે ઉસી કનારે પર **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَھَا اللّٰہُ شَرَفًا وَّتَعْظِیْمًا કી તરફ ચલના શુરૂઅ કીજિયે, દસ યા પન્દરહ મિનટ ચલને કે બા'દ એક પોલીસ ચેક પોસ્ટ (નુક્તએ તફતીશ) હૈ ફિર મૌકિફે હુજ્જાજ બના હુવા હૈ ઈસ સે થોડા આગે રોડ કી ઉસી જાનિબ એક ચાર દીવારી નઝર આએગી, યહીં ઉમ્મુલ મુઅમિનીન **હઝરતે સય્યિ-દતુના મૈમૂના** رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْھَا કા મઝારે ફાઈઝુલ અન્વાર હૈ. યેહ મઝારે મુબારક સડક કે બીચ મેં હૈ. લોગોં કા કહના હૈ કે સડક કી તા'મીર કે લિયે ઈસ મઝાર શરીફ કો શહીદ કરને કી કોશિશ કી ગઈ તો ટ્રેક્ટર (TRACTOR) ઉલટ જાતા થા, નાચાર યહાં ચાર દીવારી બના દી ગઈ. હમારી પ્યારી પ્યારી અમ્મીજાન સય્યિ-દતુના

મૈમૂના رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡہَا કી **કરામત** મરહબા !

અહલે ઈસ્લામ કી મા-દરાને શફીક

બાનુવાને તહારત પે લાખોં સલામ

"યા નબી ! ચશ્મે કરમ" કે ગ્યારહ હુરૂફ કી નિસ્બત સે મસ્જિદુલ હરામ મેં નમાઝે મુસ્તફા કે 11 મકામાત

﴾1﴿ **બૈતુલ્લાહ** શરીફ કે અન્દર ﴾2﴿ મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે ﴾3﴿ **મતાફ** કે કનારે પર **હ-જરે અસ્વદ** કી સીધ મેં ﴾4﴿ હતીમ ઔર **બાબુલ કા'બા** કે દરમિયાન **રુક્ને ઈરાકી** કે કરીબ ﴾5﴿ મકામે હુફરહ પર જો બાબુલ કા'બા ઔર હતીમ કે દરમિયાન દીવારે કા'બા કી જડ મેં હૈ. ઈસ મકામ કો "મકામે ઈમામતે જિબ્રાઈલ" ભી કહતે હૈં. શહન્શાહે દો આલમ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને ઈસી મકામ પર સય્યિદુના જિબ્રાઈલ عَلَیۡہِ السَّلَام કો પાંચ નમાઝોં મેં ઈમામત કા શરફ બખ્શા. ઈસી મુબારક મકામ પર સય્યિદુના ઈબ્રાહીમ **ખલીલુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیۡہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام ને "તા'મીરે કા'બા" કે વક્ત મિટ્ટી કા ગારા બનાયા થા ﴾6﴿ **બાબુલ કા'બા** કી તરફ રુખ કર કે. (દરવાઝએ કા'બા કી સીધ મેં નમાઝ અદા કરના તમામ અતરાફ કી સીધ સે અફઝલ હૈ[1]) ﴾7﴿ મીઝાબે રહમત કી તરફ રુખ

1 : કહા જાતા હૈ : પાક વ હિન્દ દરવાઝએ કા'બા હી કી સમ્ત વાકેઅ હૈં.

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ عَلٰی اِحْسَانِہٖ ط وَاللّٰہُ تعالٰی اَعْلَمُ وَرَسُوْلُہٗ اَعْلَم عَزَّوَجَلَّ وَصلَّی اللّٰہ تعالٰی علیہ واٰلہٖ وسلَّم

કર કે. (કહા જાતા હૈ કે મઝારે ઝિયાબાર મેં સરકારે આલી વકાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા ચેહ્‌રએ પુર અન્વાર ઈસી જાનિબ હૈ) ﴿8﴾ તમામ હતીમ મેં ખુસૂસન **મીઝાબે રહમત** કે નીચે ﴿9﴾ **રુક્ને અસ્વદ** ઔર **રુક્ને યમાની** કે દરમિયાન ﴿10﴾ **રુક્ને શામી** કે કરીબ ઈસ તરહ, કે "બાબે ઉમ્રહ" આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કી પુશ્તે અક્દસ કે પીછે હોતા. ખ્વાહ આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم "હતીમ" કે અન્દર હો કર નમાઝ અદા ફરમાતે યા બાહર ﴿11﴾ હઝરતે સય્યિદુના આદમ **સફિય્યુલ્લાહ** عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلام કે નમાઝ પઢને કે મકામ પર જો કે રુક્ને યમાની કે દાઈ યા બાઈ તરફ હૈ ઔર ઝાહિર તર યેહ હૈ કે મુસલ્લાએ આદમ **"મુસ્તજાર"** પર હૈ.

(કિતાબુલ હજ, સ. 274)

મદીનએ મુનવ્વરહ કી ઝિયારતેં

રૌ-ઝતુલ જન્નહ : તાજદારે મદીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કે હુજરએ મુબા-રકા (જિસ મેં સરકાર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા મઝારે પુર અન્વાર હૈ) ઔર મિમ્બરે નૂરબાર (જહાં આપ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ખુત્બા ઈર્શાદ ફરમાયા કરતે થે) કા દરમિયાની હિસ્સા જિસ કા તૂલ (યા'ની લમ્બાઈ) 22 મીટર ઔર

અર્ઝ (ચૌડાઈ) 15 મીટર હૈ **રૌ-ઝતુલ જન્નહ** યા'ની "જન્નત કી ક્યારી" હૈ. ચુનાન્ચે હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ફરમાને આલીશાન હૈ : **مَا بَیْنَ بَیْتِیْ وَمِنْبَرِیْ رَوْضَۃٌ مِّنْ رِیَاضِ الْجَنَّۃِ ۔** યા'ની મેરે ઘર ઔર મિમ્બર કી દરમિયાની જગહ જન્નત કે બાગોં મેં સે એક બાગ હૈ. (بُخاری ج۱ ص ۴۰۲ حدیث ۱۱۹۵) આમ બોલચાલ મેં લોગ ઈસે **"રિયાઝુલ જન્નહ"** કહતે હૈં મગર અસ્લ લફ્ઝ **"રૌ-ઝતુલ જન્નહ"** હૈ.

યેહ પ્યારી પ્યારી ક્યારી તેરે ખાના બાગ કી
સર્દ ઈસ કી આબો તાબ સે આતશ સકર કી હૈ

(હદાઈકે બખ્શિશ શરીફ)

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

મસ્જિદે કુબા : મદીનએ તય્યિબા زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا સે તકરીબન તીન કિલો મીટર જુનૂબ મગરિબ કી તરફ "કુબા" નામી એક કદીમી ગાઉં હૈ જહાં યેહ **મુ-તબર્રક** મસ્જિદ બની હુઈ હૈ, કુરઆને કરીમ ઔર અહાદીસે સહીહા મેં ઈસ કે ફઝાઈલ નિહાયત એહતિમામ સે બયાન ફરમાએ ગએ હૈં. આશિકાને રસૂલ **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام સે દરમિયાની ચાલ ચલ કર પૈદલ તકરીબન 40 મિનટ મેં મસ્જિદે કુબા પહોંચ સકતે હૈં. બુખારી શરીફ મેં હૈ :

હુઝૂરે અન્વર صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم હર હફ્તે કભી પૈદલ તો કભી સુવારી પર **મસ્જિદે કુબા** તશરીફ લે જાતે થે.

(بُخاری ج ۱ ص۴۰۲ حدیث۱۱۹۳)

ઉમ્રે કા સવાબ : દો ફરામીને મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : ﴾1﴿ મસ્જિદે કુબા મેં નમાઝ પઢના ઉમ્રે કે બરાબર હૈ **(تِرمذی ج۱ ص۳۴۸ حدیث۳۲۴)** ﴾2﴿ જિસ શખ્સ ને અપને ઘર મેં વુઝૂ કિયા ફિર મસ્જિદે કુબા મેં જા કર નમાઝ પઢી તો ઉસે ઉમ્રે કા સવાબ મિલેગા.

(ابنِ ماجه ج۲ ص۱۷۵ حدیث۱۴۱۲)

મઝારે સચ્યિદુના હમ્ઝા : આપ رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ ગઝ્વએ ઉહુદ (3 સિ.હિ.) મેં શહીદ હુએ થે, આપ رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ કા મઝારે ફાઇઝુલ અન્વાર ઉહુદ શરીફ કે કરીબ વાકેઅ હૈ. સાથ હી હઝરતે સચ્યિદુના મુસ્અબ બિન ઉમૈર رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ ઔર હઝરતે સચ્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન **જહ્શ** رَضِىَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ કે મઝારાત ભી હૈં. નીઝ ગઝ્વએ ઉહુદ મેં 70 સહાબએ કિરામ عَلَيْهِمُ الرِّضْوَان ને જામે શહાદત નોશ કિયા થા ઉન મેં સે બેશ્તર શુ-હદાએ ઉહુદ ભી સાથ હી બની હુઈ ચાર દીવારી મેં હૈં.

શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَیۡہِمُ الرِّضۡوَان **કો સલામ કરને કી ફઝીલત : સય્યિદુના** શૈખ અબ્દુલ હક મુહદ્દિસ દેહલવી عَلَیۡہِ رَحۡمَۃُ اللّٰہِ الۡقَوِی નકલ કરતે હૈં : જો શખ્સ ઇન શુ-હદાએ ઉહુદ સે ગુઝરે ઔર ઇન કો સલામ કરે યેહ કિયામત તક ઉસ પર સલામ ભેજતે રહતે હૈં. શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَیۡہِمُ الرِّضۡوَان ઔર બિલ ખુસૂસ મઝારે સય્યિદુશ્શુ-હદા સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡہُ સે બારહા **જવાબે** સલામ કી આવાઝ સુની ગઈ હૈ.

(جذبُ الْقلوب ص۱۷۷)

સય્યિદુના હમ્ઝા કી ખિદમત મેં સલામ

اَلسَّلَامُ عَلَیۡکَ یَا سَیِّدَنَا حَمۡزَۃُ ط اَلسَّلَامُ

તરજમા : સલામ હો આપ પર ઐ સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنۡہُ. સલામ

عَلَیۡکَ یَا عَمَّ رَسُوۡلِ اللّٰہِ ط اَلسَّلَامُ عَلَیۡکَ

હો આપ પર ઐ મોહતરમ ચચા **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે, સલામ હો

یَا عَمَّ نَبِیِّ اللّٰہِ ط اَلسَّلَامُ عَلَیۡکَ یَا عَمَّ

આપ પર ઐ અમ્મો બુઝુર્ગ-વાર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે નબી صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે, સલામ હો આપ પર ઐ ચચા

حَبِیْبِ اللّٰہِ ؕ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا عَمَّ

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે મહબૂબ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે, સલામ હો આપ પર ઐ ચચા

الْمُصْطَفٰی ؕ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا سَیِّدَ الشُّہَدَآءِ

મુસ્તફા صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે, સલામ હો આપ ઐ સરદાર શહીદોં કે

وَ یَا اَسَدَ اللّٰہِ وَاَسَدَ رَسُوْلِہٖ ؕ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ

ઔર ઐ શેર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કે ઔર શેર ઉસ કે રસૂલ صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે. સલામ

یَا سَیِّدَنَا عَبْدَ اللّٰہِ بْنَ جَحْشٍ ؕ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ

હો આપ પર ઐ સય્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન **જહ્શ** رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ, સલામ હો આપ પર

یَا مُصْعَبَ بْنَ عُمَیْرٍ ؕ اَلسَّلَامُ عَلَیْكُمْ یَا

ઐ મુસ્અબ બિન ઉમૈર رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ. સલામ હો ઐ

شُہَدَآءَ اُحُدٍ كَافَّةً عَامَّةً وَّرَحْمَةُ اللّٰہِ وَبَرَكَاتُہٗ ؕ

શુ-હદાએ ઉહુદ આપ સભી પર ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં.

શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَيۡهِمُ الرِّضۡوَان કો મજમૂઈ સલામ

اَلسَّلَامُ عَلَيۡكُمۡ يَا شُهَدَآءُ يَا سُعَدَآءُ

તરજમા : સલામ હો આપ પર ઐ શહીદો ! ઐ નેક બખ્તો !

يَا نُجَبَآءُ يَا نُقَبَآءُ يَآ اَهۡلَ الصِّدۡقِ وَالۡوَفَآءِ ط

ઐ શરીફો ! ઐ સરદારો ! ઐ મુજસ્સમે સિદ્કો વફા !

اَلسَّلَامُ عَلَيۡكُمۡ يَا مُجَاهِدِيۡنَ فِيۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ

સલામ હો આપ પર ઐ મુજાહિદો ! **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રાહ મેં જિહાદ કા હક અદા કરને વાલો !

حَقَّ جِهَادِهٖ ط ﴿ سَلٰمٌ عَلَيۡكُمۡ بِمَا صَبَرۡتُمۡ فَنِعۡمَ

﴿**તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન :** સલામતી હો તુમ પર તુમ્હારે સબ્ર કા બદલા તો પિછલા ઘર ક્યા હી

عُقۡبَى الدَّارِ ؕ ﴿۲۴﴾ ﴾ اَلسَّلَامُ عَلَيۡكُمۡ يَا شُهَدَآءَ

ખૂબ મિલા﴾ સલામ હો ઐ શુ-હદાએ

اُحُدٍ كَافَّةً عَامَّةً وَّرَحۡمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ ط

ઉહુદ આપ સભી પર ઔર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં નાઝિલ હોં.

ઝિયારતોં પર હાઝિરી કે દો તરીકે : મીઠે મીઠે મક્કે મદીને કે ઝાઈરો ! ઝિયારતોં ઔર ઈન કે પતોં કો બ ખૌફે તવાલતે **રફીકુલ હ-રમૈન** દર્જ નહીં કિયા, શાઈકીન આશિકાને રસૂલ, ઝિયારાત ઔર ઈમાન અફરોઝ હિકાયાત કી મા'લૂમાત કે લિયે તબ્લીગે કુરઆનો સુન્નત કી આલમગીર ગૈર સિયાસી તહરીક, **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ કિતાબ, **"આશિકાને રસૂલ કી હિકાયતેં મઅ મક્કે મદીને કી ઝિયારતેં"** કા મુતા-લઆ ફરમાએં ઔર અપને ઈમાન કો ગર્માએં. અલબત્તા કિતાબ પઢ કર હર શખ્સ ઝિયારાત કે મકામાત પર પહોંચ જાએ યેહ દુશ્વાર હૈ. ઝિયારત કી દો સૂરતેં હૈં : એક તો યેહ કે **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام કે બાહર સુબ્હ ગાડિયોં વાલે : **ઝિયારહ ! ઝિયારહ !** કી સદાએં લગાતે રહતે હૈં, આપ ઉન કી ગાડિયોં મેં સુવાર હો જાઈયે. યેહ આપ કો મસાજિદે ખમ્સા, મસ્જિદે કુબા ઔર મઝારે સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ લે જાએંગે. દૂસરી યેહ કે **મક્કે મદીને** કી મઝીદ ઝિયારતોં કે લિયે આપ કો ઐસે આદમી તલાશ કરને હોંગે જો ઉજરત લે કર ઝિયારતેં કરવાતે હોં.

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیْب ! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

જરાઇમ ઓર ઇન કે કફ્ફારે

સુવાલ વ જવાબ કે મુતા-લએ સે કબ્લ ચન્દ ઝરૂરી **ઈસ્તિલાહાત** વગૈરા ઝેહ્ન નશીન કર લીજિયે.

દમ વગૈરા કી તા'રીફ :

《1》 **દમ** યા'ની એક બકરા. (ઈસ મેં નર, માદા, દુમ્બા, ભેડ, નીઝ ગાય યા ઊંટ કા સાતવાં હિસ્સા સબ શામિલ હૈં)

《2》 **બ-દના** યા'ની ઊંટ યા ગાય. (ઈસ મેં બૈલ, ભેંસ વગૈરા શામિલ હૈં)

ગાય બકરા વગૈરા યેહ તમામ જાનવર ઉન હી શરાઈત કે હોં જો કુરબાની મેં હૈં.

《3》 **સ-દકા** યા'ની સ-દ-કએ ફિત્ર કી મિક્દાર. આજ કલ કે હિસાબ સે સ-દ-કએ ફિત્ર કી મિક્દાર 2 કિલો મેં સે 80 ગ્રામ કમ ગન્દુમ યા ઉસ કા આટા યા ઉસ કી રકમ યા ઉસ કે દુગને જવ યા ખજૂર યા ઉસ કી રકમ હૈ.

દમ વગૈરા મેં રિઆયત : અગર બીમારી, સખ્ત સર્દી, સખ્ત ગરમી, ફોડે ઔર ઝખ્મ યા જૂઓં કી શદીદ તક્લીફ કી વજહ સે કોઈ જુર્મ હુવા તો ઉસે "જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી" કહતે હૈં. અગર કોઈ

"જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી" સાદિર હુવા જિસ પર દમ વાજિબ હોતા હૈ તો ઈસ સૂરત મેં ઈખ્તિયાર હૈ કે ચાહે તો **દમ** દે દે ઔર અગર ચાહે તો **દમ** કે બદલે **છ મિસ્કીનોં** કો **સ-દકા** દે દે. અગર એક હી મિસ્કીન કો છ સ-દકે દે દિયે તો એક હી શુમાર હોગા. લિહાઝા યેહ ઝરૂરી હૈ કે અલગ અલગ છ મિસ્કીનોં કો દે. **દૂસરી રિઆયત** યેહ હૈ કે અગર ચાહે તો **દમ** કે બદલે છ મસાકીન કો દોનોં વક્ત પેટ ભર કર ખાના ખિલા દે. **તીસરી રિઆયત** યેહ હૈ કે અગર સ-દકા વગૈરા નહીં દેના ચાહતા તો તીન રોઝે રખ લે "દમ" અદા હો ગયા. અગર કોઈ ઐસા જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી કિયા જિસ પર સ-દકા વાજિબ હોતા હૈ તો ઈખ્તિયાર હૈ કે સ-દકે કે બજાએ **એક રોઝા** રખ લે.

(મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1162)

દમ, સ-દકે ઔર રોઝે કે ઝરૂરી મસાઇલ : અગર કફ્ફારે કે રોઝે રખેં તો યેહ શર્ત હૈ કે રાત સે યા'ની સુબ્હે સાદિક સે પહલે પહલે યેહ નિય્યત કર લેં કે યેહ ફુલાં કફ્ફારે કા રોઝા હૈ. ઈન "રોઝોં" કે લિયે ન એહરામ શર્ત હૈ ન હી ઈન કા પૈ દર પૈ હોના. સ-દકે ઔર રોઝે કી અદાએગી અપને વતન મેં ભી કર સકતે હૈં, અલબત્તા **સ-દકા** ઔર ખાના અગર હરમ કે મસાકીન કો પેશ કર દિયા જાએ તો યેહ અફ્ઝલ હૈ. **દમ** ઔર **બ-દના** કે જાનવર કા હરમ મેં ઝબ્હ હોના શર્ત હૈ.

હજ કી કુરબાની ઔર દમ કે ગોશ્ત કે અહકામ :

હજ કે શુક્રાને કી કુરબાની હુદૂદે હરમ મેં હોના શર્ત હૈ. ઈસ કા ગોશ્ત આપ ખુદ ભી ખાઈયે, માલદાર કો ભી ખિલાઈયે ઔર મસાકીન કો ભી પેશ કીજિયે, મગર કફ્ફારે યા'ની "દમ" ઔર "બ-દને" વગૈરા કા ગોશ્ત સિર્ફ મોહતાજોં કા હક હૈ, ન ખુદ ખા સકતે હૈં ન ગની કો ખિલા સકતે હૈં. (મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1162, 1163) દમ હો યા શુક્રાને કી કુરબાની, ઝબ્હ કે બા'દ ગોશ્ત વગૈરા હરમ કે બાહર લે જાને મેં હરજ નહીં. મગર ઝબ્હ હુદૂદે હરમ મેં હોના ઝરૂરી હૈ.

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ સે ડરિયે : બા'ઝ નાદાન જાન બૂઝ કર "જુર્મ" કરતે હૈં ઔર કફ્ફારા ભી નહીં દેતે. યહાં **દો ગુનાહ** હુએ, એક તો જાન બૂઝ કર જુર્મ કરને કા ઔર દૂસરા કફ્ફારા ન દેને કા. ઐસોં કો કફ્ફારા ભી દેના હોગા ઔર તૌબા ભી વાજિબ હોગી. **હાં** મજબૂરન જુર્મ કરના પડા યા બે ખયાલી મેં હો ગયા તો કફ્ફારા કાફી હૈ ગુનાહ નહીં હુવા ઈસ લિયે તૌબા ભી વાજિબ નહીં ઔર યેહ ભી યાદ રખિયે કે જુર્મ ચાહે યાદ સે હો યા ભૂલે સે, ઈસ કા જુર્મ હોના જાનતા હો યા ન જાનતા હો, ખુશી સે હો યા મજબૂરન, સોતે મેં હો યા જાગતે મેં, બેહોશી મેં હો યા હોશ મેં, અપની મરઝી સે કિયા હો યા દૂસરે કે ઝરીએ કરવાયા હો હર સૂરત મેં **કફ્ફારા** લાઝિમી હૈ, અગર નહીં દેગા તો ગુનહગાર હોગા. જબ ખર્ચ સર પર આતા હૈ તો બા'ઝ લોગ યેહ ભી કહ દિયા

કરતે હૈં : “**અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ મુઆફ ફરમાએગા !” ઔર ફિર વોહ દમ વગૈરા નહીં દેતે. ઐસોં કો સોચના ચાહિયે કે કફ્ફારાત શરીઅત હી ને વાજિબ કિયે હૈં ઔર જાન બૂઝ કર ટાલમ ટોલ કરના શરીઅત હી કી ખિલાફ વર્ઝી હૈ જો કે સખ્ત તરીન જુર્મ હૈ. બા'ઝ માલ કે મતવાલે નાદાન હુજ્જાજ, ઉ-લમાએ કિરામ સે યહાં તક પૂછતે સુનાઈ દેતે હૈં કે **સિર્ફ ગુનાહ હૈ ના ! દમ તો વાજિબ નહીં ?** (مَعَاذَاللّٰہ) સદ કરોડ અફસોસ ! ચન્દ સિક્કે બચાને હી કી ફિક્ર હૈ, ગુનાહ કે સબબ હોને વાલે સખ્ત અઝાબ કે ઈસ્તિહ્કાક કી કોઈ પરવાહ નહીં, **ગુનાહ** કો હલકા જાનના બહુત સખ્ત બાત બલ્કે બા'ઝ સૂરતોં મેં **કુફ્ર** હૈ. **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ મ-દની ફિક્ર નસીબ ફરમાએ.

اٰمین بِجاہِ النَّبِیِّ الْاَمین صلَّی اللہ تعالٰی علیہ والہٖ وسلَّم

કારિન કે લિયે ડબલ કફ્ફારા હોતા હૈ : જહાં એક કફ્ફારે (યા'ની એક દમ યા એક સ-દકે) કા હુક્મ હૈ વહાં **કારિન** કે લિયે દો કફ્ફારે હૈં. (ہدایہ ج۱ ص۱۷۱) ના બાલિગ અગર જુર્મ કરે તો કોઈ કફ્ફારા નહીં.

કારિન કે લિયે કહાં દુગના કફ્ફારા હૈ ઔર કહાં નહીં : આમ તૌર પર કિતાબોં મેં લિખા હોતા હૈ કે જહાં હાજી મુફરિદ યા **મુ-તમત્તેઅ** પર એક દમ યા સ-દકા લાઝિમ આતા હૈ વહાં **હજ્જે કિરાન** વાલે પર દો દમ યા દો સ-દકે લાઝિમ આતે

હૈં, યેહ મસ્અલા અપની જગહ દુરુસ્ત હૈ લેકિન ઈસ કી ખાસ સૂરતેં હૈં યા'ની ઐસા નહીં કે જહાં ભી હજ્જે ઈફરાદ યા **તમત્તોઅ** વાલે પર એક દમ લાઝિમ આએ તો **કારિન** પર દો દમ કરાર દે દિયે જાએં, લિહાઝા ઈસ કી મુકમ્મલ વઝાહત પેશ કી જા રહી હૈ તાકે કોઈ ગલત ફહમી ન રહે. હઝરતે અલ્લામા શામી قُدِّسَ سِرُّہُ السّامی કે ઈર્શાદ કા ખુલાસા હૈ : એહરામ બાંધને વાલે પર નફ્સે એહરામ કી વજહ સે જો કામ કરના હરામ હૈં અગર ઉન મેં સે કોઈ કામ હજ્જે ઈફરાદ કરને વાલા કરેગા તો ઉસ પર એક દમ લાઝિમ હોગા જબ કે હજ્જે કિરાન કરને વાલા યા જો ઈસ કે હુક્મ મેં હૈ વોહ કરેગા તો ઉસ પર દો દમ લાઝિમ હોંગે ઔર સ-દકે કે બારે મેં ભી કારિન કા યેહી હુક્મ હૈ કે ઈસ પર દો સ-દકે લાઝિમ હોંગે ક્યૂંકે ઈસ ને હજ ઔર ઉમ્રહ દોનોં કા એહરામ બાંધા હુવા હૈ ઔર અગર ઈસ ને **હજ કે વાજિબાત** મેં સે કિસી વાજિબ કો તર્ક કિયા જૈસે સઅ્ય યા રમ્ય છોડ દી, જનાબત કી હાલત મેં યા બે વુઝૂ હજ યા ઉમ્રે કા તવાફ કિયા યા હરમ કી ઘાસ કાટી તો ઈસ પર ડબલ સઝા લાઝિમ નહીં હોગી ક્યૂંકે યેહ નફ્સે એહરામ કે મમ્નૂઆત મેં સે નહીં હૈં બલ્કે હજ વ ઉમ્રહ કે વાજિબાત ઔર હરમ કે મમ્નૂઆત મેં સે હૈં. (رَدُّالمُحتار ج۳ص ۷۰۱-۷۰۲)

ઈસી મસ્અલે કી મુકમ્મલ તફસીલ હઝરતે **અલ્લામા અલી કારી** عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْبَارِی ને બયાન ફરમાઈ હૈ : કારિન યા જો કારિન કે હુક્મ મેં હૈ ઉસ પર દમ યા સ-દકા વગૈરા લાઝિમ

આને મેં ઉસૂલ યેહ હૈ કે (નફ્સે એહરામ કી વજહ સે) હર વોહ મમ્નૂઅ કામ જિસે કરને કી સૂરત મેં **મુફરિદ** પર એક દમ યા એક સ-દકા વગૈરા દેના લાઝિમ આએ, ઉસ કામ કો કરને કી વજહ સે કારિન પર યા જો કારિન કે હુક્મ મેં હૈ ઉસ પર હજ ઔર ઉમ્રે કે એહરામ કી વજહ સે **દો દમ** ઔર **દો સ-દકે** લાઝિમ આએંગે, અલબત્તા ચન્દ સૂરતેં ઐસી હૈં જિન મેં ઇન પર સિર્ફ એક દમ યા એક સ-દકા વગૈરા લાઝિમ આએગા (ઔર ઇસ કી અસ્લ વજહ વોહી હૈ કે ઇન ચીઝોં કા તઅલ્લુક નફ્સે એહરામ કે મમ્નૂઆત કે સાથ નહીં હૈ)

﴾1﴿ જબ હજ યા ઉમ્રહ કરને વાલા એહરામ કે બિગૈર મીકાત સે ગુઝર જાએ ઔર વાપસ લૌટને કે બજાએ વહીં સે હજ્જે કિરાન કા એહરામ બાંધ લે તો ઉસ પર એક દમ લાઝિમ આએગા ક્યૂંકે ઉસ ને જો મમ્નૂઅ કામ કિયા હૈ વોહ હજ્જે કિરાન કા એહરામ બાંધને સે પહલે કિયા હૈ ﴾2﴿ અગર કારિન ને યા જો કારિન કે હુક્મ મેં હૈ ઉસ ને હરમ કા દરખ્ત કાટા તો ઉસ પર એક જઝા લાઝિમ હૈ. ક્યૂંકે દરખ્ત કાટને કા તઅલ્લુક એહરામ કી જિનાયત સે નહીં હૈ ﴾3﴿ અગર પૈદલ હજ યા ઉમ્રહ કરને કી મન્નત માની ફિર મ-સલન હજ કે દિનોં મેં હજ્જે કિરાન કિયા ઔર સુવાર હો કર હજ કે લિયે ગયા તો ઇસ પર (સુવાર હોને કી વજહ સે) **એક દમ** લાઝિમ હૈ ﴾4﴿ અગર તવાફુઝ્ઝિયારહ જનાબત કી હાલત મેં કિયા યા વુઝૂ કે બિગૈર કિયા તો એક હી જઝા લાઝિમ હોગી ક્યૂંકે તવાફે ઝિયારત કી જિનાયત સિર્ફ હજ કે સાથ હી

ખાસ હૈ. ઈસી તરહ અગર ખાલી ઉમ્રહ કરને વાલે ને ઉમ્રે કા તવાફ઼ ઈસી તરહ કિયા તો ઉસ પર એક જઝ઼ા (દમ યા સ-દકા) લાઝ઼િમ હૈ ﴾5﴿ અગર કારિન યા જો કારિન કે હુક્મ મેં હૈ વોહ કિસી ઉઝ્ર કે બિગૈર ઈમામ સે પહલે અ-રફ઼ાત સે લૌટ આયા ઔર અભી સૂરજ ભી ગુરૂબ નહીં હુવા તો ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ હૈ ક્યૂંકે યેહ હજ કે વાજિબાત કે સાથ ખાસ હૈ ઔર ઉમ્રે કે એહરામ કે સાથ ઈસ કા કોઈ તઅલ્લુક નહીં ﴾6﴿ કિસી ઉઝ્ર કે બિગૈર મુઝ્દલિફ઼ા કા વુકૂફ઼ તર્ક કર દિયા તો કારિન ઔર જો કારિન કે હુક્મ મેં હૈ ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ હૈ ﴾7﴿ અગર ઉસ ને ઝ઼બ્હ કરને સે પહલે હલ્ક કરવા લિયા તો ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ હૈ ﴾8﴿ અગર ઉસ ને અય્યામે નહ્ર ગુઝ઼રને કે બા'દ હલ્ક કરવાયા તો ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ હૈ ﴾9﴿ અગર ઉસ ને અય્યામે નહ્ર ગુઝ઼રને કે બા'દ કુરબાની કા જાવનર ઝ઼બ્હ કિયા તો ઉસ પર એક દમ લાઝ઼િમ હૈ ﴾10﴿ અગર ઉસ ને મુકમ્મલ રમ્ય ન કી યા ઈતની રમ્ય છોડ દી જિસ કી વજહ સે દમ યા સ-દકા લાઝ઼િમ આએ તો ઉસ પર **એક દમ** યા એક સ-દકા લાઝ઼િમ હૈ ﴾11﴿ અગર ઉસ ને ઉમ્રે યા હજ મેં સે કિસી એક કી સઅ્ય છોડ દી તો ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ આએગા ﴾12﴿ અગર ઉસ ને તવાફ઼ે સદ્ર (યા'ની તવાફ઼ે વદાઅ) છોડ દિયા તો ઉસ પર **એક દમ** લાઝ઼િમ આએગા ક્યૂંકે ઈસ કા તઅલ્લુક આફ઼ાકી હાજી કે સાથ હૈ, ઉમ્રહ કરને વાલે કે સાથ મુત્લકન ઈસ કા કોઈ તઅલ્લુક નહીં.

નોટ : કારિન પર દો જઝાએં લાઝિમ હોને કા જો ઉસૂલ બયાન કિયા ગયા ઉસ મેં હર વોહ શખ્સ દાખિલ હૈ જો દો એહરામ જમ્અ કરે ઔર દો એહરામોં કો જમ્અ કરના ચાહે સુન્નત સે હો જૈસે વોહ **મુ-તમત્તેઅ** જો હદ્ય સાથ લે કર આયા યા હદ્ય સાથ લે કર ન આયા થા લેકિન અભી ઉમ્રે કે એહરામ સે બાહર નહીં આયા થા કે ઉસ ને હજ કા એહરામ બાંધ લિયા યા સુન્નત સે ન હો જૈસે **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا કે રિહાઈશી યા જો મક્કએ પાક કે રિહાઈશી કે મા'ના મેં હૈ ઉસ ને હજ્જે કિરાન કા એહરામ બાંધ લિયા, ઈસી તરહ હર વોહ શખ્સ જિસ ને એક નિય્યત કે સાથ યા દો નિય્યતોં કે સાથ યા એક નિય્યત પર દૂસરી નિય્યત કો દાખિલ કર કે દો હજ યા દો ઉમ્રે કે એહરામ જમ્અ કર દિયે, યૂંહી અગર સો હજ યા સો ઉમ્રે કરને કી નિય્યત સે એહરામ બાંધા ઔર ઉન્હેં પૂરા કરને સે પહલે કોઈ જુર્મ સરઝદ હુવા તો ઉસ પર (ઉસ જુર્મ કે હિસાબ સે) **સો જઝાએં** લાઝિમ હોંગી. (اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص٤٠٦۔٤١٠ مُلَخَّصاً)

તવાફે ઝિયારત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : ઔરત તવાફે ઝિયારત કર રહી થી, દૌરાને તવાફ માહવારી શુરૂઅ હો ગઈ, ક્યા કરે ?

જવાબ : ફૌરન તવાફ મૌકૂફ કર કે મસ્જિદુલ હરામ સે બાહર આ જાએ. અગર તવાફ જારી રખા યા મસ્જિદ કે અન્દર હી રહી તો ગુનહગાર હોગી.

સુવાલ : અગર ચાર ફેરોં કે બા'દ હૈઝ આયા તો ઔર કમ કે બા'દ આયા તો ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : તવાફ કે દૌરાન અગર ઔરત કો હૈઝ શુરૂઅ હો જાએ તો ચાહે ચાર ચક્કર કર લિયે હોં યા ન કર પાઈ હો, વોહ તવાફ ફૌરન તર્ક કર દે કે હૈઝ કી હાલત મેં તવાફ કરના યા મસ્જિદ મેં રહના જાઇઝ નહીં ઔર મસ્જિદુલ હરામ સે બાહર નિકલ જાએ, હો સકે તો **તયમ્મુમ** કર કે બાહર આએ કે યેહ અહ્‌વત (યા'ની એહતિયાત સે ઝિયાદા કરીબ) વ મુસ્તહબ હૈ. ફિર જબ ઔરત પાક હો જાએ તો અગર ચાર યા ઇસ સે ઝિયાદા ચક્કર કર લિયે થે તો બકિય્યા ચક્કર કર કે અપને ઉસી તવાફ કો પૂરા કરે. ઔર અગર તીન યા ઇસ સે કમ ચક્કર લગાએ થે તો અબ ભી બિના (યા'ની જહાં સે છોડા વહાં સે શુરૂઅ) કર સકતી હૈ. જિસ ઔરત કો તીન ચક્કરોં કે બા'દ હૈઝ આયા હૈ અગર ઉસે અપને હૈઝ કી આદત મા'લૂમ થી ઔર હૈઝ આને સે કબ્લ ઉસે ઇતના વક્ત મિલા થા કે અગર વોહ ચાહતી તો ચાર ચક્કર લગા સકતી થી તો ઇસ સૂરત મેં ઉસ પર ચાર ચક્કર **મુઅખ્ખર** (યા'ની તાખીર સે) કરને કી વજહ સે **દમ** લાઝિમ હોગા ઔર વોહ ગુનહગાર ભી હોગી. **બહારે શરીઅત** મેં હૈ : "યૂંહી અગર ઇતના વક્ત ઉસે મિલા થા કે તવાફ કર લેતી ઔર ન કિયા અબ હૈઝ યા નિફાસ આ ગયા તો ગુનહગાર હુઈ." (બહારે શરીઅત, જિલ્દ અવ્વલ, સ. 1145) લેકિન જો ઔરત ચાર ચક્કર લગા ચુકી હૈ ઉસ પર ઇન તીન ચક્કરોં મેં તાખીર કરને કી વજહ સે

કુછ લાઝિમ નહીં હોગા ક્યૂંકે તવાફે ઝિયારત કે અક્સર હિસ્સે કા વક્ત કે અન્દર હોના **વાજિબ** હૈ ન કે પૂરે કા. બહારે શરીઅત, "હજ કે વાજિબાત" મેં હૈ : "તવાફે ઈફાઝા કા અક્સર હિસ્સા અય્યામે નહ્ર મેં હોના. અ-રફાત સે વાપસી કે બા'દ જો તવાફ કિયા જાતા હૈ ઉસ કા નામ તવાફે ઈફાઝા હૈ ઔર ઈસે તવાફે ઝિયારત ભી કહતે હૈં. તવાફે ઝિયારત કે અક્સર હિસ્સે સે જિતના ઝાઈદ હૈ યા'ની તીન ફેરે અય્યામે નહ્ર કે ગૈર મેં ભી હો સકતા હૈ." (ઐઝન, સ. 1049) ઔર અગર ઔરત ને **ચાર ચક્કર** પૂરે કર લિયે થે ઔર બકિય્યા તીન મજબૂરી ખ્વાહ બિગૈર મજબૂરી ઈસી (યા'ની માહવારી કી) હાલત મેં પૂરે કિયે યા વૈસે હી ચાર ફેરે કર કે ચલી ગઈ ઔર બકિય્યા ફેરે છોડ દિયે તો **દમ** લાઝિમ હોગા. ઔર અગર યેહ હૈઝ કી હાલત મેં કિયે હુએ તવાફ કા ઈઆદા કર લે તો દમ સાકિત હો જાએગા અગર્ચે અય્યામે નહ્ર કે બા'દ ઈઆદા કરે. ઔર અગર તીન પાકી કી હાલત મેં કિયે થે ઔર બકિય્યા ચાર હૈઝ કી હાલત મેં કિયે તો **બ-દના** લાઝિમ આએગા નીઝ ઈઆદા કરના વાજિબ હોગા. **બહારે શરીઅત** મેં હૈ : "તવાફે ફર્ઝ કુલ યા અક્સર યા'ની ચાર ફેરે જનાબત યા હૈઝ વ નિફાસ મેં કિયા તો **બ-દના** હૈ ઔર બે વુઝૂ કિયા તો **દમ** ઔર પહલી સૂરત મેં તહારત કે સાથ ઈઆદા વાજિબ." (ઐઝન, સ. 1175) ઔર પાક હો કર ઈઆદા કરને કી સૂરત મેં

બ-દના સાકિત હો જાએગા જૈસા કે ઊપર બયાન હુવા.

હાએઝા કી સીટ બુક હો તો તવાફે ઝિયારત કા ક્યા કરે ?

સુવાલ : હાએઝા કી નિશસ્ત મહફૂઝ હો તો **તવાફે ઝિયારત** કા ક્યા કરે ?

જવાબ : નિશસ્ત મન્સૂખ કરવાએ ઔર બા'દે તહારત (યા'ની પાક હો કર ગુસ્લ કે બા'દ) **તવાફે ઝિયારત** કરે. અગર નિશસ્ત મન્સૂખ કરવાને મેં અપની યા હમ-સફરોં કી સખ્ત દુશ્વારી હો તો મજબૂરી કી સૂરત મેં તવાફે ઝિયારત કર લે મગર **"બ-દના"** યા'ની ગાય યા ઊંટ કી કુરબાની લાઝિમ આએગી ઔર **તૌબા** કરના ભી ઝરૂરી હૈ ક્યૂંકે જનાબત કી હાલત મેં મસ્જિદ મેં દાખિલ હોના ઔર તવાફ કરના દોનોં કામ ગુનાહ હૈં. અગર બારહવીં કે ગુરૂબે આફતાબ તક તહારત કર કે તવાફુઝ્ઝિયારહ કા ઈઆદા કરને મેં કામ્યાબ હો ગઈ તો કફ્ફારા સાકિત હો ગયા ઔર બારહવીં કે બા'દ અગર પાક હોને કે બા'દ મૌકઅ મિલ ગયા ઔર ઈઆદા કર લિયા તો "બ-દના" સાકિત હો ગયા મગર **દમ** દેના હોગા.

સુવાલ : બા'ઝ ખવાતીન હૈઝ રોકને કી ગોલિયાં ઈસ્તિ'માલ કરતી હૈં તો ઉન બારી કે દિનોં મેં જબ કે હૈઝ દવા કે ઝરીએ બન્દ હુવા હો **તવાફુઝ્ઝિયારહ** કર સકતી હૈં યા નહીં ?

જવાબ : કર સકતી હૈં. (મગર અપની લેડી ડૉક્ટર સે મશ્વરા કર લેં ક્યૂંકે ઇન કા ઈસ્તિ'માલ બા'ઝ દફ્આ નુક્સાન

દેહ હોતા હૈ ઔર અગર ફૌરી નુક્સાન કા ગ-લ-બએ ઝન હો તો દવા કા ઈસ્તિ'માલ મમ્નૂઅ હૈ. અલબત્તા હૈઝ બન્દ હોને કી સૂરત મેં તવાફ દુરુસ્ત હો જાએગા)

સુવાલ : અગર કિસી ને બે વુઝૂ યા નાપાક કપડોં મેં **તવાફુઝ્ઝિયારહ** કર લિયા તો ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : બે વુઝૂ તવાફે ઝિયારત કિયા તો **દમ** વાજિબ હો ગયા. હાં, બા વુઝૂ ઈઆદા કરના મુસ્તહબ હૈ નીઝ ઈઆદા કર લેને સે દમ ભી વાજિબ ન રહા બલ્કે બારહવીં કે બા'દ ભી અગર ઈઆદા કર લિયા તો દમ સાકિત હો ગયા. નાપાક કપડોં મેં હર કિસ્મ કા તવાફ મકરૂહે (તન્ઝીહી) હૈ. કર લિયા તો કફ્ફારા નહીં.

તવાફ કી નિય્યત કા અહમ તરીન મ-દની ફૂલ

સુવાલ : દસવીં કો **તવાફુઝ્ઝિયારહ** કે લિયે હાઝિર હુએ મગર ગ-લતી સે "નફ્લી તવાફ" કી નિય્યત કર લી, અબ ક્યા કરના ચાહિયે ?

જવાબ : આપ કા તવાફે ઝિયારત અદા હો ગયા. યેહ બાત ઝેહ્ન નશીન કર લીજિયે કે તવાફ મેં **નિય્યત** ઝરૂર ફર્ઝ હૈ કે ઈસ કે બિગૈર તવાફ હોતા હી નહીં મગર ઈસ મેં યેહ શર્ત નહીં કે કિસી મુઅય્યન (યા'ની મખ્સૂસ) તવાફ કી નિય્યત કી જાએ. હર તરહ કા તવાફ ફકત "નિય્યતે તવાફ" સે અદા હો જાતા હૈ, બલ્કે જિસ તવાફ

કો કિસી ખાસ વક્ત કે સાથ મખ્સૂસ કર દિયા ગયા હૈ અગર ઉસ મખ્સૂસ વક્ત મેં આપ ને કિસી દૂસરે તવાફ કી નિય્યત કી ભી, જબ ભી યેહ દૂસરા ન હોગા બલ્કે વોહ હોગા જો મખ્સૂસ હૈ. મ-સલન **ઉમ્રે** કા એહરામ બાંધ કર બાહર સે હાઝિર હુએ ઔર ઉમ્રે કે તવાફ કી નિય્યત ન કી મુત્લકન (સિર્ફ) "તવાફ" કી નિય્યત કી બલ્કે "નફ્લી તવાફ" કી નિય્યત કી, હર સૂરત મેં યેહ ઉમ્રે હી કા તવાફ માના જાએગા. ઈસી તરહ "કિરાન" કા એહરામ બાંધ કર હાઝિર હુએ ઔર આને કે બા'દ જો પહલા તવાફ કિયા વોહ "ઉમ્રે" કા હૈ ઔર દૂસરા તવાફ "તવાફે કુદૂમ". (اَلْمَسْلَکُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص١٤٥)

સુવાલ : અગર તવાફે ઝિયારત કિયે બિગૈર વતન ચલા ગયા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : કફ્ફારે સે ગુઝારા નહીં ક્યૂંકે **હજ** હી ન હુવા. ઈસ કા કોઈ **ને'મલ બદલ** (Alternative) નહીં લિહાઝા લાઝિમી હૈ કે દોબારા **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا હાઝિર હો ઔર તવાફે ઝિયારત કરે, જબ તક તવાફે ઝિયારત નહીં કરેગા ઔરતેં હલાલ નહીં હોંગી ચાહે બરસોં ગુઝર જાએં. અગર ઔરત ને યેહ ભૂલ કી હૈ તો જબ તક તવાફે ઝિયારત ન કરે વોહ મર્દ કે લિયે હલાલ ન હોગી અગર કંવારોં ને કિયા તો શાદી કર ભી

લેં તો જબ તક તવાફે ઝિયારત ન કર લેં "હલાલ" ન હોંગે.

તવાફે રુખ્સત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : તવાફે વદાઅ યા'ની તવાફે રુખ્સત કર લિયા ફિર ગાડી લેટ હો ગઈ અબ નમાઝ કે લિયે મસ્જિદુલ હરામ જા સકતે હૈં યા નહીં ? ક્યા વાપસી કે વક્ત ફિર તવાફે રુખ્સત બજા લાના હોગા ?

જવાબ : જા સકતે હૈં બલ્કે જિતની બાર મૌકઅ મિલે મઝીદ ઉમ્રે ઔર તવાફ વગૈરા ભી કર સકતે હૈં. દોબારા તવાફ કરના વાજિબ નહીં મગર કર લે તો **મુસ્તહબ** હૈ. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ ફરમાતે હૈં : સફર કા ઈરાદા થા તવાફે રુખ્સત કર લિયા મગર કિસી વજહ સે ઠહર ગયા, અગર ઈકામત કી નિય્યત ન કી તો વોહી તવાફ કાફી હૈ મગર **મુસ્તહબ** યેહ હૈ કે ફિર તવાફ કરે કે પિછલા કામ તવાફ રહે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1151, عالمگیری ج۱ص۲۳٤)

તવાફે રુખ્સત કા અહમ મસ્અલા

સુવાલ : અગર હજ કે બા'દ વતન રવાનગી સે કબ્લ દો દિન જદ્દા શરીફ મેં કિસી અઝીઝ કે હાં ઠહરને કા ઈરાદા હૈ ઔર ફિર બા'દ મેં "અઝમે મદીના" હૈ તો તવાફે રુખ્સત કબ કરેં ?

જવાબ : જદ્દા શરીફ જાને સે પહલે કર લીજિયે, કે તવાફે ઝિયારત કે બા'દ અગર નફલી તવાફ ભી કિયા તો વોહી "અલ વદાઈ તવાફ" યા'ની તવાફે રુખ્સત હૈ ક્યૂંકે આફાકી કે લિયે તવાફે ઝિયારત કે ફૌરન બા'દ તવાફે રુખ્સત કા વક્ત શુરૂઅ હો જાતા હૈ ઔર આગે ગુઝરા કે હર તવાફ મુત્લકન તવાફ કી નિય્યત સે ભી અદા હો જાતા હૈ. અલ હાસિલ અગર રવાનગી સે કબ્લ તવાફે ઝિયારત કે બા'દ અગર કોઈ નફલી તવાફ કર લિયા હૈ તો તવાફે રુખ્સત અદા હો ચુકા.

સુવાલ : વક્તે રુખ્સત આફાકી ઔરત કો હૈઝ આ ગયા, તવાફે રુખ્સત કા ક્યા કરે? રુક જાએ યા **દમ** દે કર ચલી જાએ?

જવાબ : ઈસ પર અબ તવાફે રુખ્સત વાજિબ ન રહા, જા સકતી હૈ, દમ કી ભી હાજત નહીં.

(માખૂઝ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1151)

સુવાલ : જો **મક્કએ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا યા જદ્દા શરીફ મેં રહતે હૈં ક્યા ઉન પર ભી તવાફે રુખ્સત વાજિબ હૈ?

જવાબ : જી નહીં. જો લોગ મીકાત કે બાહર સે **હજ** પર આતે હૈં વોહ "આફાકી હાજી" કહલાતે હૈં, સિર્ફ ઉન હી પર બ વક્તે વાપસી **તવાફે રુખ્સત** વાજિબ હૈ.

સુવાલ : અહલે મદીના **હજ** કરેં તો વાપસી કે વક્ત ઉન પર તવાફે રુખ્સત વાજિબ હૈ યા નહીં?

જવાબ : વાજિબ હૈ ક્યૂંકે વોહ "આફાકી હાજી" હૈં, **મદીનએ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મીકાત સે બાહર હૈ.

સુવાલ : ક્યા ઉમ્રહ કરને વાલે પર ભી તવાફે રુખ્સત વાજિબ હૈ ?

જવાબ : જી નહીં, યેહ સિર્ફ **આફાકી હાજી** પર વક્તે રુખ્સત વાજિબ હૈ.

તવાફ કે બારે મેં મુ-તફર્રિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : ભીડ કે સબબ યા બે ખયાલી મેં કિસી **તવાફ** કે દૌરાન થોડી દેર કે લિયે અગર સીના યા પીઠ કા'બે કી તરફ હો જાએ તો ક્યા કરેં ?

જવાબ : **તવાફ** મેં સીના યા પીઠ કિયે જિતના ફાસિલા તૈ કિયા હો ઉતને ફાસિલે કા ઈઆદા (યા'ની દોબારા કરના) વાજિબ હૈ ઔર અફ્ઝલ યેહ હૈ કે વોહ ફેરા હી નએ સિરે સે કર લિયા જાએ.

ઇસ્તિલામે હજર મેં હાથ કહાં તક ઉઠાએં ?

સુવાલ : તવાફ મેં હ-જરે અસ્વદ કે સામને હાથ કન્ધોં તક ઉઠાના સુન્નત હૈ યા નમાઝી કી તરહ કાનોં તક ?

જવાબ : ઈસ મેં ઉ-લમા કે મુખ્તલિફ અક્વાલ હૈં. "ફતાવા હજ વ ઉમ્રહ" મેં જુદા જુદા અક્વાલ નક્લ કરતે હુએ લિખા હૈ : કાનોં તક હાથ ઉઠાના મર્દ કે લિયે હૈ ક્યૂંકે વોહ નમાઝ કે લિયે ભી કાનોં તક હાથ ઉઠાતા હૈ ઔર ઔરત કન્ધોં તક હાથ ઉઠાએગી

ઈસ લિયે કે વોહ નમાઝ કે લિયે યહીં તક હાથ ઉઠાતી હૈ. (ફતાવા હજ વ ઉમ્રહ, હિસ્સએ અવ્વલ, સ. 127)

સુવાલ : નમાઝ કી તરહ હાથ બાંધ કર તવાફ કરના કૈસા ?

જવાબ : મુસ્તહબ નહીં હૈ, બચના મુનાસિબ હૈ.

તવાફ મેં ફેરોં કી ગિનતી યાદ ન રહી તો ?

સુવાલ : અગર દૌરાને તવાફ ફેરોં કી ગિનતી ભૂલ ગએ યા તા'દાદ કે બારે મેં શક વાકેઅ હુવા ઈસ પરેશાની કા ક્યા હલ હૈ ?

જવાબ : અગર યેહ તવાફ ફર્ઝ (મ-સલન ઉમ્રે કા તવાફ યા તવાફે ઝિયારત) યા વાજિબ (મ-સલન તવાફે વદાઅ) હૈ તો નએ સિરે સે શુરૂઅ કીજિયે, અગર કિસી એક આદિલ શખ્સ ને બતા દિયા કે ઈતને ફેરે હુએ તો ઉસ કે કૌલ પર અમલ કર લેના બેહતર હૈ ઔર દો[2] આદિલ ને બતાયા તો ઉન કે કહે પર ઝરૂર અમલ કરે. ઔર અગર યેહ તવાફે ફર્ઝ યા વાજિબ નહીં મ-સલન તવાફે કુદૂમ (કે યેહ કારિન વ મુફરિદ કે લિયે સુન્નતે મુઅક્કદા હૈ) યા કોઈ નફલી તવાફ હૈ તો ઐસે મૌકઅ પર ગુમાને ગાલિબ પર અમલ કીજિયે. (رَدُّالْمُحتار ج ٣ ص ٥٨٢)

દૌરાને તવાફ વુઝૂ ટૂટ જાએ તો ક્યા કરે ?

સુવાલ : અગર તીસરે ફેરે મેં વુઝૂ ટૂટ ગયા ઔર નયા વુઝૂ કરને ચલે ગએ તો અબ વાપસ આ કર કિસ તરહ તવાફ શુરૂઅ કરેં ?

જવાબ : ચાહેં તો સાતોં ફેરે નએ સિરે સે શુરૂઅ કરેં ઔર યેહ ભી ઈખ્તિયાર હૈ કે જહાં સે છોડા વહીં સે શુરૂઅ કરેં. **ચાર** સે કમ કા યેહી હુક્મ હૈ. હાં ચાર યા ઝિયાદા ફેરે કર લિયે થે તો અબ નએ સિરે સે નહીં કર સકતે જહાં સે છોડા થા વહીં સે કરના હોગા. “હ-જરે અસ્વદ” સે ભી શુરૂઅ કરને કી ઝરૂરત નહીં.

(دُرِّمُختارو رَدُّالْمُحتارج۳ص۵۸۲)

કતરે કે મરીઝ કે તવાફ કા અહમ મસ્અલા

સુવાલ : અગર કોઈ કતરે વગૈરા કી બીમારી કી વજહ સે “મા’ઝૂરે શર-ઈ” હો, તવાફ કે લિયે ઉસ કા વુઝૂ કબ તક કારઆમદ રહતા હૈ ?

જવાબ : જબ તક ઉસ નમાઝ કા વક્ત બાકી રહતા હૈ. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَۃُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ ફરમાતે હૈં : મા’ઝૂર તવાફ કર રહા હૈ ચાર ફેરોં કે બા’દ વક્તે નમાઝ જાતા રહા તો અબ ઈસે હુક્મ હૈ કે વુઝૂ કર કે તવાફ કરે ક્યૂંકે વક્તે નમાઝ ખારિજ હોને સે મા’ઝૂર કા વુઝૂ જાતા રહતા હૈ ઔર બિગૈર વુઝૂ તવાફ હરામ અબ વુઝૂ કરને કે બા’દ જો બાકી હૈ પૂરા કરે ઔર ચાર ફેરોં સે પહલે વક્ત ખત્મ હો ગયા જબ ભી વુઝૂ કર કે બાકી કો પૂરા કરે ઔર ઈસ સૂરત મેં અફઝલ યેહ હૈ કે સિરે સે કરે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1101, اَلْمَسْلَکُ الْمُتَقَسِّط ص ١٦٧)

સિર્ફ કતરે આ જાને સે કોઈ મા'ઝૂરે શર-ઈ નહીં હો જાતા, ઈસ મેં કાફી તફસીલ હૈ ઈસ કી મા'લૂમાત કે લિયે **દા'વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ 499 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, **"નમાઝ કે અહકામ" સફહા** 43 તા 46 કા મુતા-લઆ કીજિયે.

ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફ્લી તવાફ કર લિયા તો ?

સુવાલ : ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફ્લી તવાફ કર લિયા, ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : ગુનહગાર ભી હુઈ ઔર **દમ** ભી વાજિબ હુવા. ચુનાન્ચે અલ્લામા શામી قُدِّسَ سِرُّهُ السَّامِی ફરમાતે હૈં : નફ્લી તવાફ અગર જનાબત કી (યા'ની બે ગુસ્લી) હાલત મેં (યા ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં) કિયા તો **દમ** વાજિબ હૈ ઔર બે વુઝૂ કિયા તો સ-દકા. (رَدُّالْمُحتار ج۳ص۶۶۱) અગર બે ગુસ્લે ને પાકી હાસિલ કરને કે ઔર બે વુઝૂ ને વુઝૂ કરને કે બા'દ તવાફ કા ઈઆદા કર લિયા તો કફ્ફારા સાકિત હો જાએગા. મગર કસ્દન ઐસા કિયા હો તો તૌબા કરની હોગી ક્યૂંકે બારી કે દિનોં મેં નીઝ બે વુઝૂ તવાફ કરના ગુનાહ હૈ.

સુવાલ : તવાફ મેં આઠવેં ફેરે કો સાતવાં ગુમાન કિયા અબ યાદ આ ગયા કે યેહ તો આઠવાં ફેરા હૈ અબ ક્યા કરે ?

જવાબ : ઈસી પર તવાફ ખત્મ કર દીજિયે. અગર જાન બૂઝ કર આઠવાં ફેરા શુરૂઅ કિયા તો યેહ એક જદીદ (યા'ની નયા) તવાફ શુરૂઅ હો ગયા અબ ઈસ કે ભી સાત ફેરે પૂરે કીજિયે. (ایضاً ص۵۸۱)

સુવાલ : ઉમ્રે કે તવાફ કા એક ફેરા છૂટ ગયા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ?

જવાબ : ઉમ્રે કા તવાફ ફર્ઝ હૈ. ઈસ કા અગર એક ફેરા ભી છૂટ ગયા તો **દમ** વાજિબ હૈ, અગર બિલ્કુલ તવાફ ન કિયા યા અક્સર (યા'ની ચાર ફેરે) તર્ક કિયે તો કફ્ફારા નહીં બલ્કે ઈન કા અદા કરના લાઝિમ હૈ.

(لُبابُ الْمَناسِك ص۳۰۳)

સુવાલ : કારિન યા મુફરિદ ને તવાફે કુદૂમ તર્ક કિયા તો ક્યા સઝા હૈ?

જવાબ : ઉસ પર કોઈ કફ્ફારા નહીં લેકિન **સુન્નતે મુઅક્કદા** કા તારિક હુવા ઔર બુરા કિયા?

(لُبابُ الْمَناسِك والْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط ص۳۰۲)

મસ્જિદુલ હરામ કી પહલી યા દૂસરી મન્ઝિલ સે તવાફ કા મસ્અલા

સુવાલ : મસ્જિદુલ હરામ કી છતોં સે તવાફ કર સકતે હૈં યા નહીં?

જવાબ : અગર મસ્જિદે હરામ કી છત સે કા'બએ મુકદસા કા તવાફ હો તો ફર્ઝ તવાફ અદા હો જાએગા જબ કે દરમિયાન મેં દીવાર વગૈરા હાજિબ (આડ, પર્દા) ન હો. લેકિન અગર નીચે મતાફ મેં ગુન્જાઈશ હૈ તો છત સે તવાફ મકરૂહ હૈ ઈસ લિયે કે ઈસ

સૂરત મેં બિલા ઝરૂરત મસ્જિદ કી છત પર ચઢના ઔર ચલના પાયા જાતા હૈ જો મકરૂહ હૈ. સાથ હી ઈસ હાલત મેં તવાફ, કા'બે સે કરીબ તર હોને કે બજાએ બહુત દૂર હો રહા હૈ ઔર બિલા વજહ અપને કો સખ્ત મશક્કત ઔર તકાન મેં ડાલના ભી હોતા હૈ, જબ કે કરીબ તર મકામ સે તવાફ કરના અફઝલ હૈ ઔર બિલા વજહ અપને કો મશક્કત મેં ડાલના મન્અ. હાં અગર નીચે ગુન્જાઈશ ન હો યા ગુન્જાઈશ હોને તક ઈન્તિઝાર સે કોઈ માનેઅ (યા'ની રુકાવટ) હો તો છત સે તવાફ બિલા કરાહત જાઈઝ હૈ. وَاللّٰهُ تَعَالٰى اَعلم۔ (માહનામા અશ્રફિય્યા, જૂન 2005 ઈ. ગ્યારહવાં ફિક્હી સેમીનાર, સ. 14)

દૌરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે મુનાજાત પઢના કૈસા ?

સુવાલ : દૌરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે દુઆ, મુનાજાત યા ના'ત શરીફ વગૈરા પઢના કૈસા ?

જવાબ : ઈતની ઊંચી આવાઝ સે પઢના જિસ સે દીગર તવાફ કરને વાલોં યા નમાઝિયોં કો તશ્વીશ યા'ની પરેશાની હો મકરૂહે તહરીમી, ના જાઈઝ વ ગુનાહ હૈ. અલબત્તા કિસી કો ઈઝા ન હો ઈસ તરહ ગુન-ગુનાને યા'ની ધીમી આવાઝ સે પઢને મેં હરજ નહીં. યહાં વોહ સાહિબાન ગૌર ફરમાએં જિન કે **મોબાઈલ ફોન્ઝ** સે દૌરાને તવાફ ટ્યૂન્ઝ બજતી રહતીં ઔર ઈબાદત ગુઝારોં કો પરેશાન કરતી રહતી હૈં ઈન સબ કો ચાહિયે કે તૌબા કરેં. યાદ રખિયે ! યેહ અહકામ સિર્ફ

"મસ્જિદુલ હરામ" કે લિયે હી નહીં **તમામ મસાજિદ** બલ્કે તમામ મકામાત કે લિયે હૈં ઔર મ્યૂઝીકલ ટ્યૂન મસ્જિદ કે ઇલાવા ભી **ના જાઇઝ** હૈ.

ઇઝતિબાઅ ઔર રમલ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર સઅ્ય સે કબ્લ કિયે જાને વાલે તવાફ કે પહલે ફેરે મેં રમલ કરના ભૂલ ગએ તો ક્યા કરના ચાહિયે ?

જવાબ : રમલ સિર્ફ ઇબ્તિદાઈ તીન ફેરોં મેં સુન્નત હૈ, સાતોં મેં કરના મકરૂહ, લિહાઝા અગર પહલે મેં ન કિયા તો દૂસરે ઔર તીસરે મેં કર લીજિયે ઔર અગર ઇબ્તિદાઈ દો ફેરોં મેં રહ ગયા તો સિર્ફ તીસરે મેં કર લીજિયે ઔર અગર શુરૂઅ કે તીનોં ફેરોં મેં ન કિયા તો અબ બકિય્યા ચાર ફેરોં મેં નહીં કર સકતે. (دُرِّمُختارو رَدُّالمُحتار ج۳ص۵۸۳)

સુવાલ : જિસ તવાફ મેં ઇઝતિબાઅ ઔર રમલ કરના થા ઉસ મેં ન કિયા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફ્ફારા નહીં. અલબત્તા અઝીમ સુન્નત સે મહરૂમી ઝરૂર હૈ.

સુવાલ : અગર કોઈ સાતોં ફેરોં મેં **રમલ** કર લે તો ?

જવાબ : મકરૂહે તન્ઝીહી હૈ. (رَدُّالمُحتار ج۳ص۵۸٤) મગર કોઈ જુર્માના વગૈરા નહીં.

સઅ્ય કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : હાજી ને **સઅ્ય** મુત્લકન ન કી ઔર વતન ચલા ગયા અબ ક્યા કરે ?

જવાબ : હજ કી **સઅ્ય** વાજિબ હૈ, તો જિસ ને બિલ્કુલ સઅ્ય ન કી યા ચાર યા ચાર સે ઝિયાદા ફેરે તર્ક કર દિયે તો દમ વાજિબ હૈ, ચાર સે કમ ફેરે અગર તર્ક કિયે તો હર ફેરે કે બદલે મેં **સ-દકા** દે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1177)

સુવાલ : જિસ કી હજ કી **સઅ્ય** રહ ગઈ, વતન ચલા ગયા ઔર દમ ભી ન દિયા, ફિર **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ ને ઉસે મૌકઅ દિયા ઔર દો સાલ બા'દ હજ કી સઆદત મિલ ગઈ, બાકી રહ જાને વાલી સઅ્ય કર સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કર સકતા હૈ ઔર **દમ** ભી સાકિત હો ગયા. મગર યેહ સોચ કર **સઅ્ય** છોડ કર વતન ન ચલા જાએ કે ફિર આ કર કર લૂંગા કે ઝિન્દગી કા ભરોસા નહીં ઔર ઝિન્દા બચ ભી ગએ તો હાઝિરી યકીની નહીં.

સુવાલ : હજ કી સઅ્ય કે ચાર ફેરે કર લિયે ઔર એહરામ ખોલ દિયા યા'ની હલ્ક વગૈરા કરવા લિયા અબ ક્યા કરે ?

જવાબ : તીન સ-દકે દે, અગર બા'દે હલ્ક વગૈરા કે ભી બકિય્યા સઅ્ય અદા કર લે તો કફ્ફારા સાકિત હો જાએગા. યાદ રહે કે **સઅ્ય** કે લિયે ઝમાનએ હજ યા એહરામ શર્ત નહીં અગર અદા ન કી હો તો ઉમ્ર ભર મેં જબ ભી સઅ્ય બજા લાએ વાજિબ અદા હો જાએગા. (અબ કફ્ફારે કી હાજત નહીં રહેગી)

સુવાલ : અગર તવાફ સે પહલે હી સઅ્ય કર લી તો ક્યા કરના ચાહિયે ?

જવાબ : **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُاللّٰهِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : સઅ્ય કે લિયે શર્ત યેહ હૈ કે પૂરે તવાફ યા તવાફ કે અક્સર હિસ્સે કે બા'દ હો, લિહાઝા અગર તવાફ સે પહલે યા તવાફ કે તીન ફેરે કે બા'દ સઅ્ય કી તો ન હુઈ ઔર સઅ્ય કે કબ્લ એહરામ હોના ભી શર્ત હૈ, ખ્વાહ હજ કા એહરામ હો યા ઉમ્રે કા, એહરામ સે કબ્લ સઅ્ય નહીં હો સકતી ઔર હજ કી સઅ્ય અગર વુકૂફે અ-રફા કે કબ્લ કરે તો વક્તે સઅ્ય મેં ભી એહરામ હોના શર્ત હૈ ઔર વુકૂફે અ-રફા કે બા'દ હો તો સુન્નત યેહ હૈ કે એહરામ ખોલ ચુકા હો ઔર ઉમ્રે કી સઅ્ય મેં એહરામ વાજિબ હૈ યા'ની અગર તવાફ કે બા'દ સર મુંડા લિયા ફિર સઅ્ય કી તો સઅ્ય હો ગઈ મગર ચૂંકે વાજિબ તર્ક હુવા લિહાઝા દમ વાજિબ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1109)

બોસ વ કનાર કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં બીવી કો હાથ લગાના કૈસા ?

જવાબ : બીવી કો બિલા શહ્વત હાથ લગાના જાઈઝ હૈ મગર શહ્વત કે સાથ હાથ મેં હાથ ડાલના યા બદન કો છૂના **હરામ** હૈ. અગર શહ્વત કી હાલત મેં બોસો કનાર કિયા યા જિસ્મ કો છુવા તો **દમ** વાજિબ હો જાએગા. યેહ અફઆલ ઔરત કે સાથ હોં યા

અમ્રદ કે સાથ દોનોં કા એક હી હુકમ હૈ. (دُرِّمُختار و رَدُّالمُحتار ج ۳ ص ۶۶۷) અગર મોહરિમા કો ભી મર્દ કે ઈન અફઆલ સે લઝ્ઝત આએ તો ઉસે ભી **દમ** દેના પડેગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1173)

સુવાલ : અગર તસવ્વુર જમ જાએ યા શર્મગાહ પર નઝર પડ જાએ ઔર ઈન્ઝાલ હો (યા'ની મની નિકલ) જાએ તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : ઈસ સૂરત મેં કોઈ કફ્ફારા નહીં. (عالمگیری ج۱ ص۲۴۴) રહા હરામ કર્દા ઔરત યા અમ્રદ સે બદ નિગાહી કરના યા કસ્દન ઉન કા "ગન્દા" તસવ્વુર બાંધના યેહ એહરામ કે ઈલાવા ભી હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ. નીઝ ઈસ તરહ કે ગન્દે વસ્વસે ભી આએં તો مَعَاذَاللّٰه લુત્ફ અન્દોઝ હોને કે બજાએ ફૌરન તવજ્જોહ હટાએ. ઈસી તરહ ઔરતોં કે લિયે ભી યેહી અહકામ હૈં.

સુવાલ : અગર એહતિલામ હો જાએ તો ?

જવાબ : કોઈ કફ્ફારા નહીં. (عالمگیری ج۱ ص۲۴۴)

સુવાલ : અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા કોઈ મોહરિમ મુશ્ત ઝની (હેંડ પ્રેક્ટિસ) કા મુર-તકિબ હુવા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : અગર ઈન્ઝાલ હો ગયા (યા'ની મની નિકલ ગઈ) તો દમ વાજિબ હૈ વરના મકરૂહ. (ایضًا) યેહ ફે'લ, ખ્વાહ એહરામ મેં હો યા ન હો બહર હાલ ના જાઈઝ વ

હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ. આ’લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن ફરમાતે હૈં : જો મુશ્ત ઝની (યા’ની હેંડ પ્રેક્ટિસ Hand practice) કરતે હૈં અગર વોહ બિગૈર તૌબા કિયે મર ગએ તો બરોઝે કિયામત ઈસ હાલ મેં ઉઠેંગે કે ઉન કી હથેલિયાં ગાભન (યા’ની હામિલા) હોંગી જિસ સે લોગોં કે મજમએ કસીર મેં ઉન કી રુસ્વાઈ હોગી.

(મુલખ્ખસ અઝ ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 22, સ. 244)

એહરામ મેં અમ્રદ સે મુસા-ફહા કિયા ઔર......?

સુવાલ : અગર અમ્રદ (યા’ની ખૂબ સૂરત લડકે) સે મુસા-ફહા કિયા ઔર શહ્‌વત આ ગઈ તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : **દમ** વાજિબ હો ગયા. ઈસ મેં અમ્રદ[1] ઔર ગૈરે અમ્રદ કી કોઈ કૈદ નહીં, અગર દોનોં કો શહ્‌વત હુઈ ઔર દૂસરા ભી **મોહરિમ** હૈ તો વોહ ભી **દમ** દે.

મિયાં બીવી કા હાથ મેં હાથ ડાલ કર ચલના

સુવાલ : એહરામ મેં મિયાં બીવી કે એક દૂસરે કા હાથ પકડ કર તવાફ યા સઅ્‌ય કરને મેં અગર શહ્‌વત આ ગઈ તો ?

1 : વોહ લડકા યા મર્દ જિસ કો દેખને યા છૂને સે શહ્‌વત આતી હો એહરામ હો યા ન હો ઉસ સે દૂર રહના લાઝિમી હૈ. અગર મુસા-ફહા કરને યા ઉસે છૂને યા ઉસ કે સાથ ગુફ્ત-ગૂ કરને સે શહ્‌વત ભડક્તી હો તો અબ ઉસ કે સાથ યેહ અફઆલ કરને જાઈઝ નહીં. ઈસ કી તફસીલી મા’લૂમાત કે લિયે **દા’વતે ઈસ્લામી** કે ઈશાઅતી ઈદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કા મત્બૂઆ રિસાલા, “કૌમે લૂત કી તબાહ કારિયાં” (45 સફહાત) પઢિયે.

જવાબ : જિસ કો શહ્વત આઈ ઉસ પર **દમ** વાજિબ હૈ અગર દોનોં કો આ ગઈ તો દોનોં પર હૈ. અગર એહરામ વાલે મર્દોં ને એક દૂસરે કા હાથ પકડા હો જબ ભી યેહી હુક્મ હૈ.

હમ બિસ્તરી કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : ક્યા જિમાઅ (યા'ની હમ બિસ્તરી) સે હજ ફાસિદ ભી હો સકતા હૈ ?

જવાબ : વુકૂફે અ-રફાત સે પહલે જિમાઅ કિયા (યા'ની હમ બિસ્તરી કી) તો હજ ફાસિદ હો ગયા. ઉસે હજ કી તરહ પૂરા કર કે **દમ** દે ઔર સાલે આયન્દા હી મેં ઈસ કી કઝા કર લે. (عالمگیری ج۱ ص۲۴۴) ઔરત ભી એહરામે હજ મેં થી તો ઉસ પર ભી યેહી લાઝિમ હૈ ઔર અગર ઈસ બલા મેં ફિર પડ જાને કા ખૌફ હો તો મુનાસિબ હૈ કે કઝા કે એહરામ સે ખત્મ તક દોનોં ઐસે જુદા રહેં કે એક દૂસરે કો ન દેખે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1173)

સુવાલ : અગર મસ્અલા મા'લૂમ ન હો યા ભૂલ સે જિમાઅ (યા'ની હમ બિસ્તરી) કર બૈઠા ફિર ?

જવાબ : ભૂલ કર યા ન જાનતે હુએ હમ બિસ્તરી કી હો યા જાન બૂઝ કર, અપની મરઝી સે કી હો યા બિલજબ્ર સબ કા એક હુક્મ હૈ. બલ્કે દૂસરી મજલિસ મેં દૂસરી બાર જિમાઅ કર બૈઠા તો **દૂસરા દમ** ભી દેના હોગા, **હાં** તર્કે હજ કા ઈરાદા કર લેને કે બા'દ જિમાઅ સે દમ લાઝિમ ન હોગા.

સુવાલ : ક્યા જિમાઅ સે હાજી કા "એહરામ" ખત્મ હો જાતા હૈ?

જવાબ : જી નહીં, એહરામ બ દસ્તૂર બાકી હૈ જો ચીઝેં મોહરિમ કે લિયે ના જાઇઝ હૈં વોહ અબ ભી ના જાઇઝ હૈં ઔર વોહી તમામ અહકામ હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1175)

સુવાલ : અગર હજ ફાસિદ હો જાએ ઔર ઉસી વક્ત નયા એહરામ ઉસી સાલ કે હજ કે લિયે બાંધ લે તો ?

જવાબ : ઈસ તરહ ન કફ્ફારે સે ખલાસી હોગી ન અબ ઈસ સાલ કા હજ હો સકેગા કે વોહ તો ફાસિદ હો ચુકા, બહર હાલ સાલે આયન્દા કી **કઝા** સે બચ નહીં સકેગા. (ઐઝન)

સુવાલ : મુ-તમત્તેઅ ને ઉમ્રહ કર કે **એહરામ** ખોલ દિયા હૈ ઔર અભી **મનાસિકે હજ** શુરૂઅ હોને મેં કઈ રોઝ બાકી હૈં, બીવી કે સાથ "મિલાપ" હો સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : જબ તક દોનોં ને હજ કા એહરામ નહીં બાંધા, હો સકતા હૈ.

સુવાલ : અગર ઉમ્રે કા એહરામ બાંધને કે બા'દ તવાફ વગૈરા સે કબ્લ હમ બિસ્તરી કર લી તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : ઉમ્રે મેં તવાફ કે ચાર ફેરે કરને સે પહલે અગર જિમાઅ કિયા તો ઉમ્રહ ફાસિદ હો ગયા, ઉમ્રહ ફિર સે કરે ઔર **દમ** ભી દેના હોગા, અગર ચાર ફેરે યા મુકમ્મલ તવાફ કે બા'દ કિયા તો સિર્ફ **દમ** વાજિબ હુવા **ઉમ્રહ** સહીહ હો ગયા. (درمختار ج٣ ص٦٧٦)

સુવાલ : અગર મો'તમિર (યા'ની ઉમ્રહ કરને વાલા) તવાફ વ સઅ્‌ય કે બા'દ મગર સર મુંડાને સે પહલે જિમાઅ મેં મુબ્તલા હો ગયા ફિર તો કોઈ સઝા નહીં ?

જવાબ : ક્યૂં નહીં ! અબ ભી **દમ** વાજિબ હોગા, હલ્ક યા કસ્ર કરવાને કે બા'દ હી બીવી હલાલ હોગી.

નાખુન તરાશને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : મસ્અલા મા'લૂમ નહીં થા ઔર દોનોં હાથોં ઔર દોનોં પાઉં કે નાખુન કાટ લિયે અબ ક્યા હોગા ? અગર કફ્ફારા હો તો વોહ ભી બતા દીજિયે.

જવાબ : જાનના યા ન જાનના યહાં ઉઝ્ર નહીં હોતા, ખ્વાહ ભૂલ કર **જુર્મ** કરેં યા જાન બૂઝ કર અપની મરઝી સે કરેં યા કોઈ ઝબર દસ્તી કરવાએ **કફ્ફારા** હર સૂરત મેં દેના હોગા. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُاللّٰهِ تَعَالٰی عَلَيْه ફરમાતે હૈં : એક હાથ એક પાઉં કે પાંચોં નાખુન કતરે યા બીસોં એક સાથ તો એક દમ હૈ ઔર અગર કિસી હાથ યા પાઉં કે પૂરે પાંચ ન કતરે તો હર નાખુન પર એક સ-દકા, યહાં તક કે અગર ચારોં હાથ પાઉં કે ચાર ચાર કતરે તો સોલહ સ-દકે દે મગર યેહ કે સ-દકોં કી કીમત એક દમ કે બરાબર હો જાએ તો કુછ કમ કર લે યા દમ દે ઔર અગર એક હાથ યા પાઉં કે પાંચોં એક જલ્સે મેં ઔર દૂસરે કે

પાંચોં દૂસરે જલ્સે મેં કતરે તો દો દમ લાઝિમ હૈં ઔર ચારોં હાથ પાઉં કે ચાર જલ્સોં મેં તો ચાર દમ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1172, عالمگیری ج۱ ص۲٤٤)

સુવાલ : નાખુન અગર દાંત સે કતર ડાલે તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : ખ્વાહ બ્લેડ સે કાટેં યા ચાકૂ સે, નાખુન તરાશ (યા'ની નેલ **કટર**) સે તરાશેં યા **દાંતોં** સે કતરેં સબ કા એક હી હુક્મ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1172)

સુવાલ : મોહરિમ કિસી દૂસરે કે નાખુન કાટ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં કાટ સકતા, ઈસ કે વોહી અહકામ હૈં જો દૂસરોં કે બાલ દૂર કરને કે હૈં. **(اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص٣٣٢)**

બાલ દૂર કરને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર ! مَعَاذَالله કિસી મોહરિમ ને અપની દાઢી મુંડવા દી તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : દાઢી મુંડવાના યા **ખશખશી** કરવા દેના વૈસે ભી હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ ઔર એહરામ કી હાલત મેં સખ્ત હરામ. અલબત્તા એહરામ કી હાલત મેં સર કે બાલ ભી નહીં કાટ સકતે. બહર હાલ દૌરાને એહરામ કે હુક્મ કે મુ-તઅલ્લિક **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُاللهِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : સર યા દાઢી કે ચહારુમ બાલ યા ઝિયાદા કિસી તરહ દૂર કિયે તો **દમ** હૈ ઔર ચહારુમ સે કમ મેં **સ-દકા** ઔર અગર ચંદલા હૈ યા દાઢી મેં કમ બાલ હૈં, તો અગર

ચૌથાઈ (1/4) કી મિક્દાર હૈં તો કુલ મેં દમ વરના **સ-દકા.** ચન્દ જગહ સે થોડે થોડે બાલ લિયે તો સબ કા મજમૂઆ અગર ચહારુમ કો પહોંચતા હૈ તો દમ હૈ વરના સ-દકા.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1170, رَدُّالْمُحتار ج ٣ ص ٦٥٩)

સુવાલ : ઔરત અપને બાલ લે સકતી હૈ યા નહીં ?

જવાબ : **નહીં.** ઔરત અગર પૂરે સર યા ચૌથાઈ (1/4) સર કે બાલ એક પોરે કે બરાબર કતર લે તો **દમ** દે ઔર કમ મેં **સ-દકા.** (لُبابُ الْمَناسِك ص ٣٢٧)

સુવાલ : મોહરિમ ને ગરદન યા બગલ યા મૂએ ઝેરે નાફ લે લિયે તો ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : પૂરી ગરદન યા પૂરી એક બગલ મેં દમ હૈ ઔર કમ મેં સ-દકા અગર્ચે નિસ્ફ યા ઝિયાદા હો. યેહી હુક્મ ઝેરે નાફ કા હૈ. દોનોં બગલેં પૂરી મુંડાએ જબ ભી એક હી દમ હૈ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1170, دُرِّمُختارو رَدُّالْمُحتارج٣ص٦٥٩)

સુવાલ : સર, દાઢી, બગલેં વગૈરા સબ એક હી મજલિસ મેં મુંડવા દિયે તો કિતને કફ્ફારે હોંગે ?

જવાબ : ખ્વાહ સર સે લે કર પાઉં તક સારે બદન કે બાલ એક હી મજલિસ મેં મુંડવાએં તો એક હી કફ્ફારા હૈ. અગર અલગ અલગ આ'ઝા કે અલગ અલગ મજલિસ મેં મુંડવાએંગે તો ઉતને હી કફ્ફારે હોંગે.

(دُرِّمُختار و رَدُّالْمُحتارج ٣ ص ٦٥٩ ـ ٦٦١)

સુવાલ : અગર વુઝૂ કરને મેં બાલ ઝડતે હોં તો ક્યા ઈસ પર ભી કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : ક્યૂં નહીં ! વુઝૂ કરને મેં, ખુજાને મેં યા કંઘા કરને મેં અગર દો યા તીન બાલ ગિરે તો હર બાલ કે બદલે મેં એક એક મુઠ્ઠી અનાજ યા એક એક ટુકડા રોટી યા એક છુવારા ખૈરાત કરેં ઔર તીન સે ઝિયાદા ગિરે તો **સ-દકા** દેના હોગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1171)

સુવાલ : અગર ખાના પકાને મેં ચૂલ્હે કી ગરમી સે કુછ બાલ જલ ગએ તો ?

જવાબ : સ-દકા દેના હોગા. (ઐઝન)

સુવાલ : મૂંછ સાફ કરવા દી, ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : મૂંછ અગર્ચે પૂરી મુંડવાએં યા કતરવાએં **સ-દકા** હૈ. (ઐઝન)

સુવાલ : અગર સીને કે બાલ મુંડવા દિયે તો ક્યા કરે ?

જવાબ : સર, દાઢી, ગરદન, બગલ ઔર મૂએ ઝેરે નાફ કે ઈલાવા બાકી આ'ઝા કે બાલ મુંડવાને મેં સિર્ફ **સ-દકા** હૈ. (ઐઝન)

સુવાલ : બાલ ઝડને કી બીમારી હો ઔર ખુદ બખુદ બાલ ઝડતે હોં તો ઈસ પર કોઈ રિઆયત ?

જવાબ : અગર બિગૈર હાથ લગાએ બાલ ગિર જાએં યા બીમારી સે તમામ બાલ ભી ઝડ જાએં તો કોઈ કફ્ફારા નહીં. (ઐઝન)

સુવાલ : મોહરિમ ને દૂસરે મોહરિમ કા સર મૂંડા તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : અગર એહરામ ખોલને કા વક્ત આ ગયા હૈ. તો અબ દોનોં એક દૂસરે કે બાલ મૂંડ સકતે હૈં. ઔર અગર વક્ત નહીં આયા તો ઈસ પર કફ્ફારે કી સૂરત મુખ્તલિફ હૈ. અગર મોહરિમ ને મોહરિમ કા સર મૂંડા તો જિસ કા સર મૂંડા ગયા ઉસ પર તો કફ્ફારા હૈ હી, મૂંડને વાલે પર ભી સ-દકા હૈ ઔર અગર મોહરિમ ને ગૈરે મોહરિમ કા સર મૂંડા યા મૂંછેં લીં યા નાખુન તરાશે તો મસાકીન કો કુછ ખૈરાત કર દે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1142, 1171)

સુવાલ : ગૈરે મોહરિમ, મોહરિમ કા સર મૂંડ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : વક્ત સે પહલે નહીં મૂંડ સકતા, અગર મૂંડેગા તો મોહરિમ પર તો કફ્ફારા હૈ હી, ગૈરે મોહરિમ કો ભી **સ-દકા** દેના હોગા. (ઐઝન, 1171)

સુવાલ : અગર બાલ સફા પાઉડર યા CREAM સે બાલ સાફ કિયે તો ક્યા મસ્અલા હૈ !

જવાબ : બહારે શરીઅત મેં હૈ : મૂંડના, કતરના, મોચને સે લેના યા કિસી ચીઝ સે બાલ ઉડાના, સબ કા એક હુક્મ હૈ. (ઐઝન)

ખુશ્બૂ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં ઈત્ર કી શીશી હાથ મેં લી ઔર હાથ મેં **ખુશ્બૂ** લગ ગઈ તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : અગર લોગ દેખ કર કહેં કે યેહ બહુત સી **ખુશ્બૂ** લગ ગઈ હૈ અગર્ચે ઉઝ્વ કે થોડે સે હિસ્સે મેં લગી હો તો **દમ** વાજિબ હૈ વરના મા'મૂલી સી ખુશ્બૂ ભી લગ ગઈ તો **સ-દકા** હૈ.

(માખૂઝ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1163)

સુવાલ : સર મેં ખુશ્બૂદાર તેલ ડાલ લિયા તો ક્યા કરે ?

જવાબ : અગર કોઈ બડા ઉઝ્વ મ-સલન રાન, મુંહ, પિંડલી યા સર સારે કા સારા ખુશ્બૂ સે આલૂદા હો જાએ ખ્વાહ ખુશ્બૂદાર તેલ કે ઝરીએ હો યા ઈત્ર સે, **દમ** વાજિબ હો જાએગા. (ઐઝન)

સુવાલ : બિછોને યા એહરામ કે કપડે પર ખુશ્બૂ લગ ગઈ યા કિસી ને લગા દી તો ?

જવાબ : ખુશ્બૂ કી મિક્દાર દેખી જાએગી, ઝિયાદા હૈ તો દમ ઔર કમ હૈ તો સ-દકા.

સુવાલ : જો કમરા (ROOM) રિહાઈશ કે લિયે મિલા ઉસ મેં કારપેટ, બિછોના, તક્યા, ચાદર વગૈરા ખુશ્બૂદાર હોં તો ક્યા કરે ?

જવાબ : મોહરિમ ઈન ચીઝોં કે ઈસ્તિ'માલ સે બચે. અગર એહતિયાત ન કી ઔર ઈન સે ખુશ્બૂ છૂટ કર બદન યા એહરામ પર લગ ગઈ તો ઝિયાદા હોને કી સૂરત મેં દમ ઔર કમ મેં સ-દકા વાજિબ હોગા. ઔર અગર ન લગે તો કોઈ કફ્ફારા નહીં મગર ઈસ સૂરત

મેં બચના બેહતર હૈ. મોહરિમ કો ચાહિયે મકાન વાલે સે મુ-તબાદિલ ઈન્તિઝામ કા કહે, યેહ ભી હો સકતા હૈ કે ફર્શ ઔર બિછોને વગૈરા પર કોઈ બે ખુશ્બૂ ચાદર બિછા લે, તક્યે કા ગિલાફ (cover) તબ્દીલ કર લે યા ઉસે કિસી બે ખુશ્બૂ ચાદર મેં લપેટ લે.

સુવાલ : જો ખુશ્બૂ નિય્યતે એહરામ સે પહલે બદન પર લગાઈ થી ક્યા નિય્યતે એહરામ કે બા'દ ઉસ **ખુશ્બૂ** કો ઝાઈલ (દૂર) કરના ઝરૂરી હૈ ?

જવાબ : નહીં, **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : એહરામ સે પહલે બદન પર ખુશ્બૂ લગાઈ થી, એહરામ કે બા'દ ફૈલ કર ઔર આ'ઝા કો લગી તો કફ્ફારા નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1163)

સુવાલ : એહરામ કી નિય્યત સે પહલે ગલે મેં જો બેગ થા ઉસ મેં યા બેલ્ટ કી જેબ મેં ઈત્ર કી શીશી થી, નિય્યત કે બા'દ યાદ આને પર ઉસે નિકાલના ઝરૂરી હૈ યા રહને દેં ? અગર ઐસી શીશી કી ખુશ્બૂ હાથ મેં લગ ગઈ તબ ભી કફ્ફારા હોગા ?

જવાબ : એહરામ કી નિય્યત કે બા'દ વોહ ઈત્ર કી શીશી બેગ યા બેલ્ટ સે નિકાલના ઝરૂરી નહીં ઔર બા'દ મેં ઉસ શીશી કી ખુશ્બૂ હાથ વગૈરા પર લગ ગઈ તો કફ્ફારા લાઝિમ આએગા, ક્યૂંકે યેહ વોહ ખુશ્બૂ નહીં જો એહરામ કી નિય્યત સે પહલે કપડે યા બદન પર લગાઈ ગઈ હો.

સુવાલ : ગલે મેં નિય્યત સે પહલે જો બેગ પહના વોહ ખુશ્બૂદાર થા, નીઝ ઉસ કે અન્દર ખુશ્બૂદાર રુમાલ યા ખુશ્બૂ વાલી તવાફ કી તસ્બીહ વગૈરા ભી મૌજૂદ, ઈન કા મોહરિમ ઈસ્તિ'માલ કર સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : ઈન ચીઝોં કી ખુશ્બૂ કસ્દન (યા'ની જાન બૂઝ કર) સૂંઘના મક્રૂહ હૈ ઔર ઈસ એહતિયાત કે સાથ ઈસ્તિ'માલ કી ઈજાઝત હૈ કે અગર ઉસ કી તરી બાકી હૈ તો ઉતર કર એહરામ ઔર બદન કો ન લગે લેકિન ઝાહિર હૈ કે તસ્બીહ મેં ઐસી એહતિયાત કરના નિહાયત મુશ્કિલ હૈ બલ્કે રુમાલ મેં ભી બચના મુશ્કિલ હૈ. લિહાઝા ઈન કે ઈસ્તિ'માલ સે બચને મેં હી આફિય્યત હૈ.

સુવાલ : અગર દો તીન ઝાઈદ ખુશ્બૂદાર ચાદરેં નિય્યત સે કબ્લ ગોદ મેં રખ લે યા ઓઢ લે અબ એહરામ કી નિય્યત કરે. નિય્યત કે બા'દ ઝાઈદ ચાદરેં હટા દે, ઉસી એહરામ કી હાલત મેં અબ ઉન ચાદરોં કા ઈસ્તિ'માલ કરના કૈસા ?

જવાબ : અગર તરી બાકી હૈ તો ઉન કો ઈસ્તિ'માલ કી ઈજાઝત નહીં ઔર અગર તરી ખત્મ હો ચુકી હૈ સિર્ફ ખુશ્બૂ બાકી હૈ તો ઈસ્તિ'માલ કી ઈજાઝત હૈ મગર મક્રૂહે (તન્ઝીહી) હૈ. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : અગર એહરામ સે પહલે બસાયા (યા'ની ખુશ્બૂદાર કિયા) થા ઔર એહરામ મેં પહના તો મક્રૂહ હૈ મગર કફ્ફારા નહીં. (ઐઝન, સ. 1165)

સુવાલ : એહતિલામ હો ગયા યા કિસી વજહ સે એહરામ કી એક યા દોનોં ચાદરેં નાપાક હો ગઈ અબ દૂસરી ચાદરેં મૌજૂદ તો હૈં મગર ઉન મેં પહલે કી ખુશ્બૂ લગી હુઈ હૈ, ઉન્હેં પહન સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : અગર ખુશ્બૂ કી તરી યા જિર્મ (યા'ની ઐન, જિસ્મ) અભી તક બાકી હૈ તો ઉન ચાદરોં કો પહનને સે કફ્ફારા લાઝિમ આએગા. ઔર અગર જિર્મ ખત્મ હો ચુકા હૈ સિર્ફ ખુશ્બૂ બાકી હૈ તો ફિર મોહરિમ વોહ ચાદરેં ઈસ્તિ'માલ કર સકતા હૈ. હાં બિલા ઉઝ્ર ઐસી ચાદરેં ઈસ્તિ'માલ કરના મકરૂહે તન્ઝીહી હૈ. ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام ફરમાતે હૈં : **જિસ** કપડે પર ખુશ્બૂ કા જિર્મ (યા'ની ઐન, જિસ્મ) બાકી હો ઉસે એહરામ મેં પહના, ના જાઈઝ હૈ. (عالمگیری ج١ص٢٤٢) બહારે શરીઅત મેં હૈ : "અગર એહરામ સે પહલે બસાયા થા ઔર એહરામ મેં પહના તો મકરૂહ હૈ મગર કફ્ફારા નહીં." (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1165)

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં હ-જરે અસ્વદ કા બોસા લેને યા રુક્ને યમાની કો છૂને યા મુલ્તઝમ સે લિપટને મેં અગર ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો ક્યા કરેં ?

જવાબ : અગર બહુત સી લગ ગઈ તો દમ ઔર થોડી સી લગી તો સ-દકા. (ઐઝન, સ. 1164) (જહાં જહાં ખુશ્બૂ લગ જાને કા મસ્અલા હૈ વહાં કમ હૈ યા ઝિયાદા ઈસ કા ફૈસલા દૂસરોં સે

કરવાના હૈ. ચૂંકે ઝિયાદા ખુશ્બૂ લગ જાને પર દમ હૈ લિહાઝા હો સકતા હૈ અપના નફ્સ ઝિયાદા ખુશ્બૂ કો ભી થોડી હી કહે)

સુવાલ : મોહરિમ જાન બૂઝ કર **ખુશ્બૂદાર ફૂલ** સૂંઘ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં. મોહરિમ કા બિલ કસ્દ (યા'ની જાન બૂઝ કર) ખુશ્બૂ યા ખુશ્બૂદાર ચીઝ સૂંઘના મક્રૂહે તન્ઝીહી હૈ, મગર કફ્ફારા નહીં. (ઐઝન, 1163)

સુવાલ : બે પકાઈ ઈલાયચી યા ચાંદી કે વરક વાલે ઈલાયચી કે દાને ખાના કૈસા ?

જવાબ : હરામ હૈ. અગર ખાલિસ ખુશ્બૂ, જૈસે મુશ્ક, ઝા'ફરાન, લોંગ, ઈલાયચી, દારચીની, ઈતની ખાઈ કે મુંહ કે અક્સર હિસ્સે મેં લગ ગઈ તો **દમ** વાજિબ હો ગયા ઔર કમ મેં **સ-દકા.** (ઐઝન, 1164)

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર ઝર્દા, બિરયાની ઔર કોરમા, ખુશ્બૂ વાલી સૌંફ, છાલિયા, ક્રીમ વાલે બિસ્કિટ, ટૉફિયાં વગૈરા ખા સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : જો ખુશ્બૂ ખાને મેં પકા લી ગઈ હો, ચાહે અબ ભી ઉસ સે ખુશ્બૂ આ રહી હો, ઉસે ખાને મેં મુઝા-યકા નહીં. ઈસી તરહ ખુશ્બૂ પકાતે વક્ત તો નહીં ડાલી થી ઊપર ડાલ દી થી મગર અબ ઉસ કી મહક ઉડ ગઈ ઉસ કા ખાના ભી જાઈઝ હૈ, અગર બિગૈર પકાઈ હુઈ ખુશ્બૂ ખાને યા મા'જૂન વગૈરા દવા મેં મિલા

દી ગઈ તો અબ ઉસ કે અજ્ઝા ગિઝા યા દવા વગૈરા બે ખુશ્બૂ અશ્યા કે અજ્ઝા સે ઝિયાદા હૈં તો વોહ ખાલિસ ખુશ્બૂ કે હુક્મ મેં હૈ ઔર કફ્ફારા હૈ કે મુંહ કે અક્સર હિસ્સે મેં ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો **દમ** ઔર કમ મેં લગી તો **સ-દકા** ઔર અગર અનાજ વગૈરા કી મિક્દાર ઝિયાદા હૈ ઔર ખાલિસ ખુશ્બૂ કમ તો કોઈ કફ્ફારા નહીં, હાં ખાલિસ ખુશ્બૂ કી મહક આતી હો તો મક્રૂહે તન્ઝીહી હૈ.

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર શરબત, ફ્રૂટ જ્યૂસ, ઠન્ડી બોતલેં વગૈરા પીના કૈસા હૈ ?

જવાબ : અગર ખાલિસ ખુશ્બૂ જૈસે સન્દલ વગૈરા કા શરબત હૈ તો વોહ શરબત તો પકા કર હી બનાયા જાતા હૈ, લિહાઝા મુત્લકન પીને કી ઇજાઝત હૈ ઔર અગર ઉસ કે અન્દર ખુશ્બૂ પૈદા કરને કે લિયે કોઈ એસેન્સ (Essense) ડાલા જાતા હૈ તો મેરી મા'લૂમાત કે મુતાબિક ઉસ કે ડાલને કા તરીકા યેહ હૈ કે પકાએ જાને વાલે શરબત મેં ઉસ કે ઠન્ડા હોને કે બા'દ ડાલા જાતા હૈ ઔર યકીનન યેહ કલીલ મિક્દાર મેં હોતા હૈ તો ઇસ કા હુક્મ યેહ હૈ કે અગર ઉસે તીન બાર યા ઝિયાદા પિયા તો **દમ** હૈ વરના **સ-દકા.** બહારે શરીઅત મેં હૈ : ''પીને કી ચીઝ મેં અગર ખુશ્બૂ મિલાઈ અગર ખુશ્બૂ ગાલિબ હૈ (તો દમ હૈ) યા ખુશ્બૂ કમ હૈ મગર ઉસે તીન બાર યા ઝિયાદા પિયા તો દમ હૈ વરના સ-દકા.'' (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1165)

સુવાલ : **મોહરિમ** નારિયલ કા તેલ સર વગૈરા મેં લગા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કોઈ હરજ નહીં, અલબત્તા **તિલ** ઔર **ઝૈતૂન** કા તેલ ખુશ્બૂ કે હુક્મ મેં હૈ. અગર્ચે ઈન મેં ખુશ્બૂ ન હો યેહ જિસ્મ પર નહીં લગા સકતે. હાં, ઈન કે ખાને, નાક મેં ચઢાને, ઝખ્મ પર લગાને ઔર કાન મેં ટપકાને મેં કફ્ફારા વાજિબ નહીં. (ઐઝન, 1166)

સુવાલ : **એહરામ** કી હાલત મેં આંખોં મેં **ખુશ્બૂદાર** સુરમા લગાના કૈસા હૈ ?

જવાબ : **હરામ** હૈ. **સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ** હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِى ફરમાતે હૈં : ખુશ્બૂદાર સુરમા એક યા દો બાર લગાયા તો **સ-દકા** દે, ઈસ સે ઝિયાદા મેં **દમ** ઔર જિસ સુરમે મેં ખુશ્બૂ ન હો ઉસ કે ઈસ્તિ'માલ મેં હરજ નહીં, જબ કે બ ઝરૂરત હો ઔર બિલા ઝરૂરત મકરૂહ (વ ખિલાફે ઔલા). (ઐઝન, 1164)

સુવાલ : ખુશ્બૂ લગા લી ઔર **કફ્ફારા** ભી દે દિયા તો અબ લગી રહને દેં યા ક્યા કરેં ?

જવાબ : ખુશ્બૂ લગાના જબ જુર્મ કરાર પાયા તો બદન યા કપડે સે દૂર કરના **વાજિબ** હૈ ઔર **કફ્ફારા** દેને કે બા'દ અગર ઝાઈલ (યા'ની દૂર) ન કિયા તો ફિર દમ વગૈરા **વાજિબ** હોગા. (ઐઝન, 1166)

એહરામ મેં ખુશ્બૂદાર સાબુન કા ઈસ્તિ'માલ

સુવાલ : હિજાઝે મુકદ્દસ કે હોટલોં મેં ખુશ્બૂદાર સાબુન, મુઅત્તર

www.dawateislami.net

શેમ્પૂ ઔર ખુશ્બૂ વાલે પાઉડર હાથ ધોને કે લિયે રખે જાતે હૈં ઔર એહરામ વાલે બિલા તકલ્લુફ ઈન કો ઈસ્તિ'માલ કરતે હૈં, તય્યારે મેં ઔર એરપોર્ટ પર ભી એહરામ વાલોં કો યેહી મિલતા હૈ, કપડે ઔર બરતન ધોને કા પાઉડર ભી હિજાઝે મુકદ્દસ મેં ખુશ્બૂદાર હી હોતા હૈ. ઈન ચીઝોં કે બારે મેં હુક્મે શર-ઈ ક્યા હૈ ?

જવાબ : એહરામ વાલે ઈન ચીઝોં કો ઈસ્તિ'માલ કરેં તો કોઈ કફ્ફારા લાઝિમ નહીં આએગા. (અલબત્તા ખુશ્બૂ કી નિય્યત સે ઈન ચીઝોં કા ઈસ્તિ'માલ મક્રૂહ હૈ.)

(માખૂઝ અઝ : એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન)[1]

મોહરિમ ઔર ગુલાબ કે ફૂલોં કે ગજરે

સુવાલ : એહરામ કી નિય્યત કર લેને કે બા'દ એરપોર્ટ વગૈરા પર ગુલાબ કે ફૂલોં કા ગજરા પહના જા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : એહરામ કી નિય્યત કે બા'દ ગુલાબ કા હાર ન પહના જાએ, ક્યૂંકે ગુલાબ કા ફૂલ ખુદ ઐન (ખાલિસ) ખુશ્બૂ હૈ ઔર ઈસ કી મહક બદન ઔર લિબાસ મેં બસ ભી જાતી હૈ. ચુનાન્ચે અગર ઈસ કી મહક લિબાસ મેં બસ ગઈ ઔર કસીર (યા'ની ઝિયાદા)

1 : દા'વતે ઈસ્લામી કી મજલિસ "તહકીકાતે શરઈય્યા" ને ઉમ્મત કી રહનુમાઈ કે લિયે ઈત્તિફાકે રાય સે યેહ **ફતવા** મુરત્તબ ફરમાયા, મઝીદ તીન મુક્તદર ઉ-લમાએ અહલે સુન્નત (1) મુફ્તિયે આ'ઝમ પાકિસ્તાન અલ્લામા અબ્દુલ કય્યૂમ હઝારવી (2) શ-રફે મિલ્લત હઝરતે અલ્લામા મુહમ્મદ અબ્દુલ હકીમ શરફ કાદિરી ઔર (3) ફૈઝે મિલ્લત હઝરતે અલ્લામા ફૈઝ અહમદ ઉવૈસી (رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی) કી તસ્દીક હાસિલ કી ઔર મક-ત-બતુલ મદીના ને બનામ "એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન" યેહ રિસાલા શાએઅ કિયા. તફસીલાત કે શાઈકીન ઈસે હાસિલ કરેં યા દા'વતે ઈસ્લામી કી વેબસાઈટ : www.dawateislami.net પર મુલા-હઝા ફરમાએં.

હૈ ઔર ચાર પહર યા'ની બારહ ઘન્ટે તક ઉસ કપડે કો પહને રહા તો **દમ** હૈ વરના સ-દકા ઔર અગર ખુશ્બૂ થોડી હૈ ઔર કપડે મેં એક બાલિશ્ત યા ઈસ સે કમ (હિસ્સે) મેં લગી હૈ ઔર ચાર પહર તક ઈસે પહને રહા તો **"સ-દકા"** ઔર ઈસ સે કમ પહના તો એક મુઠ્ઠી ગન્દુમ દેના **વાજિબ** હૈ. ઔર અગર ખુશ્બૂ કલીલ (યા'ની થોડી) હૈ, લેકિન બાલિશ્ત સે ઝિયાદા હિસ્સે મેં હૈ, તો કસીર (યા'ની ઝિયાદા) કા હી હુકમ હૈ યા'ની ચાર પહર મેં "દમ" ઔર કમ મેં "સ-દકા" ઔર અગર યેહ હાર પહનને કે બા વુજૂદ કોઈ મહક કપડોં મેં ન બસી તો કોઈ કફ્ફારા નહીં. (એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન, સ. 35 તા 36)

સુવાલ : કિસી સે મુસા-ફહા કિયા ઔર ઉસ કે હાથ સે મોહરિમ કે હાથ મેં ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો ?

જવાબ : અગર ખુશ્બૂ કા ઐન લગા તો "કફ્ફારા" હોગા ઔર અગર ઐન ન લગા બલ્કે હાથ મેં સિર્ફ મહક આઈ, તો કોઈ કફ્ફારા નહીં કે ઈસ મોહરિમ ને ખુશ્બૂ કે ઐન સે નફઅ ન ઉઠાયા, હાં ઈસ કો ચાહિયે કે હાથ કો ધો કર ઉસ મહક કો ઝાઈલ કર દે. (ઐઝન, સ. 35)

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર શેમ્પૂ સે સર યા દાઢી ધો સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : રિસાલા "એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન" **સફહા** 25 તા 28 સે બા'ઝ ઈક્તિબાસાત મુલા-હઝા હોં : **શેમ્પૂ** અગર સર યા દાઢી મેં ઈસ્તિ'માલ કિયા જાએ, તો ખુશ્બૂ કી મુમા-ન-અત કી ઈલ્લત (યા'ની વજહ) પર ગૌર કે

નતીજે મેં ઈસ કી મુમા-ન-અત કા હુક્મ હી સમઝ મેં આતા હૈ, બલ્કે કફ્ફારા ભી હોના ચાહિયે, જૈસા કે **ખિત્મી** (ખુશ્બૂદાર બૂટી) સે સર ઔર દાઢી ધોને કા હુક્મ હૈ કે યેહ બાલોં કો નર્મ કરતા હૈ ઔર જૂએં મારતા હૈ ઔર મોહરિમ કે લિયે યેહ ના જાઈઝ હૈ. ‘‘દુર્રે મુખ્તાર’’ મેં હૈ : સર ઔર દાઢી કો ખિત્મી સે ધોના (હરામ હૈ) ક્યૂંકે યેહ ખુશ્બૂ હૈ યા જૂઓં કો મારતા હૈ. (دُرِّمختار ج۳ ص ۵۷۰) સાહિબૈન (યા’ની ઈમામ અબૂ યૂસુફ ઔર ઈમામ મુહમ્મદ رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْهِمَا) કે નઝદીક ચૂંકે યેહ ખુશ્બૂ નહીં, લિહાઝા યહાં ‘‘જિનાયતે કાસિરા’’ (ના મુકમ્મલ જુર્મ) કા સુબૂત હોગા ઔર ઈસ કા મૂજબ ‘‘સ-દકા’’ હૈ. **શેમ્પૂ** સે સર ધોને કી સૂરત મેં ભી બ ઝાહિર ‘‘જિનાયતે કાસિરા’’ (યા’ની ના મુકમ્મલ જુર્મ) કા વુજૂદ હી સમઝ મેં આતા હૈ કે ઈસ મેં ભી આગ કા અમલ હોતા હૈ. લિહાઝા ખુશ્બૂ કા હુક્મ તો સાકિત હો ગયા લેકિન બાલોં કો નર્મ કરને ઔર જૂએં મારને કી ઈલ્લત (યા’ની સબબ) મૌજૂદ હૈ, લિહાઝા ‘‘સ-દકા’’ વાજિબ હોના ચાહિયે. યેહ અમ્ર ભી કાબિલે તવજ્જોહ હૈ કે અગર કિસી કે સર પર બાલ ઔર ચેહરે પર દાઢી ન હો, તો ક્યા અબ ભી હુક્મ સાબિક હી લગાયા જાએગા……? બ ઝાહિર ઈસ સૂરત મેં કફ્ફારે કા હુક્મ નહીં હોના ચાહિયે, ક્યૂંકે હુક્મે મુમા-ન-અત કી ઈલ્લત (સબબ) બાલોં કા નર્મ ઔર જૂઓં કા હલાક હોના થા, ઔર મઝકૂરા સૂરત મેં યેહ

ઈલ્લત મફ્કૂદ (યા'ની સબબ ગૈર મૌજૂદ) હૈ ઔર ઈન્તિકાએ ઈલ્લત (યા'ની સબબ કા ન હોના) ઈન્તિકાએ મા'લૂલ કો **મુસ્તલ્ઝમ** (લાઝિમ કરને વાલી) હૈ લેકિન ઈસ સે અગર મૈલ છૂટે તો યેહ મકરૂહ હૈ કે મોહરિમ કો મૈલ છુડાના મકરૂહ હૈ. ઔર હાથ ધોને મેં ઈસ કી હૈસિય્યત સાબુન કી સી હૈ ક્યૂંકે યેહ માએઅ (યા'ની લિક્વિડ, liquid) હાલત મેં સાબુન હી હૈ ઔર ઈસ મેં ભી આગ કા અમલ કિયા જાતા હૈ.

સુવાલ : મસ્જિદૈને કરીમૈન કે ફર્શ કી ધુલાઈ મેં જો ખુશ્બૂદાર મહ્લૂલ (SOLUTION) ઈસ્તિ'માલ કિયા જાતા હૈ, ઉસ મેં લાખોં મુહરિમીન કે પાઉં સનતે (યા'ની આલૂદા) હોતે રહતે હૈં ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફ્ફારા નહીં કે યેહ ખુશ્બૂ નહીં. ઔર બિલફર્ઝ યેહ મહ્લૂલ ખાલિસ ખુશ્બૂ ભી હોતા, તો ભી કફ્ફારા વાજિબ ન હોતા, ક્યૂંકે ઝાહિર યેહ હૈ કે યેહ મહ્લૂલ પહલે પાની મેં મિલાયા જાતા હૈ ઔર પાની ઈસ મહ્લૂલ સે ઝાઈદ ઔર યેહ મહ્લૂલ મગ્લૂબ (કમ) હોતા હૈ ઔર અગર માએઅ (યા'ની લિક્વિડ, liquid) ખુશ્બૂ કો કિસી માએઅ મેં મિલાયા જાએ ઔર માએઅ ગાલિબ હો, તો કોઈ જઝા નહીં હોતી. કુતુબે ફિક્હ મેં જો મશ્રૂબાત કા હુક્મ ઉમૂમન તહરીર હૈ ઈસ સે મુરાદ ઠોસ ખુશ્બૂ કા માએઅ મેં મિલાયા જાના હૈ. અલ્લામા હુસૈન બિન મુહમ્મદ અબ્દુલ ગની મક્કી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْقَوِی "ઈર્શાદુસ્સારી"

સફહા 316 મેં ફરમાતે હૈં : ઔર ઈસી સે મા'લૂમ હોતા હૈ કે ગીલી શકર (યા'ની મીઠા શરબત) ઔર ઈસ કી મિસ્લ, ગુલાબ કે પાની કે સાથ મિલાયા જાએ, તો અગર અ-રકે ગુલાબ મગ્લૂબ હો, જૈસા કે આદતન ઐસા હી આમ તૌર પર હોતા હૈ, તો ઈસ મેં કોઈ કફ્ફારા નહીં, ઔર હઝરતે અલ્લામા અલી કારી عَلَیۡهِ رَحۡمَةُ اللّٰهِ الۡبَارِی ને ઈસી કી મિસ્લ ''તરાબુલુસી'' સે નક્લ કિયા ઔર ઈસે બર કરાર રખા ઔર ઈસ કી તાઈદ કી ઔર ઈસ કી અસ્લ ''મુહીત'' મેં હૈ. (એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન, સ. 28 તા 29)

સુવાલ : મોહરિમ ને અગર ટૂથ પેસ્ટ ઈસ્તિ'માલ કર લી તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : ટૂથ પેસ્ટ મેં અગર આગ કા અમલ હોતા હૈ, જૈસા કે યેહી મુ-તબાદિર (યા'ની ઝાહિર) હૈ, જબ તો હુક્મે કફ્ફારા નહીં, જૈસા કે મા કબ્લ તફ્સીલ સે ગુઝર ચુકા. (ઐઝન, સ. 33) અલબત્તા અગર મુંહ કી બદબૂ દૂર કરને ઔર ખુશ્બૂ હાસિલ કરને કી નિય્યત હો તો મકરૂહ હૈ. **મેરે આકા** આ'લા હઝરત, ઈમામે અહલે સુન્નત, મુજદ્દિદે દીનો મિલ્લત, મૌલાના શાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَیۡهِ رَحۡمَةُ الرَّحۡمٰن ફરમાતે હૈં : ''તમ્બાકૂ કે કિવામ મેં ખુશ્બૂ ડાલ કર પકાઈ ગઈ હો, જબ તો ઈસ કા ખાના મુત્લકન જાઈઝ હૈ અગર્ચે ખુશ્બૂ દેતી હો, હાં ખુશ્બૂ હી કે કસ્દ સે ઈસે ઈખ્તિયાર કરના કરાહત સે ખાલી નહીં.'' (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 10, સ. 716)

સિલે હુએ કપડે વગૈરા કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : **મોહરિમ** ને અગર ભૂલ કર સિલા હુવા લિબાસ પહન લિયા ઔર દસ મિનટ કે બા'દ યાદ આતે હી ઉતાર દિયા તો કોઈ **કફ્ફારા** વગૈરા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : હૈ, અગર્ચે એક લમ્હે કે લિયે પહના હો. જાન બૂઝ કર પહના હો યા ભૂલે સે, **"સ-દકા"** વાજિબ હો ગયા ઔર અગર ચાર પહર[1] યા ઈસ સે ઝિયાદા ચાહે લગાતાર કઈ દિન તક પહને રહા **"દમ"** વાજિબ હોગા. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 757)

સુવાલ : અગર ટોપી યા ઈમામા પહના યા **એહરામ** હી કી ચાદર મોહરિમ ને સર યા મુંહ પર ઓઢ લી યા એહરામ કી નિય્યત કરતે વક્ત મર્દ સિલે હુએ કપડે યા ટોપી ઉતારના ભૂલ ગયા યા ભીડ મેં દૂસરે કી ચાદર સે મોહરિમ કા સર યા મુંહ ઢક ગયા તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : જાન બૂઝ કર હો યા ભૂલ કર યા કિસી દૂસરે કી કોતાહી કી બિના પર હુવા હો કફ્ફારે દેને હોંગે હાં જાન બૂઝ કર જુર્મ કરને મેં ગુનાહ ભી હૈ લિહાઝા તૌબા ભી વાજિબ હોગી. અબ કફ્ફારા સમઝ લીજિયે : મર્દ સારા સર યા સર કા ચૌથાઈ (1/4) હિસ્સા યા મર્દ ખ્વાહ ઔરત મુંહ કી ટિક્લી સારી યા'ની પૂરા ચેહરા યા ચૌથાઈ હિસ્સા ચાર પહર

---

1 : ચાર પહર યા'ની એક દિન યા એક રાત કી મિક્દાર મ-સલન તુલૂએ આફતાબ સે ગુરૂબે આફતાબ યા ગુરૂબે આફતાબ સે તુલૂએ આફતાબ યા દો પહર સે આધી રાત યા આધી રાત સે દો પહર તક. (હાશિયા અન્વારુલ બિશારહ મઅ ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 757)

યા ઝિયાદા લગાતાર છુપાએં "દમ" હૈ ઔર ચૌથાઈ સે કમ ચાર પહર તક યા ચાર પહર સે કમ અગર્ચે સારા મુંહ યા સર તો "સ-દકા" હૈ ઔર ચહારુમ (યા'ની ચૌથાઈ) સે કમ કો ચાર પહર સે કમ તક છુપાએં તો કફ્ફારા નહીં મગર **ગુનાહ** હૈ. (ઐઝન, સ. 758)

સુવાલ : નઝલે મેં કપડે સે નાક પોંછ સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : કપડે સે નહીં પોંછ સકતે, કપડા યા તોલિયા દૂર રખ કર ઉસ મેં નાક સિનક (યા'ની ઝાડ) લીજિયે. **સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ** હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : કાન ઔર ગુદ્દી કે છુપાને મેં હરજ નહીં. યૂંહી નાક પર ખાલી હાથ રખને મેં ઔર અગર હાથ મેં કપડા હૈ ઔર કપડે સમેત નાક પર હાથ રખા તો કફ્ફારા નહીં મગર મકરૂહ વ ગુનાહ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1169)

એહરામ મેં ટિશૂ પેપર કા ઇસ્તિ'માલ

સુવાલ : ટિશૂ પેપર સે મુંહ કા પસીના યા વુઝૂ કા પાની યા નઝલે મેં નાક પોંછ સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : નહીં પોંછ સકતે.

સુવાલ : તો મુંહ પર કપડે યા ટિશૂ પેપર કા માસ્ક લગાના કૈસા ?

જવાબ : ના જાઇઝ વ ગુનાહ હૈ. શરાઇત પાએ જાને કી સૂરત મેં કફ્ફારા ભી લાઝિમ હોગા.

સુવાલ : મોહરિમ ને ખુશ્બૂદાર ટિશૂ પેપર ઇસ્તિ'માલ કર લિયા તો ?

જવાબ : ખુશ્બૂદાર ટિશૂ પેપર મેં અગર ખુશ્બૂ કા ઐન મૌજૂદ હૈ યા'ની વોહ પેપર ખુશ્બૂ સે ભીગા હુવા હૈ, તો ઉસ તરી કે બદન પર લગને કી સૂરત મેં જો હુક્મ ખુશ્બૂ કા હોતા હૈ, વોહી ઈસ કા ભી હોગા. યા'ની અગર કલીલ (યા'ની કમ) હૈ ઔર ઉઝ્વે કામિલ (યા'ની પૂરે ઉઝ્વ) કો ન લગે, તો **સ-દકા**, વરના અગર કસીર (યા'ની ઝિયાદા) હો યા કામિલ (પૂરે) ઉઝ્વ કો લગ જાએ, તો **દમ** હૈ. ઔર અગર ઐન મૌજૂદ ન હો બલ્કે સિર્ફ મહક આતી હો તો અગર ઈસ સે ચેહરા વગૈરા પોંછા ઔર ચેહરે યા હાથ મેં ખુશ્બૂ કા અસર આ ગયા, તો કોઈ "કફ્ફારા" નહીં કે યહાં ખુશ્બૂ કા ઐન ન પાયા ગયા ઔર ટિશૂ પેપર કા મક્સૂદે અસ્લી ખુશ્બૂ સે નફઅ લેના નહીં. (એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન, સ. 31) અગર કોઈ ઐસે કમરે મેં દાખિલ હુવા જિસ કો ધૂની દી ગઈ ઔર ઉસ કે કપડે મેં મહક બસ ગઈ, તો કોઈ કફ્ફારા નહીં, ક્યૂંકે ઉસ ને ખુશ્બૂ કે ઐન સે નફઅ નહીં ઉઠાયા. (عالمگیری ج۱ص۲٤۱)

સુવાલ : સોતે વક્ત સિલી હુઈ ચાદર ઓઢ સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : ચેહરા બચા કર એક બલ્કે ઈસ સે ઝિયાદા ચાદરેં ભી ઓઢ સકતે હૈં, ખ્વાહ પાઉં પૂરે ઢક જાએં.

સુવાલ : તય્યારે યા બસ વગૈરા કી અગલી નિશસ્ત કે પીછે યા તક્યે પર મુંહ રખ કર મોહરિમ સો ગયા ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : તક્યે મેં મુંહ રખ કર સોને પર કોઈ કફ્ફારા નહીં લેકિન યેહ મકરૂહે તહરીમી હૈ. જબ કે બસ વગૈરા કી અગલી સીટ કે પીછે મુંહ રખ કર સોના જાઇઝ હૈ ક્યૂંકે ઉમૂમી તૌર પર સીટ તખ્તી, દરવાઝે કી તરહ સખ્ત હોતી હૈ ન કે તક્યે કી તરહ નર્મ.

સુવાલ : ઘુટનોં મેં મુંહ રખ કર સોના કૈસા ? તક્યે પર મુંહ રખ કર સોને મેં કફ્ફારા નહીં મગર મકરૂહ હૈ, ક્યૂં ?

જવાબ : અગર તો સિર્ફ ઘુટનોં પર મુંહ હો યા'ની ઘુટને કી સખ્તી પર તો જાઇઝ હૈ, ક્યૂંકે કપડે કે અન્દર અગર સખ્ત ચીઝ હો તો ઉસ સખ્ત ચીઝ કા હુક્મ લગતા હૈ ન કે કપડે કા, જૈસા કે ઉ-લમા ને બોરી ઔર ગઠડી (કપડે કે ઇલાવા) કા હુક્મ લિખા હૈ. લેકિન ઘુટને પર મુંહ રખ કર સોને મેં યેહ કૈફિય્યત બહુત મુશ્કિલ હૈ બલ્કે નીંદ કે દૌરાન ઘુટને કી સખ્તી પર ઔર સિર્ફ કપડે પર ચેહરા આતા રહેગા લિહાઝા ઇસ સે એહ્તિરાઝ કિયા (યા'ની બચા) જાએ વરના કફ્ફારે કી સૂરતેં પૈદા હો સકતી હૈં ઔર જહાં તક તક્યે કા તઅલ્લુક હૈ તો વોહ નરમી મેં કપડે કે મુશાબેહ હૈ (ઇસ લિયે મન્અ કિયા ગયા) મગર مِنْ کُلِّ الْوُجُوْہ (યા'ની હર તરહ સે) કપડા નહીં (ઇસ લિયે કફ્ફારા નહીં).

સુવાલ : મોહરિમ સર્દી સે બચને કે લિયે ઝિપ (zip) વાલે બિસ્તરે મેં ચેહરા ઔર સર છોડ કર બાકી બદન બન્દ કર કે સો સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : સો સકતા હૈ. ક્યૂંકે આદતન ઈસે લિબાસ પહનના નહીં કહતે.

સુવાલ : મોહરિમ કો કતરે આતે હોં તો ક્યા કરે ?

જવાબ : બે સિલા લંગોટ બાંધ લે કે એહરામ મેં લંગોટ બાંધના મુત્લકન જાઈઝ હૈ જબ કે સિલાઈ વાલા ન હો.

(મુલખ્ખસ અઝ ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 10, સ. 664)

સુવાલ : ક્યા બીમારી વગૈરા કી મજબૂરી સે સિલા હુવા લિબાસ પહનને મેં ભી કફ્ફારે હૈં ?

જવાબ : જી હાં. બીમારી વગૈરા કે સબબ અગર સર સે પાઉં તક સબ કપડે પહનને કી ઝરૂરત પેશ આઈ તો એક હી **જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી**[1] હૈ. અગર ચાર પહર પહને યા ઝિયાદા તો **દમ** ઔર કમ મેં "સ-દકા" ઔર અગર ઉસ બીમારી મેં ઉસ જગહ ઝરૂરત એક કપડે કી થી ઔર દો[2] પહન લિયે મ-સલન ઝરૂરત કુરતે કી થી ઔર સિલાઈ વાલા બનિયાન ભી પહન લિયા તો ઈસ સૂરત મેં કફ્ફારા તો એક હી હોગા મગર ગુનહગાર હોગા ઔર અગર દૂસરા કપડા દૂસરી જગહ પહન લિયા મ-સલન ઝરૂરત પાજામે કી થી ઔર કુરતા ભી પહન લિયા તો એક જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી હુવા ઔર એક જુર્મે ઈખ્તિયારી.

(મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1168, عالمگیری ج۱ ص۲۴۲)

સુવાલ : અગર બિગૈર ઝરૂરત સારે કપડે પહન લિયે તો કિતને કફ્ફારે દેના હોંગે ?

1 : જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી કા મસ્અલા સફહા 260 પર મુલા-હઝા ફરમાઈયે.

જવાબ : અગર બિગૈર ઝરૂરત સબ કપડે એક સાથ પહન લિયે તો એક હી જુર્મ હૈ. દો જુર્મ ઉસ વક્ત હૈં કે એક ઝરૂરત સે હો ઔર દૂસરા બિલા ઝરૂરત. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1168)

સુવાલ : અગર મુંહ દોનોં હાથોં સે છુપા લિયા યા સર યા ચેહરે પર કિસી ને હાથ રખ દિયા ?

જવાબ : સર યા નાક પર અપના યા દૂસરે કા હાથ રખના જાઈઝ હૈ ચુનાન્ચે હઝરતે અલ્લામા અલી કારી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْبَارِى ફરમાતે હૈં : અપના યા દૂસરે કા હાથ અપને સર યા નાક પર રખના બિલ ઈત્તિફાક મુબાહ (યા'ની જાઈઝ) હૈ ક્યૂંકે ઐસા કરને વાલે કો ઢકને યા છુપાને વાલા નહીં કહા જાતા. (لُبابُ الْمَناسِك والْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط ص۱۲۳)

સુવાલ : તો ક્યા મોહરિમ દુઆ માંગને કે બા'દ અપને હાથ મુંહ પર નહીં ફેર સકતા ?

જવાબ : ફેર સકતા હૈ, મુંહ પર હાથ રખને કી મુત્લકન ઈજાઝત હૈ, દાઢી વાલા ઈસ્લામી ભાઈ મુંહ પર બા'દે દુઆ બલ્કે વુઝૂ મેં ભી ઈસ અન્દાઝ મેં હાથ મલને સે બચે જિસ સે બાલ ગિરને કા અન્દેશા હો.

સુવાલ : અગર કન્ધે પર સિલે હુએ કપડે ડાલ લિયે તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : કોઈ **કફ્ફારા** નહીં. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه ફરમાતે હૈં : પહનને કા મતલબ યેહ હૈ કે વોહ કપડા ઈસ તરહ પહને જૈસે આદતન પહના જાતા હૈ, વરના

અગર કુરતે કા તહબન્દ બાંધ લિયા યા પાજામે કો તહબન્દ કી તરહ લપેટા પાઉં પાઇંચે મેં ન ડાલે તો કુછ નહીં. યૂંહી અંગ-રખા ફૈલા કર દોનોં શાનોં પર રખ લિયા, આસ્તીનોં મેં હાથ ન ડાલે તો કફ્ફારા નહીં મગર મકરૂહ હૈ ઔર મોંઢોં (યા'ની કન્ધોં) પર સિલે કપડે ડાલ લિયે તો કુછ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1169)

વુકૂફે અ-રફાત કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : ક્યા દસવીં રાત કો ભી વુકૂફે અ-રફાત હો સકતા હૈ ?

જવાબ : **જી હાં,** ક્યૂંકે વુકૂફ કા વક્ત **9 ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કે ઇબ્તિદાએ વક્તે ઝોહર સે લે કર દસવીં કી તુલૂએ ફજ્ર તક હૈ. (عالمگیری ج۱ص۲۲۹)

મુઝ્દલિફા કે બારે મેં અહમ સુવાલ

સુવાલ : જિસે કોઈ મજબૂરી ન હો ઉસે મુઝ્દલિફા સે મિના કે લિયે કબ નિકલના ચાહિયે ?

જવાબ : તુલૂએ આફ્તાબ મેં સિર્ફ ઇતના વક્ત બાકી રહ જાએ જિસ મેં (મસ્નૂન કિરાઅત કે સાથ) દો રક્અત અદા કી જા સકેં ઉસ વક્ત ચલ પડે. અગર તુલૂએ આફ્તાબ તક ઠહરા રહા તો **સુન્નતે મુઅક્કદા** તર્ક હુઈ, ઐસા કરના "બુરા" હૈ મગર દમ વગૈરા વાજિબ નહીં. હાં મિના શરીફ કી જાનિબ ચલ તો પડા મગર ભીડ વગૈરા કી વજહ સે મુઝ્દલિફા હી મેં સૂરજ તુલૂઅ હો ગયા તો તારિકે સુન્નત નહીં કહલાએગા.

(યેહ જવાબ ફતાવા હજ વ ઉમ્રહ, હિસ્સએ દુવુમ સફહા 83 તા 87 સે માખૂઝ હૈ)

રમ્ય કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર કિસી દિન આધી સે ઝિયાદા મારીં મ-સલન ગ્યારહવીં કો તીન શૈતાનોં કો 21 કંકરિયાં મારની થીં મગર 11 મારીં તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : ફી કંકરી એક એક સ-દકા દેના હોગા. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُاللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْه ફરમાતે હૈં : કિસી દિન ભી રમ્ય નહીં કી યા એક દિન કી બિલ્કુલ યા અક્સર તર્ક કર દી મ-સલન દસવીં કો તીન કંકરિયાં તક મારીં યા ગ્યારહવીં વગૈરા કો 10 કંકરિયાં તક યા કિસી દિન કી બિલ્કુલ યા અક્સર રમ્ય દૂસરે દિન કી તો ઇન સબ સૂરતોં મેં દમ હૈ ઔર અગર કિસી દિન કી નિસ્ફ સે કમ છોડી મ-સલન દસવીં કો ચાર કંકરિયાં મારીં, તીન છોડ દીં યા ઔર દિનોં કી ગ્યારહ મારીં દસ છોડ દીં યા દૂસરે દિન કી તો હર કંકરી પર એક સ-દકા દે ઔર અગર સ-દકોં કી કીમત દમ કે બરાબર હો જાએ તો કુછ કમ કર દે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1178)

કુરબાની સે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : દસવીં કી રમ્ય કે બા'દ અગર જદ્દા શરીફ મેં જા કર **તમત્તોઅ** કી કુરબાની ઔર હલ્ક કરના ચાહેં તો કર સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : નહીં કર સકતે, ક્યૂંકે જદ્દા શરીફ હુદૂદે હરમ સે બાહર હૈ. કરેંગે તો એક કુરબાની કા ઔર દૂસરા હલ્ક કા યૂં **દો દમ** વાજિબ હો જાએંગે.

સુવાલ : **મુ-તમત્તેઅ** ઔર કારિન ને અગર રમ્ય સે પહલે કુરબાની કર દી યા કુરબાની સે પહલે હલ્ક કર દિયા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : ઈન દોનોં સૂરતોં મેં **દમ** દેના હોગા.

સુવાલ : અગર હજ્જે ઈફરાદ વાલે ને કુરબાની સે પહલે હી હલ્ક કર દિયા તો ક્યા કોઈ સઝા હૈ ?

જવાબ : નહીં, ક્યૂંકે મુફરિદ પર કુરબાની વાજિબ નહીં ઉસ કે લિયે મુસ્તહબ હૈ. (ઐઝન, સ. 1140) અગર કુરબાની કરના ચાહે તો ઉસ કે લિયે અફઝલ યેહ હૈ કે પહલે હલ્ક કરે ફિર કુરબાની.

હલ્ક વ તક્સીર કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર હાજી ને બારહવીં કે બા'દ **હરમ** સે બાહર સર મુંડવાયા તો ક્યા સઝા હોગી ?

જવાબ : **દો દમ**, એક હરમ સે બાહર હલ્ક કરવાને કા, દૂસરા બારહવીં કે બા'દ હોને કા. (رَدُّ المُحتار ج۳ص۶۶۶)

સુવાલ : અગર ઉમ્રે કા હલ્ક હરમ સે બાહર કરવાના ચાહે તો કરવા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં કરવા સકતા, કરવાએગા તો **દમ** વાજિબ હોગા, હાં ઈસ કે લિયે વક્ત કી કોઈ કૈદ નહીં. (دُرِّمُختار و رَدُّالمُحتار ج۳ص۶۶۶)

સુવાલ : ક્યા **જદ્દા શરીફ** વગૈરા મેં કામ કરને વાલોં કો ભી હર બાર **ઉમ્રે** મેં હલ્ક યા તક્સીર કરના વાજિબ હૈ ?

જવાબ : જી હાં. વરના એહરામ કી પાબન્દિયાં ખત્મ ન હોંગી.

સુવાલ : જિસ ઔરત કે બાલ છોટે હોં (જૈસા કે આજ કલ ફેશન હૈ) ઉમ્રોં કા ભી જઝબા હૈ મગર બાર બાર કસ્ર કરને મેં સર કે બાલ હી ખત્મ હો જાએંગે, ક્યા કરે ? અગર સર કે સારે બાલ ખત્મ હો ગએ યા'ની એક પોરે સે કમ રહ ગએ તો અબ ઉમ્રે કરેગી તો કસ્ર મુમ્કિન ન રહા, મુઆફી મિલેગી યા ક્યા ?

જવાબ : જબ તક સર પર બાલ મૌજૂદ હોં ઔરત કે લિયે હર બાર કસ્ર વાજિબ હૈ. **રસૂલુલ્લાહ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને ઈર્શાદ ફરમાયા : "ઔરતોં પર હલ્ક નહીં બલ્કે ઈન પર સિર્ફ તક્સીર (વાજિબ) હૈ." (ابوداؤد ج ۲ ص ۲۹۰ حدیث ۱۹۸٤) ઐસી ઔરત જિસ કે બાલ એક પોરે સે કમ રહ ગએ હોં, ઉસ કે લિયે અબ કસ્ર કી મુઆફી હૈ ક્યૂંકે કસ્ર મુમ્કિન ન રહા ઔર હલ્ક કરાના ઈસ કે લિયે મન્અ હૈ. ઐસી સૂરત મેં અગર હજ કા મુઆ-મલા હૈ તો અફઝલ યેહ હૈ કે અય્યામે નહ્ર કે આખિર મેં (યા'ની 12 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** કે ગુરૂબે આફતાબ કે બા'દ) એહરામ સે બાહર આએ, અગર અય્યામે નહ્ર કે આખિર તક ઈન્તિઝાર ન ભી કિયા તો કોઈ ચીઝ લાઝિમ ન હોગી.

મુ-તફર્રિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : સર યા મુંહ ઝખ્મી હો જાને કી સૂરત મેં પટ્ટી બાંધના ગુનાહ તો નહીં ?

જવાબ : મજબૂરી કી સૂરત મેં ગુનાહ નહીં હોગા, અલબત્તા "જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી" કા કફ્ફારા દેના આએગા. લિહાઝા અગર દિન યા રાત યા ઈસ સે ઝિયાદા દેર તક ઈતની ચૌડી પટ્ટી બાંધી કે ચૌથાઈ (1/4) યા ઈસ સે ઝિયાદા સર યા મુંહ છુપ ગયા તો **દમ** ઔર કમ મેં **સ-દકા** વાજિબ હોગા (જુર્મે ગૈર ઈખ્તિયારી કી તફ્સીલ સફ્હા 260 પર મુલા-હઝા ફરમાઈયે) ઈસ કે ઈલાવા જિસ્મ કે દૂસરે આ'ઝા પર નીઝ ઔરત કે સર પર ભી મજબૂરન પટ્ટી બાંધને મેં કોઈ મુઝા-યકા નહીં.

સુવાલ : **મુ-તમત્તેઅ** ઔર કારિન હજ કે ઈન્તિઝાર મેં હૈં, ઈસ દૌરાન **ઉમ્રહ** કર સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : **કારિન** કા એહરામ તો અભી બાકી હૈ, યેહ તો કર હી નહીં સકતા, રહા **મુ-તમત્તેઅ** તો ઈસ બારે મેં ઉ-લમા કા ઈખ્તિલાફ હૈ, બેહતર યેહી હૈ કે સિર્ફ **નફ્લી તવાફ** જિતને કરના ચાહે કરતા રહે અગર ઉમ્રહ કર ભી લે તો બા'ઝ ઉ-લમા કે નઝદીક કોઈ મુઝા-યકા નહીં. હાં ! મનાસિકે હજ સે ફરાગત કે બા'દ **મુ-તમત્તેઅ**, કારિન, મુફરિદ સભી **ઉમ્રહ** કર સકતે હૈં.

સુવાલ : અરબ શરીફ કે મુખ્તલિફ મકામાત મ-સલન દમામ ઔર રિયાઝ વગૈરા વાલે જો કે મીકાત સે બાહર રહતે હૈં ઉન્હેં

ગવર્નમેન્ટ કી તરફ સે ઈજાઝત નહીં હોતી, વોહ પોલીસ કો ધોકા દેને કે લિયે બિગૈર એહરામ મીકાત સે ગુઝર કર એહરામ બાંધતે ઔર **હજ** કરતે હૈં, ઈન કે બારે મેં ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ : ﴾1﴿ કાનૂન કી ખિલાફ વર્ઝી કર કે અપને આપ કો ઝિલ્લત પર પેશ કરના **ના જાઈઝ** હે ﴾2﴿ બિગૈર એહરામ મીકાત સે આગે ગુઝરને કી વજહ સે **ઔદ** (યા'ની મીકાત તક દોબારા લૌટ કર એહરામ બાંધના) યા **દમ** વાજિબ હોગા યા'ની અગર ઈસી તરહ હજ યા ઉમ્રહ અદા કર લિયા તો દમ વાજિબ હોગા ઔર ગુનહગાર ભી હોગા. ઔર અગર અભી હજ યા ઉમ્રહ કે અફઆલ શુરૂઅ કિયે બિગૈર ઈસી સાલ **મીકાત** તક વાપસ લૌટ કર કિસી ભી કિસ્મ કા એહરામ બાંધે તો **દમ** સાકિત હો જાએગા, વરના નહીં.

સુવાલ : હજ યા ઉમ્રે કી સઅ્ય કે કબ્લ હલ્ક કરવા લિયા કઈ રોઝ ગુઝર ગએ ક્યા કરે ?

જવાબ : હજ મેં હલ્ક કા મસ્નૂન વક્ત **સઅ્ય** સે કબ્લ હી હોતા હૈ યા'ની હલ્ક સે પહલે સઅ્ય કરના ખિલાફે સુન્નત હૈ. લિહાઝા અગર કિસી ને સઅ્ય સે કબ્લ હલ્ક કરવાયા તો કોઈ હરજ નહીં. ઔર કઈ દિન ગુઝરને સે ભી મઝીદ કુછ લાઝિમ નહીં આએગા ક્યૂંકે સઅ્ય કે લિયે કોઈ વક્તે ઈન્તિહા (END TIME) મુકર્રર નહીં હૈ. હાં અગર વોહ સઅ્ય કે બિગૈર "વતન" ચલા ગયા તો અબ તર્કે

વાજિબ કી વજહ સે **દમ** લાઝિમ આએગા, ફિર અગર વોહ લૌટ કર સઅ્ય કર લે તો દમ સાકિત હો જાએગા અલબત્તા બેહતર યેહ હૈ કે અબ વોહ **દમ** હી દે કે ઈસ મેં નફ્એ ફુ-કરા હૈ. યેહ હુક્મ ઉસી વક્ત હૈ કે જબ હલ્ક અપને વક્ત યા'ની અય્યામે નહ્ર મેં દસવીં કી **રમ્ય** કે બા'દ કરવાયા હો, અગર રમ્ય સે કબ્લ યા અય્યામે નહ્ર કે બા'દ હલ્ક કરવાયા તો **દમ** વાજિબ હોગા. **ઉમ્રે** મેં અગર કિસી ને સઅ્ય સે કબ્લ હલ્ક કરવાયા તો ઉસ પર **દમ** લાઝિમ આએગા. ફિર અગર પૂરા યા તવાફ કા અક્સર હિસ્સા યા'ની ચાર ફેરે કર ચુકા થા તો એહરામ સે નિકલ જાએગા વરના નહીં. કઈ દિન ગુઝર જાને કી વજહ સે ભી **સઅ્ય** સાકિત નહીં હોગી ક્યૂંકે યેહ વાજિબ હૈ લિહાઝા ઈસે સઅ્ય કરની હોગી.

સુવાલ : જિસ ને હજ્જે ઈફરાદ કી નિય્યત કી મગર ઉમ્રહ કર કે એહરામ ખોલ દિયા ! ક્યા કફ્ફારા હોગા ઔર અબ ક્યા કરે ?

જવાબ : હજ કા એહરામ ઉમ્રહ કર કે ખોલ દેના જાઈઝ નહીં હૈ ઔર ઐસા કરને સે વોહ શખ્સ એહરામ સે બાહર નહીં હોગા બલ્કે બ દસ્તૂર વોહ મોહરિમ હી રહેગા, ઉસ પર લાઝિમ હૈ કે વોહ હજ કે અફ્આલ બજા લાને કે બા'દ એહરામ ખોલે. બિગૈર અફ્આલે હજ અદા કિયે એહરામ ઉતારને કી નિય્યત કર લેના કાફી નહીં. લિહાઝા જબ ઈસ કા એહરામ બાકી હૈ તો મમ્નૂઆત કા ઈરતિકાબ કરને

પર કફ્ફારા ભી લાઝિમ હોગા, હાં કફ્ફારા સિર્ફ એક હી લાઝિમ આએગા અગર્ચે સારે કે સારે મમ્નૂઆતે એહરામ કા ઈરતિકાબ કર લે જૈસે સિલે કપડે પહન લે, ખુશ્બૂ લગા લે, બાલ મુંડવા લે વગૈરહા, ઈન તમામ કે બદલે મેં સિર્ફ એક હી **દમ** લાઝિમ હોગા. ઔર અબ ઈસ પર લાઝિમ હૈ કે સિલે હુએ કપડે ઉતાર કર દોબારા એહરામ કે બે સિલે કપડે પહને, તૌબા કરે ઔર ઉસી સાબિકા હજ વાલે એહરામ કી નિય્યત કે સાથ હજ કે મનાસિક પૂરે કરે.

સુવાલ : જો બ-કરહ ઈદ કી કુરબાની કરના ચાહતા હૈ વોહ અગર **ઝુલ હિજ્જહ** કે ચાંદ કે બા'દ એહરામ બાંધે તો નાખુન ઔર ગૈર ઝરૂરી બાલ વગૈરા કાટે યા નહીં ? ક્યૂંકે ઈન દિનોં ઉસ કે લિયે નાખુન વગૈરા ન કાટના મુસ્તહબ હૈ. ઉસ કે લિયે અફ્ઝલ કૌન સા અમલ હૈ ?

જવાબ : હાજી કો અગર હાજત હો તો ઉસ કે લિયે નાખુન ઔર બાલ કાટના **મુસ્તહબ** વ અફ્ઝલ હૈ, યાદ રહે ! અગર ઈતને દિન હો ચુકે હૈં કે અબ નાખુન ઔર બાલ કાટે બિગૈર એહરામ બાંધ લેગા તો 40 દિન હો જાએંગે તો અબ કાટના ઝરૂરી હૈ ક્યૂંકે 40 દિન સે ઝિયાદા તાખીર ગુનાહ હૈ.

સુવાલ : તો ક્યા 13 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** સે ઉમ્રે શુરૂઅ કર દિયે જાએં ?

જવાબ : જી નહીં. અય્યામે તશ્રીક યા'ની 9, 10, 11, 12, ઔર 13 **ઝુલ હિજ્જતિલ હરામ** ઈન પાંચ દિનોં મેં **ઉમ્રે** કા એહરામ બાંધના **મકરૂહે તહરીમી** (ના જાઈઝ વ

ગુનાહ) હૈ. અગર બાંધા તો દમ લાઝિમ આએગા.

(دُرِّ مُختار ج ٣ ص ٥٤٧)

13 કો ગુરૂબે આફ્તાબ કે બા'દ એહરામ બાંધ સકતે હૈં

સુવાલ : ક્યા મકામી હઝરાત જિન્હોં ને ઈસ સાલ હજ નહીં કિયા વોહ ભી ઈન દિનોં યા'ની નવીં તા તેરહવીં પાંચ દિન ઉમ્રહ નહીં કર સકતે ?

જવાબ : ઈન કે લિયે ભી ઈન દિનોં ઉમ્રે કા એહરામ બાંધ કર ઉમ્રહ કરના મકરૂહે તહરીમી હૈ. આફાકી, હિલ્લી ઔર મીકાતી સભી કે લિયે અસ્લ મુમા-ન-અત ઈન દિનોં મેં ઉમ્રે કા એહરામ બાંધને કી હૈ. ઉમ્રે કા વક્ત પૂરા સાલ હૈ, મગર પાંચ દિન ઉમ્રે કા એહરામ બાંધના મકરૂહે તહરીમી હૈ, ઔર અગર નવીં સે કબ્લ બાંધે હુએ એહરામ કે સાથ ઈન (પાંચ) દિનોં મેં ઉમ્રહ કિયા તો કોઈ હરજ નહીં ઔર ઈસ સૂરત મેં ભી **મુસ્તહબ** યેહ હૈ કે ઈન દિનોં કો ગુઝાર કર ઉમ્રહ કરે. (لُبابُ الْمَناسِك ص٤٦٦)

સુવાલ : **અશ્હુરે** હજ મેં અગર કોઈ હિલ્લી યા હ-રમી ઉમ્રહ ભી કરે ઔર હજ ભી કરે તો ઉસ કે બારે મેં ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : ઐસા કરને વાલે પર **દમ** વાજિબ હો જાએગા ક્યૂંકે ઈસ કો સિર્ફ હજ્જે ઈફરાદ કી ઈજાઝત હૈ જિસ મેં ઉમ્રહ શામિલ નહીં. અલબત્તા વોહ સિર્ફ ઉમ્રહ કર સકતા હૈ.

સુવાલ : એહરામ મેં ખાને સે કબ્લ ઔર બા'દ હાથ ધોના કૈસા ? ન ધોને સે મૈલ કુચૈલ પેટ મેં જાએગા ઔર બા'દ મેં નહીં ધોએંગે તો હાથ ચિકને ઔર બદબૂદાર રહેંગે, ક્યા કરેં ?

જવાબ : દોનોં બાર બિગૈર સાબુન વગૈરા કે હાથ ધો લીજિયે અગર કોઈ ખારિજી કાલક યા ચિક્નાહટ હાથોં મેં લગી હો તો ઝરૂરતન કપડે સે પોંછ લીજિયે. મગર બાલ ન ટૂટેં ઈસ કી એહતિયાત કીજિયે.

સુવાલ : વુઝૂ કે બા'દ મોહરિમ કા રુમાલ સે હાથ મુંહ પોંછના કૈસા હૈ ?

જવાબ : મુંહ પર (ઔર મર્દ સર પર ભી) કપડા નહીં લગા સકતે, જિસ્મ કા બાકી હિસ્સા મ-સલન હાથ વગૈરા ઈતની એહતિયાત કે સાથ પોંછ સકતે હૈં કે મૈલ ભી ન છૂટે ઔર બાલ ભી ન ટૂટે.

સુવાલ : મોહરિમા ચેહરા બચા કર પી કેપ વાલા યા કમાની દાર નિકાબ ડાલ સકતી હૈ યા નહીં ?

જવાબ : ડાલ સકતી હૈ મગર હવા ચલી યા ગ-લતી હી સે અપના હાથ નિકાબ પર રખ લિયા જિસ કે સબબ ચાહે થોડી સી દેર કે લિયે ભી ચેહરે પર નિકાબ લગ ગયા તો કફ્ફારે કી સૂરત બન સકતી હૈ.

સુવાલ : હલ્ક કરવાતે વક્ત મોહરિમ સર પર સાબુન લગાએ યા નહીં ?

જવાબ : સાબુન ન લગાએ ક્યૂંકે મૈલ છૂટેગા ઔર મૈલ છુડાના એહરામ મેં મકરૂહે (તન્ઝીહી) હૈ.

સુવાલ : માહવારી કી હાલત મેં ઔરત એહરામ કી નિય્યત કર સકતી હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કર સકતી હૈ મગર એહરામ કે નફ્લ અદા નહીં કર સકતી, નીઝ તવાફ પાક હોને કે બા'દ કરે.

સુવાલ : સિલાઈ વાલે ચપ્પલ પહનના કૈસા હૈ ?

જવાબ : વસ્તે કદમ યા'ની કદમ કા ઉભરા હુવા હિસ્સા અગર ન છુપાએં તો હરજ નહીં.

સુવાલ : એહરામ મેં ગિરહ યા બક્સુવા (સેફ્ટી પિન) યા બટન લગાના કૈસા ?

જવાબ : ખિલાફે સુન્નત હૈ. લગાને વાલે ને બુરા કિયા, અલબત્તા દમ વગૈરા નહીં.

સુવાલ : ઉમૂમન હુજ્જાજ એહતિયાતન એક "દમ" દેતે હૈં યેહ કૈસા ? અગર બા'દ કો મા'લૂમ હુવા કે વાકેઈ એક દમ વાજિબ હુવા થા તો વોહ "દમે એહતિયાતી" કાફી હોગા યા નહીં ?

જવાબ : વાજિબ હોને કે બા'દ દિયા થા તો કાફી હો જાએગા મગર દેને કે બા'દ વાજિબ હુવા તો કાફી ન હોગા.

સુવાલ : મોહરિમ નાક યા કાન કા મૈલ નિકાલ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : વુઝૂ મેં નાક કે નર્મ બાંસે તક રૂએં રૂએં પર પાની બહાના **સુન્નતે મુઅક્કદા** હૈ ઔર ગુસ્લ મેં ફર્ઝ. લિહાઝા

અગર નાક મેં રેંઠ સૂખ ગઈ તો છુડાના હોગા, ઔર પલકોં વગૈરા મેં અગર આંખ કી ચીપડ સૂખ ગઈ હૈ તો ઉસે ભી વુઝૂ ઔર ગુસ્લ કે લિયે છુડાના **ફર્ઝ** હૈ મગર યેહ એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે બાલ ન ટૂટે. રહા **કાન** કા મૈલ નિકાલના તો ઈસે છુડાને કી ઈજાઝત કી સરાહત કિસી ને નહીં કી લિહાઝા ઈસ કા હુક્મ વોહી હોગા જો બદન કે મૈલ કા હૈ યા'ની ઈસ કા છુડાના મક્રૂહે તન્ઝીહી હૈ. મગર યેહ એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે બાલ ન ટૂટે.

સુવાલ : ક્યા ઝિન્દા વાલિદૈન કે નામ પર **ઉમ્રહ** કર સકતે હૈં ?

જવાબ : કર સકતે હૈં. ફર્ઝ નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત નીઝ હર કિસ્મ કે નેક કામ કા સવાબ ઝિન્દા, મુર્દા સબ કો ઈસાલ કર સકતે હૈં.

સુવાલ : **એહરામ** કી હાલત મેં **જૂં** મારને કે કફ્ફારે બતા દીજિયે.

જવાબ : અપની **જૂં** અપને બદન યા કપડે મેં મારી યા ફેંક દી તો એક **જૂં** હો તો રોટી કા એક ટુકડા ઔર દો યા તીન હોં તો એક મુઠ્ઠી અનાજ ઔર ઈસ (યા'ની તીન) સે ઝિયાદા મેં **સ-દકા.** જૂએં મારને કે લિયે સર યા કપડા ધોયા યા ધૂપ મેં ડાલા જબ ભી વોહી કફ્ફારે હૈં જો મારને મેં હૈં. દૂસરે ને ઈસ કે કહને પર ઈસ કી **જૂં** મારી જબ ભી ઈસ (યા'ની મોહરિમ) પર કફ્ફારા હૈ

અગર્ચે મારને વાલા એહરામ મેં ન હો. ઝમીન વગૈરા પર ગિરી હુઈ જૂં યા દૂસરે કે બદન યા કપડોં કી જૂએં મારને મેં મારને વાલે પર કુછ નહીં અગર્ચે વોહ દૂસરા ભી મોહરિમ હો.

હજ્જે અક્બર (અક્બરી હજ)

સુવાલ : જુમુઆ કો જો હજ હો ઉસે **હજ્જે અક્બર** કહના કૈસા હૈ?

જવાબ : કોઈ હરજ નહીં. ચુનાન્ચે પારહ 10 **સૂ-રતુત્તૌબહ** આયત નમ્બર 3 મેં ઈર્શાદે રબ્બુલ ઈબાદ હૈ :

وَاَذَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖۤ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ

(پ ۱۰، التوبة:۳)

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઔર મુનાદી પુકાર દેના હૈ **અલ્લાહ** ઔર ઉસ કે રસૂલ કી તરફ સે સબ લોગોં મેં બડે હજ કે દિન.

સદરુલ અફાઝિલ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના સય્યિદ મુહમ્મદ નઈમુદ્દીન મુરાદઆબાદી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْهَادِى ઈસ આયતે કરીમા કે તહ્ત ફરમાતે હૈં : હજ કો **હજ્જે અક્બર** ફરમાયા, ઈસ લિયે કે ઉસ ઝમાને મેં **ઉમ્રે કો હજ્જે અસ્ગર** કહા જાતા થા ઔર એક કૌલ યેહ હૈ કે ઉસ હજ કો **હજ્જે અક્બર** ઈસ લિયે કહા ગયા કે ઉસ સાલ રસૂલે કરીમ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને હજ ફરમાયા થા ઔર ચૂંકે યેહ **જુમુઆ** કો વાકેઅ હુવા થા ઈસ લિયે મુસલ્માન ઉસ હજ કો જો રોઝે જુમુઆ હો હજ્જે વદાઅ કા **મુઝક્કિર** (યા'ની યાદ દિલાને વાલા)

જાન કર **હજ્જે અક્બર** કહતે હૈં. (તફસીરે ખઝાઇનુલ ઇરફાન, સ. 354) **ફરમાને મુસ્તફા** صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم હૈ : અય્યામ મેં બેહતરીન વોહ યૌમે અ-રફા હૈ જો જુમુઆ કે મુવાફિક હો જાએ ઔર ઉસ રોઝ કા હજ ઉન **સત્તર હજ્જોં** સે અફઝલ હૈ જો જુમુઆ કે દિન ન હોં.

(فتح الباری ج۹،ص ۲۳۱ تحت الحدیث۴۶۰۶)

અરબ શરીફ મેં કામ કરને વાલોં કે લિયે

સુવાલ : અગર **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا મેં કામ કરને વાલે મ-સલન ડ્રાઇવર યા વહાં કે બાશિન્દે વગૈરા રોઝાના બાર બાર **“તાઇફ શરીફ”** જાએં તો ક્યા હર બાર વાપસી મેં ઉન્હેં રોઝાના ઉમ્રે વગૈરા કા **એહરામ** બાંધના ઝરૂરી હૈ ?

જવાબ : યેહ કાઇદા ઝેહ્ન નશીન કર લીજિયે કે અહલે મક્કા અગર કિસી કામ સે “હુદૂદે હરમ” સે બાહર મગર મીકાત કે અન્દર (મ-સલન જદ્દા શરીફ) જાએં તો ઉન્હેં વાપસી કે લિયે એહરામ કી હાજત નહીં ઔર અગર “મીકાત” સે બાહર (મ-સલન મદીનએ પાક, તાઇફ શરીફ, રિયાઝ વગૈરા) જાએં તો અબ બિગૈર **એહરામ** કે “હુદૂદે હરમ” મેં વાપસ આના જાઇઝ નહીં. ડ્રાઇવર ચાહે દિન મેં કઇ બાર આના જાના કરે હર બાર ઉસ પર હજ યા ઉમ્રહ વાજિબ હોતા રહેગા. બિગૈર એહરામ કે **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا

આએગા તો **દમ** વાજિબ હોગા અગર ઈસી સાલ મીકાત સે બાહર જા કર એહરામ બાંધ લે તો દમ સાકિત હો જાએગા.

એહરામ ન બાંધના હો તો હીલા

સુવાલ : અગર કોઈ શખ્સ **જદ્દા શરીફ** મેં કામ કરતા હો તો અપને વતન મ-સલન પાકિસ્તાન સે કામ કે લિયે જદ્દા શરીફ આયા તો ક્યા **એહરામ** લાઝિમી હૈ ?

જવાબ : અગર નિય્યત હી જદ્દા શરીફ જાને કી હૈ તો અબ **એહરામ** કી હાજત નહીં બલ્કે અબ જદ્દા શરીફ સે **મક્કતુલ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا ભી જાના હો જાએ તો એહરામ કે બિગૈર જા સકતા હૈ. લિહાઝા જો શખ્સ **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا મેં બિગૈર એહરામ જાના ચાહતા હો વોહ હીલા કર સકતા હૈ બશર્તે કે વાકેઈ ઉસ કા ઈરાદા પહલે મ-સલન જદ્દા શરીફ જાને કા હો ઔર **મક્કએ મુઅઝ્ઝમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا હજ વ ઉમ્રે કે ઈરાદે સે ન જાતા હો. મ-સલન તિજારત કે લિયે જદ્દા શરીફ જાતા હૈ ઔર વહાં સે ફારિગ હો કર **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કા ઈરાદા કિયા. અગર પહલે હી સે **મક્કએ પાક** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કા ઈરાદા હૈ તો બિગૈર એહરામ નહીં જા સકતા. જો શખ્સ દૂસરે કી તરફ સે **હજ્જે બદલ** કો જાતા હૈ ઉસે યેહ હીલા જાઈઝ નહીં.

ઉમ્રહ યા હજ કે લિયે સુવાલ કરના કૈસા ?

સુવાલ : બા'ઝ ગરીબ ઉશ્શાક ઉમ્રહ યા સફરે હજ કે લિયે લોગોં સે માલી ઈમદાદ કા સુવાલ કરતે હૈં, ક્યા ઐસા કરના **જાઈઝ** હૈ ?

જવાબ : હરામ હૈ. સદરુલ અફાઝિલ મૌલાના **નઈમુદીન** મુરાદઆબાદી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْهَادِى નક્લ કરતે હૈં : "બા'ઝ **ય-મની** હજ કે લિયે બે સરો સામાની કે સાથ રવાના હોતે થે ઔર અપને આપ કો મુ-તવક્કિલ (યા'ની **અલ્લાહ** عَزَّوَجَلَّ પર ભરોસા રખને વાલા) કહતે થે ઔર **મક્કએ મુકર્રમા** પહોંચ કર **સુવાલ** શુરૂઅ કર દેતે ઔર કભી ગસ્બ વ ખિયાનત કે ભી મુર-તકિબ હોતે, ઉન કે બારે મેં યેહ આયતે મુકદસા નાઝિલ હુઈ ઔર હુક્મ હુવા કે તોશા (યા'ની સફર કે અખરાજાત) લે કર ચલો ઔરોં પર બાર ન ડાલો, **સુવાલ** ન કરો કે બેહતર તોશા (યા'ની ઝાદે રાહ) પરહેઝ ગારી હૈ."

(ખઝાઈનુલ ઈરફાન, સ. 67, મક-ત-બતુલ મદીના)

ચુનાન્ચે પારહ 2 **સૂ-રતુલ બ-કરહ** આયત નમ્બર 197 મેં ઈશદિ રબ્બુલ ઈબાદ હોતા હૈ :

وَتَزَوَّدُوْا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى (پ ٢، البقرہ١٩٧)

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઔર તોશા સાથ લો કે સબ સે બેહતર તોશા પરહેઝ ગારી હૈ.

સુલ્તાને મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

કા ફરમાને બા કરીના હૈ : "જો શખ્સ લોગોં સે **સુવાલ** કરે હાલાં કે ન ઉસે ફાકા પહોંચા ન ઈતને બાલ બચ્ચે હૈં જિન કી તાકત નહીં રખતા તો કિયામત કે દિન ઈસ તરહ આએગા કે ઉસ કે મુંહ પર ગોશ્ત ન હોગા."

(شُعَبُ الْإِیْمان ج۳ص۲۷٤حدیث۳۵۲٦)

મદીને કે દીવાનો ! બસ સબ્ર કીજિયે, સુવાલ કી મુમા-ન-અત મેં ઈસ કદર એહતિમામ હૈ કે ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَہُمُ اللّٰہُ السَّلام ફરમાતે હૈં : ગુસ્લ કે બા'દ એહરામ બાંધને સે પહલે અપને બદન પર ખુશ્બૂ લગાઈયે બશર્તે કે અપને પાસ મૌજૂદ હો, અગર અપને પાસ ન હો તો કિસી સે તલબ ન કીજિયે કે યેહ ભી **સુવાલ** હૈ.

(رَدُّالمُحتار ج۳ص۵۵۹)

જબ બુલાયા આકા ને   ખુદ હી ઈન્તિઝામ હો ગએ

صَلُّوا عَلَی الْحَبِیب ! صَلَّی اللّٰہُ تعالٰی علٰی محمَّد

ઉમ્રે કે વીઝે પર હજ કે લિયે રુકના કૈસા ?

સુવાલ : બા'ઝ લોગ અપને વતન સે **ર-મઝાનુલ મુબારક** મેં ઉમ્રે કા વીઝા લે કર **હ-રમૈને તય્યિબૈન** زادَھُمَا اللّٰہُ شَرَفًا وَّتَعْظِیْمًا જાતે હૈં, વીઝા કી મુદ્દત ખત્મ હો જાને કે બા વુજૂદ વહીં રહતે હૈં યા **હજ** કર કે **વતન** વાપસ જાતે હૈં ઉન કા યેહ ફે'લ શરઅન દુરુસ્ત હૈ યા નહીં ?

જવાબ : દુન્યા કે હર મુલ્ક કા યેહ કાનૂન હૈ કે બિગૈર વીઝા કે કિસી ગૈર મુલ્કી કો રુકને નહીં દિયા

જાતા. **હ-રમૈને તય્યિબૈન** زَادَهُمَا اللهُ شَرَفًا وَّتَعْظِيْمًا મેં ભી યેહી કાઈદા હૈ. મુદ્દતે વીઝા ખત્મ હોને કે બા'દ રુકને વાલા અગર પોલીસ કે હાથ લગ જાએ, તો અબ ચાહે વોહ એહરામ કી હાલત મેં હી ક્યૂં ન હો ઉસે કૈદ કર લેતે હૈં, ન ઉસે **ઉમ્રહ** કરને દેતે હૈં ન હી **હજ**, સઝા દેને કે બા'દ **"ખુરૂજ"** લગા કર ઉસે ઉસ કે વતન રવાના કર દેતે હૈં. **યાદ રહે ! જિસ કાનૂન કી ખિલાફ વર્ઝી કરને પર ઝિલ્લત, રિશ્વત ઔર ઝૂટ વગૈરા આફાત મેં પડને કા અન્દેશા હો ઉસ કાનૂન કી ખિલાફ વર્ઝી જાઇઝ નહીં.** ચુનાન્ચે મેરે આકા આ'લા હઝરત, ઈમામે અહલે સુન્નત, મૌલાના શાહ ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن ફરમાતે હૈં : "મુબાહ (યા'ની જાઇઝ) સૂરતોં મેં સે બા'ઝ (સૂરતેં) કાનૂની તૌર પર જુર્મ હોતી હૈં ઉન મેં મુલવ્વસ હોના (યા'ની ઐસે કાનૂન કી ખિલાફ વર્ઝી કરના) અપની ઝાત કો અઝિય્યત વ ઝિલ્લત કે લિયે પેશ કરના હૈ ઔર વોહ ના જાઇઝ હૈ." (ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 17, સ. 370) લિહાઝા બિગૈર visa કે દુન્યા કે કિસી મુલ્ક મેં રહના યા "હજ" કે લિયે રુકના જાઇઝ નહીં. **ગૈર કાનૂની ઝરાએઅ સે "હજ" કે લિયે રુકને મેં કામ્યાબી હાસિલ કરને કો** مَعَاذَ اللهِ عَزَّوَجَلَّ **અલ્લાહ વ રસૂલ** عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **કા કરમ કહના સખ્ત બેબાકી હૈ.**

ગૈર કાનૂની રુકને વાલે કી નમાઝ કા અહમ મસ્અલા

સુવાલ : હજ કે લિયે બિગૈર visa રુકને વાલા નમાઝ પૂરી પઢે યા કસ્ર કરે ?

જવાબ : **ઉમ્રે** કે વીઝે પર જા કર ગૈર કાનૂની તૌર પર **હજ** કે લિયે રુકને યા દુન્યા કે કિસી ભી મુલ્ક મેં visa કી મુદ્દત પૂરી હોને કે બા'દ ગૈર કાનૂની રહને કી જિન કી નિય્યત હો વોહ વીઝા કી મુદ્દત ખત્મ હોતે વક્ત જિસ શહ્ર યા ગાઉં મેં મુકીમ હોં વહાં જબ તક રહેંગે ઉન કે લિયે મુકીમ હી કે અહકામ હોંગે અગર્ચે બરસોં પડે રહેં. અલબત્તા એક બાર ભી અગર 92 કિલો મીટર યા ઈસ સે ઝિયાદા ફાસિલે કે સફર કે ઈરાદે સે ઉસ શહ્ર યા ગાઉં સે ચલે તો અપની આબાદી સે બાહર નિકલતે હી મુસાફિર હો ગએ ઔર અબ ઉન કી ઈકામત કી નિય્યત બેકાર હૈ. મ-સલન કોઈ શખ્સ પાકિસ્તાન સે ઉમ્રે કે VISA પર **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا ગયા, VISA કી મુદ્દત ખત્મ હોતે વક્ત ભી મક્કા શરીફ હી મેં મુકીમ હૈ તો ઉસ પર મુકીમ કે અહકામ હૈં. અબ અગર મ-સલન વહાં સે **મદીનતુલ મુનવ્વરહ** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا **આ ગયા તો ચાહે બરસોં ગૈર કાનૂની પડા રહે, મુસાફિર હી હૈ, યહાં તક કે અગર દોબારા મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا **આ જાએ ફિર ભી મુસાફિર રહેગા,**

ઈસ કો “નમાઝ કસ્ર” હી અદા કરની હોગી. હાં દોબારા VISA મિલ જાને કી સૂરત મેં ઈકામત કી નિય્યત કી જા સકતી હૈ.

હરમ મેં કબૂતરોં, ટિડ્ડિયોં કો ઉડાના, સતાના

સુવાલ : હરમ કે કબૂતરોં ઔર ટિડ્ડિયોં કો ખ્વાહ મ ખ્વાહ ઉડાના કૈસા ?

જવાબ : આ'લા હઝરત رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه ફરમાતે હૈં હરમ કે કબૂતર ઉડાના મન્અ હૈ. (મલ્ફૂઝાતે આ'લા હઝરત, સ. 208)

સુવાલ : હરમ કે કબૂતરોં ઔર ટિડ્ડિયોં (તિરિડ્ડી) કો સતાના કૈસા ?

જવાબ : હરામ હૈ. **સદરુશ્શરીઅહ** رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه ફરમાતે હૈં : હરમ કે જાનવર કો શિકાર કરના યા ઉસે કિસી તરહ ઈઝા દેના સબ કો **હરામ** હૈ. મોહરિમ ઔર ગૈર મોહરિમ દોનોં ઈસ હુકમ મેં યક્સાં હૈં.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1186)

સુવાલ : મોહરિમ કબૂતર ઝબ્હ કર કે ખા સકતે હૈં ?

જવાબ : બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ **સફહા** 1180 પર હૈ : મોહરિમ ને જંગલ કે જાનવર કો ઝબ્હ કિયા તો હલાલ ન હુવા બલ્કે મુર્દાર હૈ, ઝબ્હ કરને કે બા'દ ઉસે ખા ભી લિયા તો અગર કફ્ફારા દેને કે બા'દ ખાયા તો અબ ફિર ખાને કા કફ્ફારા દે ઔર અગર નહીં દિયા થા તો એક હી કફ્ફારા કાફી હૈ.

સુવાલ : હરમ કી ટિડ્ડી પકડ કર ખા સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : હરામ હૈ. (વૈસે ટિડ્ડી હલાલ હૈ, મછલી કી તરહ મરી હુઈ ભી ખા સકતે હૈં ઇસ કો ઝબ્હ કરને કી ઝરૂરત નહીં હોતી)

સુવાલ : મસ્જિદુલ હરામ કે બાહર લોગોં કે કદમોં સે કુચલ કર ઝખ્મી ઔર મરી હુઈ બે શુમાર ટિડ્ડિયાં પડી હોતી હૈં અગર યેહ ટિડ્ડિયાં ખા લીં તો ?

જવાબ : અગર કિસી ને ટિડ્ડિયાં ખા લીં તો ઉસ પર કોઈ કફ્ફારા નહીં ક્યૂંકે હરમ મેં શિકાર હોને વાલે ઉસ જાનવર કા ખાના હરામ હૈ જો શર-ઈ તરીકે સે ઝબ્હ કરને સે હલાલ હોતા હો જૈસે હિરન વગૈરા. ઔર ઐસે શિકાર કે હરામ હોને કી વજહ યેહ હૈ કે હરમ મેં શિકાર કરને સે વોહ જાનવર મુર્દાર કરાર પાતા હૈ ઔર મુર્દાર કા ખાના હરામ હૈ. ટિડ્ડી કા ખાના ઇસ લિયે હલાલ હૈ કે ઇસ મેં શર-ઈ તરીકે સે ઝબ્હ કરને કી શર્ત નહીં, યેહ જિસ તરહ ભી ઝબ્હ હો જાએ હલાલ હૈ, જૈસે પાઉં તલે રૌંદને સે યા ગલા દબાને સે મારી જાએ તબ ભી હલાલ હી રહતી હૈ. અલબત્તા યેહ યાદ રહે કે બિલકસ્દ (ઇરાદતન) ટિડ્ડિયાં શિકાર કરને કી બહર હાલ હુદૂદે હરમ મેં ઇજાઝત નહીં.

સુવાલ : હરમ કે ખુશ્કી કે જંગલી જાનવર કો ઝબ્હ કરને કા કફ્ફારા ભી બતા દીજિયે.

જવાબ : ઈસ કા કફ્ફારા ઈસ કી કીમત સ-દકા કરના હૈ.[1]

સુવાલ : હરમ કી મુર્ગી ઝબ્હ કરના, ખાના કૈસા ?

જવાબ : હલાલ હૈ. ઘરેલૂ જાનવર મ-સલન મુર્ગી, બકરી, ગાય, ભેંસ, ઊંટ વગૈરા ઝબ્હ કરને, ઔર ઈન કા ગોશ્ત ખાને મેં કોઈ હરજ નહીં. મુમા-ન-અત ખુશ્કી કે વહ્શી યા'ની જંગલી જાનવર કે શિકાર કી હૈ.

સુવાલ : મસ્જિદુલ હરામ કે બાહર બહુત સારી ટિડ્ડિયાં હોતી હૈં અગર કોઈ ટિડ્ડી પાઉં યા ગાડી મેં કુચલ કર ઝખ્મી હો ગઈ યા મર ગઈ તો ?

જવાબ : કફ્ફારા દેના હોગા, બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ **સફહા** 1184 પર હૈ ટિડ્ડી ભી ખુશ્કી કા જાનવર હૈ, ઉસે મારે તો કફ્ફારા દે ઔર એક ખજૂર કાફી હૈ. **સફહા** 1181 પર હૈ : કફ્ફારા લાઝિમ આને કે લિયે કસ્દન (યા'ની જાન બૂઝ કર) કત્લ કરના શર્ત નહીં ભૂલ ચૂક સે કત્લ હુવા જબ ભી **કફ્ફારા** હૈ.

સુવાલ : મસ્જિદુલ હરામ મેં બ કસરત ટિડ્ડિયાં હોતી હૈં, ખુદ્દામ સફાઈ કરતે હુએ વાઈપર વગૈરા સે બે દર્દી કે સાથ ઘસીટતે હૈં જિસ સે ઝખ્મી હોતીં, મરતી હૈં. અગર ન

مدینہ

1 : કફ્ફારે કે તફસીલી અહકામ મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ બહારે શરીઅત જિલ્દ 1 સફહા 1179 પર મુલા-હઝા ફરમાઈયે બલ્કે સફહા 1191 તક મુતા-લઆ કર લીજિયે. اِنْ شَآءَ اللہ عَزَّوَجَلَّ વોહ ઝરૂરી મસાઈલ જાનને કો મિલેંગે કે આપ હૈરાન રહ જાએંગે.

કરેં તો સફાઈ કી સૂરત ક્યા હોગી ? ઈસી તરહ સુના હૈ કબૂતરોં કી તા'દાદ મેં કમી કે લિયે ઈન કો પકડ કર કહીં દૂર છોડ આતે યા ખા જાતે હૈં.

જવાબ : ટિડ્ડિયાં અગર ઈતની કસીર હૈં કે ઈન કી વજહ સે હરજ વાકેઅ હોતા હૈ તો ઈન કે મારને મેં કોઈ હરજ નહીં, ઈસ કે ઈલાવા મારને પર તાવાન લાઝિમ હોગા, ચાહે જાન બૂઝ કર મારેં યા ગ-લતી સે મારી જાએં. હરમ કા કબૂતર પકડ કર ઝબ્હ કર દિયા તો તાવાન લાઝિમ હૈ યૂંહી હરમ સે બાહર ભી છોડ આને પર તાવાન લાઝિમ હોગા, જબ તક કે ઈન કે અમ્ન કે સાથ હરમ મેં વાપસ આ જાને કા ઈલ્મ ન હો જાએ. દોનોં સૂરતોં મેં તાવાન ઉસ કબૂતર કી કીમત હૈ ઔર ઈસ સે મુરાદ વોહ કીમત જો વહાં પર ઈસ તરહ કે મુઆ-મલાત કી મા'રિફત વ બસારત (યા'ની જાન પહચાન વ મા'લૂમાત) રખને વાલે દો શખ્સ બયાન કરેં ઔર અગર દો શખ્સ ન મિલતે હોં તો એક કી ભી બાત કા એ'તિબાર કિયા જાએગા.

સુવાલ : હરમ કી મછલી ખાના કૈસા ?

જવાબ : મછલી ખુશ્કી કા જાનવર નહીં, ઈસે ખા સકતે હૈં ઔર ઝરૂરતન શિકાર ભી કર સકતે હૈં.

સુવાલ : હરમ કે ચૂહે કો માર દિયા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફ્ફારા નહીં ઈસ કો મારના જાઈઝ હૈ. બહારે

શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ **સફહા** 1183 પર હૈ કવ્વા, ચીલ, ભેડિયા, બિચ્છૂ, સાંપ, ચૂહા, ઘૂંસ, **છછૂંદર**, કટખન્ના કુત્તા (યા'ની કાટ ખાને વાલા કુત્તા), પિસ્સૂ, મચ્છર, કિલ્લી, કછવા, કેકડા, પતંગા, કાટને વાલી ચ્યૂંટી, મખ્ખી, છુપકલી, બુર ઔર તમામ હશ્રાતુલ અર્ઝ (યા'ની કીડે મકોડે), બિજ્જૂ, લોમડી, ગીદડ જબ કે યેહ દરિન્દે હમ્લા કરેં યા જો દરિન્દે ઐસે હોં જિન કી આદત અક્સર ઇબ્તિદાઅન હમ્લા કરને કી હોતી હૈ જૈસે શેર, ચીતા, તેંદવા (ચીતે કી તરહ કા એક જાનવર) ઇન સબ કે મારને મેં કુછ નહીં. યૂંહી પાની કે તમામ જાનવરોં કે કત્લ મેં કફ્ફારા નહીં.

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صلَّى اللهُ تعالٰى على محمَّد

હરમ કે પેડ વગૈરા કાટના

સુવાલ : હરમ કે પેડ વગૈરા કાટને કે **મુ-તઅલ્લિક** ભી કુછ હિદાયાત દે દીજિયે.

જવાબ : **દા'વતે ઇસ્લામી** કે ઇશાઅતી ઇદારે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી મત્બૂઆ 1250 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, **"બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ" સફહા** 1189 તા 1190 સે ચન્દ મસાઇલ મુલા-હઝા હોં : હરમ કે દરખ્ત ચાર કિસ્મ હૈં : ﴾1﴿ કિસી ને ઉસે બોયા હૈ ઔર વોહ ઐસા દરખ્ત હૈ જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં ﴾2﴿ બોયા હૈ મગર ઇસ કિસ્મ કા નહીં જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં ﴾3﴿ કિસી ને ઉસે બોયા

નહીં મગર ઈસ કિસ્મ સે હૈ જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં ﴾4﴿ બોયા નહીં, ન ઉસ કિસ્મ સે હૈ જિસે લોગ બોતે હૈં. પહલી તીન કિસ્મોં કે કાટને વગૈરા મેં કુછ નહીં યા'ની ઈસ પર જુર્માના નહીં. રહા યેહ કે વોહ અગર કિસી કી મિલ્ક હૈ તો માલિક તાવાન લેગા. **ચૌથી** કિસ્મ મેં જુર્માના દેના પડેગા ઔર કિસી કી મિલ્ક હૈ તો માલિક તાવાન ભી લેગા ઔર જુર્માના ઉસી વક્ત હૈ કે તર હો ઔર ટૂટા યા ઉખડા હુવા ન હો. જુર્માના યેહ હૈ કે ઉસ કી કીમત કા ગલ્લા લે કર મસાકીન પર તસદ્દુક કરે, હર મિસ્કીન કો એક સ-દકા ઔર અગર કીમત કા ગલ્લા પૂરે સ-દકે સે કમ હૈ તો એક હી મિસ્કીન કો દે ઔર ઈસ કે લિયે હરમ કે મસાકીન હોના ઝરૂર નહીં ઔર યેહ ભી હો સકતા હૈ કે કીમત હી તસદ્દુક કર દે ઔર યેહ ભી હો સકતા હૈ કે ઉસ કીમત કા જાનવર ખરીદ કર હરમ મેં ઝબ્હ કર દે રોઝા રખના કાફી નહીં. **મસ્અલા 3 :** જો દરખ્ત સૂખ ગયા ઉસે ઉખાડ સકતા હૈ ઔર ઉસ સે નફ્અ ભી ઉઠા સકતા હૈ **મસ્અલા 5 :** દરખ્ત કે પત્તે તોડે અગર ઉસ સે દરખ્ત કો નુક્સાન ન પહોંચા તો કુછ નહીં. યૂંહી જો દરખ્ત ફલતા હૈ ઉસે ભી કાટને મેં તાવાન નહીં જબ કે માલિક સે ઈજાઝત લે લી હો ઉસે કીમત દે દે **મસ્અલા 6 :** ચન્દ શખ્સોં ને મિલ કર દરખ્ત કાટા તો એક હી

તાવાન હૈ જો સબ પર તક્સીમ હો જાએગા, ખ્વાહ સબ મોહરિમ હોં યા ગૈર મોહરિમ યા બા'ઝ મોહરિમ બા'ઝ ગૈર મોહરિમ. **મસ્અલા 7 :** હરમ કે પીલૂ યા કિસી દરખ્ત કી મિસ્વાક બનાના જાઇઝ નહીં. **મસ્અલા 9 :** અપને યા જાનવર કે ચલને મેં યા ખૈમા નસ્બ કરને મેં કુછ દરખ્ત જાતે રહે તો કુછ નહીં. **મસ્અલા 10 :** ઝરૂરત કી વજહ સે ફતવા ઈસ પર હૈ કે વહાં કી ઘાસ જાનવરોં કો ચરાના જાઇઝ હૈ. બાકી કાટના, ઉખાડના, ઈસ કા વોહી હુક્મ હૈ જો દરખ્ત કા હૈ. સિવા ઇઝ્ખર ઔર સૂખી ઘાસ કે, કે ઇન સે હર તરહ ઇન્તિફાઅ જાઇઝ હૈ. ખુમ્બી કે તોડને, ઉખાડને મેં કુછ મુઝા-યકા નહીં.

મીકાત સે બિગૈર એહરામ ગુઝરને કે બારે મેં સુવાલ જવાબ

સુવાલ : અગર કિસી આફાકી ને મીકાત સે એહરામ નહીં બાંધા, મસ્જિદે આઇશા સે એહરામ બાંધ કર ઉમ્રહ કર લિયા તો ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : અગર **મક્કતુલ મુકર્રમા** زَادَهَا اللّٰهُ شَرَفًاوَّتَعْظِيْمًا કે ઈરાદે સે કોઈ આફાકી ચલા ઔર મીકાત મેં બિગૈર એહરામ દાખિલ હો ગયા તો ઉસ પર દમ વાજિબ હો ગયા. અબ મસ્જિદે આઇશા સે એહરામ બાંધના કાફી નહીં યા તો દમ દે યા ફિર મીકાત સે બાહર જાએ ઔર વહાં સે ઉમ્રે વગૈરા કા એહરામ બાંધ કર આએ તબ દમ સાકિત હોગા.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ط

બચ્ચોં કા હજ (સુવાલન જવાબન)

દુરૂદ શરીફ કી ફઝીલત

રસૂલે નઝીર, સિરાજે મુનીર, મહબૂબે રબ્બે કદીર صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم કા ફરમાને દિલ પઝીર હૈ : ઝિક્રે ઈલાહી કી કસરત કરના ઔર મુઝ પર દુરૂદે પાક પઢના ફક્ર (યા'ની તંગદસ્તી) કો દૂર કરતા હૈ. (اَلْقَوْلُ الْبَدِيع ص۲۷۳)

આલમે વજ્દ મેં રક્સાં મેરા પર પર હોતા
કાશ ! મૈં ગુમ્બદે ખઝરા કા કબૂતર હોતા

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

સુવાલ : ક્યા બચ્ચે ભી હજ કર સકતે હૈં ?

જવાબ : જી હાં. ચુનાન્ચે હઝરતે સય્યિદુના **અબ્દુલ્લાહ** બિન અબ્બાસ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا ફરમાતે હૈં કે સરકારે દો આલમ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم મકામે **રૌહા** મેં એક કાફિલે સે મિલે તો ફરમાયા કે યેહ કૌન લોગ હૈં ? ઉન્હોં ને અર્ઝ કિયા કે હમ મુસલ્માન હૈં, ફિર ઉન્હોં ને અર્ઝ કિયા : આપ કૌન હૈં ? ફરમાયા : **અલ્લાહ** عَزَّ وَجَلَّ કા રસૂલ હૂં. ઉન મેં સે એક ખાતૂન ને બચ્ચે કો ઊપર ઉઠા કર પૂછા : ક્યા ઈસ કા ભી હજ હો જાએગા ? ફરમાયા : હાં ઔર

તુઝે ભી ઈસ કા સવાબ મિલેગા. (مسلم ص ۶۹۷ حدیث ۱۳۳۶)

મુફસ્સિરે શહીર હકીમુલ ઉમ્મત હઝરતે મુફતી અહમદ યાર ખાન عَلَیْهِ رَحْمَةُ الْحَنَّان ફરમાતે હૈં : યા'ની બચ્ચે કો ભી **હજ** કા સવાબ મિલેગા હજ કરને કા ઔર તુઝે ભી ઈસ કે હજ કા સવાબ મિલેગા **હજ** કરાને કા. મઝીદ ફરમાતે હૈં : ઈસ હદીસ સે મા'લૂમ હુવા કે બચ્ચોં કી નેકિયોં કા સવાબ (બચ્ચે કો તો મિલતા હૈ ઉસ કે) માં બાપ કો ભી મિલતા હૈ લિહાઝા ઉન્હેં નમાઝ રોઝે કા પાબન્દ બનાઓ. (મિરઆત, જિ. 4, સ. 88)

સુવાલ : તો ક્યા **હજ** કરને સે બચ્ચે કા **ફર્ઝ** અદા હો જાએગા ?

જવાબ : જી નહીં. **હજ** ફર્ઝ હોને કે શરાઈત મેં સે એક શર્ત ''બાલિગ હોના'' ભી હૈ ચુનાન્ચે મેરે આકા આ'લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَیْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن ફરમાતે હૈં : બચ્ચે પર (હજ) ફર્ઝ નહીં, (અગર) કરેગા તો નફલ હોગા ઔર સવાબ ઉસી (યા'ની બચ્ચે હી) કે લિયે હૈ, બાપ વગૈરા **મુરબ્બી** તા'લીમ વ તરબિય્યત કા અજ્ર પાએંગે. ફિર (જબ) બા'દે બુલૂગ શર્તે જમ્અ હોંગી ઈસ પર **હજ** ફર્ઝ હો જાએગા, બચપન કા **હજ** કિફાયત ન કરેગા. (ફતાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 775)

સુવાલ : મનાસિકે **હજ** કી અદાએગી કે એ'તિબાર સે બચ્ચોં કી કિતની અક્સામ હૈં ?

જવાબ : ઈસ એ'તિબાર સે બચ્ચોં કી દો કિસ્મેં હૈં : ﴾1﴿ **સમઝદાર :** જો પાક ઔર નાપાક, મીઠે ઔર કડવે મેં તમીઝ કર સકતા હો મા'રિફત (યા'ની પહચાન) રખતા હો કે ઈસ્લામ નજાત કા સબબ હૈ (ارشادالساری حاشیہ مناسک ص ۳۷) ﴾2﴿ **ના સમઝ :** જો મઝકૂરા (યા'ની બયાન કર્દા) સમઝ ન રખતા હો.

સુવાલ : ક્યા સમઝદાર બચ્ચે કો ખુદ **મનાસિકે હજ** અદા કરને હોંગે ?

જવાબ : જી હાં. સમઝવાલ (યા'ની સમઝદાર) બચ્ચા ખુદ અફઆલે **હજ** કરે, રમ્ય વગૈરા બા'ઝ બાતેં (ઉસ બચ્ચે ને) છોડ (ભી) દીં તો ઉન (કે છોડને) પર કફ્ફારા વગૈરા લાઝિમ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1075)

સુવાલ : અગર સમઝદાર બચ્ચા બા'ઝ અફઆલે હજ ખુદ બજા લા સકતા હો ઔર બા'ઝ ન કર સકતા હો તો ક્યા કરે ? ક્યા કિસી કો નાઈબ કર સકતા હે ?

જવાબ : હઝરતે અલ્લામા અલી કારી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ الْبَارِى ફરમાતે હૈં : જો અફઆલ **સમઝદાર બચ્ચા** ખુદ કર સકતા હો ઉસ મેં કિસી કો નાઈબ બનાના દુરુસ્ત નહીં હૈ ઔર જો ખુદ નહીં કર સકતા ઉન મેં નાઈબ બનાના દુરુસ્ત હૈ મગર તવાફ કે બા'દ કી દો રક્અતેં અગર બચ્ચા ખુદ ન પઢ સકે તો કોઈ દૂસરા ઉસ કી તરફ સે અદા નહીં કર સકતા. (اَلْمَسْلَكُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص ۱۱۳)

ના સમઝ બચ્ચે કે હજ કા તરીકા

સુવાલ : ના સમઝ બચ્ચા મનાસિકે હજ કૈસે અદા કરેગા ?

જવાબ : જિન અફઆલ મેં નિય્યત શર્ત હૈ વોહ વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ઉસ કી તરફ સે બજા લાએગા ઔર જિન મેં નિય્યત શર્ત નહીં વોહ ખુદ કર સકતા હૈ ચુનાન્ચે ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّلَام ફરમાતે હૈં : "**ના સમઝ બચ્ચે** ને ખુદ એહરામ બાંધા યા અફઆલે હજ અદા કિયે તો **હજ** ન હુવા બલ્કે ઉસ કા વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ઉસ કી તરફ સે બજા લાએ મગર તવાફ કે બા'દ કી દો રક્અતેં, કે બચ્ચે કી તરફ સે વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ન પઢેગા. ઉસ કે સાથ બાપ ઔર ભાઈ દોનોં હોં તો બાપ અરકાન અદા કરે." (عالمگیری ج۱ص۲۳۶, બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1075) **સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ** હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : યેહ (ના સમઝ બચ્ચા યા મજનૂન યા'ની પાગલ) ખુદ વોહ અફઆલ નહીં કર સકતે જિન મેં નિય્યત કી ઝરૂરત હૈ, મ-સલન એહરામ યા તવાફ, બલ્કે ઇન કી તરફ સે કોઈ ઔર કરે ઔર જિસ ફે'લ મેં નિય્યત શર્ત નહીં, જૈસે વુકૂફે અ-રફા વોહ યેહ ખુદ કર સકતે હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1046)

સુવાલ : ક્યા એહરામ સે પહલે બચ્ચોં કો ભી ગુસ્લ કરવાયા જાએ ?

જવાબ : જી હાં. ''ફતાવા શામી'' જિલ્દ 3 **સફહા** 557 પર લિખે હુએ જુઝ્ઈયે કા ખુલાસા હૈ કે સમઝદાર ઔર ના સમઝ દોનોં બચ્ચે હી ગુસ્લ કરેંગે. અલબત્તા યેહ ફર્ક હૈ કે આકિલ કે લિયે તો ખુદ ગુસ્લ કરના **મુસ્તહબ** હૈ ઔર વલી કે લિયે ગુસ્લ કા હુક્મ દેના **મુસ્તહબ** હૈ જબ કે ના સમઝ બચ્ચે કો વલી કા ખુદ ગુસ્લ કરવાના યા બચ્ચે કી વાલિદા વગૈરા કે ઝરીએ કરવાના **મુસ્તહબ** હોગા.

સુવાલ : ક્યા ના સમઝ બચ્ચે કો એહરામ ભી પહનાના હોગા ?

જવાબ : જી હાં. યૂં કરના ચાહિયે કે **ના સમઝ બચ્ચે** કે સિલે હુએ કપડે ઉતાર કર ચાદર ઔર તહબન્દ વલી ગૈરે વલી (યા'ની સર પરસ્ત યા ગૈર સર પરસ્ત) કોઈ ભી પહના દે મગર ઉસ તરફ સે બાપ, બાપ ન હો તો ભાઈ ઔર ભાઈ ન હો તો જો ભી નસબ (યા'ની ખૂની રિશ્તે) કે એ'તિબાર સે કરીબી રિશ્તેદાર હો વોહ ઉસ કી તરફ સે **એહરામ કી નિય્યત** કરે ઔર ઉન બાતોં સે બચાએ જો મોહરિમ કે લિયે ના જાઇઝ હૈં. ચુનાન્ચે **સદરુશ્શરીઅહ, બદરુત્તરીકહ** હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَیْہِ رَحْمَۃُ اللّٰہِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં : બચ્ચે કી તરફ સે એહરામ બાંધા તો ઉસ કે સિલે હુએ કપડે ઉતાર લેને ચાહિએં, ચાદર ઔર તહબન્દ પહનાએં ઔર ઉન તમામ બાતોં સે બચાએં જો મોહરિમ કે લિયે ના જાઇઝ હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, હિસ્સા : 6, સ. 1075) **સમઝદાર બચ્ચા** એહરામ કી નિય્યત

ખુદ કરેગા, વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ઉસ કી તરફ સે એહરામ નહીં બાંધ સકતા. જૈસા કે **"શામી"** મેં હૈ : "અગર બચ્ચા સમઝદાર હો તો ઉસે ખુદ એહરામ બાંધના હોગા, વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ઉસ કી તરફ સે ન બાંધે કે જાઇઝ નહીં." (رَدُّالْمُحتار ج٣ ص٥٣٠) અગર સમઝદાર બચ્ચા ખુદ એહરામ બાંધને કી કુદરત રખતા હો તો ઉસે ખુદ એહરામ બાંધના હોગા વલી (યા'ની સર પરસ્ત) ઉસ કી તરફ સે એહરામ નહીં બાંધ સકતા ઔર ન વલી કે બાંધને સે સમઝદાર બચ્ચા મોહરિમ હોગા ઔર અગર સમઝદાર બચ્ચા ખુદ એહરામ બાંધને કી કુદરત ન રખતા હો તો વલી ઉસ કી તરફ સે એહરામ બાંધેગા.

સુવાલ : ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે ક્યા વલી કો એહરામ કે નફ્લ પઢને હોંગે ?

જવાબ : જી નહીં, ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે ઉસ કા વલી એહરામ કે નફ્લ નહીં પઢ સકતા.

ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે નિય્યત ઔર લબ્બૈક કા તરીકા

સુવાલ : ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે એહરામ કી નિય્યત ઔર **લબ્બૈક** કા તરીકા બતા દીજિયે.

જવાબ : ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે એહરામ કી નિય્યત ઉસ કા વલી કરે ઔર ઇસ તરહ કહે : اَحْرَمْتُ عَنْ فُلَانٍ યા'ની મૈં ફુલાં કી તરફ સે એહરામ બાંધતા હૂં (ફુલાં કી જગહ ઉસ બચ્ચે કા નામ લે), ઇસી તરહ **લબ્બૈક** ભી બચ્ચે કી તરફ સે ઇસ તરહ કહે : لَبَّيْكَ عَنْ فُلَانٍ (ફુલાં કી જગહ ઉસ કા

નામ લે ઔર આખિર તક **લબ્બૈક** મુકમ્મલ કરે) અ-રબી મેં નિય્યત ઉસી વક્ત કારઆમદ હોગી જબ કે મા'ના મા'લૂમ હોં, અપની મા-દરી ઝબાન યા ઉર્દૂ મેં ભી નિય્યત કર સકતે હૈં મ-સલન બચ્ચે કા નામ **હિલાલ રઝા** હૈ તો યૂં નિય્યત કીજિયે : "મૈં હિલાલ રઝા કી તરફ સે એહરામ બાંધતા હૂં." યેહ ભી ઝેહ્ન મેં રહે કે દિલ મેં નિય્યત હોના શર્ત હૈ જબ કે ઝબાન સે નિય્યત કરના મુસ્તહબ હૈ. અગર ઝબાન સે નિય્યત ન ભી કી તો કોઈ હરજ નહીં. **લબ્બૈક** ઝબાન સે કહના ઝરૂરી હૈ ઔર વોહ ભી કમ અઝ કમ ઈતની આવાઝ સે કે અગર સુનને મેં કોઈ રુકાવટ ન હો તો ખુદ સુન લે ઔર યહાં ઈસ તરહ કહના હૈ : મ-સલન

لَبَّیْکَ عَنْ ھِلال رضا اَللّٰھُمَّ لَبَّیْکَ ط لَبَّیْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْکَ ط اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْکَ ط لَاشَرِیْکَ لَکَ ط

ના સમઝ કી તરફ સે તવાફ કી નિય્યત ઔર ઇસ્તિલામ કા તરીકા

સુવાલ : ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે તવાફ કી નિય્યત ઔર હ-જરે અસ્વદ કે ઈસ્તિલામ કા તરીકા ઈર્શાદ હો.

જવાબ : દિલ મેં નિય્યત કાફી હૈ ઔર બેહતર હૈ ઝબાન સે ભી ઈસ તરહ કહ લે : મ-સલન "મૈં હિલાલ રઝા કી તરફ સે તવાફ કે સાત ફેરોં કી નિય્યત કરતા હૂં" ઔર ઈસ કે બા'દ જો ઈસ્તિલામ હોંગે વોહ ભી બચ્ચે કી તરફ સે હોંગે.

સુવાલ : ગોદ મેં ઉઠા કર તવાફ કરવાએ યા ઉંગલી પકડ કર ?

જવાબ : જિસ તરહ સહૂલત હો.

સુવાલ : ક્યા સાથ મેં વલી અપને તવાફ઼ કી ભી નિય્યત કર સકતા હૈ ?

જવાબ : જી હાં, બલ્કે કર લેની ચાહિયે કે ઈસ તરહ એક સાથ દોનોં કા તવાફ઼ હો જાએગા. મગર યેહ ઝેહ્ન મેં રહે કે હર ફેરે મેં દો બાર ઈસ્તિલામ કરના હોગા એક બાર અપની તરફ઼ સે ઔર એક બાર બચ્ચે કી તરફ઼ સે.

સુવાલ : બચ્ચા તવાફ઼ કૈસે કરેગા ?

જવાબ : **સમઝદાર બચ્ચા** ખુદ તવાફ઼ કર કે તવાફ઼ કે નવાફ઼િલ અદા કરે જબ કે **ના સમઝ બચ્ચે** કો ઉસ કા વલી (સર પરસ્ત) તવાફ઼ કરાએ, મગર તવાફ઼ કી દો રક્અતેં બચ્ચે કી તરફ઼ સે વલી (સર પરસ્ત) ન પઢે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1075)

સુવાલ : બચ્ચે કો **રમ્ય** કિસ તરહ કરવાએં ?

જવાબ : **સમઝદાર** ખુદ રમ્ય કરે ઔર **ના સમઝ** કી તરફ઼ સે ઉસ કે સાથ વાલે **રમ્ય** કર દેં ઔર બેહતર યેહ હૈ કે ઉન કે હાથ પર કંકરી રખ કર **રમ્ય** કરાએં. (منسک متوسط ص۲٤۷, ફ઼તાવા ર-ઝવિય્યા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 667, બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1148)

સુવાલ : બચ્ચે કે **મનાસિકે હજ** સે કુછ રહ ગયા યા ઉસ ને કોઈ ઐસા ફ઼ે'લ કિયા જિસ સે કફ્ફારા યા **દમ** લાઝિમ આતા હૈ તો ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : બચ્ચા કિસી અમલ કો છોડ દે યા મમ્નૂઅ કામ કરે તો

ઉસ પર ન કઝા વાજિબ હૈ ઔર ન કફ્ફારા. યૂંહી ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે ઉસ કે વલી (સર પરસ્ત) ને એહરામ બાંધા ઔર બચ્ચે ને કોઈ મમ્નૂઅ કામ કિયા તો બાપ પર ભી કુછ લાઝિમ નહીં.

(عالمگیری ج۱ص۲۳۶, બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1075)

સુવાલ : બચ્ચા અગર **હજ ફાસિદ** કર દે તો ક્યા કરના હોગા ?

જવાબ : બચ્ચે ને **હજ** કો ફાસિદ કર દિયા તો ન **દમ** વાજિબ હૈ ન **કઝા.** અગર્ચે વોહ સમઝદાર બચ્ચા હો.

(عالمگیری ج۱ص۲۳۶،رَدُّالْمُحتار ج۳ ص۶۷۳)

સુવાલ : બચ્ચે કે લિયે **હજ** કી કુરબાની કા ક્યા હુક્મ હૈ ?

જવાબ : બચ્ચા ચાહે સમઝદાર હો યા ના સમઝ ઈસ પર (હજ્જે તમત્તોઅ યા કિરાન કી) કુરબાની વાજિબ નહીં. (اَلْمَسْلَکُ الْمُتَقَسِّط لِلقاری ص ۲۶۳) ઔર હજ્જે ઈફરાદ કી તો બડોં પર ભી વાજિબ નહીં.

સુવાલ : અગર વલી (સર પરસ્ત) બચ્ચે કી તરફ સે **હજ કી કુરબાની** કરના ચાહે તો કર સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કર સકતા હૈ મગર અપની જેબ સે કરે. બચ્ચે કી રકમ સે કરેગા તો **તાવાન** દેના પડેગા યા'ની ઉતની રકમ પલ્લે સે બચ્ચે કો લૌટાની હોગી.

બચ્ચે કે ઉમ્રે કા તરીકા

સુવાલ : ક્યા બચ્ચે કો **ઉમ્રહ** કરવા સકતે હૈં ? અગર હાં તો તરીકા ક્યા હોગા ?

જવાબ : કરવા સકતે હૈં. મસાઈલ મેં યહાં ભી વોહી સમઝદાર

ઔર ના સમઝ બચ્ચે વાલી તફસીલ હૈ. અલબત્તા ઈસ મેં મઝીદ તફસીલ યેહ હૈ કે બહુત છોટે બચ્ચે કો મસ્જિદ મેં દાખિલ કરને કે અહકામ પર ગૌર કર લેં. હુક્મ યેહ હૈ કે અગર બચ્ચે સે નજાસત કા ગાલિબ ગુમાન હૈ તો ઉસે મસ્જિદ મેં લે જાના મકરૂહે તહરીમી વરના મકરૂહે તન્ઝીહી.

સુવાલ : ક્યા બચ્ચે કો ભી હલ્ક યા કસ્ર કરવાયા જાએ ?

જવાબ : જી હાં. અલબત્તા બચ્ચી કો કસ્ર કરવાએંગે. અગર દૂધ પીતી યા બહુત છોટી બચ્ચી હો તો હલ્ક કરવાને મેં ભી હરજ નહીં.

બચ્ચા ઔર નફ્લી તવાફ

સુવાલ : નફ્લી તવાફ મેં બચ્ચે કે ક્યા અહકામ હૈં ?

જવાબ : સમઝદાર બચ્ચા ખુદ અપની નિય્યત કરે ઔર તવાફ કે બા'દ વાલે નફ્લ ભી અદા કરે જબ કે ના સમઝ બચ્ચે કી તરફ સે ઉસ કા વલી (સર પરસ્ત) નિય્યત કરે. **તવાફ** કે નફ્લોં કી હાજત નહીં.

સુવાલ : બચ્ચા બિગૈર એહરામ અગર મીકાત કે અન્દર દાખિલ હુવા ઔર અબ બાલિગ હો ગયા તો ક્યા ઉસ પર **દમ** વાજિબ હો જાએગા ?

જવાબ : નહીં. બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ **સફહા** 1192 પર હૈ : ના બાલિગ બિગૈર એહરામ મીકાત સે ગુઝરા ફિર બાલિગ હો ગયા ઔર વહીં સે એહરામ બાંધ લિયા તો **દમ** લાઝિમ નહીં. યૂંહી અગર વોહ હિલ યા'ની બૈરૂને

હરમ ઔર હુદૂદે મીકાત કે અન્દર મેં બાલિગ હુવા, તો હિલ્લી કે અહકામ ઉસ પર લગેંગે યા'ની હજ યા ઉમ્રહ કે લિયે હરમ જાના હૈ તો હિલ સે એહરામ બાંધ લે ઔર અગર વૈસે હી હરમ જાના હૈ તો બિગૈર એહરામ કે ભી જા સકતા હૈ ઔર હરમ મેં બાલિગ હુવા તો હ-રમી કે અહકામ ઉસ પર લગેંગે યા'ની હજ કા એહરામ હરમ મેં બાંધેગા ઔર ઉમ્રહ કા એહરામ હરમ કે બાહર સે ઔર અગર કુછ નહીં કરના તો એહરામ કી હાજત નહીં.

સુવાલ : મ-દની મુન્ને યા મ-દની મુન્ની કો **મસ્જિદુન્-નબવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં લે જા સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : સરકારે મદીના, સુલ્તાને બા કરીના, કરારે કલ્બો સીના, ફૈઝ ગન્જીના صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ફરમાને બા કરીના હૈ : મસ્જિદોં કો **બચ્ચોં ઔર પાગલોં** ઔર ખરીદો ફરોખ્ત ઔર ઝગડે ઔર **આવાઝ બુલન્દ કરને** ઔર હુદૂદ કાઈમ કરને ઔર તલવાર ખીંચને સે બચાઓ. (اِبن ماجه ج ا ص ٤١٥،حدیث ٧٥٠)

ઐસા બચ્ચા જિસ સે નજાસત (યા'ની પેશાબ વગૈરા કર દેને) **કા ખતરા હો ઔર પાગલ કો મસ્જિદ કે અન્દર લે જાના હરામ હૈ અગર નજાસત કા ખતરા ન હો તો મકરૂહે (તન્ઝીહી).** જો લોગ જૂતિયાં મસ્જિદ કે અન્દર લે જાતે હૈં ઉન કો ઈસ કા ખયાલ રખના ચાહિયે કે અગર નજાસત લગી હો તો ઉન્હેં અચ્છી તરહ પાક ઔર સાફ કરેં કે ન નજાસત રહે ઔર ન ઉસ કી બદબૂ, અલબત્તા અગર પાક

નહીં કિયા લેકિન ઈસ તરહ સાફ કર લિયા હૈ કે ન તો મસ્જિદ કી આલૂ-દગી કા અન્દેશા હૈ ઔર ન હી નજાસત કી બૂ બાકી હો તો ફિર ના જાઈઝ નહીં હૈ. અલબત્તા યેહ યાદ રહે કે જૂતે પાક હોં તબ ભી મસ્જિદ મેં પહન કર જાના બે અ-દબી હૈ.

ના સમઝ **બચ્ચે, બચ્ચી યા પાગલ** (યા બેહોશ યા જિસ પર જિન્ન આયા હુવા હો ઉસ) કો દમ કરવાને કે લિયે ચાહે **"પમ્પર"** (PAMPER) લગા હો તબ ભી મસ્જિદ મેં લે જાના ઊપર બયાન કી હુઈ તફસીલ કે મુતાબિક મન્અ હૈ, ઔર અગર આપ ઐસોં કો મસ્જિદ મેં લાને કી ભૂલ કર ચુકે હૈં ઔર સૂરત ના જાઈઝ વાલી હૈ તો બરાએ કરમ ! ફૌરન તૌબા કર કે આયન્દા ન લાને કા અહ્દ કીજિયે. હાં ફિનાએ મસ્જિદ મ-સલન ઈમામ સાહિબ કે હુજરે મેં લે જા સકતે હૈં જબ કે મસ્જિદ કે અન્દર સે લે કર ન ગુઝરના પડે. જબ આમ મસ્જિદોં કે યેહ આદાબ હૈં તો **મસ્જિદુન્ન-બવિય્યિશ્શરીફ** عَلٰی صَاحِبِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام ઔર મસ્જિદુલ હરામ શરીફ કે કિતને આદાબ હોંગે ! યેહ હર આશિકે રસૂલ બખૂબી સમઝ સકતા હૈ. મસ્જિદૈને કરીમૈન કો બચ્ચોં સે બચાને કી બહુત સખ્ત હાજત હૈ, આજ કલ બચ્ચે વહાં ચીખતે ચિલ્લાતે દન્દનાતે ફિરતે હૈં ઔર બા'ઝ અવકાત مَعَاذَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ ગન્દગિયાં ભી કર દેતે હૈં, મગર અફસોસ ! લે જાને વાલોં કો અક્સર ઈસ કી કોઈ પરવાહ નહીં હોતી ! બેશક યેહ બચ્ચે ના સમઝ હૈં, ઈન પર કોઈ ઈલ્ઝામ નહીં મગર ઈસ કા વબાલ લે જાને વાલે પર

હૈ. અગર સમઝદાર બચ્ચે કો ભી લે જાએં તો ઉસ પર ભી કડી નઝર રખિયે કે કૂદ ફાંદ કર કે લોગોં કી ઈબાદત મેં રખ્ના અન્દાઝ ન હો.

બચ્ચા ઔર રૌઝએ અન્વર કી હાઝિરી

સુવાલ : તો ના સમઝ બચ્ચોં કો સુનહ્‌રી જાલિયોં કે રૂ બરૂ હાઝિરી દિલાને કી ક્યા સૂરત હોગી ?

જવાબ : ઈસ કે લિયે મસ્જિદ શરીફ મેં લાના પડેગા. ઈસ કે અહકામ અભી ગુઝરે. લિહાઝા મસ્જિદ શરીફ કે બાહર સબ્ઝ સબ્ઝ ગુમ્બદ કે રૂ બરૂ હાઝિરી દિલવા દીજિયે.

સુવાલ : ક્યા બયાન કર્દા હજ વ ઉમ્રહ વગૈરા કે તઅલ્લુક સે બચ્ચી કે ભી યેહી અહકામ હૈં ?

જવાબ : જી હાં.

એક ચુપ સો 100 સુખ

તાલિબે ગમે મદીના વ બકીઅ વ મગ્ફિરત વ બે હિસાબ જન્નતુલ ફિરદૌસ મેં આકા કા પડોસ

6 શા'બાનુલ મુઅઝ્ઝમ 1433 સિ.હિ.
27-6-2012

મનાસિકે હજ સીખને કે લિયે **મક-ત-બતુલ મદીના** કી ચાર ઑડિયો કેસિટોં કા સેટ હાસિલ કીજિયે. નીઝ વિડિયો સીડીઝ (1) હજ કા તરીકા (2) ઉમ્રહ કા તરીકા (3) મદીને કી હાઝિરી ભી મુલા-હઝા કીજિયે. નીઝ રિસાલા, **“એહરામ ઔર ખુશ્બૂદાર સાબુન”** પઢિયે ઔર અપની ઉલ્ઝનેં દૂર કીજિયે.

ماخذ و مراجع

کتاب	مطبوعہ	کتاب	مطبوعہ
قرآنِ پاک	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی	البحر الرائق	کوئٹہ پاکستان
تفسیر خزائن العرفان	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی	فتاوٰی عالمگیری	دار الفکر بیروت
تفسیر نعیمی	مکتبہ اسلامیہ	المسلک المتقسط	باب المدینہ کراچی
بخاری	دار الکتب العلمیہ بیروت	لباب المناسک	باب المدینہ کراچی
مسلم	دار ابن حزم بیروت	الایضاح فی مناسک الحج	المکتبۃ الامدادیہ مکۃ المکرّمہ
ابوداود	داراحیاء التراث العربی بیروت	البحر العمیق فی المناسک	موئسسۃ الریان بیروت
ترمذی	دار الفکر بیروت	ارشاد الساری	باب المدینہ کراچی
ابن ماجہ	دار المعرفہ بیروت	فتاوٰی رضویہ	رضا فاؤنڈیشن مرکز الاولیاء لاہور
موطا امام مالک	دار المعرفہ بیروت	بہارِ شریعت	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی
مسند امام احمد	دار الفکر بیروت	کتاب الحج	مکتبہ نعمانیہ ضیاء کوٹ
معجم کبیر	داراحیاء التراث العربی بیروت	احرام اور خوشبودار صابن	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی
معجم اوسط	دار الکتب العلمیہ بیروت	شفاء	مرکز اہل السنۃ برکات رضا ہند
مسند بزار	مکتبۃ العلوم والحکم المدینۃ المنورۃ	المواھب اللدنیۃ	دار الکتب العلمیہ بیروت
دار قطنی	مدینۃ الاولیاء ملتان شریف	بستان المحدثین	کراچی پاکستان
شعب الایمان	دار الکتب العلمیہ بیروت	اخبار الاخیار	فاروقی اکیڈمی گمبٹ پاکستان
مسند امام شافعی	دار الکتب العلمیہ بیروت	جذب القلوب	النوریۃ الرضویہ پبلشنگ کمپنی لاہور
مسند ابوداود طیالسی	دار المعرفہ بیروت	وفاء الوفاء	داراحیاء التراث العربی بیروت
مجمع الزوائد	دار الفکر بیروت	القول البدیع	موئسسۃ الریان بیروت
الترغیب والترھیب	دار الکتب العلمیہ بیروت	قوت القلوب	دار الکتب العلمیہ بیروت
المنامات	المکتبۃ العصریہ بیروت	احیاء العلوم	دار صادر بیروت
جامع العلوم والحکم	الفیصلیۃ مکۃ المکرّمہ	اتحاف السادۃ	دار الکتب العلمیہ بیروت
فتح الباری	دار الکتب العلمیہ بیروت	کشف المحجوب	نوائے وقت پرنٹر مرکز الاولیاء لاہور
مراٰۃ المناجیح	ضیاء القرآن مرکز الاولیاء لاہور	مثنوی مولانا روم	النوریۃ الرضویہ پبلشنگ کمپنی مرکز الاولیاء لاہور
طبقات الکبرٰی	دار الکتب العلمیہ بیروت	روض الریاحین	دار الکتب العلمیہ بیروت
تاریخ بغداد	دار الکتب العلمیہ بیروت	حصن حصین	المکتبۃ العصریہ بیروت
ابن عساکر	دار الفکر بیروت	تنبیہ المغترین	دار المعرفہ بیروت
مبسوط	دار الکتب العلمیہ بیروت	درۃ الناصحین	دار الفکر بیروت
ہدایہ	داراحیاء التراث العربی بیروت	بلد الامین	مکتبہ فریدیہ ساہیوال
ردالمحتار	دار المعرفہ بیروت	ملفوظاتِ اعلٰی حضرت	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی
درمختار	دار المعرفہ بیروت	وسائل بخشش	مکتبۃ المدینہ باب المدینہ کراچی

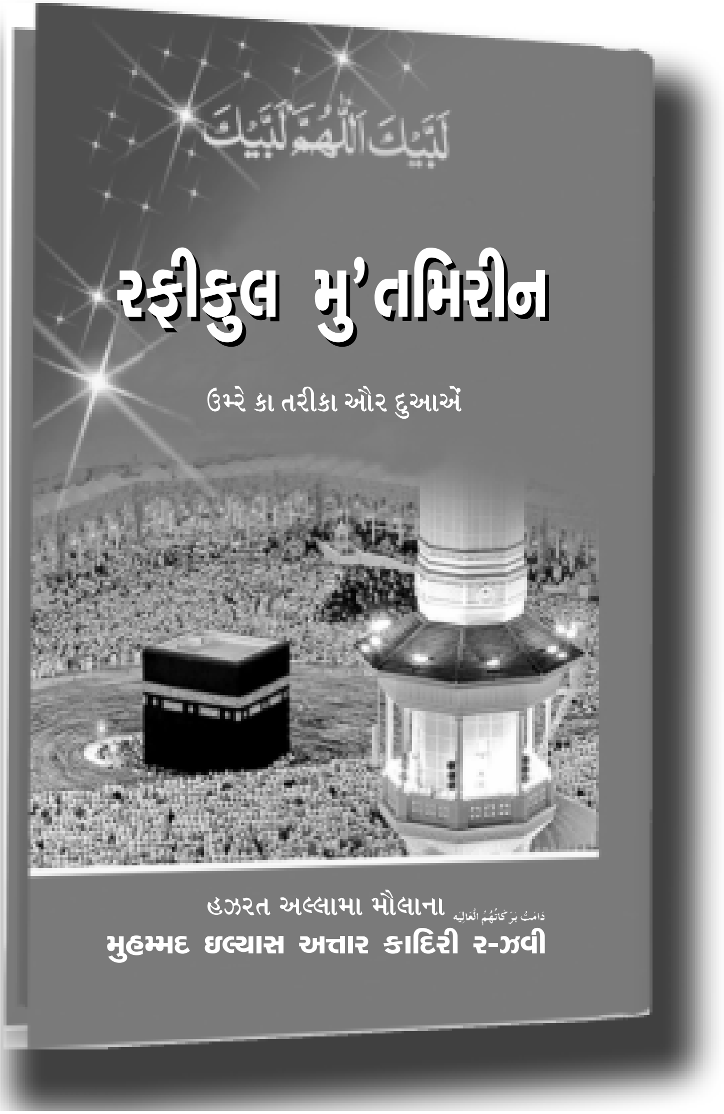
لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ
રફીકુલ મુ’તમિરીન
ઉમ્રે કા તરીકા ઔર દુઆએં
હઝરત અલ્લામા મૌલાના دامت برکاتہم العالیہ
મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين اما بعد فاعوذ بالله من الشيطن الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم

હવાઈ જહાઝ કે ગિરને ઔર જલને સે અમ્ન મેં રહને કી દુઆ

હવાઈ જહાઝ મેં સુવાર હો કર અવ્વલ આખિર દુરૂદ શરીફ કે સાથ યેહ દુઆએ મુસ્તફા صلی اللہ تعالیٰ علیہ واٰلہٖ وسلّم **પઢિયે :**

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْهَدْمِ وَاَعُوْذُ بِكَ

مِنَ التَّرَدِّیْ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْغَرَقِ وَالْحَرَقِ

وَالْهَرَمِ وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ يَّتَخَبَّطَنِیَ الشَّيْطٰنُ

عِنْدَ الْمَوْتِ وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَمُوْتَ فِیْ سَبِيْلِكَ

مُدْبِرًا وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَمُوْتَ لَدِيْغًا

મ-દની ફૂલ બુલન્દ મકામ સે ગિરને કો તરદ્દી ઔર જલને કો હરક કહતે હૈં. હુઝૂરે પાક સાહિબે લૌલાક, સય્યાહે અફલાક صلی اللہ تعالیٰ علیہ واٰلہٖ وسلّم યેહ દુઆ માંગા કરતે થે.[1] યેહ દુઆ તય્યારે કે લિયે મખ્સૂસ નહીં, ચૂંકે ઇસ દુઆ મેં “બુલન્દી સે ગિરને” ઔર “જલને” સે ભી પનાહ માંગી ગઈ હૈ ઔર હવાઈ સફર મેં યેહ દોનોં ખતરાત મૌજૂદ હોતે હૈં લિહાઝા ઉમ્મીદ હૈ કે ઇસે પઢને કી બ-ર-કત સે હવાઈ જહાઝ હાદિસે સે મહફૂઝ રહે.

[1] ابو داؤد ج۲ ص۱۳۲ حدیث ۱۵۵۲